

Magyarságismeret
Segédtisztek
Számára

Tananyag

Külföldi Magyar Cserkészszövetség 2014

Magyarságismeret Segédtisztek Számára

Szerekesztették:

*Dömötör Gábor
Hársi Ernő*

Írták:

Magyar nyelv:

*Nyelvtan: Tóthné Kollár Katalin
Mai magyar kifejezések: Szeghalmi Zsolt
Helyesírás: Dr. Némethyné Kesserű Judit*

Irodalom: Dömötör Éva és Dömötör Gábor

Földrajz, néprajz:

*A Kárpát-medence természeti képe:
Dr.Tarján Gábor anyaga alapján
Mészáros Andrea és Thurner Klára
A határon túli vidékek földrajza: Dömötör Gábor
Néprajz: Jablonkay Lydia és Dömötör Gábor*

Történelem: Pillerné Tirczka Éva és Dömötör Gábor

Lektorálták:

*Benedekné Micsinay Mária
Tóthné Kollár Katalin
Dömötörné Dr. Hársi Sarolta*

Hangfelvétel: Dr. Cséke Csaba

*Képek és rajzok feldolgozása és grafikai formatervezés:
Hársi Ernő*

Pénzügyi szervezés: Szórád Gábor

*Ez a kiadvány az Összmagyar Cserkészstratégia keretében
megvalósuló programon belül jelenik meg a
Bethlen Gábor Alap támogatásával.*

*A költségekhez szintén hozzájárultak:
Dr. Kádár Lynn Katalin
Pannonia American-Hungarian Club*

Külföldi Magyar Cserkészszövetség 2014

Tartalomjegyzék

<i>Bevezető</i>	06
<i>Nyelv</i>	09
<i>Irodalom</i>	39
<i>Földrajz</i>	93
<i>Néprajz</i>	123
<i>Történelem</i>	147
<i>Időszalag</i>	183

Bevezető

Kedves Segédtiszt-jelölt!

Ennek a két füzetnek – a tananyag füzetnek és a vele járó munkafüzetnek – célja, hogy segítsenek téged olyan magyar nyelvi és magyarságismereti szint elérésében, amire szükséged lesz a Külföldi Magyar Cserkészszövetség segédtisztjeként.

Nem kis feladatra vállalkozol, hiszen a KMCSSZ új, fiatal tisztikarának vállain fog nyugodni szövetségünk jövője. Mint tudod, két alapvető feladatunk van: ifjúságnevelés és magyarságőrzés. Magyarságismereti anyagunk – az ŐV anyag és a most kezdetben lévő ST anyag – adják át neked azokat az ismereteket, amelyekre szükséged lesz, hogy magyarságőrzési feladatodnak is eleget tudjál tenni.

A segédtiszti magyarságismereti anyag az ŐV magyarságismereti anyagra épül. Ez azt jelenti, hogy nem ismételünk, hanem kiegészítünk, ahogy a következőkben látni fogod:

Földrajz: Az ŐV anyag elég részletesen ismerteti a mai Magyarország földrajzát. A ST anyagban ezt nem ismételjük. Ehelyett az egész Kárpát-medence hegyláncját és az elszakadt területek földrajzát fogod megismerni.

Néprajz: Az ŐV anyagban nincs szó néprajzról. Ezzel szemben a ST anyagban megtalálod a magyar néprajz elég átfogó vázlatát.

Irodalom: 18 új verset találsz, 18 költő művét. Olyan verseket, amelyek méltóak egy érettebb segédtiszthez.

Nyelv: a nyelvi anyag három részre oszlik:

a - Az ŐV anyag részletes nyelvtani anyagát nem ismételjük meg. Ehelyett két rövid részt találsz mondatszerkezetről és szórendről.

b - Segédtisztként több esetben kell majd magyarul írnod: az általad vezetett cserkészeknek, a szülőknek, stb. Ehhez a füzethez csatolunk egy CD lemezt, amelyen 15 rövid tollbamondást találsz. Igyekezz ezek segítségével helyesírásodat javítani!

c - A külföldön felnővő fiatalok általában az úgy nevezett „konyhanyelvet” ismerik, valamint bizonyos mértékig az irodalmi nyelvet. De nemigen ismerik a mai Magyarországon használt kifejezéseket olyan területeken, mint pl. a tömegközlekedés, az egészségügy, a világháló (internet), az autó, az ipar, a közigazdaság, stb. Ezért az anyagban találsz 12 rövid, általában egy oldalas párbeszédet, amelyeken keresztül megismerheted a mai magyar nyelv szakkifejezéseit.

Történelem: Ez az egyetlen rész, amely nagyrészt egyezik az ŐV anyaggal. Úgy éreztük, hogy az adatok mennyisége elég egy külföldi fiatal számára. Viszont egy segédtisztől elvárható, hogy a történelmi adatokat, ismereteket érettebb, átfogóbb szemszögből értelmezze. Ezért a munkafüzet kérdései nem a részletes adatokra, hanem az összefüggések ismeretére, értelmezésére összpontosulnak.

Szeretettel nyújtjuk át Neked ezt a két füzetet. Ha gondosan áttanulmányozod őket, és kidolgozod a munkafüzet kérdéseit, felkészülten érkezel a vizsgára. De ami ennél is fontosabb: büszke lehetsz rá, hogy ismered annak a nemzetnek nyelvét és kultúráját, amelyből származol!

Dömötör Gábor

Nyelv

A Magyar Nyelv Múzeuma - Sátoraljaújhely-Széphalom

Mai magyar kifejezések

Tömegközlekedés Budapesten

Jegyeket, bérleteket kérem!*

- Köszönöm, hogy kijöttél értem a reptérre! Hogy jutunk be a városba?

- Én magam is busszal jöttem, szóval két lehetőségünk van. A legkényelmesebb megoldás természetesen a taxi, de csak olyanba szabad beülni, amelyiket taxitársaság működteti. Ilyenkor is érdemes **fix áron utazni**. Sokkal olcsóbb a reptéri busz, gyakran jár és a központig visz. Én mindenkor ezt ajánlom. Gyere, vegyük meg a jegyeket!

- Ha már a jegyet említtetted, mit ajánlasz, milyet vegyek, amíg itt vagyok?

- Egyszeri utazás esetén **vonaljegyet** kell váltanod. Ha egy nap többször **átszállsz**, vagy több napig vagy Pesten, érdemes valamilyen **gyűjtőjegyet** vagy **turistabérletet** venni. Egy hónapos tartózkodásra már mindenkor a **bérlet** ajánlott.

- Bérlet?! Az meg micsoda?

- Ja, tényleg! Elfelejtettem, hogy nem minden országban használják. A bérlet **korlátlan utazásra** jogosít, minden járműre felszállhatsz vele. Ennek több fajtája van: teljes árú, diákok (egyetemistákknak vagy iskolásoknak különböző) vagy nyugdíjas. Bérletet a **jegyárusító helyeken** tudsz vásárolni. Jegyet vehetsz a járműön is, de érdemesebb azt is előre megváltani, mert sokkal olcsóbb.

- Mi a teendő, ha már megvan a jegy vagy a bérlet?

- Fontos, hogy a jegyet közvetlenül felszállás után érvényesítsd. Ez régen kizártlag lyukasztással történt, de ne lepődj meg, ha az automata csak rányomja a dátumot vagy éppenséggel levágja a jegynek egy részét. Ha jegy nélküli vagy **kezeletlen jeggyel** utazol, az **ellenőr** megbüntet.

- Isten ments! Sose mernék **bliccelni**! Mindig nálam lesz a bérletem.

- Nagyon helyes! Arra még figyelj, hogy ha bérletet veszel, arra mindig kék tollal írd rá a diákgazolványod számát, ha diákok vagy, illetve a személyigazolványod számát, ha már nem tanulsz. Tudnod kell, hogy a bérlet csak **fényképes igazolvánnyal** együtt érvényes. A bérletet felszálláskor a **sofőrnök** fel kell mutatni. Felszállni pont emiatt elvileg csak az első ajtón lehet, amikor viszont nagy a forgalom, természetesen az összes ajtót kinyitják.

Bérletek

Budapesti gyorsvasúti
hálózat + állomások
közötti közlekedés

-Tényleg, milyen tömegközlekedési eszközök működnek Budapesten?

-Van metró, busz, villamos és troli. Sőt, hajóra is lehet szállni, a Dunán ugyanis közlekednek rendszeres járatok. A budapesti tömegközlekedés jól szervezett és pontos, még **csúcsidőben** is nyugodtan használható. Na, meg is érkeztünk, leszállás!

*a kalauzok ellenőrzéskor így szólítanak fel az igazolványok felmutatására

fix áron utazni = előre megkérdezni a taxist, hogy mennyért visz el. Ilyenkor nem kapcsolja be a taxiórát, annyi a fuvar, amennyiben megegyeztek.

vonaljegy = a jegy hivatalos neve (más néven: buszjegy, noha nem csak buszra érvényes).

átszállni = egyik járműről leszállni és egy másikra felszállni.

gyűjtőjegy = több jegy együttes vásárlása, egy tömbben, ilyenkor olcsóbb. Tipikusan 10 darabos.

turistabérlet = turisták számára, sok átszállásra javasolt bérlet.

bérlet = rendszeres utazásra jogosító jegy, lehet heti, kétheti, havi, de akár éves is.

korlátlan utazás = a meghatározott időszakban a jogosult annyiszor utazhat vele, ahányszor csak akar.

jegyárusító helyek = állomások, újságosok, automaták

megváltani = megvenni (csak jegy esetében!).

kezeletlen jegy = felszállás után ki nem lyukasztott jegy.

ellenőr = a jegyeket ellenőrző személy, vonat esetében kalauznak hívják.

bliccelni = jegy és bérlet nélkül utazni.

fényképes igazolvány = személyi igazolvány, diákgigazolvány, jogosítvány, útlevél.

sofőr = busz, villamos és troli vezetője.

csúcsidő = a közlekedés szempontjából a napnak a legzsúfoltabb szakasza.

Autóbusz

Automata

Villamos

Turizmus

Isten hozott Magyarországon!

- Nagyon sok turistát látok itt Budapesten, annyi nyelvet hallani az utcán! Az ország más részeibe is érkeznek vendégek?

- Budapest továbbra is az első számú célpont a külföldiek számára, sok **utazási iroda** hirdeti szerte a világban fővárosunk szépségeit. A Hősök terét, a Parlament épületét, a Halászbástyát, a Citadellát és a Lánchidat. Az utóbbi években egyre nagyobb érdeklődés mutatkozik más városok és tájak iránt. Folyamatosan növekszik a **vendégéjszakák** száma Szegeden (Szabadtéri játékok), Debrecenben (Virágkarnevál), Aggteleken (cseppkőbarlang), Ópusztaszeren (Nemzeti Történeti Emlékpark), Pécssett* (dzsámi) és a Balaton partján.

- A városnézésen kívül mit ajánlasz még a szabadidő hasznos eltöltésére? Te a kikapcsolódásnak mely formáit választod?

- Én, személy szerint a szegedi halászlé nagy szerelmese vagyok. Egy jó Tisza-parti vendéglőben, egy üveg bor mellett... Nincs is annál jobb! Persze a **halászcsárdán** kívül számos más éttermet is megéri kipróbálni: szolgályanak fel gulyást, **pacalt** vagy pörköltet. Kellemes délutáni program lehet megnézni egy **tárlatot** bármelyik múzeumban, az éjszakai élet pedig számos **szórakozóhelyet** kínál. Amire viszont figyelni kell, hogy nyáron megtelnek a **szállodák**, **panziók** és a fiatalok által kedvelt diákszállók, a **hostelek**.

- Gondolom, érdemes előre foglalni szállást...

- mindenépp. Interneten könnyedén elintézheted a **szállásfoglalást**, ha van **dombornyomott bankkártyád**. Általában 10 százalék **előleget** kérnek el, a **hátralékon** majd **bejelentkezéskor** kell fizetni.

Kijelentkezéskor a kulcsot a recepción le kell adni.

- Te hogy szoktál utazni? Egyénileg vagy csoportosan?

- Én személy szerint a **last minute utakat** szeretem, nagyon jó **akciókat** lehet kifogni! Szívesen hallgatom, mit mesélnek az **idegenvezetők** egy-egy **látványosságról**, **műemlékről**. Jut eszembe, a **belföldi turizmus** mennyire elterjedt?

- Nagyon divatos lett a **falusi turizmus**, illetve rendkívül népszerűek az **ún. wellness-hétvégék**. Ilyenkor az ember 2-3 napon keresztül élvez a **pezsgőfürdők**, szaunák, masszázsok, **arcpakolások** és egyéb **kúrák** nyújtotta öröömököt. Azt pedig biztosan tudod, hogy Magyarországon páratlanul jó minőségű a termálvíz, rengeteg gyönyörű **fürdőnk** van.

*hagyományos névhasználat; ma gyakoribb a "Pécsen" forma.

utazási iroda = utazásokat szervező cég.

vendégéjszaka = szállodában töltött éjszaka.

halászcsárda = étterem, ahol halászlevet szolgálnak fel.

Szállodai bejelentkezés

Lánchíd

Halászcsárda

pacal = szarvasmarha gyomra csíkokra vágva, közkedvelt magyar étel.

tárlat = múzeumi kiállítás.

szórakozóhely = éjszakai táncos hely, más néven diszkó.

szálloda = hotel.

panzió = szállodánál kisebb szállás, többnyire magánházban.

hostel = [magyarban is használt elnevezés] olcsó szállás, ahol általában többen alszanak egy szobában, elsősorban fiatalok.

szállásfoglalás = a szállás interneten, telefonon vagy utazási irodában történő lefoglalása.

dombornyomott bankkártya = internetes vásárlásra alkalmas kártya.

előleg = a teljes összegnek egy kis része, amit a szolgáltatás igénybevétele előtt fizetnek.

hátralék = az előlegen túl fizetendő, fennmaradó összeg.

bejelentkezés = check-in.

kijelentkezés = check-out.

last minute utak = utazás előtt pár nappal foglalt út, gyakran az eredeti ár töredékéért.

akció = kedvezményes utazás, csökkentett ár.

idegenvezető = a turisztikai szempontból fontos helyeket ismerő, szakképzett személy.

látványosság = a turizmus szempontjából jelentős, nevezetes hely.

műemlék = történelmi jelentőségű, védeeltség alatt álló tárgy vagy épület.

belföldi turizmus = országhatáron belüli utazás.

falus turizmus = kikapcsolódás csendes helyeken, a természethez és állatokhoz közel, tipikusan vidéken, falvakban.

ún. = úgynevezett.

wellness-hétvége = kikapcsolódás medencében, saunaiban, pezsgőfürdőben.

pezsgőfürdő = jacuzzi.

arcpakolás = bőrápoló kezelés.

kúra = felfrissítő kezelés.

fürdő = medencével, saunaival, gőzfürdővel rendelkező épület, hely.

Falus turizmus

Wellness szálloda

nyelv

Jogosítvány

Autó és Közlekedés

A **volán** mögött.

- Hogy hogy nem kocsival jöttél?
- **Szervízben** van, felrakatom a **nyári gumi**, most már jó idő van. Továbbá fel kell készíteni a **műszaki vizsgára**, és van pár **alkatrész**, amit már ki kellett cserélni. Te vezetsz?
- Nem, még nem szereztem meg a **jogsit**. Az az igazság, hogy tartok is kicsit tőle. **Autópályán** például soha nem mernék vezetni...
- Pedig, ha betartasz minden **óvintézkedést**, elkerülheted a bajt. Tartsd be a **féktávot**, mindig csatold be a **biztonsági övet**. A **visszapillantóban** figyeld, nem jön-e valaki, amikor **tolatsz**, a **csomagtartóban** pedig legyen **elsősegély-felszerelés**. Akármennyire sietsz valahova, soha ne **hajts padlógázzal!**
- Ha mégis megállít a rendőr, milyen papírokat kérhet tőlem?
- Fontos, hogy minden legyenek nálad az igazolványok: **személyi, jogosítvány, forgalmi**. Enélkül el se indulj otthonról!
- Gondolom, a legfontosabb persze, hogy az ember, ha iszik, ne vezessen!
- Vagy, ha vezet, ne igyon! Valóban, számtalan közlekedési baleset történik **ittas vezetés** miatt. **Aranszabály**: ha iszol, ne **ülj volán mögé!** Ittasan az ember nem érzékeli a veszélyt, lassulnak a reflexek. Gyakran sok a sebesült, és a **frontális karambol** sem ritka.
- Jaj, ez nagyon ijesztő! Azt hiszem, maradok inkább a **tömegközlekedésnél...**
- Figyelj! Ha tényleg betartasz minden szabályt, nagyon kicsi a valószínűsége annak, hogy bajod essen. A tömegközlekedés jó ötlet **csúcsidőben**, amikor **bedugul** a város, **dugó** van mindenhol. Ilyenkor érdemes buszra vagy villamosra szállni. Na, még mindig félsz?
- Kicsit megnyugtattál. Óvatosan kell közlekedni, figyelni egymásra, és betartani a **KRESZ-t**. Ha országúton vezetek, szükségem lesz **autópálya-matricára**, igaz? Ezt hol tudom beszerezni?
- Igen, matricát kell venni. Ma már szinte mindenki SMS-ben vásárolja, de a **benzinkutaknál** is lehet kapni.

volán = kormánykerék. **Volán mögé ülni** = vezetni.

szervíz = műhely, ahol a kocsikat javítják.

nyári gumi = nyári időszakban használt kerékgumi (másik: téli gumi).

műszaki vizsga = bizonyítja, hogy a jármű biztonságos, alkalmas arra, hogy forgalomban vezessék.

alkatrész = autó részei (pl. fék, motor, csavar).

Ellenőrzés

jogsi = jogosítvány rövidítése (hivatalos nevén: vezetői engedély).

autópálya = városokat összekötő út, díjfizetés ellenében lehet használni.

óvintézkedés = a biztonság érdekében végzett bármilyen cselekedet.

féktáv = az a távolság, ami két, egymás után haladó jármű között kell, hogy legyen.

biztonsági öv = becsatolva védi az utast baleset során.

visszapillantó = kis tükrőr, ami a kocsi oldalán található, segítséget látjuk a mögöttünk közlekedőket.

tolatni = hátrafelé haladni (más néven: rükverc).

csomagtartó = autó hátsó része, célja a csomagok tárolása.

elsősegély-felszerelés = kis láda, olyan eszközöket tartalmaz, amelyek baleset során alkalmasak a sebesültek ellátására (ragtapasz, géz, fertőtlenítő, stb.).

padlógáz = a jármű végsebessége, addig nyomni a gázt, ameddig csak lehet.

hajtani = vezetni.

személyi = személyi igazolvány.

jogosítvány = vezetői engedély.

forgalmi = forgalmi engedély, ami tanúsítja, hogy a jármű részt vehet a közúti forgalomban.

ittas vezetés = alkoholos állapotban vezetni, bűncselekmény.

aranyszabály = minden körülmények között betartandó, fontos előírás.

frontális = szemből.

karambol = ütközés.

tömegközlekedés = metró, busz, villamos, troli(busz).

csúcsidő = a napnak azon időszaka, amikor a legnagyobb a forgalom.

bedugul = forgalmi dugó alakul ki, nem vagy csak lassan lehet haladni.

dugó = forgalmi dugó, kocsisor alakul ki.

KRESZ = a közúti közlekedés szabályai.

autópálya-matrica = autópályahasználatra feljogosító matrica, amit régebben a kocsi szélvédőjére kellett ragasztani, ma már SMS-ben veszik, ilyenkor fizikailag nem létezik.

benzinkút = töltőállomás, ahol benzint lehet tankolni a járműbe.

Dugó

Autópálya

KRESZ

nyelv

Világháló

Internet

A világháló

-A világháló – gyakoribb nevén internet – mára olyan távlatokat nyitott, ami minden bizonnal alkotónak **anno** eszükbe sem jutott. Ki gondolta volna pár éve, hogy a fejlett államokban szinte mindenkinél lesz otthoni **internet-hozzáférés**? Hogy a karosszékbén ülve veszünk repjegyet, vagy az ágyon fekve **jelenkezünk fel** vizsgára? Szerintem senki. Kicsit félek is, nem lépünk-e túl egy határt.

-Mire gondolsz?

-A **közösségi oldalakon** olyan információkat is **megosztunk** – gyakran idegenekkel –, amiket régen közel barátainknak sem meséltünk el. Sokat hallani a **személyes adatok** védelméről. Az viszont igaz, hogy ezek a **honlapok** lehetővé teszik a kapcsolattartást távoli rokonokkal, barátokkal, illetve az **információáramlás** szempontjából is fontosak. Sokszor **bukkanok** olyan cikkre, amit egy ismerőöm **töltött fel**.

-A fiatalok mire használják leggyakrabban az internetet?

-Ahogy mondtam, a közösségi oldalakat **böngészik, chatelnek**. Emellett népszerűek a különböző **videó- és zenemegosztók**, valamint az ingyenes online enciklopédiák használata. Gyakori probléma a **kalózkodás**, hiszen ezek a **fájlok** nem mindig **jogtiszták**. Az interneten elérhető programok többsége **alkalmazás** formájában **letölthető** az **okostelefonokra**.

-Gondolom, nem bonyolult egy-egy ilyen közösségi oldalra **belépni**. Kell hozzá valamilyen **szoftver**?

-Nem kell semmi, pofon egyszerű az egész! Először regisztrálsz, majd megkapod a **jelszót** a megadott email-címedre, ezt a választott **felhasználóneveddel** együtt beírod a honlapon, és már kezdheted is.

KMCSSZ Honlap

Közösségi oldalak

anno = [latin annus (évben) szóból] annak idején.

internet-hozzáférés = valakinek van interneete.

feljelentkezni = tipikusan egyetemi vizsgára vagy tantárgyra.

közösségi oldalak = oldalak, ahova az ember képeket tölt fel magáról, ahol cikkeket oszt meg, barátaival ápolja a kapcsolatot.

megoszt = [itt] publikál, más számára elérhetővé tesz.

személyes adatok = név, cím, telefonszám, életkor stb.

honlap = internetes oldal.

információáramlás = adatok, hírek küldése és fogadása.

rábukkanni valamire = keresés nélkül, véletlenszerűen megtalálni.

feltölteni = saját számítógépről feltenni a világhálóra.

böngészni = keresni, kutatni.

chatelni = [angol chat szóból] magyarul is így használjuk.

videó- és zenemegosztók = oldalak, ahol dalokat és videókat lehet megnézni, megosztani, illetve gyakran letölteni is.

kalózkodás = művészeti alkotások (pl. zene, film) engedély nélküli terjesztése.

fájl = angol file szó magyarosított változata.

jogtiszta = a szerző engedélyével terjesztett, használt.

alkalmazás = [applikáció] speciális, mobiltelefonra kialakított számítógépes program.

letölthető = saját gépre le lehet menteni.

okostelefon = a híváson kívül számos más funkcióval (GPS, internet) rendelkező készülék.

belépni = bejelentkezni.

szoftver = angol software szóból; a hardware magyarosított változata a hardver.

jelszó = belépéshez szükséges titkos kód.

felhasználónév = belépéshez szükséges választott név.

Információáramlás

Okostelefon

Böngészés

nyelv

Érettségi bizonyítvány

Érettségi vizsga

Budapesti Műszaki Egyetem

Felsőoktatás, Kutatás, Tudomány

Irány az egyetem!

-Itt szeretnék Magyarországon egyetemre járni. Mesélnél kicsit a magyar **felsőoktatásról**? Milyen képzések vannak? Egyáltalán ki **felvételizhet**?

-Bárki felvételizhet, csak ki kell tölteni a jelentkezési lapot és csatolni a szükséges dokumentumokat. Ilyenek a **középiskolai** tanulmányi eredmények, valamint az **érettségi** eredmények. Májusban **lezajlanak** az érettségik. Vannak tantárgyak, amelyekből kötelező érettségi vizsgát tenni: történelemből, magyar nyelv és irodalomból, matematikából és egy idegen nyelvből. Egy összetett számítási módszerrel **meghúzzák a ponthatárokat**. Aki az elért pontszáma alapján fölölte van, az bejut a megjelölt intézménybe.

-Az oktatás ingyenes?

-Az **állami** oktatási rendszerben alapvetően két finanszírozási forma létezik: állami és **költségtérítéses**. Ezen belül találhatók a tagozatok: **nappali** és **levelező**. A nappalisok naponta járnak órákra, míg a levelezősök **tömbösítve**. A **követelmény** és a vizsgaanyag keményebb nappalin. Ezen kívül működnek magán- és egyházi intézmények is.

-Szóval, aki magas pontszámot ér el, az ingyen tanulhat: az állam fizeti a **tandíját**. Milyen oktatási intézményekben lehet **továbbtanulni**?

-Az **egyetemi** képzés 5 éves, orvostanhallgatók esetén 6. A **főiskola** 4 éves, míg a **felsőfokú képzések** 2 évig tartanak. Bármilyen intézménybe jelentkezel is, ha elvégzed, a végén diplomát vagy oklevelet kapsz. Ezek az évek amúgy nem csak tanulásból, ZH-kból és **szigorlatokból** állnak. Ha érdekel egy téma, **beleáshatod magad, kutathatsz** is. A fiatal kutatók **PhD-ösztöndíjat** kapnak, tudományos lapokban **publikálnak**, szóval az egyetemről egyenes az út a tudomány világába.

felsőoktatás = középiskola elvégzése utáni oktatás, tanítás.

felvételizni = felsőoktatási intézménybe jelentkezni.

középiskola = a magyar oktatási rendszer három fokozata:

1. általános iskola (6-14)
2. középiskola (14-18)
3. felsőoktatás (18-)

érettségi = középiskola végén tett vizsga, ami a felvételibe beszámít.

lezajlik = megtörténik.

meghúzzák a ponthatárokat = meghatározzák, hogy melyik szakra hánny ponttal lehet bejutni.

állami = az állam finanszírozza a hallgató tanulmányait.

költségtérítéses = a hallgató maga fizeti a tandíjat.

nappali = rendszeres, napi szintű oktatás (minden hétköznap).

levelező = meghatározott időszakonként (pl. hétvége, kétszer egy hónapban) van oktatás.

tömbösítve = egy kurzus anyagát nagyobb részletekben adják le (pl. nem 12 hét alatt, mint a nappalisoknál, hanem 3 nap alatt, reggeltől estig).

követelmény = elvárt teljesítmény.

tandíj = oktatásért fizetett összeg.

továbbtanulni = középiskola után, felsőoktatási intézményben.

egyetem = 5 éves (orvosi: 6 éves), diplomát ad (pl.: orvosi, jogi, közigazdász).

főiskola = általában 4 éves képzés, diplomát ad (pl.: tanárképző, táncművészeti).

felsőfokú képzések = 2 éves képzés, oklevelet ad (tipikusan: asszisztensek, ügyintézők, menedzserek).

ZH = [zárhelyi dolgozat rövidítése] egyetemi írásbeli dolgozat.

szigorlat = év végi vizsga, az egész éves anyagból.

beleássa magát = elmélyül egy témaiban, ami érdekli.

kutatni = egy szakterületet tudományos módon vizsgálni.

PhD-ösztöndíj = egyetem elvégzése utáni, fiatal kutatókat támogató program.

publikál = tudományos írást megjelentet, közöl.

Kutatás

Debreceni Egyetem

PhD hallgatók

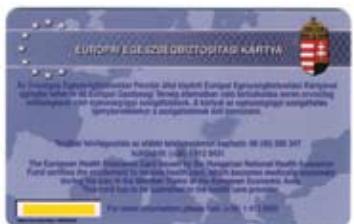

nyelv

20

TAJ kártya

Európai kártya

Tüdőrontgen

Orvosi vény

Egészségügy

A TAJ-kártyáját, legyen szíves!

-Ezt a gipszet a karodon hogyan szerezted? Csak nem eltörted?!

-Jaj, ne is mond! **Rendelőből** rendelőbe járkálok egy hete. Leestem a bicikliről. A barátom kihívta a mentőket, akik beszállítottak a kórházba. Mivel vasárnap volt, az **ügyeletes** orvos látott el. Felvette az adataimat, majd elérte a **TAJ-kártyámat**. A rajta lévő TAJ-szám alapján ellenőrizik, hogy **biztosított** vagy-e, azaz jogosult ársadalombiztosítási ellátásra.

-Ott megvizsgáltak és mentél is haza?

-Ó, bár úgy lett volna. Először átküldtek **röntgenre**, másnap pedig a **kórlapommal** el kellett mennem a **háziorsosomhoz**. Mivel csak délután **rendel**, nem tudtam **kiváltani** a szükséges fájdalomcsillapítókat.

-De miért nem mentél egyenesen a gyógyszertárba?

-Bizonyos gyógyszerek **vénykötelesek**. Ez azt jelenti, hogy az orvosnak **fel kell őket írnia**. Kapsz egy **receptet** és csak azután válthatod ki a gyógyszertárban. Na, én is így tettek volna, csak közben még meg is fáztam, szűrt a mellkasom. A **tüdőszűréshez** pedig **beataló** kell, azt megírta a háziorsosom.

-Te, és ha valami komolyabb baleset történik velem, hol látnak el?

-Ha **műtétre** kerül sor, a beteg kórházi ágyban **lábadozik**, amíg fel nem épül. Az **ápoló** segít a gyógyulásban, az orvosok pedig naponta jönnek **vizitre**, hogy megvizsgálják a **pácienset**.

rendelő = egészségügyi intézmény.

ügyelet = állandó orvosi ellátás (éjjel is, ünnepnapokon is).

felveszi az adatokat = rögzíti, számítógépbe beviszi.

TAJ-kártya = a társadalombiztosítási rendszer (TB) igazolványa.

biztosított = a TB által ellátásra jogosult.

röntgen = X-sugaras felvétel valamelyik testrészről.

kórlap = a beteg adatait tartalmazó kórházi adatlap.

háziorvos = egy körzetért felelős orvos [más néven körzeti orvos, családi orvos].

rendel = [itt] dolgozik, betegeket fogad.

kiváltani = gyógyszert megvenni.

vényköteles = csak recepttel lehet kiváltani.

felírni a gyógyszert = orvos engedélyezi a gyógyszer kiváltását.

recept = orvos engedélye gyógyszer kiváltásához.

beutaló = dokumentum, amivel a beteg egy egészségügyi intézményben ellátást vehet igénybe.

tüdőszűrés = tüdővizsgálat.

műtét = operáció.

lábadozik, felépül = gyógyul.

ápoló = kórházi dolgozó az orvos mellett (mivel az esetek többségében nőről van szó, más néven: nővér).

vizit = orvosi látogatás a kórházban, a beteg ágyánál.

páciens = [latin erdetű szó] a beteg orvosi megnevezése.

Magán rendelő

Gyógyszertár

Budai Irgalmasrendi Kórház

nyelv

Vizilabda csapat

Sport

Jó estét, jó **szurkolást!**¹

-Te sportolsz valamit?

-**Naná!** Tudod, sportszerető nemzet lévén itt szinte mindenki **űz valamilyen sportot**. Én **szabadidőmben** focizok, télen, amikor rossz idő van, **fedett pályán** teniszezek, tavasszal futok és biciklizek, nyáron pedig úszom. Azt, gondolom, tudod, hogy vizi sportokban **nagyhatalom** vagyunk.

-Igen, hallottam, hogy úszásban, kajak-kenuban és vizilabdában a legjobbak között vagyunk a világon, bárkivel **felvesszük a versenyt**. Kiket tisztelnek leginkább a **teljesítményükért**?

-Mindenképp Puskás Öcsi bácsi a legelismertebb focista, gyakran az egész országot vele azonosítják külföldön. Az **Arancsapatnak** hatalmas **kultusza** van, de Papp Laci **ökölvíró** vagy Egerszegi Krisztina úszó is a legnépszerűbbek közé tartozik. Két **sportágban** valóban kiemelkedők vagyunk: vizilabdában és kajak-kenuban, de emellett számos olimpiai **érmet** szereztünk birkózásban, vívásban, tornában és atlétikában is.

-Mondd, az igaz, hogy az Olimpia alatt mindenki a TV előtt ül és szurkol a magyaroknak? Tényleg ennyire fontosak itt az **ötkarikás játékok**?

-Valóban így van. Az Olimpia idején egy emberként szurkolunk versenyzőinknek. Egy-egy siker, **diadal** rendkívül **össze tud kovácsolni** egy nemzetet, egy **kudarc** után pedig közösen szomorkodunk.

-Keveset hallani a magyar fociról külföldön, azzal mi a helyzet?

-Sajnos 1986 óta nem **jutottunk ki** nagy világseményre: se **EB**-re, se **VB**-re. A **seleztezőkön** a **válogatott** nem tudta **kivívni** az indulás jogát. A stadionok nem telnek meg még az **NB1-es meccseken** sem, viszont néhány csapatnak (pl. Fradi, UTE) sok hűséges szurkolója van. Az utóbbi időben nagy hangsúlyt fektetnek az **utánpótás** nevelésre, reméljük, mihamarabb **felcsendül** a magyar himnusz egy világbajnoki meccsen...!

¹ Knézy Jenő legendás sportkommentátor köszöntése. Amikor elkezdődött egy sportközvetítés, mindig ezzel a mondattal jelentkezett be. Annyira megragadt az emberekben, hogy Knézy később le is védette (hivatalosan csak ő használhatta), az emberek ma is gyakran használják.

Férfi kézilabda

szurkolni = a csapatot buzdítani, lelkészíteni, támogatni.

Naná! = persze [más kifejezéssel: még szép!].

űzni valamilyen sportot = sportolni.

szabadidő = munkán kívüli idő.

fedett pálya = fűtött, télen is használható, tetővel rendelkező pálya.

nagyhatalom = nagy hagyományokkal, szép eredményekkel büszkélkedő nemzet.

felvenni a versenyt = bárkivel szemben van esély a győzelemre [más kifejezéssel: labdába rúg].

teljesítmény = eredményesen elvégzett munka.

Aranycsapat = az 1950-54 között veretlen, világhírű magyar futballválogatott (tagjai, többek között: Puskás, Hidegkuti, Kocsis, Grosics, Buzánszky).

kultusz = tisztelet, hagyomány, rang.

ökölvívó = bokszoló.

sportág = önálló sportok (pl. foci, kosárlabda, kézilabda stb.).

érem = nyakba akasztott kitüntetés.

ötkarikás játékok = az olimpiai játékok másik neve, ami az olimpiai zászló öt karikájára utal.

diadal = siker, nagy győzelem.

összekovácsol = összefog, egyesít.

kudarc = csalódás, nagy vereség.

kijutni = selejtezőn kvalifikálni egy világeseményre.

EB = Európa-bajnokság.

VB = világ bajnokság.

selejtezők = előzetes mérkőzések, cél: szerepelni egy világeseményen.

válogatott = a sportág legjobbjainból álló nemzeti csapat (más néven, football esetén: nemzeti 11).

kivívni = elérni, kiharcolni.

NB1 = [nemzeti bajnokság rövidítése] magyar labdarúgó-bajnokság, 1. osztály.

meccs = mérkőzés.

utánpótlás = fiatalok nevelése.

felcsendül = megszólal, lejátsszák, hallatszik.

Magyar szurkólók

Puskás Ferenc

Puskás szobor Óbudán

Egyéni vállalkozói igazolvány

Közgazdaság

Exportáljuk a lángost!

- Hallod, ez a lángos isteni finom! minden országban árulni kellene, meg is gazdagodhatnánk, nem gondolod?

- Nem olyan egyszerű dolog az, barátom! Sokan belebuktak már zseniálisnak hitt ötletekbe. Egy **vállalkozás** sikeréhez nagyon alaposan kell ismerni a **piacot**, tudni kell milyen viszonyban áll egymással a **kereslet** és a **kínálat**. Lehet, hogy amit itt nálunk, Magyarországon visznak, **mint a cukrot**, azt máshol meg se kóstolnák. Fontos továbbá a **marketing**, a kínált **terméket** el is kell tudni adni.

- De **belevágni** belevághatok, nem? A **kapitalizmusban** azt csinál az ember, amit akar, nem igaz?

- Van abban igazság, amit mondasz. A szocializmus időszakában a **tervgazdálkodás** értelmében az államnak sokkal nagyobb beleszólása volt a gazdaság folyamataiba. Jelenleg, a **szabad versenyes kapitalizmus**, vagy más néven piacgazdaság korszakában a piac a meghatározó. A **termelési tényezők** döntően **magántulajdonban** vannak, a megtermelt **javakat** és **szolgáltatásokat** a piaci szereplők osztják el. A kapitalista gazdaságnak meghatározó eleme a **tőke**, a tőke áramlását a bankrendszer kezelik. Vagyis, ha sikerre akarod vinni az ötletedet, pénzre vagy **hitelre** lesz szükséged.

- Gondolom, az sem mindegy, hol fogok neki lángosom árusításának. Biztos nem ugyanazok a gazdasági körülmények pl. Ausztráliában és Magyarországon. Egyáltalán, mi határozza meg azt, hogy egy **ország fejlett** vagy **fejlődő**?

- Eddig a **mikroökonómiai** tényezőkről beszéltünk. Amire te gondolsz, az már a **makroökonómia** területére tartozik. Gazdasági, társadalmi és **humán fejlettségi mutatók** együttes figyelembe vétele alapján szokás az országokat a fejlett, fejlődő vagy **legkevésbé fejlett** kategóriába sorolni. Ez a csoportosítás mára **meghaladottá kezd válni**, hiszen számos korábbi gyarmat világgazdasági súlya rendkívüli ütemben növekszik. Gondolj csak Brazíliára, Indiára vagy Dél-Afrikára! Ezek az országok az utóbbi időben jelentős fejlődésnek indultak, aminek legfontosabb mutatói a **bruttó hazai termék** növekedése, illetve az életszínvonal javulása.

vállalkozás = cég, egy gazdasági szereplő.

piac = olyan tényleges vagy absztrakt hely, ahol áru és pénz cseréje zajlik.

kereslet = azon áruk (közgazdasági fogalommal: jószág) összessége, amit a vásárló egy adott ár mellett megvásárolni képes és hajlandó.

kínálat = vevők számára kínált termékek és szolgáltatások összessége

viszik, mint a cukrot = egy termék nagyon népszerű, mindenki venni akar belőle.

Magyar termék

Magyar ipari termék

marketing = vállalati tevékenység, ami a terméket / szolgáltatást megismerteti a vevőkkel.

termék = minden, ami a fogyasztói igények kielégítésére alkalmas.

belevágni = elkezdeni (tipikusan valamilyen kockázatos vagy nagy erőfeszítést igénylő dolgot).

kapitalizmus / piacgazdaság = olyan gazdasági rendszer, ahol a megtermelt javak (javak = járság többes száma) és szolgáltatások elosztását többnyire a piac határozza meg.

tervgazdálkodás = olyan gazdasági rendszer ahol az állam irányítja a gazdaságot, a tervezők döntik el, miből mennyit kell termelni.

szabad versenyes kapitalizmus = a vállalatok állami beavatkozás nélkül működnek, a termelést a piac határozza meg.

termelési tényezők = a javak előállításához szükséges munkaerő és tőke.

magántulajdon = a tulajdonos a tulajdonával szabadon rendelkezhet (használhatja, átalakíthatja, eladhatja). Ellentéte: köztulajdon vagy állami tulajdon.

javak = minden olyan doleg, ami emberi szükséglet kielégítésére alkalmas (a járság többes száma).

szolgáltatás = a munkavégzés kézzel nem fogható eredménye, ami értékkel bír, és amelyért fizetnek.

tőke = a hosszabb időre befektethető pénz.

hitel = pénzintézet által adott összeg, amit az adósnak vissza kell fizetnie. A hitel "ára" a kamat.

fejlett ország = az USA, az Európai Unió országai, Japán stb.

fejlődő ország = hagyományosan Afrika és Latin-Amerika országai.

mikroökonómia = a gazdaság szereplőinek (emberek, háztartások, vállalatok) döntéseit vizsgálja.

makroökonómia = országok gazdaságát vizsgálja.

humán fejlettségi mutatók = oktatás színvonala, életszínvonal, várható élettartam stb.

legkevésbé fejlett ország = pl. Afganisztán, Csád, Haiti.

meghaladottá válik = többé már nem alkalmazható, már nem érvényes.

bruttó hazai termék = (GDP) egy ország gazdasági össztermelése egy adott idő alatt.

Üzleti tárgyalások

Hitel felvétel

Európai országok

Nemzetközi kiállítás

nyelv

Nyersanyag - ritka fémek**Faipar termékei****Vegyipar****Acélipar**

Ipar

A bányászattól a textilig

-Magyarország az iparilag fejlett országok közé tartozik?

-Magyarország ebből a szempontból közepesen fejlett ország. **Nyersanyagokban** és **energiahordozókban** szegények vagyunk, így ezekből **behozatalra** szorulunk. Az ipar a magyar nemzetgazdaságban a **javak** legnagyobb előállítója. Megtermeli a gazdaság működéséhez szükséges energiát, a munkavégzéshez a gépeket, a gyógyításhoz szükséges gyógyszereket vagy az öltözködéshez a ruhákat.

-Nagyon sok fajta tevékenységet fed le. Lehet valahogy ezt csoportosítani?

-Figyelj, minden a **kitermelő iparral**, a bányászattal kezdődik. Itt **aknázzák ki** a természeti erőforrásokat, hogy aztán nyersanyagokat állítsanak elő. Az **alapanyaggyártó ipar** ezután acélt, fémet, vegyi anyagokat és egyéb anyagokat állít elő a **feldolgozóipar** számára. A feldolgozóipar gépeket, berendezéseket gyárt. Az **ipari szolgáltatók** pedig gázt és **villamosenergiát** szállítanak nekünk, **fogyasztóknak**.

-Hallottam, hogy létezik **nehézipar** és **könnyűipar**. Mi a különbség a kettő között?

-Különbség van a gyártási folyamatban és az előállított termékekben is. Nehézipar a bányászat, villamosenergia-termelés, **kohászat**, gépipar, építőanyag-ipar és a **vegyipar**, míg könnyűipar például a fa- és papíripar, textilipar, ruházati ipar és az élelmiszeripar. Általában viszont elmondható, hogy az ipar működéséhez energiára, nyersanyagokra, **tőkére**, **munkaerőre** és piacokra van szükség.

nyersanyagok = a Föld belsejében található, természetes eredetű alapanyagok (kőolaj, földgáz, érc, ólom stb.), amelyekből az ipar más anyagokat állít elő.

energiahordozók = energiaforrásként hasznosítható ásványi nyersanyagok és természeti jelenségek (víz, szél, napenergia).

behozatal = az import magyar elnevezése.

javak = (közgazdasági fogalom) minden olyan dolog, ami emberi szükséglet kielégítésére alkalmas.

kitermelő ipar = bányászat.

kiaknázni = hasznosítani, felhasználni.

alapanyaggyártó ipar = acél, fémek, vegyi anyagok és egyéb anyagok előállítása.

feldolgozóipar = gépek, berendezések előállítása.

ipari szolgáltató = gázt és villamosenergiát szállít a fogyasztóknak.

villamosenergia = elektromos áram.

fogyasztó = az az ember, aki a javak felhasználását, fogyasztását végzi.

nehézipar = nem minden nap fogyasztásra szánt, hanem tartós termékeket állít elő. Jelentős energia- és nyersanyagigény jellemzi.

könnyűipar = fogyasztási cikkeket termel. Jelentős munkaerőigény jellemzi.

kohászat = a vas és más fémek ércekből való kinyerésével és finomításával foglalkozik.

vegyipar = kőolajfeldolgozás, gyógyszergyártás, festékgyártás, műanyagipar stb.

tőke = a hosszabb időre befektethető pénz.

munkaerő = minden olyan emberi tevékenység, ami javak előállítására, illetve feldolgozására alkalmas.

Élelmiszer ipar termékei

Textilipar

Autóipar

nyelv

Köztársaság alapítása 1989

Az urna

Magyarország államszervezete 1.

- Ezeréves történelme során Magyarországot szinte végig királyság jellemzte. De most már nincs se király, se **kormányzó**, igaz?

- Nem, nincs. A mai Magyarország államformája **köztársaság**. A **parlamentáris demokrácia** értelmében a legfőbb hatalom a népé, amelyet választott országgyűlési **képviselők** útján gyakorol. Az 1989/90-es **rendszerváltás** (vagy rendszerváltozás) óta a politikai berendezkedés a **többpártrendszeren** alapszik, ellentétben a szocialista korszak egypártrendszerével.

- Értem, akkor tulajdonképpen az emberek irányítják az országot.

- Így is lehet mondani, közvetetten a nép szava érvényesül. A választópolgárok négyévente az **urnákhoz** járulnak, hogy **voksukat** leadva megválasszák a magyar **Országgyűlés** képviselőit. A választás **kétfordulós**, időpontját a köztársasági elnök tűzi ki. Választásokat az utolsó választást követő negyedik év áprilisában vagy májusában kell tartani, a szavazás szokás szerint vasárnap történik. A két forduló között két héttel telik el.

- Lezajlik a szavazás, összeszámolják a voksokat... A győztes másnap már meg is kezdi a kormányzást?

- Nem azonnal. A választásokon a legtöbb szavazatot begyűjtő párt **kormányt alakít**, általában tagjai közül kerül ki a **kormányfő**: a **miniszterelnök**. Amennyiben a győztes párt nem rendelkezik elegendő **mandátummal**, úgy egy másik párttal (vagy akár többel is) **koalícióra léphet**. Ezzel elkerüli azt, hogy **kisebbségen kelljen kormányoznia**. A kormány megbizatása négy évre szól, ezt nevezik **kormányzati ciklusnak**. Ahhoz, hogy egy párt bejusszon a Parlamentbe, át kell lépnie az összes leadott szavazat egy meghatározott részét (hagyományosan 5 százalékát), az ún. **parlamenti küszöböt**.

- Idáig ez mind világos. Már csak azt nem értem, hogy ki választja meg a köztársasági elnököt... Rá is lehet szavazni, mint az USA vagy Franciaország elnökére?

- Nem, rá nem lehet szavazni. Magyarországon az elnök nem indul választásokon, személyére a parlamenti pártok tesznek javaslatot, így megválasztása politikai megegyezésen alapszik. Azt is fontos tudnod, hogy az elnök teljesen elkülönül a kormánytól, nem irányítja azt. A köztársasági elnök és a miniszterelnök megválasztása nem egy időpontra esik.

Magyar pártok

kormányzó = a kormányzó irányítja az országot, csakúgy, mint a király. Magyarországnak három kormányzója volt: Hunyadi János, Kossuth Lajos és Horthy Miklós.

köztársaság = a nép a hatalom forrása; (ellenére: monarchia).

parlamentáris demokrácia = a demokrácia legfőbb szerve az Országgyűlés (Parlament).

képviselő = a Parlamentben ülő politikus, aki a választókörzetet képviseli.

rendszeráltás = a szocialista rendszer helyébe a demokratikus államszervezet lépett.

többpártrendszer = az Országgyűlésbe bármelyik párt bekerülhet, amelyik átlépi a parlamenti küszöböt.

urna = szavazóláda.

voks = szavazat.

Országgyűlés = [más néven Parlament] a legfőbb törvényhozó szerv.

kétfordulós = a választópolgárok kétszer szavaznak, két alkalommal.

kormányt alakít = a győztes párt megkezdi a kormányzást.

kormányfő / miniszterelnök = a kormány első embere, a legfontosabb döntéseket ő hozza meg. A két elnevezés nem minden esik egybe (Németországban pl. a kormányfő neve kancellár).

mandátum = parlamenti megbízás, 1 mandátum = 1 képviselő.

koalícióra lép = szövetséget köt a közös kormányzásra.

kisebbségen kormányozni = ritka politikai helyzet, amikor a Parlamentben a kormánynak nincs többsége. A kormány helyzete ilyenkor instabil, egy-egy szavazás előtt kompromisszumokat kell kötnie, ha nem akar megbukni.

kormányzati ciklus = az időtartam (4 év), amíg a kormány hatalmon van.

parlamenti küszöb = a Parlamentbe jutáshoz szükséges minimális szavazatarány.

Parlament épülete

**Orbán Viktor,
mai miniszterelnök**

Országgyűlés

Magyarország államszervezete 2.

- Említetted, hogy a kormány megalakulása után minden lényeges kérdésben a miniszterelnök, illetve a kormány dönt. Mondd, nem összpontosul így túl nagy hatalom egy kézben?

- Biztos hallottál már a **hatalmi ágak szétválasztásáról**. Ennek értelmében a **törvényhozás**, a **végrehajtás** és az **igazságszolgáltatás** szervei elkülönítve, egymástól függetlenül működnek. Pont azért, hogy megakadályozzák az **önkényuralom** létrejöttét.

- Törvényhozói, végrehajtó és igazságszolgáltatói, értem. De ki áll ezeknek az ágaknak az élén?

- A törvényhozás legfőbb szerve az Országgyűlés, a végrehajtás csúcsán a kormány áll, míg a többszintű bírói szervezetet a Legfelsőbb Bíróság irányítja.

- Ami nekem soha nem volt tiszta, hogy mi a különbség a köztársasági elnök és a miniszterelnök feladatai között. Kinek van nagyobb politikai súlya?

- A legfontosabb **jogkörrel** a miniszterelnök rendelkezik, ezzel szemben a köztársasági elnök (**államfő**) szerepe nagyrészt szimbolikus. Amíg a miniszterelnök – kormányával közösen – dönt az ország sorsát befolyásoló kérdésekben, addig a köztársasági elnök kifejezi a nemzet egységét és őrködik az államszervezet demokratikus működése felett.

- A demokráciát akkor nem fenyegi veszély, jól körül van bástyázva. Viszont, ha jól értem, négy éven keresztül a választópolgárok nem igazán vesznek részt a döntéshozatalban.

- Az igaz, hogy két választás között az állampolgárok kevésbé szólhatnak bele a közügyekbe. Ilyenkor a közvetlen demokrácia intézményei (**népszavazás** és **népi kezdeményezés**) kerülnek előtérbe.

- Mi a helyzet a törvényekkel? Milyen típusait különböztethetjük meg?

- A törvény a **jogsabályoknak** csak a leggyakoribb formája. A **jogforrási hierarchia** szerinti legfelső szintjén az **Alaptörvény** (**korábbi nevén: Alkotmány**) helyezkedik el, amellyel semmilyen más jogszabály nem állhat szemben. Alatta találhatók az egyéb **törvények**, illetve **rendeletek** (kormányrendelet, miniszterelnöki rendelet, miniszteri rendelet és önkormányzati rendelet). Vannak különösen fontos kérdéseket rendező törvények, amelyeket csak **kétharmados többséggel** lehet módosítani, ezek az úgynevezett sarkalatos törvények. A jogszabályok **alkotmányosságát** a 15 tagú **Alkotmánybíróság** vizsgálja.

- Mondd, a **Nemzeti Banknak** mi a szerepe?

- A Magyar Nemzeti Bank az ország központi bankja (más néven jegybankja). Feladatai a **monzentáris politika** megvalósítása, a pénzügyi rendszer stabilitásának fenntartása, illetve a **pénzkibocsátás**.

Magyar Alaptörvény

Áder János,
mai köztársasági elnök

Magyar Nemzeti Bank épülete

hatalmi ágak szétválasztása = célja az önkényuralom (diktatúra) elkerülése.

törvényhozás = törvényeket kizárolag az Országgyűlés fogadhat el, a többi jogalkotó egyéb jogszabályokat hoz (tipikusan rendeletet).

végrehajtás = a törvények és egyéb jogszabályok végrehajtása a kormány, a miniszteriumok és a közigazgatás feladata.

igazságszolgáltatás = a jogszabályok betartását a többszintű bírósági rendszer ellenőrzi.

önkényuralom = zsarnokság, diktatúra, elnyomás.

jogkör = jogok összessége, ami megillet valakit.

államfő = az állam vezetője. Köztársaság esetén a (köztársasági) elnök, királyság esetén a király.

népszavazás = a választópolgárok közvetlenül vesznek részt a törvényhozásban, döntenek egy adott kérdésről. Típusától függően 100 ezer vagy 200 ezer választópolgár kezdeményezheti, lehet országos vagy helyi.

népi kezdeményezés = el kell határolni a népszavazástól. A választópolgárok célja ilyenkor, hogy az Országgyűlés egy kérdést napirendre vegyen. Vagyis ebben az esetben az állampolgárok nem döntenek egy adott ügyről, csupán felvetik azt. 50 ezer választópolgár kezdeményezheti.

jogszabály = Általános, mindenre vonatkozó magatartási szabály, amelyet az állam alkot, betartását kikényszeríti. Fontossági sorrendben:

1. Alaptörvény (Alkotmány)
2. törvények
3. rendeletek

jogforrási hierarchia = az alsóbb szinten lévő jogszabály nem ellenkezhet a nála magasabb szintűvel.

Alaptörvény (korábbi nevén: Alkotmány) = az állami berendezkedés legfontosabb szabályait, illetve alapvető emberi jogokat tartalmazó, legmagasabb szintű jogszabály. Semmi nem állhat vele szemben.

törvény = jogszabály, ami általános kérdéseket rendez.

rendelet = jogszabály, ami egy ágazat (pl. egészségügy) részletszabályait tartalmazza.

kétharmados többség / sarkalatos törvény = olyan törvény, amelynek elfogadásához és módosításához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges. Például: bíróságokról, hadseregről, egyházakról, állampolgárságról, címer és zászló használatáról.

alkotmányosság = az Alaptörvénynek való megfelelés, összhang.

Alkotmánybíróság = az Alaptörvény (Alkotmány) betartását ellenőrző bírói testület. Azt vizsgálja, hogy egy törvény vagy törvényjavaslat megfelel-e, összhangban van-e az Alaptörvény rendelkezéseivel.

Nemzeti Bank = az ország központi bankja (más néven jegybank)

monetáris politika = gazdaságpolitikai tevékenység, a gazdaságban lévő pénz kezelése.

pénzkibocsátás = egy ország törvényes fizetőeszközeinek (bankjegy és érme) előállítása.

Helyesírás

A tanagyűjtemény hátsó borítójának belső oldalán találsz egy CD-t, amelyen a következő helyesírási gyakorlatok vannak. Olvasd el a leckéket egyenként és igyekezz a szöveg helyesírását megtanulni. Azután hallgasd le azt a leckét és írd le a hallott szöveget a munkafüzetnek erre bejelölt helyére. Javítsd ki amit írtál az alábbi szövegek alapján és tanuld meg, hogy hogyan kell helyesen írni. A vizsgán ezekből szövegekből lesz tollbamondás.

1. Lecke

Ma a hosszú mássalhangzók írását gyakoroljuk. Ezeket úgy jelöljük az írásban, hogy megduplázzuk őket. Tehát a hosszú „p”-t abban a szóban, hogy „koppan”, két p-vel írjuk. A hosszú „z”-t abban a szóban, hogy „azzal”, két z-vel írjuk. A kétjegyű mássalhangzóknál, mint például az sz, csak ez első betűt írjuk kétszer. Például azt a szót, hogy „hosszú”, így írjuk: h-o-s-s-z-ú. Most kezdődik a lecke.

1

kopog	koppan	az	azzal	ez
ezzel	akkor	itt	állat	alatt
ballag	annak	itthon	otthon	csalogat
csillag	addig	eddig	kanna	szappan
szépen	régen	toppan	abba	abból
aggódik	menni	mennék	menedék	álló
vállal	hallani	arccal	házzal	mázol
mázzal	harcol	harccal	reggel	esik
essen	alkalom	cselleng	azáltal	haza
hozza	ott	írás	írással	kenyér
kenyérrel	szakács	szakáccsal	messze	rongy
ronggyal	rizs	rizzsel	annyi	hattú

2

2. Lecke

Ma olyan betűk helyesírását gyakoroljuk, amelyek a beszédben máskép hangzanak, mint ahogy írjuk őket. A szavakat ezért most háromszor hallod: először, ahogy beszéd közben kiejtjük őket, másodszor szótagolva, hogy halljad a betűket külön-külön is, harmadszor megint rendes kiejtéssel. Ezután írd le!

egyszer	ötször	játszunk	tetszik	adsz
nagyság	barátság	szabadság	adjam	feljebb
botja	fagyjon	rögtön	botban	aztán
megtanul	nézte	adtam	tudtad	hozták
népdal	kezdj	állj	halljad	altatja
aludt	bontsd	zúgtak	érezte	menj
mindjárt	anyja	figyelj	faragsz	vadkacsa
vendégség	évforduló	szeresz	szegfű	teljesít
fogsz	készséges	testben	megterem	lélekben
hétközben	engedelmeskedik			

3. Lecke

Most a múlt időt gyakoroljuk. Ha a múlt időben azt hallod, hogy a szó végén magánhangzó van és **t**, mindig duplázd meg a **t-t**. Például: lett, ragyogott. (két **t**-vel). Viszont például azt, hogy „kinyílt” egy **t**-vel írjuk, mert nincs magánhangzó közvetlenül a **t** előtt. Most kezdj írni!

3

Kriszti húgom most lett cserkész. Tegnap sokat törte a fejét a napi jótettén. Végül elővette szüleim cipőit, és elhatározta, hogy kitisztítja őket. Sorra bekente, lekefélte, kifényesítette őket. Mire befejezte, minden cipő ragyogott. Kriszti viszont úgy nézett ki, mint egy kéményseprő. Az ajtó kinyílt, és édesanyám majdnem elájult.

4. Lecke

Folytassuk a múlt idő gyakorlását. Ha jelen időben az ige **d**-vel végződik, a múlt időben a **d** után egy **t-t** írunk: ébredt - ébredt, szalad - szaladt. Beszédben ez úgy hangzik, mintha két **t-t** mondanál. Figyeld csak: ébredt, szaladt. Mégis **dt**-vel kell írnod. Most ír!

4

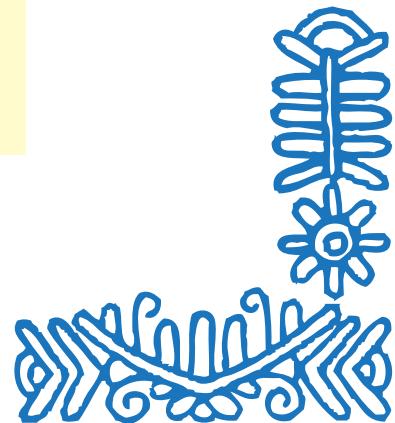
Juliska kifulladva érkezett az órsi órára. Elmondta, hogy rosszul kezdte a napját: későn ébredt és ezért késve indulott el hazulról. Amint kifutott a házból, megeredt az eső, és majdnem elcsúszott egy nedves falevelen. Az autóbusz után szaladt, és sietve szállt fel rá. A kalauz rászólt, hogy vigyázzon, mert majdnem egy autó elé ugrott. Rettegett, hogy még mi történik vele a nap folyamán.

5. Lecke

Ha a magánhangzó a szó végén van, az **i** rövid, az **ó**, az **ő**, az **ú** meg az **ű** pedig hosszú. Így, ha azt írom, hogy hosszú, az **ú-ra** ékezetet kell tennem. Most pedig ír!

5

A tavalyi autó most már aránylag olcsó, mondja a zsugori eladó a szomorú vevőnek.
Gyönyörű pár cipőt találtam, bár nem volt könnyű. Hosszú keresés előzte meg.
Savanyú a szőlő! - mondja a szigorú nagynéni, miközben fésűt tart a jobb kezében.
A felső szoba falán sokszínű faliszőnyeg lóg.
A cserkész egyeneslekű.

6. Lecke

*Legtöbbször helyesen írod a mássalhangzókat, ha a füledre hallgatsz. Van azonban néhány olyan szó, amelynek a mássalhangzója hosszúnak hangzik, mégis röviden írjuk. Ilyen például a **lesz**, az **utána** és az **egy**. Na most ír!*

6

Kirándulás lesz a hétvégén. Teherautóval megyünk a hídig, onnan gyalog haladunk tovább. Utána megebédelünk. A tónál öreg pajta van, ott lesz az uzsonna.

„Egyet mondok, kettő lesz belőle” mondja Pista bácsi és sodor egyet a bajuszán. „Egytől egyig derék cserkészek vagytok. Mert nem egyedül dolgoztok, hanem együtt.”

7. Lecke

Írásnál keresd mindenget a szó tövét! Ha például azt hallod, hogy „tuggya”, írd azt, hogy „tud-ja”. Ha azt hallod, hogy „tanujjunk”, írd úgy, hogy „tanul-junk”. Ha azt hallod, hogy „tarcsanak”, írd „tart-sanak”. Most ír!

7

A következő levelet kapták a kaliforniai cserkészek:
„Köszönjük jelentkezésteket a regős táborra. Nem tudjuk, hányan jöttök. Kérjük, hogy közöljétek postafordultával, tartsunk-e fenn helyet nektek a Fillmore-ba induló autóban. Ha igen, azt ajánljuk, szálljatok az egyes buszra és menjetek Katiéhoz. Itt mellékelek egy térképet, nehogy eltévedjetek! Addig is, tanuljátok meg a Felvidék tájegységeit.”

8. Lecke

A szó tövét nem csak az igéknél kell számon tartanunk. minden szóra vonatkozik. Így ha azt hallod, hogy „paggya”, tudod, hogy azt úgy kell írnod, hogy „pad-ja”. Ha azt hallod, hogy „barátya”, úgy írod, hogy „barát-ja”. Most ír!

8

Amikor Marika először ment óvodába, a kabátját, kesztyűjét, elefántját, majmát és kis hátizsákját vitte magával. Aggódott, lesz-e ott barátja. Édesanya kísérte. Útjukon más óvodásokkal is találkoztak. Elsőnek Eszterrel, Eszter kertje előtt meg Matyival. Matyi Eszter szomszédja. Marika elhatározta, hogy az óvodai padját Eszter padja mellé tolja.

9. Lecke

Ma a felszólító módot gyakoroljuk. Ezt a cserkészek is, a szülők is nagyon szeretik használni: **Légy résen!** **Add ide a kenyeret!** **Adj egy darab kenyeret!** **Kezdd el a házifeladatodat!** **Kezdj el tanulni!** A felszólító módot többféleképen írjuk: ha **a** van a mondatban, akkor **d**-vel fejezzük be az igét. **Hozd ide a kenyeret!** Ha már van egy **d** az igében, két **d** lesz belőle. Ezért írjuk két **d**-vel azt, hogy Isten, **áld meg a magyart!** Ha nincs **a** a mondatban, általában **j**-t adunk hozzá az igéhez: **Adj egy darab kenyeret!** Néha **s-t**, néha **sz-t**. Például **Keress meg!**

Most közmondásokat diktálok:

Lassan járj, tovább érsz!
Ésszel indulj, okkal járj!
Előbb járjon az eszed, azután a nyelved!
Addig nyújtózkodjál, ameddig a takaród ér!
Ne szólj szám, nem fáj fejem!
Ne lépj kettőt egy nyombá!
Ne csak tudd a jót, hanem tudd is!

9

10. Lecke

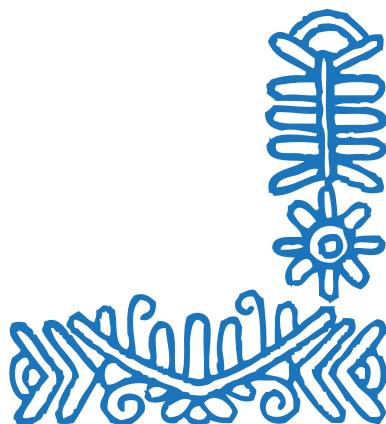
Tudod, mi a különbség a -ban és -ba között? Ha azt kérdezzük: **hol?**, a válasz **-ban, -ben**: **Hol van a füzeted?** A táskában, a szemétben, a szobámban. Ha azt kérdezzük, **hova?**, a válasz **-ba, -be**. **Hova tettek a labdát?** A táskába, a szemétbe, a szobámba. Most írj!

Pista bá a szokott helyén ül a cserkészotthonban. Füzetébe ír valamit. Haragos, mert Laci a kerítésen mászott át a szomszédba. A szomszédban jó emberek laknak, kár bosszantani őket. A csapat a szekrényben tartja a felszerelést. Pista bá feláll és a szekrénybe teszi az iránytűket. Aztán kimegy a kertbe. A kertben a Róka őrs nemzetesít játszik.

10

Használd a munkafüzetet!

11. Lecke

Ha arra a kérdésre válaszolunk, hogy **hogyan?** akkor ilyen szavakat, mint kényelmes-en, magas-an csak egy **s**-el írunk. Két szép versrészletet diktálunk most le. Az elsőt József Attilától, a másikat Ady Endrétől. Kezdj írni!

11

Dolgozni csak pontosan, szépen – ahogy a csillag megy az égen – úgy érdemes!

Bús őszi szél édes zenéje
Csengen fülembé csendesen.

A melléknevet többesszámban írjuk, há több emberről vagy tárgyról van szó: éhesek vagyunk, a ruhák szépek. Kivétel: Ha szám van a mondatban, akkor egyesszámban írjuk: Mind a 15 cserkész éhes. Mindkét szoknya olcsó. Most ír!

Nagyszüleim Magyarországon élnek. Nagyon jók és leleményesek. Azok a blúzok, amiket karácsonyra küldtek, nem csak szépek, de kényelmesek is. Ráadásul mind a három blúz divatos. Mindegyik barátnőm féltékeny rám, amiért ilyen kedvesek a nagyszüleim.

12. Lecke

Ha fokozzuk a melléknevet, az **-abb**, **-ebb** ragot adjuk hozzá és azt mondjuk, hogy „erősebb”, „magasabb”, két **b**-vel, de egy **s**-el. Most ír!

12

Ha sokat sportolsz, erősebb, ügyesebb leszel.
Az ember a legerősebb.
Jó munkát végeztünk, de jobb is lehetett volna.
Rendesebb és kényelmesebb ülve enni.

Most írj le néhány közmondást!

Jobb ma egy veréb, mint holnap egy tűzok.
Több szem többet lát.
Jobb félni, mint megijedni.

Hallgasd a CD-t!

13. Lecke

Az ilyen szócskákat, mint *ki*, *be*, *fel*, *le*, *el*, *meg*, **igekötőknek** hívjuk.
Ha az igekötő közvetlenül az ige előtt áll, egybeírjuk az igével. Például:
Felkelek, **megmosakszom**, **megreggelizem**, **elindulok**, **lefekszem**.
Mind egy szó. Ha az igekötő az ige után áll, külön szóba írjuk. Most
írom **meg** a feladatot. Azonnal menj **el** a boltba! Ha az igekötő és a
hözött tartozó ige között más szó is áll, az igekötőt külön írjuk. **Meg**
akarom **kérdezni**. **El** kell **intéznom**. Ezek mind három szóban
vannak. Most írj!

13

Megmondadtad már Máriának, hogy hozza el a fényképeit? Elhozta
őket? Meg akartam kérdezni, hogy kapok-e belőlük. Megmutatnám
neked az én képeimet is, de nem találom őket. Kiürítettem a
fényképes dobozomat. Át kell kutatnom a padlást is. Tegnap délután
be kellett mennem az iskolába, azért nem volt időm. Te bementél?

14. Lecke Most írd le a cserkésztorvényeket!

A cserkész egyeneslelkű és feltétlenül igazat mond.
A cserkész híven teljesíti kötelességeit, amelyekkel Istennek,
hazájának, embertársainak és a magyarságnak tartozik.
A cserkész, ahol tud, segít.
A cserkész minden cserkészt testvérének tekint.
A cserkész másokkal szemben gyöngéd, magával szemben szigorú.
A cserkész szereti a természetet, jó az állatokhoz és kíméli a
növényeket.
A cserkész feljebbvalónak jó lélekkel és készségesen engedelmeskedik.
A cserkész vidám és meggondolt.
A cserkész takarékos.
A cserkész testben és lélekben tiszta.

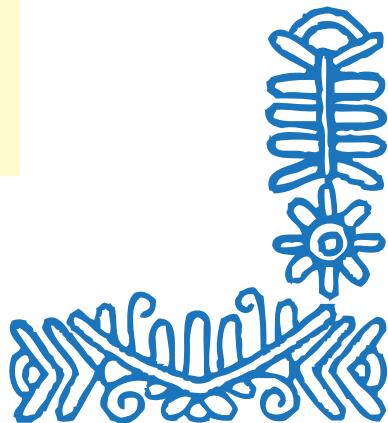
14

15. Lecke Diktálom :

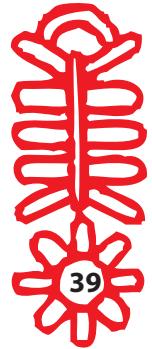
Himnusz. Írta Kölcsey Ferenc

Isten, álld meg a magyart
Jó kedvvel, bőséggel,
Nyújts feléje védő kart,
Ha küzd ellenséggel.
Balsors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
Megbűnhődte már e nép
A múltat, s jövendőt!

15

Irodalom

Halotti beszéd - legrégebbi magyar írás

Néhány szó költészetről, költészetünkről.

Az itt közölt irodalmi anyag 18 versből áll. 18 költő egy-egy költeményét tanulmányozzuk.

Nehéz volt választani. A magyar vers-irodalom nagyon gazdag. El kellett döntenünk, hogy csak az utolsó 200 év irodalmából választunk. Ez a két évszázad a magyar költészet aranykora. Nem választottunk többet, mert azt akartuk, hogy elég időtök legyen arra, hogy a verseket jól megismerjétek. Megismereitek, és reméljük, megszeretitek.

Témáikban a versek hozzánk szólnak, hiszen a költők emberek, mindannyiunk gondjáról és örömről írnak, ember az emberhez: Szerelemről és egyedüllétről; természetről és Isten kereséről; hazáról és embertársról; életről és halárról.

Magyarul szólnak, a magyar nyelv zenéjével és ritmusával. Magyarban kivétel nélkül minden a szó első szótagján van a hangsúly. Ez adja meg a nyelv ringó lejtését.

Minden nyelv irodalmában a költők gonddal válogatják meg a hangokat, keresik a hangok ismétlését. Nézzünk egy példát, egy népdal szövegéből:

Szól a kakas már, majd megvirrad már
Zöld erdőben, sík mezőben, sétál egy madár
Várj madár várj, te csak mindig várj!
Ha az Isten néked rendelt, tiéd leszek már.

Az első sorban ismétlődnek az **a** hangok és **á** hangok. Az utolsó sorban ismétlődnek az **e** hangok és **é** hangok. A fülnek kellemes, ha a hangok ismétlődnek. A vers: zene. A jó versolvasó hallja a verset, használja a fülét. Ezért ajánljuk, hogy hangosan is olvassátok a verseket.

A vers egyúttal kép is. A jó versolvasó elképzeli, amit olvas, látja a népdalban azt a pávát, csodálatos színeivel.

Micsoda madár, micsoda madár,
Kék a lába, zöld a szárnya, jáj be gyöngyen jár!

Akkor érted és élvezed a verset amikor hallod és látod.

A versben sokszor éppen az az izgalmas, hogy komplex, és az értelme nem rögtön világos. Ahogy elolvassuk másodszor, harmadszor, úgy bújik elő a vers jelentősége és szépsége. Mit jelent egy-egy vers? A végső értelmezés tőlünk, olvasóktól is függ: attól, hogy saját életünkben mit tapasztaltunk, mit éreztünk és mire gondoltunk. Így minden vers mindegyik új olvasóval újra születik – újra és minden egy kicsit másként.

Jó versolvasást kívánunk és jó munkát!

Az irodalmi anyag felépítése, használata.

Bár az anyagot segédítsz jelölteknek írtuk, reméljük, hogy lesznek tanárok és kiképzők, akik a benne közölteket kiegészítve, és szükség szerint megmagyarázva, segítségetekre lesznek.

Az egyes versek előtt elég részletesen ismertetjük a költő életét, irodalmi munkáját és korát. Persze elsősorban a mű, a költemény a fontos, de jobban megértjük a versben foglalt gondolatokat, hangulatot és érzéseket, ha ismerjük megírásának háttérét. Ezért érdemes ennek a 18 kimagasló magyar költőnek életébe is kicsit belemélyedni.

Egy versben minden szó fontos. A legtöbb nehezebb szó magyarázata megtalálható rögtön a mellett a verssor mellett, amelyben előfordul. Helyszűke miatt ezek nem részletes magyarázatok, néha csak egy-egy megközelítő szó, ami rávezet a kifejezés értelmére. Ebben segíthetnek a tanárok, kiképzők és szülők. De ha találsz olyan szót, amit nem magyaráztunk meg, megnézheted jelentését az interneten, vagy akár egy „régimódi” szótárban.

Minden vers után **verselemezés** következik. Ebben rámutatunk a vers olyan jellegzetességeire, amelyekre érdemes felfigyelned. Ezt legtöbbször kérdések által tesszük: próbáld a kérdések segítségével elemezni (analizálni) a költeményt. Ezek nem vizsgakérdések, hanem arra szolgálnak, hogy segítsenek a vers megértésében, gondolatainak, szépségenek felismerésében. (A munkafüzetben más, általában könnyebb, tárgyilagosabb kérdések vannak, és azokból lesznek a magyarságismereti vizsgák összeállítva. Ha kidolgozod a munkafüzet kérdéseit, felkészültél a vizsgára.)

Igyekezz a verseket nemcsak megérteni, hanem át is érezni. A vers a gondolatok és érzések kifejezésének talán legtökéletesebb formája. Tömören – kevés szóval – fejezi ki a gondolatokat, a nyelv zenéjével, ritmusával érezteti a hangulatot. Olvasd fel a verseket hangosan is, hogy érezzd a nyelv zenjét, szépségét!

Reméljük, hogy ezt a 18 verset elolvasva kedved támad arra, hogy jobban megismerd a gazdag, szép és nemzetközileg is kimagasló magyar költészetet, irodalmat.

Csokonai Vitéz Mihály

Csokonai Vitéz Mihály (1773 - 1805)

Debrecenben született, Habsburg II. József uralkodása alatt, amikor az európai felvilágosodás gondolatai hozták izgalomba a tanult embereket. Így Csokonai remek nevelést kapott remek tanáraitól a híres Debreceni Kollégiumban. Csokonai renegeteget olvas, Voltaire, Rousseau lelkesítik. Megtanul latinul, görögül, németül, franciául és olaszul, hiszen remek a memoriája. Vidáman és reményteljesen áll az élethez, nyakig benne van a diáktréfákban; társai Cimbalomnak hívják, mert egymás után irja a verseket – állandóan „zenél.“

Később a kollégium tanára lesz. Diákjaival nagyon jó a viszonya, hisz szellemesen és kreatívan tanít. Verseit az ország leghíresebb irodalmi kritikusa, Kazinczy Ferenc is nagyra tartja. Kazinczy levelező barátja és pártfogója lesz.

És akkor Kazinczy börtönbe kerül. Most már a konzervatív I. Ferenc az uralkodó. Néhány évvel azelőtt kirobbant a francia forradalom (1789). A forradalmi hangulat Magyarországon is elterjedt. Martinovics Ignác és társai republikánus forradalmat terveztek. A kormány felfedezi őket, a vezetőket kivégzi, és a többieket bebörtönzi. Így kerül Kazinczy is a kufsteini börtönbe. A cenzura elfojtja a felvilágosodást tükröző írásokat, és a rendőrség kémekkel lepi el az országot.

Csokonai szülőháza

Csokonai, aki Martinovich-szímpatizáns és Kazinczy barátja, elveszti az állását. Kicsapják a kollégiumból, amelyet annyira szeretett.

Csokonai útnak indul, bejárja az országot. Felkeresi irodalmi barátait, és megpróbál munkát keresni, hiszen nincsen semmi pénze. Állást nem sikerül találnia, de Komáromban megismeri Vajda Júliát – Lillát, élete nagy szerelmét. Reményteljes a szerelem, Lilla viszontszereti. De az apja ellenzi a házasságot, mert a fiú szegény. Csokonai más városban kap állást, de mire visszajön Komáromba, Lillát már férjhez adták egy gazdag emberhez.

Ez a csalódás készti Csokonait *A Reményhez* címzett versének megírására.

Jó tudni: Az 1800-as években máskép mondták a múlt időt.

Csokonai szobor
Debrecenben

régies

megcsalál
ültetéd
éltetéd
valál
esmerém
megadá
elhervadtanak

modern

megcsaltál
ültetted
élgették
voltál
esmertem, vagyis ismertem
megadta
elhervadtak

A Reményhez

Fődiekkel játszó
Égi tűnemény,
Istenségek látszó
Csalfa, vak Remény
Kit teremt magának
A boldogtalan,
S mint védangyalának,
Bókol úntalan.
Síma száddal mit kecsegétsz?
Mért nevetsz felém?
Kétes kedvet mért csepegtetsz
Még most is belém?
Csak maradj magadnak!
Biztatóm valál;
Hittem szép szavadnak:
Mégis megcsalál.

Kertem nárciszokkal
Végig ültetéd;
Csörgő patakokkal
Fáim éltetéd;
Rám ezer virággal
Szórtad a tavaszt
S égi boldogsággal
Fúszerezted azt.
Gondolatim minden reggel,
Mint a fürge méh,
Repkedtek a friss meleggel
Rózsáim felé.
Egy híjját esmértem
Örömimnek még:
Lilla szívét kértem;
S megadá az ég.

Jaj, de friss rózsáim
Elhervadtanak;
Forrásim, zöld fáim
Kiszáradtanak;
Tavaszom, vígságom
Téli búra vált;
Régi jó világom
Méltatlanra szállt.
Óh! csak Lillát hagyta volna,
Csak magát nekem:
Most panaszra nem hajolna
Gyászos énekem.
Karja közt a búkat
Elfelejteném,
S a gyöngykoszorúkat
Nem irígleném.

Fődiekkel: emberekkel
tűnemény: látomás

Csalfa: megbízhatatlan

Bókol úntalan: hajlong
állandóan
kecsegétsz: igérgetsz

Kétes: bizonytalan értékű

nárcisz: sárga virág

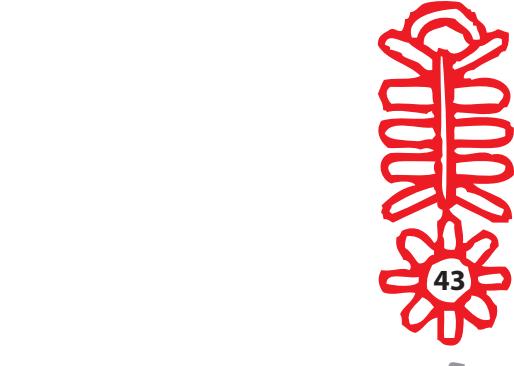
Gondolatim: gondolataim

fürge: gyors

esmértem: ismertem

Forrásim: forrásaim

Méltatlanra: érdem
nélkülire
magát: őt

irodalom

Csokonai sírja
Debrecenben

Jankó János: Csokonai a lakodalomban
Debreceni Déri Múzeum

Csokonai portréja

Csokonai szobor Sárospatakon

Hagyj el, óh Reménység!
 Hagyj el engemet;
 Mert ez a keménység
 Úgyis eltemet.
 Érzem: e kétsége'
 Volt erőm elhágy,
 Fáradt lelkem égbe,
 Testem földe vágy.
 Nékem már a rét hímetlen,
 A mező kiszűlt,
 A zengő liget kietlen,
 A nap éjre dült.
 Bájoló lágy trillák!
 Tarka képzetek!
 Kedv! Remények! Lillák!
 Isten véletek!

hímetlen: virágos, virágos**kiszűlt:** kiszáradt**kietlen:** sivár**Bájoló:** varázsoló**képzetek:** elképzelések

Verselemzés

Első versszak

1. A költő a reményt megszemélyesítí (perszonifikálja), vagyis egyenesen hozzá szól, mintha istennő lenne. A koltő a földi, vagyis a földi ember, akitől a remény, az égi tünemény, csak játszik. Miből áll ez a játék? Milyen ez az istennő? Húzd alá azokat a szavakat, amelyek a kérdésre felelnek!

2. A vers jelen időben kezdődik. Melyik versszakban megy át a múlt időbe, és miért?

Második versszak

3. A második versszakban mit jelképez (szimbolizál) a kert?

4. A magyar nyelvben sokszor ismétlődik ugyanaz a magánhangzó. Például: az *embereknek* szóban csupa **e** hangot hallunk. Keress olyan sort, amelyben csak 2 különböző magánhangzó van!

5. Mihez, milyen kedves kis bogárhoz, hasonlítja a költő boldog gondolatait?

Harmadik versszak

6. Nézd meg jól az első 8 sort. Az előző versszak melyik 8 sorának az ellentéte?

7. Hány szótadból állnak a vers hosszabb sorai? Hányból a rövidebb sorok? Figyeld meg, hogy a szótakarék rendszeresen változó száma hogyan segíti elő a vers ritmusát!

Negyedik versszak

8. Húzd alá azt a 4 sort, amelyben a költő újra a kert szimbolizmusával fejezi ki, mit érez!

9. A vers nyelve könnyed, zenei, és ritmusára akár táncolni is lehetne. A vers tartalma ezzel szemben szívfájdító. Tetszik neked az ellentét? Miért, vagy miért nem?

Berzsenyi Dániel (1776 - 1836)

Berzsenyi ugyanabba a korba született bele, mint Csokonai, de más életkörülmények között. Csokonai művelt, de szegény szülők gyermeke. Nem is mászott ki soha a szegénységből. Ezzel szemben Berzsenyi apja Dunántúlon, Vas megyében, jómódú földbirtokos volt.

13 éves koráig otthon tanul, az apja tanítja görögre és latinra, és Berzsenyi egy életen át hallja majd lelke fülével a régi klasszikus költők verseinek komoly, szigorú ritmusát.

Aztán Sopronba kerül, az evangélikus gimnáziumba, ahol nagy erejéről lesz a diákok közt híres. „Legelső magyar táncos voltam,” meséli később, mielőtt kitér arra, hogyan birkózott, vagyis, mondjuk ki őszintén, verekedett!

Az erő jellemzi versei stílusát is. Iskola után hazamegy, és nagyon lelkismeretes földbirtokos lesz belőle. De a nap végén verset ír. A maga szórakozására írja őket, és mivel nem gondol publikálásra, évekig dolgozik egy-egy versen. Számára a írás folyamat, amelyben a gondolat megérik és megtalálja a tökéletes kifejezést.

Ilyen a *Fohászkodás* is, ez a csodálatos ima, csodálatos ritmusával, erős metaforáival (hasonlataival), dinamizmusával. Míg Csokonai *A Reményhez* című versében a magyar nyelv könnyedségét csodálhatjuk, addig Berzsenyi versében a magyar nyelv zengését és erejét.

A vers első része himnusz. Négy versszakból áll. A költő megpróbálja fogalmazni azt, ami ember számára megfogalmazhatatlan. Bevallja, hogy Isten az emberi agy nem tudja felmérni, racionális értelemmel megérteni. Még a „lángeszű bőlcs“ sem tudja „elérni.“ De a teremtés nagyszerűségében megsejthetjük a Teremtő lényét.

Berzsenyi a vers első négy szakaszában természeti képekben keresi és találja az Urat. Isten a világmindenség közepén áll, körülötte „rendre keringenek“ a csillagok – az „aether Uránjai.“ Isten alkotó ereje teremtett minden a világegyetemben, a legmagasabb mennyől a kicsiny „láthatatlan férgekig.“ A költő Isten látja a magasságban és a mélységen, a nagyszerűben és a kicsinyben.

A vers második részében – tehát az utolsó 3 versszakban – a költő hittel és bizakodással fordul személyesen a Teremtőhöz. Életét és halálát Isten kezében tudja. Elfogadja mindenkit, mert Isten munkája.

Mindegyik versszak egy mondatból áll. Érdemes a verset lassan olvasni, minden versszak és mondat végénél megállni, és megfejteni hogy a költő mit is mondott. A vers utáni kérdések igyekeznek segíteni minden versszak megértésében.

irodalom

Berzsenyi Dániel

Berzsenyi Dániel emlékmúzeum - Celldömölk

**Berzsenyi Dániel szobra
Niklán, a Berzsenyi Emlékmúzeum kertjében**

A Berzsenyi család sírja Niklán

Fohászkodás

Isten! kit a bőlcs lángesze fel nem ér,
Csak titkon érző lelke óhajtva sejt:
Léted világít, mint az égő
Nap, de szemünk bele nem tekinthet.

A legmagasb menny s aether Uránjai,
Mellyek körülted rendre keringenek,
A láthatatlan férgek: a te
Bőlcs kezeid remekelt csudái.

Te hoztad e nagy minden ezer nemét
A semmiségből, a te szemöldökéd
Ronthat s teremthet száz világot,
S a nagy idők folyamit kiméri.

Téged dicsőít a Zenith és Nadír.
A szélveszek búcs harca, az égi láng
Villáma, harmatesepp, virágszál
Hirdeti nagy kezed alkotásit.

Buzgón leomlom színed előtt, Dicső!
Majdan, ha lelkem záraiból kikél,
S hozzád közelb járulhat, akkor
Ami után edep, ott eléri.

Addig letörlöm könnyeimet, s megyek
Rendeltetésem pályafutásain,
A jobb s nemesb lelkeknek útján,
Merre erőm s inaim vihetnek.

Bizton tekintem mély sírom éjjelét!
Zordon, de oh nem, nem lehet az gonosz,
Mert a te munkád; ott is elszórt
Csontjaimat kezeid takarják.

Verslemezés

Első versszak

1. Berzsenyi metaforával (hasonlattal) próbálja kifejezni, hogy képtelenek vagyunk Istant „felérni” vagyis megérteni. Mi ez a metafora? Hogyan példázza az utolsó két sor az első két sor állítását?

Második versszak

2. Isaac Newton, amikor a gravitációt felfedezte, új Isten képet adott a felvilágosodás kora emberének. Elterjedt az a szellemes mondás, hogy a világegyetem olyan, mint egy óriási óra; az Isten az órásmester, aki a nagy órát megszerkeztette, és a szerkezet keringését beindította. Húzd alá a versszakban azt a két szót, amely erre a felfogásra emlékeztet.

lángész: lángoló intelligencia, zsenialitás

óhajtva: vágyva

sejt: megérez

léted világít: létezésed világít, Te világítasz

aether Uránjai: a csillagok

körülted: körülötted

nemét: változatát

folyamit: folyóit

dicsőít: glorifikál, dicsér

buzgón: lelkesen

majdan: majd

kikél: kikel

közelb: közelebb

járulhat: lehet

edep: vágyik

rendeltetésem: feladataim

nemesb: nemesebb

inaim: itt “izmaim”, erőm

bizton: bizalommal

zordon: komor

Harmadik versszak

3. A Bibliában Isten a szavával teremt. A Biblia első fejezete így kezdődik: „És monda Isten, legyen világosság. És lőn (lett) világosság.“ A versben mivel teremti az Úr a „nagy minden ezer nemét”? Húzd alá azokat a szavakat!

4. Mihez hasonlítja a költő az időt az utolsó sorban?

Negyedik versszak

5. Itt a magas és a mély, a nagy és a kicsi ellentével játszik a költő. Melyik a legkisebb teremtmény ebben a versszakban? Melyik a legnagyobb? Melyik van lent? Melyik van fent?

Ötödik versszak

6. A keresztény hit szerint a lélek halálunkkor a testből eltávozik. A második sorban („Majdan, ha lelkem záraiból kikél“) melyik szó a test metaforája (hasonlata)?

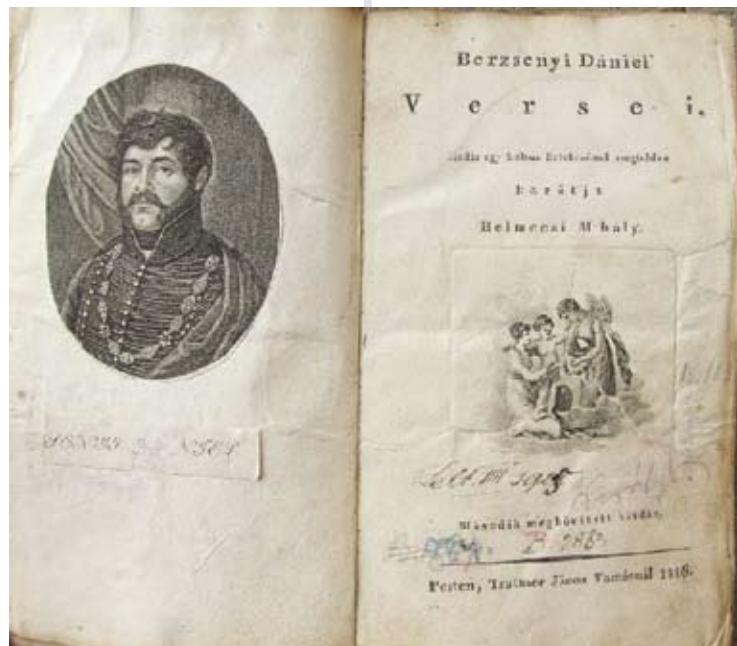
7. A keresztény hit szerint a halál után „színről-színre“ fogjuk az Isten valóságát megismerni. (1 Korintusok 13: 12) Túljutunk a mostani állapotunkon, amelyben Istenet csak „óhajtva sejtjük“ (első szakasz). Hol utal erre a gondolatra a költő az 5. versszakban? Húzd alá a szavakat!

Hatodik versszak

8. Mi ebben a versszakban az élet metaforája? Az élet olyan mint egy

Hetedik versszak

9. Miért bízik a költő abban, hogy halála nem lehet rossz? Húzd alá azokat a szavakat amelyek felelnek a kérdésre.

Berzsenyi Dániel Versei - címlap

Vörösmarty Mihály portréja

Vörösmarty Mihály (1800 – 1855)

Vörösmarty Mihály az új század indulásával egyidőben született, tehát annak a századnak az elején, amelynek reformnemzedéke (generációja) megújította a magyar nemzetet. Élete egybeesett a reformkor összes drámai fordulópontjával.

Gyerkkora éveiben a politikai légkör nyomasztó. I. Ferenc minden erejével igyekszik meggátolni a progresszív (haladó) gondolatok elterjedését. Magyarországból rendőrállamot csinál. Ennek ellenére a huszas és harmincas években kezd újra lendületre kapni az ország. Az írók kiveszik a részüköt – hangadók az új korszellem kialakításában. Berzsenyi *A Magyarokhoz* című versében odadörgi népének:

„Ébreszd fel alvó nemzeti lelkedet!
... Nem sokaság, hanem
lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat.“

Kölcsey Ferenc, a kor másik nagy költője, megírja a *Himnusz-t*, a nemzet imádságát. Vörösmarty pedig költeményei egész sorozatával emlékezeti a magyarokat hosszú és büszke múltjukra. Ilyen a *Zalán futása*, amelyben megeleveníti Árpád vezért és a honfoglalást. Vörösmarty így lesz az ország legszeretettebb költője és az irodalmi élet irányító személye.

1825-től kezdve egyre több eredményt ér el a reform nemzedék. A nemzet hangulata optimista, bizakodó. 1836-ban viszont úgy látszik, hogy a reform folyamat megakad, amikor az uralkodó feloszlatja az országgyűlést és letartóztatja számos vezetőjét.

Ekkor írja Vörösmarty *Szózat* című versét. Mint ahogy a cím is jelzi, a vers buzdító beszéd, szónoki kiáltvány a magyar néphez. Hitet adó és kötelességre felszólító vers. Az űzenete: helyt kell állni.

Máig különös erővel hat ránk. Nyelvezete tömör. Üteme elsöprő. Felépítése logikus. Az első két sorban leszögezi a tézist, az alapgondolatot — „hazádnak rendületlenül légy híve, oh magyar”— amelyet aztán a versben lépésről lépésre feldolgoz.

A verset részekre lehet bontani: első két versszak, a következő három, a rákövetkező négy; majd még két versszak a zengő befejezés előtt. Kérdéseket írtunk nektek mindegyik részről.

Szózat

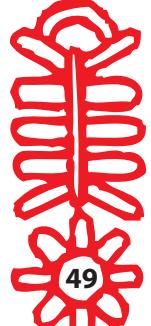
Hazádnak rendületlenül
Légy híve, oh magyar;
Bölcsovőd az s majdan sírod is,
mely ápol s eltakar.

A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt élned, halnod kell.

rendületlenül: kitartóan
híve: hűséges

e: ezen

Vörösmarty Mihály emlékmúzeum
- Kápolnásnyék

Ez a föld, melyen annyiszor
Apáid vére folyt;
Ez, melyhez minden szent nevet
Egy ezredévi csatolt.

Itt küzdtenek honért a hős
Árpádnak hadai;
Itt törtek össze rabigát
Hunyadnak karjai.

Szabadság! Itten hordozák
Véres zászlóidat
S elhulltanak legjobbjaink
A hosszú harc alatt.

És annyi balszerencse közt,
Oly sok viszály után,
Megfogyva bár, de törve nem,
Él nemzet e hazán.

S népek hazája, nagy világ!
Hozzád bátran kiált:
„Egy ezredévi szenvedés
Kér éltet vagy halált”

Az nem lehet, hogy annyi szív
Hiába onta vért,
S keservben annyi hű kebel
Szakadt meg a honért.

Az nem lehet, hogy ész, erő
És oly szent akarat
Hiába sorvadozzanak
Egy átoksúly alatt.

Még jőni kell, még jőni fog
Egy jobb kor, mely után
Buzgó imádság epedez
Százezrek ajakán.

Vagy jőni fog, ha jőni kell,
A nagyszerű halál,
Hol a temetkezés fölött
Egy ország vérben áll.

S a sírt, hol nemzet súlyed el,
Népek veszik körül,
S az ember millióinak
Szemében gyászkönny ül.

Légy híve rendületlenűl
Hazádnak, oh magyar;
Ez éltetőd, s ha elbukál,
Hantjával ez takar.

A nagy világban e kivül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt élned, halnod kell.

küzdtenek honért: küzdöttek
hazáért
rabigát: elnyomást

hordozák: hordozták

elhulltanak: meghaltak

balszerencse: rossz szerencse
viszály: háborúskodás

e: ezen

Vörösmarty emlékmű
Budapesten

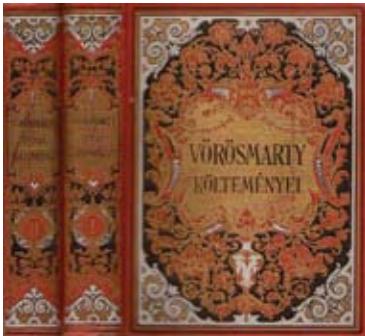
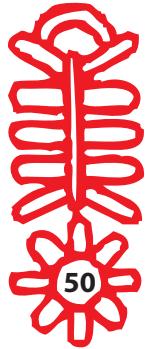
onta: ontott
kebel: embernek melle

sorvadozzanak: gyengüljenek
átoksúly: vad bosszúból
mondott rossz kívánság

epedez: vágyakozik

Vörösmarty sírja

Vörösmarty Mihály
lírai költeményei

Verslemezés

1. – 2. versszakok

1. Az első két sorban a költő személyesen fordul népéhez. Mire szólítja fel?

2. Mivel okolja ezt meg a következő négy sorban?

3. – 6. versszakok

3. A múlt mely eseményeire emlékezteti a költő a magyarokat?

4. Hol fejezi ki a hatodik versszak, hogy mi az évszázados erőfeszítés eredménye? Húzd alá a szavakat!

5. Figyeld meg a párhuzamos mondatkeresztést:

Ez a föld, melyen annyiszor
Apáid vére folyt;
Ez, melyhez minden szent nevet
Egy ezredév csatolt.

A párhuzamot az *Ez* szó ismétlése segíti elő. Figyeld meg, mennyire lüktet itt az ütem! Keress hasonló, lüktető ütemű párhuzamos mondatot!

7. – 10. versszakok

6. A hetedik versszakban a költő kitágítja a látóhatárt: a nemzet hangját hallja, ahogy a *népek hazájának* kiált, vagyis a *nagy világnak*, amely vagy támogatja a halált hozó elnyomást vagy az életet támogatja. Húzd alá a kiáltást!

7. Mire alapozza a költő a jövőbe vetett hitét a 8. és 9. versszakban?

8. Minek a hitét fejezi ki a 10. versszakban?

11. – 12. versszakok

9. A költő viszont számol a tragédia lehetőségével is. Mi ez a tragédia?

Utolsó két versszak

10. A tragikus lehetőség előrevetítése után újra személyesen fordul minden egyes magyarhoz, hiszen a végén ki más tudná a nemzetet életben tartani mint a nép. A vers vége megrendítően visszhangozza a vers elejét. De változtatásokkal!

Húzd alá azokat a szavakat, amelyek eltérnek az első két szakasz szövegétől!

Petőfi Sándor (1823-1849)

Költő, forradalmár, nemzeti hős, a magyar költészet egyik legismertebb és legkiemelkedőbb alakja. Rövid életének 26 éve alatt több, mint ezer verset írt, ezek közül 782 költemény maradt ránk. A magyar tájnak, a hazaszeretetnek, az emberi érzések sokszínűségének költője.

Egyeszerű kisvárosi családból származott: édesapja jómódú mészárszék (húsbolt), kocsma és több ház tulajdonosa volt. A legjobb iskolákba járatta fiát, aki az első években kiváló tanuló volt. Megtanult latinul és németül, jól rajzolt. Később már kevésbé jól végezte iskoláit, ellenben sokat képezte magát: nagyon sokat olvasott, magászorgalomból megtanult angolul és franciául. Korán kitűnt verseivel és jó magyar fogalmazásával.

Édesapja elvesztette vagyonát és Petőfi több évig igen nehéz és kalandos életet élt. Egy ideig beállt katonának. Bejárta az országot, sok mindenkel próbálkozott, többek között mint színész, de csak közepes sikerrel. Közben elküldte verseit az akkor legnagyobb költőknek, köztük Vörösmarty Mihálynak, akik felismerték tehetségét. Versei kezdtek megjelenni, és rövidesen elismert, ünnepelt költő lett.

Az 1848-as szabadságharc kitörésének fontos szereplője. Részt vett a „Mit kíván a magyar nemzet” 12 pontjának megfogalmazásában, március 13-án megírta és 15-én óriási tömegsikerrel elszavalta a *Nemzeti dalt*. A szabadságharchban a híres Bem József tábornok alatt szolgált. A segesvári csatában hősi halált halt.

Petőfi feltűnő könnyedséggel verselt: számára versben írni szinte olyan természetes volt, mint beszálni. Ezért is tudott rövid élete folyamán annyi költeményt írni, és annyi mindenről. Egyik kimagasló témája a magyar táj volt. Az Alföldön született, ott volt gyerek, természetes, hogy erős szálak kötötték oda, bár bejárta szinte egyész Magyarországot. Olyan leíró költeményeiben, mint *Az Alföld* és *A pusztai télen* szülőföldjének tájait tárja elénk. Leírja bennük az alföldi tájnak azokat a jellegzetességeit és érdekességeit, amelyek számára vonzóvá, széppé és szeretettel teszik: a végtelen síkságot, a távolsgok szabadságának érzetét, a természet különlegességeit. Leíró költeményei közé tartozik az alábbi, *A Tisza* című is.

A Tisza

Nyári napnak alkonyúlatánál
Megállék a kanyargó Tiszánál
Ott, hol a kis Túr siet beléje,
Mint a gyermek anyja kebelére.

A folyó oly símán, oly szelíden
Ballagott le parttalán medrében,
Nem akarta, hogy a nap sugára
Megbotoljék habjai fodrába’.

Túr: egy patak

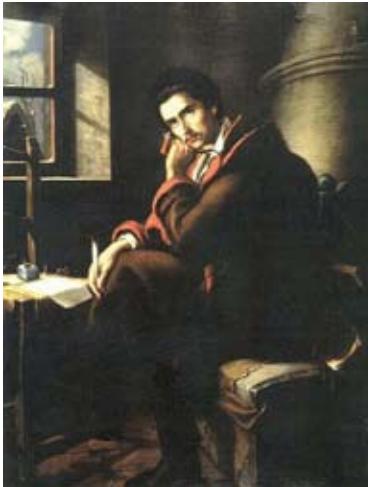
Petőfi Sándor

Gy. Szabó Béla rajza

52

Petőfi Debrecenben**Petőfi mellszobra
Nagykárolyban**

Síma tükrén a piros sugárok
(Mint megannyi tündér) táncot jártak,
Szinte hallott lépteik csengése,
Mint parányi sarkantyúk pengése.

Ahol álltam, sárga föveny-szönyeg
Volt terítve, s tartott a mezőnek,
Melyen a levágott sarju-rendek,
Mint a könyvben a sorok, hevertek.

Túl a réten néma méltóságban
Magas erdő: benne már homály van,
De az alkony üszkööt vet fejére,
S olyan, mintha égne s folyna vére.

Másfelől, a Tisza tulsó partján,
Mogyoró- s rekettye-bokrok tarkán,
Köztök egy csak a nyilás, azon át
Látni távol kis falucska tornyát.

Boldog órák szép emlékeképen
Rózsafelhők usztak át az égen.
Legmesszebb rám merengve néztek
Ködön át a mármarosi bércek.

Semmi zaj. Az ünnepélyes csendbe
Egy madár csak néha fütyentett be,
Nagy távolban a malom zugása
Csak olyan volt, mint szunyog dongása.

Túlnan, vélem átellenben épen,
Pór menyecske jött. Korsó kezében.
Korsaját mig telemerítette,
Rám nézett át; aztán ment sietve.

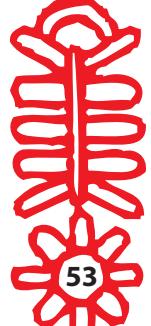
Ottan némán, mozdulatlan álltam,
Mintha gyökeret vert volna lábam.
Lelkem édes, mély mámorba szédült
A természet öröök szépségétől.

Oh természet, oh dicső természet!
Mely nyelv merne versenyezni véled?
Mily nagy vagy te! mentül inkább hallgatsz,
Annál többet, annál szebbet mondasz. -

Késő éjjel értem a tanyára,
Friss gyümölcsből készült vacsorára.
Társaimmal hosszan beszélgettünk.
Lobogott a rőzseláng mellettünk.

Többek között szoltam én hozzájok:
„Szegény Tisza, miért is bántjátok?
Annyi rosszat kiabáltok róla,
S ő a föld legjámborabb folyója.”

föveny: homok**üszkööt vet fejére:** piros naplemente**bércek:** heggyek**Pór:** paraszt**mámor:** kellemes bódulat**jámbor:** szelíd, békés,

Pár nap mulva fél szendergésemből
Félrevert harang zugása vert föl.
Jön az árvíz! jön az árvíz! hangzék,
S tengert láttam, ahogy kitekinték.

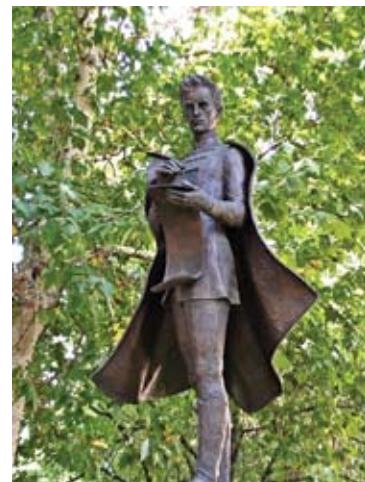
Mint az őrült, ki letépte láncát,
Vágtatott a Tisza a rónán át,
Zúgva, bőgve törte át a gátot,
El akarta nyelni a világot!

szendergés: könnyű alvás
Félrevert: vészt jelző

rónán: síkság, alföld

Verselemzés:

1. Magyarázd meg a második versszak utolsó két sorát!
2. Az első versszakban Petőfi a Tisza partján áll, azt látja. Onnan kezdve a 7. versszakig egyre jobban szélesedig látköre, amit leír. Figyeld meg, hogyan csinálja ezt!
3. Ahhoz, hogy éreztesse, lefesse a tájat, Petőfi nemcsak a szemmel láthatatót, hanem a füllel hallhatót is felhasználja. Melyik versszakban jelenik ez meg?
4. Petőfi nemcsak a tájat írja le, hanem az azzal kapcsolatos érzelmeit is. Melyik versszakban nyilvánul ez meg legjobban?
5. A 11. versszakban megtalálod a magyar költészet egyik leghíresebb alliterációját (ugyanannak a hangnak ismétlődése). Találd meg, és húzd alá!
6. A tájleírás egyszer csak átvált történésre, cselekedetre. Melyik versszaktól kezdve?
7. Petőfinek sok verse végződik meglepetéssel, csattanóval. Mi ennek a versnek a csattanója?
8. Petőfi ezt a költeményét 1947-ben, a szabadságharc kitörése előtti évben írta. Vannak, akik úgy gondolják, hogy A Tisza is allegórikus vers: a szelíd folyó a nép, amely egyszerűszer hatalmas erővel kitör gátjai közül. A vers e nélkül a gondolat nélkül is megáll a maga lábán mint a magyar táj egyik legszebb leíró költeménye. Mi a véleményed az allegória elméletével kapcsolatban? Támaszd alá álláspontodat!

Petőfi szobor Budapesten

Petőfi szülőháza Kiskőrösön

Arany János (1817 – 1882)

Egyszerű földműves család legkisebb gyermeke. Kiváló tanulóként korán kitűnt iskoláiban. Már iskolai évei alatt városszerte ismertté vált verseiről. Diákkorában tanított is, hogy iskoláztatásának költségeit fedezni tudja. Közben állandóan művelte magát, sokat olvasott, megtanult németül, franciául és latinul, később megtanult angolul is olvasni. Iskolái befejezése után tanítói állást vállalt, majd városi írnok, később aljegyző (magasabb városi hivatalnok) lett.

Arany János

1847-ben országos pályázatot hirdettek, mely egy népi hős történetének megírására szólította fel a költőket. Arany János *Toldi* című elbeszélő költeményével vett részt a pályázaton. Toldi Miklós a 14. században, Nagy Lajos idejében élt. Ott született, ahol Arany János, aki szüleitől és a szülőföldjén élő öregektől hallott a király nagy erejű vitézéről. Arany megnyerte a pályázatot, méghozzá olyan sikерrel, hogy a bírálók kivételesen megemelték a pályadíjat 15-ről 20 aranyra.

Egyszerre ünnepelt költő lett, jeles írók figyelme fordult feléje, és Petőfi volt az első, aki üdvözlésére sietett. Meleg barátság szövődött Petőfi és Arany között. Több esetben látogatták meg egymást. Nemcsak személyes rokonszenv, hanem egymás írói tehetségének és munkásságának elismerése, sőt a nemzeti kérdésekben való egyetértés is összekapcsolta őket.

Arany egyre inkább a korabeli magyar irodalom legelismertebb személyévé vált. Termékeny költői munkája mellett a Magyar Tudományos Akadémia titkára, majd pedig Főtitkára lett. Így történt, hogy amikor 1857-ben – nyolc évvel a szabadságharc leverése után – Ferenc József császár magyarországi körútját tett, a hatóságok előlként Aranyhoz fordultak azzal a kéréssel, hogy üdvözlő verset írjon a császárhoz. Arany ezt természetesen nem akarta vállalni, és egészésgére hivakozva kitért a sokat jövedelmező megbízás elől. De ezt tette a többi igazi költő is! A magyar költők bátor helytállása ihlette meg Aranyt *A walesi bárdok* balladájának megírására.

A walesi bárdok látszólag egy a 13. században, Welszben történt eseményt mond el: Edward angol király látogatóba megy az általa legyőzött Welszbe. A welszi főurak úri módon fogadják, de Edward többet akar. Azt követeli, hogy egy welszi bárd énekeljen neki dícsimnuszt, dalolja el hőstetteit. E helyett három bárd egymás után keményen szemére veti kegyetlenségeit, sőt a harmadik még el is átkozza. A király kivégezteti a bárdokat, nemcsak ezt a hármat, hanem minden bádot, aki ellene szegül.

Valójában a vers az 1848-as magyar szabadságharc leveréséről és az azt követő kegyetlen megtorlásról szól. A versben szereplő vérengző Edward király tulajdonképpen az osztrák császár, a welszi bárdok meg az akkori magyar költők. Arany a verset 1863-ban csak "ó-angol ballada" alcímmel adhatta ki, de mindenki tudta, hogy mikor és miféle alkalomra készült, kékíratban egyébként is régóta közkézen forgott.

Arany János síremléke a Kerepesi temetőben
Budapesten

A walesi bárdok

Edward király, angol király
Léptet fakó lován:
Hadd látom, úgymond, mennyit ér
A velszi tartomány.

Van-e ott folyó és földje jó?
Legelőin fű kövér?
Használt-e a megöntözés:
A pártos honfivér?

S a nép, az istenadta nép,
Ha oly boldog-e rajt'
Mint akarom, s mint a barom,
Melyet igába hajt?

Felség! valóban koronád
Legszebb gyémántja Velsz:
Földet, folyót, legelni jót,
Hegy-völgyet benne lel sz.

S a nép, az istenadta nép
Oly boldog rajta, Sire!
Kunyhói mind hallgatva, mint
Megannyi pusztta sír.

Edward király, angol király
Léptet fakó lován:
Körötte csend amerre ment,
És néma tartomány.

Montgomery a vár neve,
Hol aznap este szállt;
Montgomery, a vár ura,
Vendégli a királyt.

Vadat és halat, s mi jó falat
Szem-szájnak ingere,
Sürgő csoport, száz szolga hord,
Hogy nézni is tereh;

S mind, amiket e szép sziget
Ételt-itált terem;
S mind, ami bor pezsegve forr
Túl messzi tengeren.

Ti urak, ti urak! hát senkisem
Koccint értem pohárt?
Ti urak, ti urak!... ti velsz ebek!
Ne éljen Eduárd?

Vadat és halat, s mi az ég alatt
Szem-szájnak kellemes,
Azt látok én: de ördög itt
Belül minden nemes.

fakó: szürkés ló színe

tartomány: országrész

pártos: lázadó

felség: király megszólítása

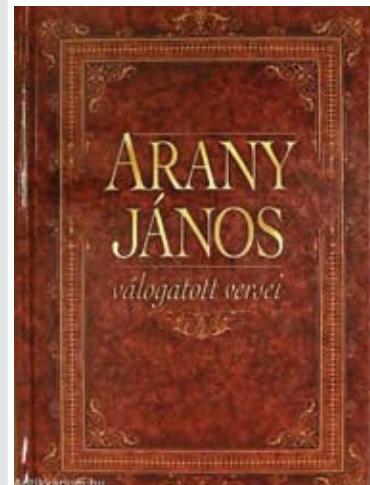
körötte: körülötte

ingere: (itt) jóérzése

tereh: teher

ebek: kutyák

nemes: társadalmi rang

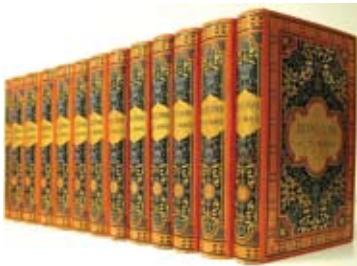
Arany János
válogatott versei

Arany János szobor

Arany János lakóháza
Nagykőrösön

Összes költeményei**“A tanári kar” csoportszobor
Nagykörösön - részlet**

Ti urak, ti urak, hitvány ebek!
Ne éljen Eduárd?
Hol van, ki zengje tetteim -
Elő egy velszi bárd!

Egymásra néz a sok vitéz,
A vendég velsz urak;
Orcáikon, mint félelem,
Sápadt el a harag.

Szó bennszakad, hang fennakad,
Lehellet megszegik. -
Ajtó megől fehér galamb,
Ósz bárd emelkedik.

Itt van, király, ki tetteidet
Elezigi, mond az agg;
S fegyver csörög, haló hörög
Amint húrjába csap.

„Fegyver csörög, haló hörög,
A nap vértóba száll,
Vérszagra gyűl az éji vad:
Te tettet ezt, király!

Levágva népünk ezrei,
Halomba, mint kereszт,
Hogy sírva tallóz aki él:
Király, te tettet ezt!”

Máglyára! el! igen kemény -
Parancsol Eduárd -
Ha! lágyabb ének kell nekünk;
S belép egy ifju bárd.

„Ah! lágyan kél az esti szél
Milford-öböl felé;
Szüzek siralma, özvegyek
Panasza nyög belé.

Ne szülj rabot, te szűz! anya
Ne szoptass csecsemőt!...”
S int a király. S elérte még
A máglyára menőt.

De vakmerőn s hivatlanul
Előáll harmadik;
Kobzán a dal magára vall,
EZ íge hallatik:

„Elhullt csatában a derék -
No halld meg, Eduárd:
Neved ki diccsel ejtené,
Nem él oly velszi bárd.

hitvány: semmit se érő

megszegik: megakad,
eláll

agg: öreg ember

kereszт: lekaszált búza
egymásra rakott kötegei

tallóz: összegyűjti a

halottakat

Máglya: tűzrakás

vakmerőn: veszélytel
nemtörödve

hivatlanul: bátran

Kobzán: pengető hangszer

diccsel: dicsérettel

„Emléke sír a lanton még -
No halld meg, Eduárd:
Átok fejedre minden dal,
Melyet zeng velszi bárd.”

Meglátom én! - S parancsot ád
Király rettentest:
Máglyára, ki ellenszegül,
Minden velsz énekest!

Szolgái szét száguldanak,
Ország-szerin, tova.
Montgomeryben így esett
A híres lakoma. -

S Edvárd király, angol király
Vágtat fakó lován
Körötte ég földszint az ég:
A velszi tartomány.

Ötszáz, bizony, dalolva ment
Lángsírba velszi bárd:
De egy se birta mondani
Hogy: éljen Eduárd. -

Ha, ha! mi zúg?... mi éji dal
London utcáin ez?
Felköttem a lord-major-t,
Ha bosszant bármi nesz!

Áll néma csend; légy szárnya bent,
Se künn, nem hallatik:
„Fejére szól, ki szót emel!
Király nem alhatik.”

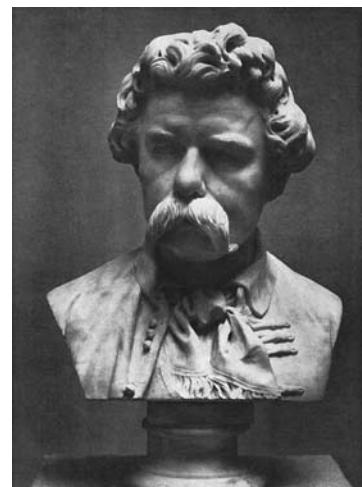
Ha, ha! elő síp, dob, zene!
Harsogjon harsona:
Fülembé zúgja átkait
A velszi lakoma...

De túl zenén, túl síp-dobon,
Riadó kürön át:
Ötszáz énekli hangosan
A vértanúk dalát.

Máglyára: tűzbe

nesz: zaj, hang

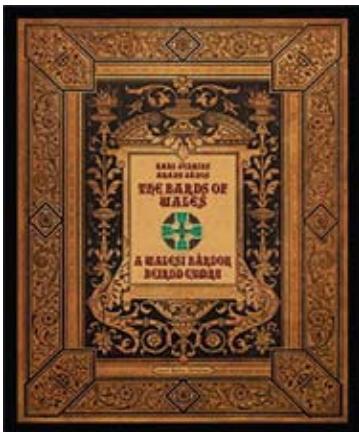
vértanúk: egy eszméért
életét adja

Arany János mellszobor

**Zichy Mihály illusztrációja
az A walesi bárdok műhöz**

**Karl Jenkins velszi
zeneszerző megzenésítette
Arany János balladáját**

Verslemezés

- 1 A vers első versszakaiban miből látjuk, hogy a király mélyesen lenézi a velszieket? És a későbbi versszakokban?
- 2 Miből vesszük észre, hogy – bár Arany tudott angolul olvasni – nem tudta hogyan kell a szavakat kiejteni? Az 5. versszak rímei hogyan árulják ezt el?
- 3 Miután a király azt követeli, hogy egy bárd zengjen neki dicsimnuszt, a következőt olvashatjuk:

.....Orcáikon, mint félelem,
Sápadt el a harag.

Magyarázd meg ezt. Az urak félnek?
- 4 Miért mondja a második bárd, hogy az asszonyok ne szüljenek gyereket?
- 5 Amikor Arany azt mondatta a harmadik bárddal, hogy „Elhullt csatában a derék”, akkor valószínűleg Petőfire gondol. Logikus ez a feltevés? Miért?
- 6 A vers kezdetén Edward király léptet lován, később pedig vágat lován. Arany mit akart ezzel jelezni?
- 7 Az utolsó négy versszak már Londonban, a királyi kastélyban történik. Mit mondanak ezek a versek a király lelkى állapotáról?

Arany János szülőháza

Ady Endre (1877 – 1919)

Ady Endrével elhagyjuk Vörösmarty, Petőfi és Arany századát. Ady a kiegyezés korába született bele, de verseit a 20. század elején írta.

Mint újságíró kezdte felnőtt életét Nagyváradon (Erdélyben), hiszen Erdélyi születésű volt. 1918-ban meg kellett élnie, hogy szülőhelye Romániahoz került. Jó politikai érzékkel elejtől kezdve ellenézte az első világháborút, amely az ország szomorú szétdarabolását eredményezte. *Emlékezés egy nyári éjszakára* című versében mondja el kétségbeesését, amikor 1914 augusztusában kirobbant a háború.

Ady úgy gondolta, hogy nemcsak az újságírónak, de a költőnek is szerepe van a magyar problémák megírásában. Verseinek jó része a magyar társadalmat akarja felrészni, reformra inspirálni, mert úgy látja, hogy az emberek nem akarják meglátni a bajokat — ehelyett ragaszkodnak ahhoz, amit megszoktak. *Új idők új dalai* című verseskötete már a címével is mutatja Ady újító, refomer akaratát.

Amikor a segédtiszt anyagot összeállítottuk, nem a magyarságért aggódó verseiből választottunk, hanem azokból amelyek személyes útkereséséről szólnak. A középkorban élő embernek az istenhit, Isten létezése, nem volt kérdéses. Berzsenyi már ismeri a kérdést, és igennel felel. Száz évvel később, Ady generációjának, a hit igen sokszor nagy lelki harcokat eredményez.

Ady hívő református családból származott, és vágyott a „gyermeki hit” után, amit kora éveiben érzett, és élete folyamán elveszített. Életében eljut az istentagadástól az istenhitig, de az út hosszú. Istenkereső verseiben a saját és sok mai ember lelki állapotát írja le. Ezek közül az egyik *A Sion-hegy alatt*.

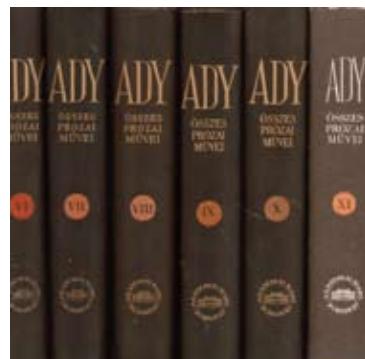
Nemcsak a kor változott meg, ami óta Berzsenyi megírta a *Fohászkodást*. Más lett a költői stílus is. Az örökké változó modern élettel bizonytalanság párosul. Sok ember érezte és érzi ma is, hogy a világ bonyolultsága a világot érhetetlennek teszi. Tehát nem lehet egyszerűen leírni azokat a nagy és fontos dolgokat, amelyeket csak megsejtünk de meg nem értünk. A megérzések, megsejtések jobban kommunikálják a szimbólumok. Ezt vallották a szimbolista írók, akik közé Adyt sorolhatjuk.

Így szimbólikus az a hely ahol *A Sion-hegy alatt* című vers játszódik. Az álomszerű jelenetben a költő az alatt a bibliai hegy alatt látja magát, amelynek tetejére Salamon király egykor templomot épített, hogy abban a hívő ember Istenére találjon. Álomszerű a jelenet, a költő nem tudja miért van pontosan ott, csak azt tudja, hogy keres valakit. De kit? És mi annak a valakinek a neve?

A vers drámai jelenet, két szereplővel. Az egyik a költő, a másik egy „borzolt, Isten-szakállú” öreg Úr. Mi fog a két szereplő közt történni?

Ady Endre

Ady Endre prózái munkái

irodalom

Ady Endre szobor Pécsen

A Sion-hegy alatt

Borzolt, fehér Isten-szakállal,
Tépetten, fázva fújt, szaladt
Az én Uram, a rég feledett,
Nyirkos, vak, őszí hajnalon,
Valahol Sion-hegy alatt.

Egy nagy harang volt a kabátja,
Piros betükkel foltozott,
Bús és kopott volt az öreg Úr,
Paskolta, verte a ködöt,
Rórátéra harangozott.

Lámpás volt reszkető kezemben
És rongyolt lelkemben a Hit
S eszemben a régi ifjuság:
Éreztem az Isten-szagot
S kerestem akkor valakit.

Megvárt ott, a Sion-hegy alján
S lángoltak, égtek a kövek.
Harangozott és simogatott,
Bekönyyezte az arcomat,
Jó volt, kegyes volt az öreg.

Ráncos, vén kezét megcsókoltam
S jajgatva törtem az eszem:
„Hogy hívnak téged, szép, öreg Úr,
Kihez mondottam sok imát?
Jaj, jaj, jaj, nem emlékezem.”

„Halottan visszajöttem hozzád
Én, az életben kárhozott
Csak tudnék egy gyermeki imát.”
Ő nézett reám szomorún
S harangozott, harangozott.

„Csak nagyszerű nevedet tudnám.”
Ő várt, várt s aztán fölszaladt.
Minden lépése zsoltár-ütem
Halotti zsoltár. S én ülöök
Sírván a Sion-hegy alatt.

Tépetten: rongyosan

Rórátéra: hajnali mise

kegyes: nagylelkű

kárhozott: pokolra itélt

zsoltár: vallásos ének

Sírván: sírva

Ady Endre forint bankjegy

Verselemzés

1. és 2. versszak

1. Milyen az Isten a két versszakban? Ebben a leírásban hogyan szimbolizálja az Úr külseje azt, hogy az emberek hite már nem a régi?
2. Milyen a táj?
3. Mit csinál az Úr? Vajon miért?

Harmadik versszak

4. Az első sorban mi jelképezi (szimbolizálja) azt, hogy a költő a hit világosságát keresi?
5. Második sor: mi van a költő lelkében?
6. Ugyanaz a második sor: melyik szó mutatja, hogy a hite már nem a régi teljes hit? Hogyan visszhangozza ez a szó a vers második sorát, amelyben az Isten tépetten, fázva fújt, szaladt?
7. Miért van a költő a Sion-hegy alatt a versszak utolsó sora szerint?

Negyedik versszak

8. Húzd alá azokat a szavakat amelyek az Úr jóságosságát mutatják!

Ötödik versszak

9. Min töpreng kétségeket a költő -- vagyis mi jelképezi, hogy nem tud már úgy hinni, mint ahogy régen, talán a gyerekkorában hitt?

Hatodik versszak

10. Most derül ki az első sorból, hogy az álomszerű látomásban a költő tulajdonképpen már halott. Mire akar most emlékezni?

11. Mit csinál az Úr?

Hetedik versszak

12. Hogyan végződik a dráma? Sikerül a költőnek hitére és Urára találni?

13. Ady más versében az Úristen másképp jelenik meg. *Az Úr érkezése* című versben a költő eljut a hithez. Isten átöleli. És akkor

.... Meghalt ifjúságom,
De őt, a fényest, nagyszerűt,
Mindörökre látom.“

Hasonlitsd össze a két Isten képet, és mond meg mi a különbség oka!

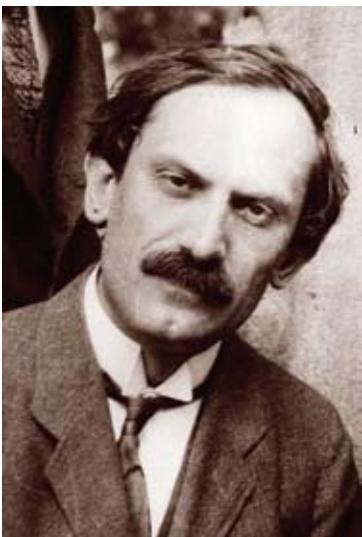
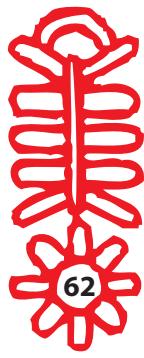
14. A saját véleményed, kritikád:
A harmadik versszakban a költő „érzi az Isten-szagot.“ Ez a sor sok embernek tetszik, és sok embernek nagyon nem tetszik. Neked mi a véleményed? Tudod is, hogy miért?

**Ady Endre szülőháza
Érmindszenten**

**Ady Endre temetése
Budapesten**

Babits Mihály

A Nyugat folyóirat

Babits Mihály (1883 – 1941)

Babits Mihály Ady Endre kortársa és barátja volt. Ady költészete nagyon más volt, mint amit az emberek megszoktak. Sokan nem értették, hogy miről szólnak a versei. A kritika élesen támadta. De Babits értette és védte Adyt. Hisz Babits maga is új hangszereléssel írta verseit.

Mindkét írónak nagy szerencséje, hogy 1908-ban új irodalmi folyóirat indult Budapesten: a *Nyugat*. A folyóirat célja az új költők és írók bátorítása volt. A szerkesztők azt látták, hogy a magyar írók Petőfi és Arany stílusát utánozzák, és ezzel megbénítják a magyar irodalom fejlődését. Be kell engedni a friss hangokat! Ady és Babits versei otthonra találtak a *Nyugat*-ban.

Szerb Antal irodalomtörténész szerint, míg Ady a szavakat választotta meg újszerűen, Babits a magyar mondatot újította meg. Babits mondatai hosszúságukkal vagy rövidségükkel hangulatot teremtenek.

Babits stílusának másik jellegzetessége, hogy alliterációval-teli nyelvezete különösen szép csengésű. A magyar nyelv szerelmese volt, és ez meg is látszik a versein.

Dunántúli születésű, szülővárosa Szekszárd. De írói élete Budapesten zajlik. Budapest az ő fiatalkorában épül ki izgalmas világvárossá. mindenütt új, érdekesen díszített épületek. A színházi élet pezseg. A zenei életben Bartók és Kodály a hangadók. Az új, Babits generációjához tartozó írók kávéházakban találkoznak, ahol órákig beszélgetnek, sőt többször ott is írják műveiket, amelyek sokszor szintén a *Nyugat*ban jelennek meg.

Ady Endre 42 évesen meghal. Babits marad legnagyobb irodalmi tekintélynek. 1929-től ő a *Nyugat* főszerkezője.

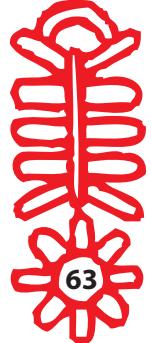
Egyik legszebb verse az *Esti kérdés*. A költő beleképzeli magát minden ember helyzetébe, hasonló filozófiai problémájába. A legtöbb ember előbb-utóbb elgondolkozik azon, hogy mi tulajdonképpen az élet értelme. Babits úgy képzel, hogy legtöbbünk akkor gondolkodik el az illesmin, amikor a nap lecsendesedik. Innen a cím: *Esti kérdés*.

A vers első 13 sora az estet írja le, minden szépségével, ahogy a sötétség a világot lassan és szelíden betakarja. Utána a költő embertársait képzeli el, szerte a nagyvilágban, ugyanabban az időben, de másutt: kávéházban, vonaton, domb oldalán vagy országúton — az élet izgalmával és szépségével körülvéve. De mire való mind ez a szépség? Mire való az élet, kérdezi a költő, megszólaltatva az örökké emberi kérdést.

Igen, de mindez Babits **egy** mondatban fogalmazza meg! A mondat 53 sorból áll!

De ne ijedjetek meg. Az 53 soros mondatnak a gerince ez:

„Mikor az est a félte földet eltakarja,
olyankor, bárhol járj a nagyvilágban,
csupa szépség közt, arra fogsz gondolni,
hogy ez a sok szépség mire való?”

A vers érdekessége abban áll, hogy a fenti főmondat minden egyik részét Babits ellátja mellékmondatokkal. Így szövi egyetlen, csodálatos, hosszú mondatát.

A verset 4 részre osztottuk. Mindegyik részről készítettünk kérdéseket, amelyek segíteni fogják a vers megértését, értékelését. Ezúttal több kérdést a vers elő tettünk, mert talán könnyebb, ha előre tudjátok mire figyeljetek. Első olvasásra a vers nem könnyű. De aki kereszttül vágja magát a kezdeti nehézségen, annak a vers nagy élmény.

Verselemzés

Első rész: 1 – 12 sor

1. A vers rögtön metaforával (hasonlattal) kezdődik. Az első két sorban az est olyan, mint egy takaró. Milyen ez a takaró? Húzd alá azokat a szavakat, amelyek leírják a takarót.
2. A harmadik sorban ki teríti be a földet az óriási takaróval?
3. Kivel/mivel óvatos az, aki a földet betakarja? Nevezz meg hármat!
4. Hányszor használja Babits itt az „és“ szót? Húzd őket alá!

Második rész: 13. – 27. sor

5. Itt minden mellékmondatot a költő a **vagy** szóval vezeti be. Húzd őket alá! Hány van belőlük?
6. Sorold fel hova mindenholá képzeli Babits embertársait.

Harmadik rész: 28. – 34. sor: ezeket a kérdéseket a vers után közöljük

Esti kérdés

1. Midőn az est, e lágyan takaró fekete, síma bársonytakaró, melyet terít egy óriási dajka, a féltett földet lassan eltakarja s oly óvatosan, hogy minden fűszál lágy leple alatt egyenesen áll és nem kap a virágok szirma ráncot s a hímes lepke kényes, dupla szárnyán nem veszti a szívárványos zománcot és úgy pihenek e lepelnek árnyán, e könnyű, síma, bársonyos lepelnek, hogy nem is érzik e lepelt tehernek:

2. olyankor bárhol járj a nagyvilágban, vagy otthon ülhetsz barna, bús szobádban, vagy kávéházban bámészán vigyázd, hogy gyujtják sorban a napfényü gázt; vagy fáradtan, domb oldalán, ebeddel nézzed a lombon át a lusta holdat;

midőn: amikor

dajka: kisgyerekre vigyázó asszony

leple: takarója

hímes: himzett, díszített

lepelnek: takarónak

bárhol: akárholt

bámészán vigyázd: bámészézkódva figyeld

gázt: gázlámpákat

ebeddel: kutyáddal

Nyaralóháza Esztergomban

Szülőház - emlékház
Szekszárdon

Czeglédi Gizella festménye
Babits Mihályról

vagy országúton, melyet por lepett el,
álmoss kocsisod bóbiskolva hajthat;
vagy a hajónak ingó padlatán
szédülj, vagy a vonatnak pamlagán;
vagy idegen várost bolyongván keresztl
állj meg a sarkokon csodálni restül
a távol utcák hosszú fonalát;
az utcalángok kettős vonalát;
vagy épp a vízi városban, a Riván

3. hol lángot apráz matt opáltükör,
merengj a messze multba visszaríván,
melynek emléke édesen gyötör,
elmúlt korodba, mely miként a bűvös
lámpának képe van is már, de nincs is,
melynek emléke sohse lehet hűvös,
melynek emléke teher is, de kincs is:
4. ott emlékektől terhes fejedet
a márványföldnek elcsüggesztheted:
csupa szépség közt és gyönyörben járván
mégis csak arra fogsz gondolni gyáván:
ez a sok szépség mind mire való?
mégis arra fogsz gondolni árván:
minek a selymes víz, a tarka márvány?
minek az est, e szárnyas takaró?
miért a dombok és miért a lombok
s a tenger, melybe nem vet magvető?
minek az árok, minek az apályok
s a felhők, e bús Danaida-lányok
s a nap, ez égő szizifuszi kő?
miért az emlékek, miért a multak?
miért a lámpák és miért a holdak?
miért a végét nem lelő idő?
5. vagy vedd példának a piciny füsszalat:
miért nő a fű, hogyha majd leszárad?
miért szárad le, hogyha újra nő?

Babits Mihály
és felesége
Török Sofie

bóbiskolva hajthat: a kocsis félig alszik amíg hajt
ingó: ide-oda himbálózó
pamlagán: puha ülésén
bolyongván: sétálva
restül: tétenül, lustán

utcalángok: utcai lámpák
Riván: Velence

matt opáltükör: nem túl fényes tükör (a viz)
merengj: gondolkozzál
visszaríván: visszasírva
bűvös: varázslatos

terhes: teli, nehéz
elcsüggesztheted: fáradtan lehajthatod
járván: járva

magvető: magokat elhinteni, ültetni
apályok: a tenger eltávolodása a parttól

Babits Mihály kutyával

Harmadik rész: 28. – 34. sorok

7. A költő Velencébe képzeli valamelyikünket, ahogy a vízparton visszagondolunk a múltunkra. Mit mond az emlékről? Pozitív vagy negatív dolog az emlékezés? Hol mondja a költő, hogy mind a kettő?

Negyedik rész: 35. – 50. sorok

8. Húzd alá az összes kérdőszót: minek, mire, miért. Számold meg hányszor használja Babits ezeket!

9. Mi minden szépre gondol itt a költő? Vagy, helyesebben, mit tételez fel, hogy mi minden szépre gondolhatunk mi emberek, amiről megkérdőjelezzük, hogy mire való?

51. - 53. sorok

10. Babits itt meglemlíti a görög mitológiában szereplő Danaida lányokat. Ezeknek a másvilágban lyukas korsókban kellett vizet hordaniuk büntetésből. A felhőket hasonlítja Babits a Danaida lányokhoz.

11. Aztán a napot hívja „égő sziszifuszi kő”-nek. Sziszifusznak a görög mitológiában örökre egy óriási követ kellett a másvilágban egy hegyre gurítania, de amikor már majdnem felért a hegyre, a kő visszagurult, és Sziszifusz kezdhette előlről.

Ötödik rész: 54.- 56. sorok

12. Ez a vers csattanója. Tanuld meg kívülről az utolsó 2 sort!

A vers egésze

13. A versben szépek az alliterációk. Például:

„a **féltett földet** lassan eltakarja.“ Keress 3 másik példát!

14. Keress rímeket! Írj ide 5 rím-párt!

Versgyűjtemény

Babits szobra Szekszárdon

Juhász Gyula (1883 – 1937)

Juhász Gyula Szegedről indult, abból az alföldi, Tisza-menti városból, amelynek környező táját és falvait oly jól ismerte. Mélyen vallásos fiú volt, pap is akart lenni, de a végén kilépett a szemináriumból és Pestre került egyetemre.

De vallásossága megmaradt egy életen át, mint ahogy megmaradt az a képessége, hogy meglássa a szegénységet, a szegények gondterhelt sorsát. Szeretettel és együttérzéssel írt például a Szeged környéki Tápa falu népérol (*A tápai Krisztus*).

Az egyetemen remek társasága volt, mert együtt járt Babits-csal és Kosztolányi Dezsővel, akiről később lesz szó. Amikor a *Nyugat* beindult, Juhász Gyula versei is ott voltak az első számokban. A három jó barát tisztelte egymás verselését. Adyval együtt, ők voltak a „Nyugatosok.“ A szelíd, csendes Juhász elvezte a nagyvárost, maradt is volna, de az élet nem engedte. Tanári állást csak az ország különböző kisvárosaiban kapott, nem Budapesten.

Bár az egyik város, az Erdélyben fekvő Nagyvárad, nem is volt annyira kicsi; és főleg, pezsgő kultúrája volt. Épp akkor Ady is ott élt, és így a tanárkodás mellett Juhász - Adyval együtt - irodalmi klubbot szervezett, a *Holnap*-ot. A „Holnaposok“ vers-délutánokat rendeztek, ahol felolvasták verseiket. A Fekete Sas szállodában pedig kiállították azoknak a festőknek képeit, akiknek munkája tetszett nekik, mert valami frissen és újszerűt alkottak. Végülis verses antológiát adtak ki, szintén *Holnap* címmel. Az egyébként halk szavú Juhász mindebben nyakig benne volt, mint rendező és hangadó.

Ez volt valószínűleg élete legboldogabb szakasza. Ekkor látta meg nagy szerelmét, Sárvári Annát, a nagyváradi színház színésznőjét. Ezzel Anna bevonult a magyar irodalomtörténetbe. Juhász reménytelen szerelmében neki írta az „Anna-verséket“ Nagyváradon, de később is, amikor Anna már csak emlék volt. Juhász elkerült Váradról, de Anna megmaradt lelkében mint emlék. És Juhász az emlékezés költője.

Az emlékezés költője és a magyar táj költője. Mindkettő párosul egyik legszebb Anna-versében, amelynek címe: *Milyen volt ...*

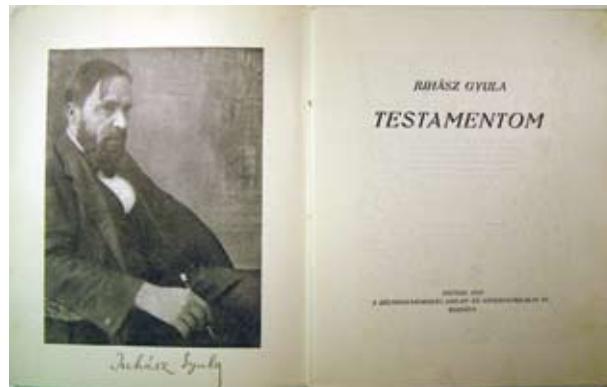

Juhász Gyula

A „Holnaposok“
csoportszobra
Nagyváradon

Juhász Gyula *Testamentom* c. könyve

Milyen volt...

Milyen volt szőkesége, nem tudom már,
De azt tudom, hogy szőkék a mezők,
Ha dús kalásszal jő a sárguló nyár
S e szőkeségen újra érzem őt.

Milyen volt szeme kékje, nem tudom már,
De ha kinyílnak összel az egek,
A szeptemberi bágyadt búcsuzónál
Szeme színére visszarévedek.

Milyen volt hangja selyme, sem tudom már,
De tavaszodván, ha sóhajt a rét,
Úgy érzem, Anna meleg szava szól át
Egy tavaszból, mely messze, mint az ég.

Verselemzés

1. A három versszaknak hasonló, de nem egyforma az első sora.
Húzd alá a nem-egyforma szavakat!
2. Melyik szó ismétlődik a versszakok második sorában?
Húzd alá őket!
3. Hogy változnak az évszakok a versben? Vagyis, melyik évszak
párosul melyik versszakkal?
4. A négy évszak közül melyik hiányzik a versből?
Miért hagyta ki ezt az évszakot a költő?

Sárvári Anna

kalásszal: búza felső,
maggal telt része
jő: jön

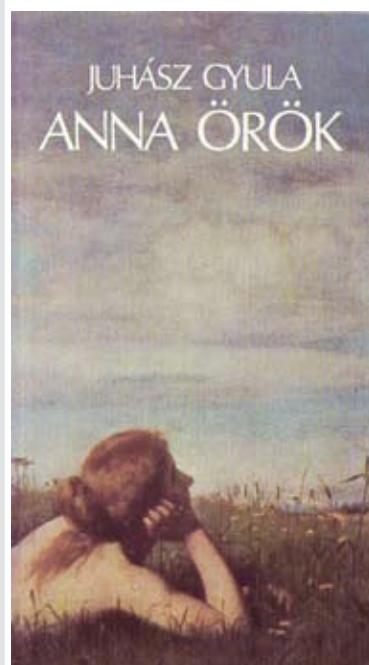
bágyadt: fáradt
visszarévedek:
visszaemlékszem

tavaszodván:
amikor tavaszodik

Juhász Gyula, Babits Mihály
és Kosztolányi Dezső
Szegeden

Könyv az „Anna”
sorozatból

Kosztolányi Dezső

Kosztolányi Dezső (1885 – 1936)

Kosztolányi szülővárosa Szabadka. Ott volt apja gimnáziumi igazgató, ott töltötte gyerekéit, ott tanította meg nagyapja még apró korában írni-olvasni. Nagyapja az 1848-as szabadságharcban Bem századosa volt. Kosztolányi később visszaemlékezett arra a napra, amikor a nagyapja behívta őt a kertből, odavezette az asztalon égő gyertyához és azt mondta neki: meghalt Kossuth Lajos.

Később, amikor már Budapesten lakott, jött a trianoni döntés, amivel Szabadka Szerbiához került, csupán 10 kilométerre a határtól. Adynak volt hasonló fájdalmas élménye a szülőhelyével.

Kosztolányi diák éveit arra használja fel, hogy megtanuljon franciául, angolul, németül, olaszul és spanyolul. minden nyelvet értékelt. Saját nyelvéről így szól:

„Az a tény, hogy anyanyelvem magyar, és magyarul beszélek, gondolkozom, írok, életem legnagyobb eseménye, melyhez nincs fogható. Nem külsőséges valami, mint a kabátom, még olyan sem, mint a testem. Fontosabb annál is, hogy magas vagyok-e vagy alacsony, erős-e vagy gyönge. Mélyen bennem van, a vérem csöppjeiben, idegeim dúcában, metafizikai rejtelyleként.”

Kosztolányi agya kicsit olyan, mint egy finom műszer. Az élet ezer mozzanatára reagál, minden lát és hall. Embertársainak küzdelmes életét is, olyanokét, akik mellett a tanult és jómódú emberek sokszor úgy mennek el, hogy észre sem veszik őket. Íme egy példa:

A kalauz.

Ha este fáradt
S már nincsenek sokan a kocsiban,
Leül a padra, míg a villamos fut
A téli fák közt gyorsan és vígan.
Bámul a földre ingó otthonában,
Az életre gondol tán, lyukas
Emlékeit csörgetve a kezében
S olyan mint egy ember, mint egy utas.

Kosztolányi pszichológiai regényei is azokat mutatják be, akiket a hatalmasabbak nem vesznek észre. *Édes Anna* például egy csalédlányról szól.

A költő a politikai életben nem vett részt. A művészethez hitt, annak emberséget alkotó erejében és annak örömeiben. Írt, mert az írás volt a passziója, és mert amire csak ránézett, verssé vált.

Szeretett írni és szeretett élni. 52 évet élt meg. Talán legszebb és legemberibb verseit közeledő halálának idején írta. Mindig is azt hitte, hogy a halál adja meg az élet végső értelmét.

A verset, amit kiválasztottunk, pályája közepén írta. Talán már benne van a fent említett gondolat. A vers hangulata és a helyszín leírása talán inkább a szabadkai kisvárost idézi, mint a zajos Budapestet. A meleg nyár nyugalma, a kerti jelenet színei nagyon kedvesek; reméljük szívesen fogod olvasni. Nem nehéz vers. Egy kis jelenet, szereplőkkel. Kik a szereplők? De légy résen! Mi a különbség az első és a második szakasz között?

A Nyugatosok

Most harminckét éves vagyok

Most harminckét éves vagyok.
Nyár van.
Lehet, hogy tán ez, amire
vártam.
Egészséges bronzarcomat
aranyfénnyel veri a nap,
és lassan
megyek fehér ruhában a
lugasban.
Pipámba sárgálló dohány,
a füstje kékes, halovány.
A fák alatt egy kerti széken
alszik szelíden feleségem.
A küszöbön fiam. A szeme kék láng,
nagy szőke fej.
Álmos, puha száján csiklandva csorran
a lanyha tej.
Vad délután, a föld parázsló.
Részeg-virágok és darázs-szó.

Ha haldoklom, ezt suttogom.
Nyár volt.
Jaj, a boldogság máshová
pártolt.
Egészséges bronzarcomat
aranyfénnyel verte a nap,
és lassan
mentem fehér ruhában a
lugasban.
Pipámba sárgálló dohány,
a füstje kék volt, halovány.
A fák alatt egy kerti széken
aludt szelíden feleségem.
A küszöbön fiam. A szeme kék láng.
Nagy szőke fej.
Álmos, puha száján csiklandva csorrand
a lanyha tej.
Vad délután volt és parázsló.
Részeg-virágok és darázs-szó.

Verselemzés

1. Mit tudunk meg az első versszakban ennek a nyári napnak a kellemességéről:

hány éves a férfi?
mi minden jót sorol fel, illetve vesz be a jelenet leírásába?
melyik két sor szól csak a természetéről?
milyen színek vannak a versszakban?

2. Az első versszak jelen időben van. A második múlt időben. Miért?
3. Hasonlítszerintez ez a vers Babits *Esti kérdés* című verséhez, és ha igen, miben?

lugasban: falécekből
készült árkád,
növényivel befutva

csorran: folyik (egy kicsit)
lanyha: puhán erőtlensége
parázsló: forró

pártolt: ment

Íróasztalánál

Emlékmű

Sírja Budapesten

Tóth Árpád

Tóth Árpád (1886 – 1928)

Ha elmentek Budapestre és felmentek a Várhegyre, menjetek végig a Tóth Árpád sétányon, amely a Várhegyet szegélyezi. Valamikor a költő ott szeretett egy padon ülni, és a csendes budai házakat vagy fel a csillagos eget nézni.

Debrecenben gyerekeskedett, Csokonai Vitéz Mihály városában. Mint Csokonai, ő is lelkes tanuló volt. Rengeteget olvas, amellett jól fest és rajzol. Ekkor még jól megy a családnak: apja szobrász, és sok város tőle rendeli meg a Kossuth szobrot. Mert hát ugyebár minden városnak kell legyen Kossuth szobra...

Tóth Árpád felkerül Pestre, hogy az egyetemen magyart és németet tanuljon. Csakúgy mint Babits, Kosztolányi és Juhász, őt is a híres Négyessy professzor tanítja poetikára, stílusra. Tóth Árpádon is fog a tanítás. Ő lett a versforma legnagyobb tudójá. Nagyszerű formaérzékkel fordította le az európai vers-irodalom nem kis részét magyarra. Sikerült neki úgy fordítania, hogy a magyarrá fordított versnek nemcsak a tartalma egyezik az eredetivel, hanem olyan a ritmusa is, és úgy rímel, mint az eredeti. Hát ahhoz nagyon kell ám tudni magyarul!

Ő is a *Nyugatosok* közé tartozott, mint egyetemi társai. De nem maradhatott Budapesten. Csapás érte a családot. Debrecen is rendel Tóth Árpád apjától művet, ezúttal egy Szabadság-szobrot. De amikor elkészül, olyan rossz kritikát kap a szobor, hogy a város lerombolja. A szobrász elveszíti összes munkáját, és lelkileg is összetörök. Tóth Árpád hazamegy, hogy a családot fenntartsa. Újságíró lesz, sőt nagyon jó újságíró, mint ahogy Ady is az volt.

Megéri a nagy szerelmet, megházasodik. De a szervezete gyenge, és egyre komolyabban beteg. Tüdőbaja van, ami akkor az egyik legveszélyesebb betegség volt, hiszen nem volt még antibiotikum.

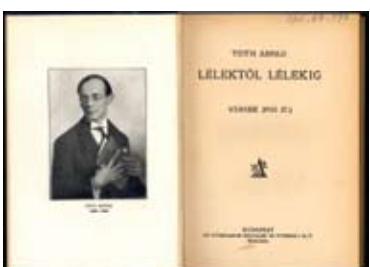
De visszakerül Budapestre. Hatvany Lajos, a *Nyugat* egyik jómódú indítója, segíti pénzzel, hogy romló egészségét jobban tudja gyógyítani.

Betegség és újságírói munka ellenére írja verseit. Kötészete zenei. A nyelv zeneisége hangzik például legszebb szerelmi versében, az *Esti sugárkoszorúban* (részlet):

„Előttünk már hamvassá vált az út
És árnyak teste zuhant át a parkon,
De még finom, halk sugár-koszorút
Font hajad sötét lombjába az alkony.“

Ugyanakkor a verselése képeket alkot. Sőt, egész kis filmeket. Ilyen kis film az alábbi *Láng* című verse. Mint újságíró, Tóth Árpád belelátott a politikába, mint költő átérezte az egyének életét, küzdelmeit. Látja például, hogy a nagy tervekből, elhatározásokból sokszor semmi sem lesz. Erről szól ez a vers. Ahogy a cím is mondja, egy kis lángról, egy kis kezdődő tüzről szól. Lesz e belőle nagyszerű tűz?

Verses kötete

Láng

Eldobtam egy gyufát, s legott
Hetyke lobogásba fogott,
Lábhegyre állt a kis nyulánk,
Hegyes sipkájú sárga láng,
Vígat nyújtózott, furcsa törpe,
Izgett-mozgott, előre, körbe,
Lengett, táncolt, a zöldbe mart,
Nyilván pompás tűzvészt akart,
Piros csodát,izzó leget,
Égő erdőt, kigyúlt eget;
De góggel álltak fenn a fák,
És mosolygott minden virág,
Nem rezzenet senki fel a vészre,
A száraz fű se vette észre,
S a lázas törpe láng lehűlt,
Elfáradt, és a földre ült,
Lobbant még egy-kettőt szegény,
S meghalt a moha szőnyegén.
Nem látta senki más, csak én.

legott: akkor, rögtön
Hetyke: kissé kihívó, legényes
nyulánk: karcsú, magasba
nyúló
sipkájú: sapkájú

góggel: lenéző bűszkeséggel

vészre: veszélyre

irodalom

Debreceni háza

Verselemezés

1. Mi mindennt csinált ez a kis láng? Legalább 8 mozdulatot találj a vers első részében, és hármat a végén. Készíts listát, vagy húzd alá a szavakat.
2. Másold ki azt a 3 sort, ami megmondja, hogy „nyilván“ mit akar a kis láng. Gyorsul vagy lassul a ritmus?
3. A fák gógosek. Milyenek a virágok? Szerinted melyik sértőbb?
4. Ahogy a fenti példák is mutatják, a gyufalágnak, a fáknak, és a virágoknak emberi érzéseik vannak. Meg vannak személyesítve (perszonifikálva vannak). Milyen fajta embert jelképez (szimbolizál) a gyufaszál? Mit jelképeznek a fák és a virágok?
5. Véleményed szerint a kis láng pozitív vagy negatív embert jelképez? Mire alapozod véleményedet?

Tóth Árpád emlékérem

Szabó Lőrinc

A Centrál kávéház

Szabó Lőrinc (1900 – 1957)

Szabó Lőrinc a századfordulón született. A *Nyugatosok* második generációjához tartozik. Amikor fiatal egyetemistaként verseket ír, Babitsról remél bátorítást. Összeszedi a verseit, és beállít hozzá a *Nyugat* szerkesztőségébe. Babits meglátja benne a tehetséget, és fölkarolja. Babits és Toth Árpád éppen együtt készült a francia Baudelaire költő műveinek lefordítására, és beveszik Szabó Lőrincet fordító társnak. Egy ideig a fialember még Babitsnál is lakik. Babitsot sokáig mesterének tekinti – egészen addig, ameddig, sajnos, összevesznek.

Az elszakadás mindenkitőüknek egy életen keresztül fájt. Szabó Lőrinc egyik verse erről szól:

Mit láttam benned? Hőst, szentet, királyt.
Mit láttál bennem? Rendetlen szabályt.
Mit láttam benned? Magam végzetét.
Mit láttál bennem? Egy út kezdetét

...

S húsz év múlva, te? Nincs mit tenni, kár.
Húsz év múlva, én? Nincs mit tenni, fáj!
S a legvégén, te? Igy rendelte.
S én, ma s mindig? Nincs senkim kivüled.

...

A Babits című vers a *Tücsökzene* része. Idősebb korában Szabó Lőrinc a *Tücsökzenében* írta meg életrajzát – 370 rövid versben. Mindegyik vers 18 soros. Mindegyik egy kicsiny életkép. Olykor drámai, olykor humoros. Elmondja, hogyan gyerekeskedett Miskolcon, hogy került kisfiúként a debreceni kollégiumba, hogy alakult Budapesten az életútja. A hang környed. Az olvasó úgy érzi, hogy a költő beszélget vele. Igen produktív költő volt. A *Tücsökzene* versciklus csak kisebb része két kötetes életművének.

Életének örömeit és megrázkoztatásait tükrözík versei. De sokszor még a legmegrázóbbak is valahogyan „Szabó Lőrincsen“ könnyedek. Az alább közölt vers hőse egy kismadár, a nyitnikék, akit a költő egy dermesztően hideg napon meglát. A nyitnikék egy cinkekfajta. Meg lehet nézni az interneten. Elnevezését onnan kapja, hogy a háromszoros fütye úgy hangzik, ahogyan a neve: „nyit-nyit-nikék.“

Jó tudni:

zúzmara: megfagyott harmat	fuvola: fűvös hangszer
lüktet: ritmikusan szól	kvart lefelé: 4 hanggal lejjebb
szaporán: gyorsan	

Nyitnikék

Alszik a hóban
a hegy, a völgy;
hallgat az erdő,
hallgat a föld.

Mikor legutóbb
jártam itt,
nyár nyitogatta
pipacsait,

a nyár nyitogatta,
temette az ósz;
és volt, aki vesztett,
és nincs, aki győz.

Lombnak, virágnak
nyoma sehol,
fekete csontváz
a fa, a bokor,

s halotti csipke
a díszük is,
az a törékeny
tündéri dísz,

mit rájuk aggat
éjszaka
fehér kezével
a zúzmara.

Alszik a hóban
a hegy, a völgy,
hallgat az erdő,
hallgat a föld.

Egyszerre mégis
rezzen a táj:
hármat fütyül
egy kis madár.

Háromszor hármat
lüktet a dala,
vigan, szaporán,
mint éles fuvola

Az a fuvolás
a Nyitnikék!
Már kezdi is újra
az énekét:

kék füittyre mindig
'kvart' lefelé:
nem sok, de örülni
ez is elég.

Nyitni kék, fütyüli,
nyitni kék,
szívnak és tavasznak
nyílni kék!

Nyitni, de - nyitni, de -
nyitni kék!
Fütyülöm én is
énekét.

Nyitni kék, fütyüli,
nyitni kék,
a telet bírni
illenék!

Bírni és bízni
illenék!
Fütyül és elszáll
a Nyitnikék.

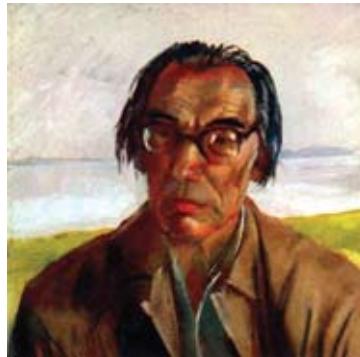
Nyitni kék! – fütyülök
utána
s nézek az eltűnő
madárra.

Nyitni kék, fütyülöm,
nyitni kék,
hinni és bízni
kellenék,

mint az a fázó
kis madár,
aki sírja, de bírja,
ami fáj,

irodalom

Szabó Lőrinc portréja

Szabó Lőrinc szobra Debrecenben

**Szabó Lőrinc egykori
lakóháza Budapesten**

akinek tele rosszabb,
mint az enyém,
és aki mégis
csupa remény.

Nyitni kék, indulok,
nyitni kék,
fog az én szívem is
nyitni még.

Nyitni kék! Ébred
a hegy, a völgy,
tudom, mire gondol
a néma föld.

Ő volt a szája,
a Nyitnikék,
elmondta a holnap
üzenetét:

a hitet, a vágyat
fütyülté szét,
kinyitotta a föld
örök szívét:

füitty-füitty-füitty, nyitni kék,
nyitni kék -
Nyisd ki, te, versem,
az emberekét!

Verselemzés

1. Milyen ellentét (kontraszt) van a vers első hat versszakában?
2. Keress 2 hasonlatot (metaforát) az első 6 versszakban. Mit fejeznek ki ezek a hasonlatok, hogyan jellemzik a telet?
3. Milyen tulajdonságot lát a költő a kismadárban?
4. Hogyan változtatja meg a kismadár a költő érzésvilágát?
5. Mit csinált a kismadár az utolsó 4 szakasz szerint?
6. Milyen párhuzamot von a költő a kismadár és saját maga között, vagyis a madárka fuvolás fűtöye és a költő verse között?

Tábla a lakóháza falán

Dsida Jenő (1907 – 1938)

Erdélyi magyar költő. Átélte az első világháborút és annak következményeit: apjának orosz hadifogságát, nagybátyjának hősi halálát, családjának anyagi bukását, végül pedig a trianoni döntést és Erdély elszakítását Magyarországtól. Mindennek ellenére így vallott: „Hiszek a hitben, a bátorságban, az élet minden körülmények között megmaradó szépségében. Hiszek a mindenható mosolygásban.”

Kora ifjúságától kezdve költőnek készült. Szülei akaratát követve beiratkozott a kolozsvári egyetem jogi karára, de tanulmányait nem fejezte be. Benedek Elek, a híres népmesegyűjtő és író fedezte fel tehetségét, és indította el költői pályáján.

Fiaatal lendülettel vett részt az erdélyi magyar irodalmi életben. Már húsz éves korában a *Pásztortűz* irodalmi folyóirat szerkesztője, az *Erdélyi Helikon* belső munkatársa, az *Erdélyi Lapok* tudósítója. Részt vett az *Erdélyi Fiatalok* című folyóirat alapításában. *Anyanyelünk* címmel állandó rovata volt az általa szerkesztett *Keleti Újság*ban. 1926-ban kezdődtek a híres marosvécsi összejövetelek: a legnagyobb erdélyi magyar költők és írók rendszeresen összejöttek Kemény János báró kastélyában. Dsida Jenő is köztük volt.

1938-ban, rövid életének 31. évében vitte el szívba ezt a nagy tehetségű, mélyen érző erdélyi magyar költőt.

Templomablak című versében egy tanulságos élményéről számol be. Meglátogatott egy templomot, amely kívülről nézve semmiképpen nem vonzotta a belépésre. A járókelők is közönyösen mentek tovább a rozsdás keretekben málló pókhálós ablakok mellett. De amint belép a templomba, elbűvölten áll meg a színes üvegek káprázó, gyönyörű fényében.

A költő üzenete: áldottak azok, akik nem csak kívülről, hanem belülől is tudnak minden látni, akik a külső burok mögött meglátják a belső értéket és szépséget.

Templomablak

Kik csak az uccán járnak-kelnek,
szépséget rajta nem igen lelnek,
kiváncsi szemmel rá nem tapadnak:
csak egy karika,
szürke karika,
ólomkarika,
vén templomablak.

lelnek: találnak

tapadnak: ragadnak

Dsida Jenő

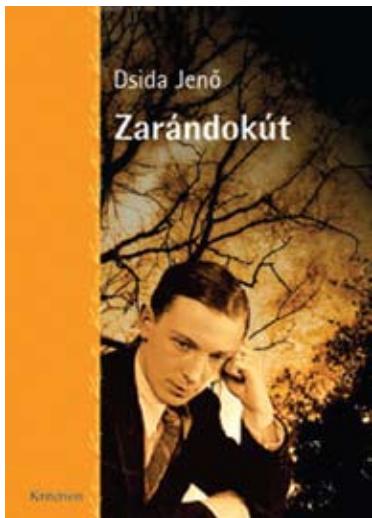
Dsida Jenő versei

Dsida Jenő emlékmű
Szatmárnémetin

Zarárdokút könyvének borítója

Rácsa rozsdás,
kerete málló,
emitt moh lepi,
amott pókháló,-
sütheti napfény,
sötét örökre,
mint világtalan,
bús világtalan,
agg világtalan
húnyt szeme-gödre.

De ki belép
a tág, iromba,
boltozatos,
hűvös templomba
s belülről pillant
ablakára,
megdöbbenten áll,
megkövülten áll,
elbűvölten áll, -
Nézz a csodára! -

Színek zengése!
Fények zúgása!
Mártir mosolya!
Szűz vallomása!
Kék, ami békül,
piros, mi lázad!
Magasba ragad,
a mennybe ragad
lángtünemény
és tűzkáprázat!

Ó, titkok titka:
a földön itt lent
belülről nézzen
 mindenki mindenöt,
szemet és szívet
 és harcot és békét! -
 Áldja meg az Úr,
 áldja meg az Úr
 a belülről látók
 fénységét!

Verslemezés

1. A második versszakban, mihez hasonlítja a költő az ablakot?
2. Milyen a templom (nem az ablak) belülről?
3. Milyen az ablak belülről nézve? Ez milyen hatással van a költőre?
4. Mondj példákat, amikor fontos, hogy ne csak felületesen ítéljünk meg valamit vagy valakit!

málló: szétporladó
moh: moha

világtalan: vak (ember)

iromba: nagy

megdöbbenten: elcsodálkozva

megkövülten: megmerevedve

elbűvölten: elvarázsoltan

káprázat: látomás, vízió

József Attila (1905 – 1937)

A huszadik század elején Budapest épült, szépült. Kezdettazzá a varázsoló várossá válni ami ma. Ugyanakkor ipari város is volt. Ebben az időben Magyarország gyors tempóban iparosodott. Így Budapesten, a város szélén, gyárak és kisebb műhelyek épültek fel, és közelükben munkásnagyedek is. Ezek sokszor nagyon nyomorúságosak voltak. Ez nemcsak Magyarországon volt így. Amerikában például zsúfolt *tenement*-ekben laktak a munkások. A kor nagy megoldatlan problémája, Magyarországon és másutt is, a szegénység volt.

József Attila egy budapesti szegénynegyedben született. Apja eltűnik, ott hagyja a kis családot. Édesanyja egyedül marad a gyerekekkel. Agyondolgozott mosónő. És amíg eljár mosni, ki vigyáz a kisebb gyerekekre? A kis ötéves Attila falura kerül, szintén küszködő paraszt családhoz, ahol eteti és legelte az állatokat. Két év múlva hazajön, de az anya később súlyosan megbetegszik. A kisfiú úgy keresi a filléreket a családnak, ahogy lehet, ahogy tudja. Vizet árul, csomagokat visz, játskot csinál kisgyerekeknek, és amikor nagyon fázik a család, a vonat-állomáson szenet lop. Végül meghal a mama amikor a fiú 14 éves. Óriási ūrt hagy maga mögött a fia lelkében.

Mindenek ellenére, József Attilából nagy költő lesz. Valahogyan felneveli önmagát. 17 évesen már verseskötete jelenik meg, amihez Juhász Gyula ír előszót. Juhász látja meg benne először a tehetséget. Ugyanakkor meglátja benne azt az embert, aki - akárcsak Juhász maga - meg tudja majd írni, hogy mit jelent szegénynek lenni.

József Attilának csodálatos képessége volt arra, hogy felejthetetlen erejű szóképekkal írjon. Írt a szegények tragédiájáról. Megénekelte a győzedelmes, boldogító szerelmet, valamint az isten-keresést és az istenhitet. És szavakba foglalta a magányt, az egyedüllétet. Hisz életének az indulása oly tragikusan nehéz volt, hogy sokszor a vissza-vissza térő elhagyatottság érzésével küszködött.

József Attila *Reménytelenül* című verse tájleírással kezdődik. A kölő az első két sorban elénk tár egy tájat, amelyet rögtön el tudunk képzelní, mert realisztikusnak tűnik. De valahogyan mégis megérezzük, hogy a táj szimbolikus, vagyis a versszakban szereplő ember lelke tája. A másik két versszak igazolja ezt az érzést, a táj újabb részleteivel, és az emberről szóló soraival.

József Attila munka közben

József Attila szobra
Nagyváradon

József Attila

József Attila
gyermekkorában

Reménytelenül

Az ember végül homokos,
szomorú, vizes síkra ér,
szétnéz merengve és okos
fejével biccent, nem remél.

Én is így próbállok csalás
nélkül szétnézni könnyedén.
Ezüstös fejszesuhanás
játszik a nyárfa levelén.

A semmi ágán ül szivem,
kis teste hangtalan vacog,
köréje gyűlnék szeliden
s nézik, nézik a csillagok.

síkra: *laposra*
merengve: *elgondolkozva*
biccent: bólint

suhanás: *suhanó hangot adva
lendül*

vacog: *remeg*

Verselemzés

1. Az első versszakban
Milyen a táj ?
Mit csinál az ember?
Milyen a lelke állapota?

2. A második versszakban melyik szókép utal a halálra?

3. Az utolsó versszakban melyik a teljesen szimbolikus sor, mert
realisztikusan „ilyesmi nincsen!“? A sor nem reális, hanem szurreális.
Egyben a vers legfontosabb sora, mert legjobban fejezi ki az
elhagyatottság érzését, ami reménytelensége torkol.

József Attila szobra a Dunaparton

Radnóti Miklós (1909 – 1944)

Radnóti Miklóst meleg barátság kötötte magyar cserkészetünk egyik fontos és szeretett vezetőjéhez, Sík Sándorhoz, akiről Amerikában a fillmorei cserkészparkunk van elnevezve.

Randnóti Budapesten nőtt föl, de egyetemi éveit Szegeden töltötte. Sík Sándor a Szegedi Tudományegyetemnek volt irodalom professzora. Hatalmas műveltségéről volt ismeretes, a diákok versengtek, hogy szemináriumában részt vehessenek. Azonkívül mint piarista pap és mint cserkész, Sík Sándor diákjaiban az egész embert kereste és láttá meg.

Sík Sándor meglátta Radnótiban a költői tehetséget, hiszen Sík maga is elismert költő volt. Tanárával való kapcsolata volt Radnóti számára egyetemi éveinek egyik kimagasló élménye. Mint kollégák is együttműködtek. Amikor Sík egy régi imádságos könyvet mai magyar nyelvezetre akart lefordítani, Radnótit kérte meg fordító-társnak, mert tudta, hogy Radnóti vonzódik a katolicizmushoz.

Radnóti számára a szegedi évek különösen kielégítőek voltak. Summa cum laude doktorált és megházasodott. Mély szerelem kötötte feleségéhez, akihez megindító verseit írta. És mire a diplomáját megkapta, már négy verseskötete is megjelent, és elismert költő volt.

De a harmincas években a második világháború közeledtével az atmoszféra megromlik Radnóti körül. Hitler nyomására egyre inkább elhalászatnak az antiszemizmus. Zsidó származása miatt nem kap tanári állást, pedig erre készült. Írásból kell megélnie. Sokat és sikeresen ír, publikál. Babits, aki a Baumgartner díj kurátora, neki ítéli ezt a legfontosabb magyar irodalmi díjat, ami pénzzel is járt.

Akkor 1940-ben, behívják első ízben munkaszolgálatra, egy hónapra. Ebben az időben az állam a zsidó származásúkat nem a katonaságba, hanem úgynevezett munkaszolgálatba hívta be. Radnótinak fel kellett tenni kabátjára a sárga karszalagot, és bevonulni a munkatáborba. A munkatábor megalázatásának Sík Sándor is ki volt téve, mert szintén zsidó származású volt. Sík Sándort a végén nem erőltették be, de Radnótit 1942-ben újra behívták, ezúttal tíz hónapra. Kölöttársai sikeres aláírás gyűjtést rendeznek, hogy kiszabadítsák.

Radnóti ekkor 34 éves. Még egy éve van hátra. Megkéri Sík Sándort, hogy keresztelje a katolikus vallásra. Ír, fordít, és meglátogatja a nagybeteg Babitsot.

Utána ismét behívják, utoljára. Ekkor már Németország elfoglalta Magyarországot, és a munkaszolgálat német felügyelet alatt zajlik. Radnóti csoporthja Szerbiába kerül. Utána gyalog hajtják a rabokat Szerbiától vissza északra, Magyarországon keresztül, útban a németországi koncentrációs táborok felé. Azokat, akik már nem tudnak gyalogolni, lelövik. Igy hal meg Radnóti. Tömegsírba kerül 21 társával. Amikor 18 hónap múlva exhumálják, zsebében megtalálják a noteszt amelybe utolsó legszebb verseit írta.

Radnótinak, ennek a kimagasló és mélyen magyar költőnek sorsa a II. világháború borzalmas korszakának tragédiája. Már életében is sikeres költő volt, de halála óta bevonult a magyar irodalomba mint az egyik legértékeltebb író. Szobrokat állítottak emlékére Szegeden és Győr

Radnóti Miklós

Diákkorában

**Radnóti Miklós és neje,
Gyarmati Fanni**

határában, iskolákat neveztek el róla Budapesten és Dunakeszin, Budapest egyik vezető színháza is az ő nevét viseli. Újratemetésén Sík Sándor búcsúztatta.

Nem tudhatom című verse talán a magyar hazaszeretet legszebb vallomása. A II. világháború bombázásainak közepette írta, tíz hónappal halála előtt. A legmélyebb humánum hangján szólal meg.

Nem tudhatom

Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,
nekem szülőhazám itt e lángoktól ölelt
kis ország, messzeringő gyerekkorom világa.
Belőle nőttem én, mint fatörzsből gyöngé ága
s remélem, testem is majd e földbe süpped el.
Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel
egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom,
tudom, hogy merre mennek, kik mennek az uton,
s tudom, hogy mit jelenthet egy nyári alkonyon
a házfalakról csorgó, vöröslő fájdalom.
Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj,
s nem tudja, hol lakott itt Vörösmarty Mihály;
annak mit rejт e térkép? gyárat s vad laktanyát,
de nékem szöcskét, ökröt, tornyot, szelíd tanyát;
az gyárat lát a látcsőn és szántóföldeket,
míg én a dolgozót is, ki dolgáért remeg,
erdőt, fütyös gyümölcsöst, szöllőt és sírokat,
a sírok közt anyókát, ki halkan sírogat,
s mi föntről pusztítandó vasút, vagy gyáriüzem,
az bakterház s a bakter előtte áll s üzen,
piros zászló kezében, körötte sok gyerek,
s a gyárok udvarában komondor hempereg;
és ott a park, a régi szerelmek lábnyoma,
a csókok íze számban hol méz, hol áfonya,
s az iskolába menjén, a járda peremén,
hogy ne feleljek aznap, egy kőre léptem én,
ím itt e kő, de föntről e kő se látható,
nincs műszer, mellyel minden jól megmutatható.

Hisz bűnösök vagyunk mi, akár a többi nép,
s tudjuk miben vétkeztünk, mikor, hol és mikép,
de élnek dolgozók itt, költők is bűntelen,
és csecsszopók, akikben megnő az értelem,
világít bennük, őrzik, sötét pincékbe bújva,
míg jelt nem ír hazánkra újból a béke ujja,
s fojtott szavunkra majdan friss szóval ők felelnek.

Nagy szárnyadat borítsd ránk virrasztó éji felleg.

Radnóti Miklós emlékmű Abdán, Győr mellet, ahol kivégezték

gépen: bombázó repülőn

bakter: vasúti állomás őre

komondor: magyar kutya fajta

hempereg: fekszik
áfonya: savanykás bogyó

ne feleljek: ne hívjon ki a

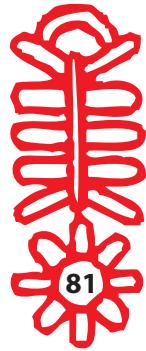
tanár szóbeli felelésre

műszer: pontosan mérő

szerszám

vétkeztünk: bűnözöttünk

csecsszopó: csecsemő

Verselemzés

1. Az első néhány sorban milyen hasonlattal (metaforával) fejezi ki Radnóti viszonyát magyar hazájával?
2. „Itthon vagyok”, írja a hatodik sorban. Ezt milyen példákkal erősíti meg a következő sorokban?
3. A második világháborúban a bombázók nemcsak gyárakat, vasutakat, városokat, katonai laktanyákat pusztítottak, hanem a civil lakosságot is. A 13. sorban hasonlítja össze a költő azt, amit a bombázó pilóta lát felülről és amit a költő lát lent az emberek között. Mit lát a költő?
4. és ott a park”, írja a költő. A következő hat sorban ifjúságára emlékszik vissza. „Ím itt a kő”, mondja, mintha könnyek között mosolyogna. Milyen ártatlan gyerekkori emlékre utal?
5.Hisz bűnösek vagyunk mi, akár a többi nép”, írja, és utána hat sorban fejezi ki az emberiségbe és a jövőbe vetett hitét. Mire alapozza hitét?
6. Kihez szól az utolsó sor?

Radnóti Miklós bélyeg

Radnóti Miklós emlékmű

Illyés Gyula (1902 – 1983)

Illyés Gyula a puszta szülötte. Apja egy nagy földbirtokon főgépész. Ő vezeti a birtokon a kovácsok, fűtők és gépészek munkáját. A rácegrespusztai élet a földbirtok földmunkásai között Illyés gyerekkorai alapélménye. Este ott hallgatja a többi gyerekkel a népmeséket. A népdalok zenéjén nő fel.

Később felkerül Budapestre, gimnáziumba, majd egyetemre, aztán tovább Párizsba, ahol a Sorbonne egyetemen francia irodalmat és társadalomtudományt (szociológiát) tanul.

Ezzel a háttérrel írja meg 1934-ben *Puszták Népe* című könyvét. Húsz fejezetben mutatja be a nagybirtokon élő pusztai csalédség életét, tehát olyan parasztokról, akiknek nincsen saját földjük. A témahoz egrészt mint képzett szociológus áll hozzá, kutatással és felmérésekkel. De kutatásainak eredményei párosulnak személyes gyerekkorai élményeivel. Szép és érdekes könyv, amely egyszerre önéletrajz izgalmas jelenetekkel és szociológiai tanulmány.

A könyvnek nagy sikere és hatása volt. Része lett a *népi mozgalomnak*. A „népi írók“ célkitűzése többek között a magyar népi kultúra megőrzése volt. Ebben, zenei téren, már korábban megkezdte a munkát Kodály Zoltán és Bartók Béla, amikor faluról falura járva, összegyűjtötték a nép dalkincsét. De a népi írók, a népi kultúra megőrzésén túl, a paraszság komoly problémáira is rá akartak mutatni, és megoldásokat keresni. Ebbe a célkitűzésbe illeszkedik bele a *Puszták Népe*.

A népdalok szövege a nép költészete: népi líra — sajátságos ritmusával, hasonlataival, hangulatával. Nemzeti nyelvkincs. Mikor mi cserkészek népdalt énekelünk, figyeljünk az ének szövegére, annak szépségére, vagy humorára, vagy frissességére. Illyés költészettelben is kicseng sokszor a népi verselésnek a stílusa, ritmusával, képeivel, könnyen érthető egyszerűségével.

De hosszú életén keresztül sok stílusban írt, prózát és verset. Különböző korszakokban különböző módokon volt a nemzet lelkismerete.

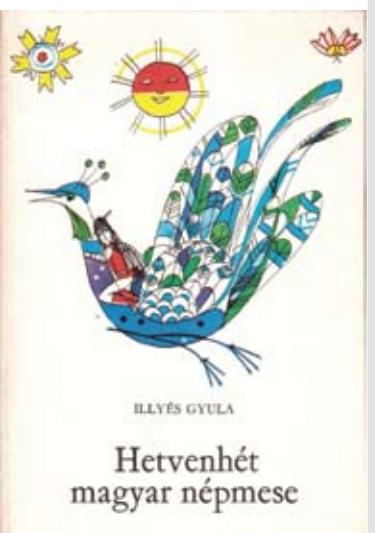
A második világháború után átéli a kommunista diktatúrát, amelyet a Szovjetunió ráerőltet az országra és katonai hatalmával biztosít. A Szovjetunió diktátumára kiépül az 1950-es évek rendőr-állama, kémhálózattal, cenzúrával, börtönbüntetésekkel. A jóformán teljhatalmú állam megfélemlítéssel tartja hatalmában a lakosságot.

Ez ellen lázadt fel az ország 1956-ban, és ennek a rezsimnek a lényegét fogalmazta meg Illyés az *Egy mondat a zsarnokságról* című versében. A verset az ötvenes évek elején írta és eltette, mert persze a cenzúra nem engedte volna meg a publikálását. De 1956-ban a vers közkézre került, mind Magyarországon, mind külföldön, ahol megjelent fordításban. A nyugati országokban olyanok is olvasták, akik a magyar forradalom előtt még hittek a kommunizmusban, mert nem ismerték a valós helyzetet, és akikben épp a magyar forradalom döntötte meg ezt a hitet. A vers egyetlen, hosszú mondat. Rövid, majdnem puskalövés-szerű sorok adják vissza, hogyan hatol a zsarnokság az emberek életébe. Így kezdi:

Illyés Gyula

Magyar népmese könyv

„Hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van
nemcsak a puskacsőben,
nemcsak a börtönökben,
nemcsak a vallató szobákban,
nemcsak az éjszakában
kiáltó őr szavában
...“

Miután felsorolja az elnyomás módszereit, pillanatképek halmozásával mutatja, hogyan fojtogatja a zsarnokság az embert legprivátabb pillanataiban is, börtönön kívül csakúgy, mint börtönön belül. Mert mindenhol ott van a félelem.

„hol zsarnokság van, ott van
jelenvalón
 mindenekben,
ahogy rég istened sem;
...
ő les, hiába futnál,
fogoly vagy s egyben foglár;
dohányod zamatába,
ruháid anyagába,
beivódik, evődik
velődig;”

Az 1956-os forradalom, mint tudjuk, elbukott. És mégis, hosszú távon győzött. A forradalom eredménye, hogy a rendszer az 1960-as és hetvenes években enyhült és 1989-ben megdőlt.

Ezekben az években Illyés verselése sokszor személyes. Emberi kapcsolatokról ír. Ilyen az *A tihanyi Templom-hegyen* című vers, ami feleségének szól. A Balatonnál volt házuk. A tó ragyogó szépségének az öröme sugárzik a versben – és a megosztás vágya azzal, akit szeret.

A tihanyi Templom-hegyen

Mennyi ég! Mennyi kék! Zöld! Mennyi
Balaton, tavasz, hegyorom!
Alig tudom magamba szedni.
S egyszerre – sok nagyon.

Szeretném – azért, hogy te is nézd –
szemembe tenni szemedet.
Magányba zár, fojt, fáj a szépség,
ha nem együtt látom veled.

Nem érzed, amit én – ez is fáj;
semmi se jó már nélküled.
Szeretném a szivembe tenni
lüktető, élő szivedet.

Mennyi szín! Nem tudok betelni.
Mekkora távlat! Mennyi fény!
Szeretném, szeretném, ha lennél
tetőtől talpig én!

**Illyés halála után talált
műveinek könyve**

Illyés Gyula

Illyés Rácegrespusztán,
szülőházában

Verslemezés

1. A címről pontosan tudjuk, hol áll a költő. Magyarázd el, földrajzi tudásod segítségével is! Milyen híres épület van a Templom-hegyen?
2. Mit lát a költő?
3. A negyedik versszak utolsó sora egy szótaggal kevesebb. Mi ennek a hatása? Intenzívebbé teszi a vers végét, vagy kevésbé intenzívé?
4. „Mennyi ég! Mennyi kék! Zöld! Mennyi Balaton, tavasz, hegyorom!
Alig tudom magamba szedni.
S egyszerre – sok nagyon!”

Amikor hangosan olvasod ezt a négy sort, megállsz az első sor végén? Remélem nem!

Ez egy „áthajlásos” sor. Vagyis az első sor vége megállás nélkül átlép a következő sorba, különben nincs értelme. A többi három sor végén persze megállunk egy picit, hiszen a pont és a felkiáltó jel is ezt kívánják. Az áthajlás kihat a vers hangulatára. A költők sokszor akkor alkalmazzák, amikor áradó hangulatról írnak. Keress még egy áthajlásos sort a versben!

5. Válassz 2 sort, ami szerinted legjobban fejezi ki a vers lényegét, és mond el miért választottad ezeket!

Illyés Gyula - Reisz Ilona festménye

Kányádi Sándor (1928 -)

Kossuth-díjas erdélyi költő. A mai magyar költészet egyik legnagyobb alakja. Az anyanyelv megtartó ereje és az erdélyi kisebbségi sors mint alaptémák határozzák meg költészetét.

Édesapja Kányádi Miklós gazdálkodó, édesanyja László Julianna, akit korán, 11 évesen vesztett el. Iskoláit végig magyar nyelven végezte: az elemi iskola öt osztályát szülőfalujában, a középiskolát a székelyudvarhelyi református kollégiumban, a Római Katolikus Főgimnáziumban és a fémipari középiskolában. Ezt követően beiratkozott a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színházművészeti Főiskolára, de a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Nyelv - és Irodalomtudományi Karán szerzett magyar-irodalom szakos tanári diplomát 1954-ben.

Kolozsvárott él. Mint erdélyi magyar író életét az irodalomnak és az erdélyi magyarság nyelvápolásának szenteli. Járja az erdélyi magyar vidékeket, iskolák, könyvtárak, művelődési házak állandó vendége. Gyermekverseivel terjeszti a magyar szó szeretetét a fiatalok között. Munkája nemcsak Erdélyre szorítkozik: a magyarság határokát áthidaló összetartozásának példájaként 1997 óta a magyarországi Kossuth- és Széchenyi-díj Bizottság tagja és a budapesti I. kerület díszpolgára. De meglátogatta a nyugati magyarságot is, járt Nyugat-Európában, USA-ban, Kanadában, Argentínában és Brazíliában.

Egy alaklommal hivatalos volt egy magyarországi esküvőre, de nem kapott engedélyt a határátlépésre. E helyett az alábbi verset küldte az ifjú párnak. A vers nem igényel különösebb magyarázatot: sajátos szépséggel mondja el a házastársak egymás iránti teljes odaadását, összetartozását, egymás védelmét és támogatását. Kányádi versei igen népszerűek, és sokat közülük megzenésítettek, köztük ezt is.

Két nyárfa

Én sem volnék, ha nem volnál,
Ha Te hozzám nem hajolnál.
Te sem volnál, ha nem volnék,
Ha én hozzád nem hajolnék.

Osztódom én, osztódol Te,
Só vagy az én kenyерembe.
Mosoly vagy a bajuszomon,
Könny vagyok a két szemedben.

Köt a véred, köt a vérem,
Szeretőm vagy és testvérem.
Köt a vérem, köt a véred,
Szeretőd vagyok s testvéred.

Szellőm vagy, ki megsimogatsz,
Viharom, ki szerteszaggatsz.
Szellőd vagyok, ki simogat,
Viharod, ki szétszagatlak.

Ha nem volnék, Te sem volnál,
Én sem volnék, ha nem volnál.
Vagyunk ketten két szép nyárfa,
S bűvünk egymás árnyékába.

Verselemezés

1. Hasonlítsd össze a vers formáját a magyar és székely népdalok formájával!
2. Jó szimbólum a két nyárfa? Miért?

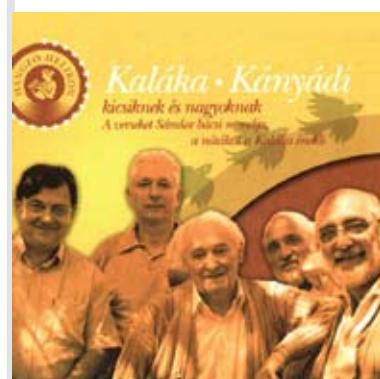

Kányádi Sárdor

**Román TV magyar
adásában**

Kaláka által megzenésített versek

Wass Albert (1908 – 1998)

Erdélyi magyar író, aki műveinek jelentős részét nyugati emigrációban írta. A kommunista időben Magyarországon el volt tiltva, de a rendszerváltás óta az egyik legolvasottabb író mind Magyarországon, mind a Kárpát-medence határokon túli magyarlakta vidékein.

A Wass család eredete az Árpád-korig vezethető vissza, egyike Erdély legrégebbi nemesi családjainak. A család 1744-ben Mária Teréziától kapott grófi címet. Wass Albert Kolozsvár közelében született, középiskolai tanulmányait Kolozsvárott végezte. Debrecenben a Gazdasági Akadémián szerzett erdészeti diplomát, majd Németországban és a párizsi Sorbonne egyetemen újabb erdőmérnöki és vadgazdasági diplomát szerzett.

Wass Albert

Első irodalmi sikerét 1934-ben *Farkasverem* című regényével érte el, aminek köszönhetően Baumgarten-díjban részesült (ezt a díjat 1940-ben is megkapta), és több irodalmi társaság is tagjává fogadta. Egy akkori kritika így jellemzi írásait: „Természetérzéke, tájmegidéző képessége csodálatos. Művei szélesen hömpölygő, robbanó erejű, nagyvonalú alkotások. A fiatal erdélyi prózaírók közül kiválik egyéni hangjával, látásmódjával; izgalmas történetei úgy áradnak belénk, mint egy forró vérhullám.”

A háború alatt a magyar hadseregen szolgált, a háború végén emigrált. 1951-ig Németországban élt, onnan az USA-ba költözött, ahol haláláig a Floridai Egyetemen dolgozott.

Wass Albert műveinek nagy része a magyarság – elsősorban az erdélyi magyarság – helyzetével foglalkozik. Erdély szerelmese és mélyesen fáj neki, hogy a trianoni béke során Erdélyt elcsatolták Magyarországtól, és a magyarok egy másik ország uralma alatt, kisebbségi sorsban élnek. De írásai nem politikai, hanem színvonalas szépirodalmi művek. Nemzetéért aggódó és nemzetét nevelő gondolatait regényekben és versekben fejezi ki.

Itt következő versét 1948-ban Bajorországban, három évvel a világháború vége után írta. Magyarország és Erdély romokban fekszik, megindult a kommunista rémuralom és Erdélyben a magyarság elnyomása. Ennek ellenére Wass Albert üzenete nem a bosszúállást, hanem ellenkezőleg a megbékélést hírdei. Szélesebb történelmi perspektívából tekint a jövőbe: a rosszat elviszi az idő, a nemes és a jó megmarad. „A víz szalad, a kő marad.” A hegyek megmaradnak, az erdők újra nőnek, a romokat új nemzedékek újjáépítik. Ehhez a megbékélés és összefogás szükséges: „Kezet nyújtunk és megyünk, és leszünk Egy Cél és Egy Akarat”. A történelem folyamán sokszor rossz útra tért az emberiség, de az inga minden visszalendült, mert a jó erősebb, mint a rossz: a rosszat kiselejtezi az idő és „maradnak az igazak és jók, a tiszták és békességesek, erdők, hegyek, tanok és emberek.”

Szobor Debrecenben

Üzenet hazára

Üzenem az otthoni hegyeknek:
a csillagok járása változó.
És törvényei vannak a szeleknek,
esőnek, hónak, fellegeknek
és nincsen ború, örökkévaló.
A víz szalad, a kő marad,
a kő marad.

Üzenem a földnek: csak teremjen,
ha sáska rágja is le a vetést.
Ha vakond túrja is a gyökeret.
A világ fölött őrködik a Rend
s nem vesz magja a nemes gabonának,
de híre sem lesz egykor a csalánnak;
az idő lemarja a gyomokat.
A víz szalad, a kő marad,
a kő marad.

Üzenem az erdőnek: ne féljen,
ha csattog is a baltások hada.
Mert erősebb a baltánál a fa
s a vérző csonkból virradó tavaszra
új erdő sarjad győzedelmesen.
S még mindig lesznek fák, mikor a rozsda
a gyilkos vasat rég felfalta már
s a sújtó kéz is szent jóvátétellel
hasznos anyaggá vált a föld alatt...
A víz szalad, a kő marad,
a kő marad.

Üzenem a háznak, mely fölnevelt:
ha egyenlővé teszik is a földdel,
nemzedékek őrváltásain
jönnek majd újra boldog építők
és kiássák a fundamentumot
s az erkölcs ősi, hófehér kövére
emelnek falat, tetőt, templomot.
Jön ezer új Kőmíves Kelemen,
ki nem hamuval és nem embervérrel
köti meg a békesség falát,
de szenteltvízzel és bízakenyérrel
és épít régi kőből új hazát.
Üzenem a háznak, mely fölnevelt:
a fundamentum Istentől való
és Istentől való az akarat,
mely újra építi a falakat.
A víz szalad, de a kő marad,
a kő marad.

sáska: káros rovar
vakond: föld alatt
élő állat

csalán: gyomnövény

gyom: haszontalan
növény

sarjad: kinő

sújt: üt

nemzedék:

generáció

fundamentum: az
épület alapja

Dombormű Pákozdon

Wass Albert emlékhely Szigligetben

**Wass Albert szobor
Harkányban**

**Wass Albert volt háza
Floridában**

És üzenem a volt barátaimnak,
kik megtagadják ma a nevemet:
ha fordul egyet újra a kerék,
én akkor is a barátjok leszek
és nem lesz bosszú, gyűlölet, harag.
Kezet nyújtunk egymásnak és megyünk
és leszünk Egy Cél és Egy Akarat:
a víz szalad, de a kő marad,
a kő marad.

És üzenem mindenkinnek,
testvéreink, rokonnak, idegennek,
gonosznak, jónak, hűségesnek és alávalónak,
annak, akit a fájás úz és annak,
kinek kezéhez vércseppek tapadnak:
vigyázzatok és imádkozzatok!
Valahol fönt a magos ég alatt
mozdulnak már lassan a csillagok
s a víz szalad és csak a kő marad,
a kő marad.

Maradnak az igazak és jók.
A tiszták és a békességesek.
Erdők, hegyek, tanok és emberek.
Jól gondolja meg, ki mit cselekszik!
Likasztják már az égben fönt a rostát
s a csillagok tengelyét olajozzák
szorgalmas angyalok.
És lésszen csillagfordulás megint
és miként hirdeti a Biblia:
megmérítik az embernek fia
s ki mint vetett, azonképpen arat.
Mert elfut a víz és csak a kő marad,
de a kő marad.

**megttagadják ma a
nevemet:** eltitkolják,
hogy ismerik

Likasztják: lyukasztják
rostá: szita

lésszen: lesz

vet: ültet

arat: termést begyűjti

Verselemzés:

1. Minek üzen a költő az első, második, harmadik és negyedik versszakban?
2. A költőnek melyik szavai jelzik az első versszakban, hogy bízik a jövőben?
3. A vers ismétlődő üzenetét, „A víz szalad, a kő marad”, a harmadik versszakban példával is bemutatja a költő. Idézd a sorokat!
4. A negyedik versszakban Wass Albert a Kőműves Kelemen népballadára hivatkozik. Hogyan illik ez a vers gondolatába? És mit jelent az, hogy „....nem hamuval és nem embervérrel köti meg a békesség falát, de szentelvízzel és búzakenyérrel...” ?
5. Melyik versszakot nevezhetnénk a megbékélés versszakának?
6. Mit jelent az 5. verszakban: „ha fordul egyet újra a kerék” ?
7. Melyik két versszakban figyelmeztet minket a költő felelősséggünkre, hogy mindig jót, és sohase rosszat cselekedjünk?

Balla D. Károly (1957 -)

Amikor magyar irodalomról beszélünk, nemcsak a magyarországi irodalomra gondolunk. Magyar irodalom születik és fejlődik mindenütt, ahol magyarok élnek: Magyarországon, a határon túli elszakadt területeken, sőt a nagyvilágban is. Már bemutattuk Kányádi Sándort, ma is élő erdélyi magyar költőt és Wass Albertet, aki erdélyben, Magyarországon, végül pedig az USA-ban alkotott. Most egy Kárpátján élő neves írót és költőt fogunk megismerni.

Amikor Balla D. Károly megszületett Ungváron, Ungvár a Szovjetunióhoz tartozott. Ma Ukrajna része. Néhány százezer magyar küzd ott a fennmaradásért. Édesapja, Balla László, neves író és szerkesztő. Károly fia szülővárosának egyetlen magyar iskolájába járt, ott is érettségezett. Az egyetemen először hét szemeszteren keresztül fizikát tanult, majd átiratkozott az egyetem bölcsészettudományi karára és magyar nyelv és irodalomból diplomázott.

Az 1980-as és 1990-es években több közéleti és irodalomszervezői munkakört is betöltött. Miközben folyamatosan írt és publikált, részt vett a kárpátjai magyar érdekvédelmi szervezetek alapításában és irányító testületeinek a munkájában, vezetője volt a helyi írócsoporthoz, alapított folyóiratokat, kiadót, alapítványt, irodalmi szalont, szervezett könyvvásárt, számos rendezvényen vállalt szereplést. Az utóbbi időkben főleg írói munkájának szenteli idejét. Több, mint húsz kitüntetést és ösztöndíjat kapott, köztük 2000-ben a József Attila-díjat.

Kárpátalja gyönyörű, festői vidék. De talán ott a legnehezebb a magyarság helyzete. Nemcsak mert a tengernyi ukrán nép veszi körül, de maga a megélhetés is nehéz. Küzdenek a beolvadás ellen, küzdenek a kivándorlás csábítása ellen. De él még bennük a szülőföld iránti ragaszkodás: tudják, hogy itt, a Verecke hágón jöttek be honfoglaló őseink több, mint ezer éve, tudják, hogy nem ők hagyták el a földet, hanem a határok mentek át fejük felett, és tudják, hogy csak akkor marad meg ez a föld gyermeikeiknek, unokáiknak, ha most ők, még ha tövisek közt is kell élniük, de helytállnak, kitartanak.

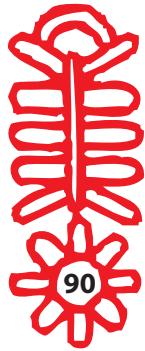
irodalom

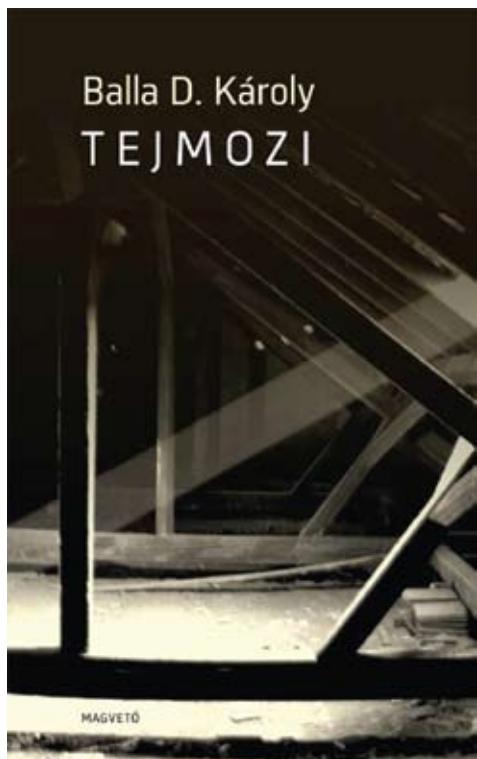
Balla D. Károly

Berniczky Éva, Károly felesége és szintén író

irodalom

Egyik legismertebb könyve

JÓ tudni:

meghasonlás: belső lelki ellentéte kerülni önmagával
elhasonul: megváltozik, átalakul
dac: makacs ellenszegülés
konok: makacs

Tövisek között

„Mutass csupán annyi földre,
hol egy ibolyám kikölne.”
Illyés Gyula: Magyarok

szél el ne hordja
eső el ne mossa
tenger magába ne nyalogassa
ezt a hazák közé ijesztett ölelésnyi földet
melyet fölvert
gyökerét virágok közé fúrva
az ibolyánál szívósabb dudva
ahol tövisek közt mi is élünk
meg- és elhasonulva
ahol fölveti a dac fejünket
majd mellükre horgasztja szégen vagy alázat
ahol szögesdrót-szigorú határait
fejünk fölött elrángatta a század
ahol jeltelen betonesík tekereg mára
hol őseink jöttenek lelni új hazára
s ahol a fenyőkön fésült szelek még rebegik

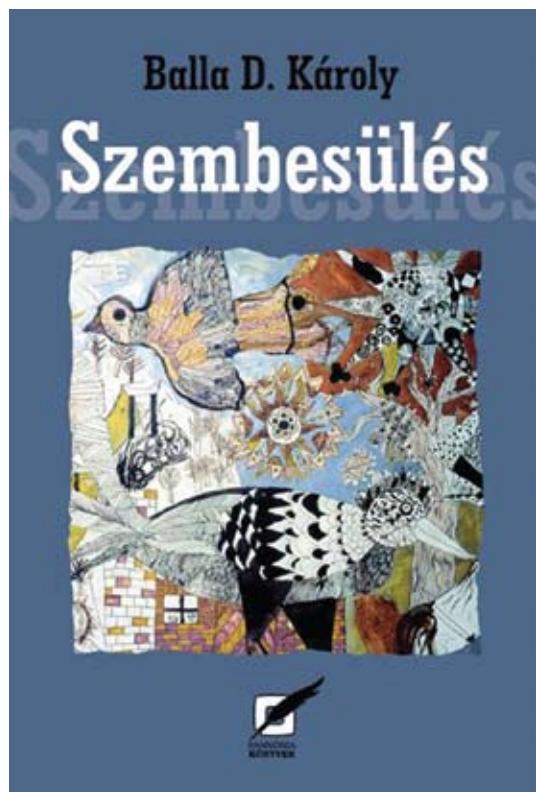
Verecke
Verecke
Szülőföld
ibolyányi
ölelésnyi
török hazácska
szeretsz-e
szeretsz-e
még minket
konokul hűséges fiaidat
kiket megkísért minden alkony és virradat
a magát kellető dúsölű Másutt
vagy a magához édesgetni sohasem rest
beléje olvadásunk elváró Hatalmas Test
de meginogva
mégis lábunkat vetjük ez ibolyányi földön
hol már hazaárulás
egyetlen terpeszállás
hát inkább állunk jegenys vigyázzba
fiainknak e talpalatnyi hazát
keservvel híven megvigyázva
szél el ne hordja
eső el ne mossa
tenger magába ne nyalogassa

Verselemzés

1. Balla helyenként szokatlan, sajátos de igen kifejező szavakat használ. A vers első négy sora a szülőföld iránti aggódását fejezi ki. Mit jelent számodra az „ibolyányi” szó? Vesd össze a vers felett található Illyés Gyula idézettel!
2. A 10. és 11. sorok a kisebbségben vagy elnyomásban élők helyzetét írják le. Időnként dacasan szembeállnak, máskor kényetlenek eltűrni az elkerülhetetlent.
3. Milyen érzésre vagy tudatra utal a költő a következő szavakkal: „...ahol a fenyőkön fésült szelek még rebegik Verecke, Verecke...”?
4. „Szülőföld, ibolyányi, ölelésnyi, töredék hazácska...” – mit jelentenek és milyen érzéseket közvetítenek ezek a szavak?
5. Mi a „Másutt” és „Hatalmas Test” kifejezések jelentősége?

irodalom

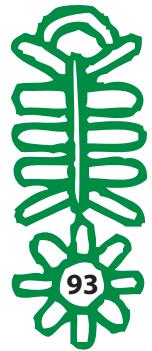

Korszerű, különböző fajta
fragmentumokból összetett regény

Kárpátaljai magyarok
kérdezseiről írt esszéinek
gyűjteménye

Földrajz

Magas Tátra

94

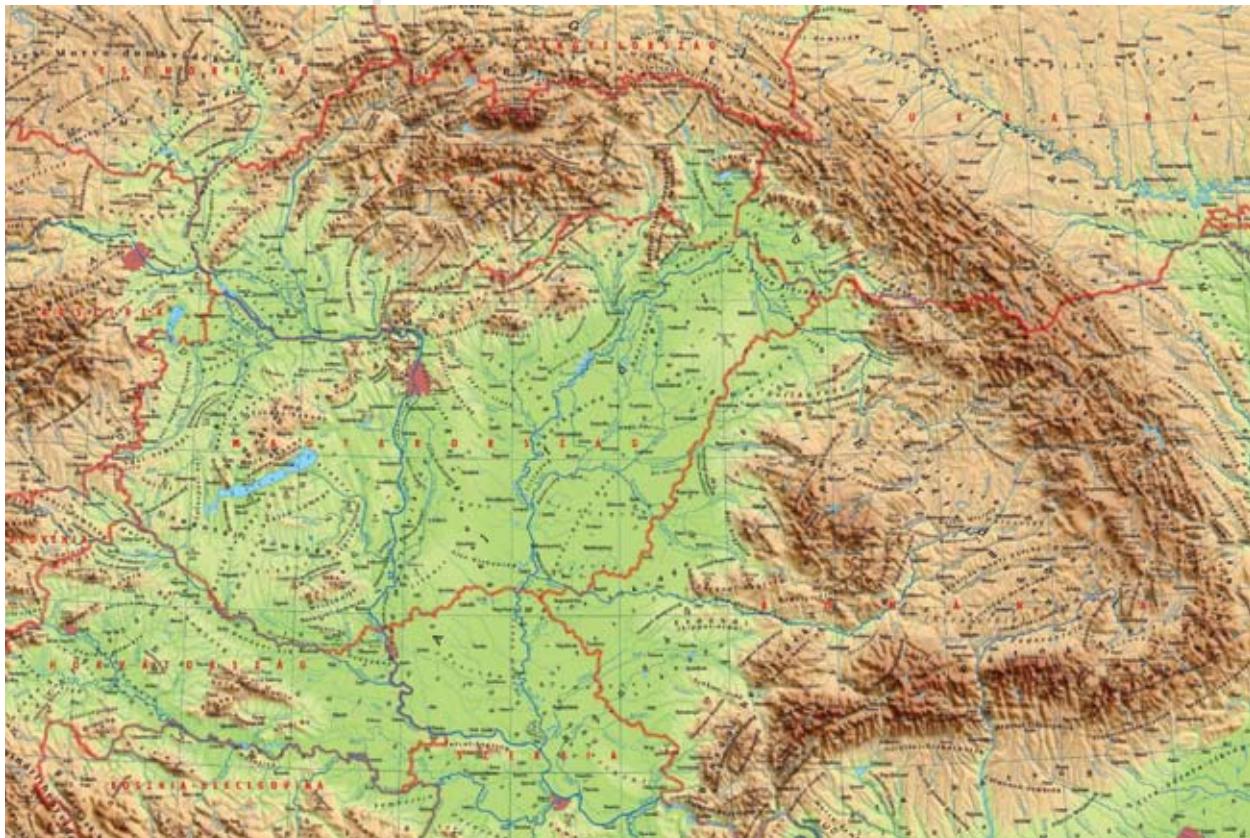
földrajz

A Kárpát-medence földrajzi egységei

Ha lenéznénk az úrból a Kárpát-medencére, akkor egy különleges földrajzi egységet látnánk: egy nagy medencét, amit egy hegylánc, mint egy koszorú vesz körül. Amikor a Kárpát-medencéről tanulunk, akkor felosztjuk a területet különböző tájegységekre: Alpokalja, Nagy-Alföld, Kisalföld, Dunántúl, Felvidék (Felföld), Kárpátalja, Erdély és Délvidék (Dráva-Száva köze vagy Vajdaság). Mindegyik tájegységnek megvan a sajátos földrajzi jellegzetessége, mint pl. hegyei, dombvidékei, medencéje és vízrajza.

A Kárpát-medence magyar lakossága

Magyarország lakossága közel 10 millió. A mai Magyarország környező országaiban is jelentős számban élnek magyarok: Őrvidéken (Burgenlandban) 6200, Romániában 1 240 000, Szlovákiában 460 000, Ukrайнában 151 000 és Szerbiában 260 000 magyar él, így a környező országokban több mint 2,1 millió magyar él.

A Kárpát-medence domborzata

A Kárpát-medence úrhajóról

A Kárpát-medence természeti képe

A Kárpát-medencét magas hegyláncok veszik körül. Nyugat-Magyarországon találjuk az Alpokalját, ahol az Alpoknak keleti hegyei átnyúlnak Magyarországra. A medencét továbbá a Kárpátok veszik körül. A hegyláncok belül, alacsonyabb hegycsúcsok és dombok további medencékre bontják fel: nyugaton a Kisalföld, középen a Nagy-Alföld és keleten az Erdélyi-medence.

95

földrajz

A Kárpát-medence hegység-vízrajza és városai

földrajz

Székelykő Torockónál

Az Erdélyi-medence az Alföldnél jóval korábban keletkezett. A Kárpátokban eredő folyók (pl. Maros, Szamos, Körösök) a medencét változatos felsínű – hol dombos, hol lapos - területté formálták. Ezen a területen vegyesen élnek a különböző nemzetiségek. Itt a magyarok legnagyobb számban a Mezőségen, a Szilágyságban, a Sebes-Körös folyó mentén, valamint Kalotaszegen élnek.

Domborzat

A Kárpátok hegyláncai különböző geológiai képződményekből épültek fel. A legmagasabb hegyek általában kristályos kőzetekből állnak. A következő övezetet mészkőszírek alkotják. A medence belseje felé pedig általában vulkáni eredetű hegyek találhatók.

A Kárpátok 1200 km (746 mérföld) hosszú hegyláncát négy részre osztjuk: az Északnyugati-, az Északkeleti-, a Keleti- és a Déli-Kárpátokra.

Az Északnyugati Kárpátok a Dévényi-szorostól a Zborói-szorosig (hágóig) terjednek. Ismertebb hegyonulatai közé tartoznak a Magas- és az Alacsony-Tátra. A Magas-Tárában található a Kárpátoknak legmagasabb csúcsa, a Gerlachfalvi-csúcs, amely 2655 méter (8710 ft) magas. Az Alacsony-Tárában régen aranybányák is voltak, azonban már kimerültek. Körmöcbányán volt több évszázadon át a pénzverde, ahol a híres körmöci aranyakat verték. Jelenleg szenet és vasat bányásznak. A déli vonulathoz tartoznak a Börzsöny, a Cserhát, a Mátra, a Bükk, a Zempléni-hegység és az Eperjes-Tokaji hegyek. A Mátrában találjuk a Kékestetőt, a mai Magyarország legmagasabb hegycsúcsát (1014 m, 3327 ft)

Az Északkeleti-Kárpátok a Zborói-hágótól a Borsai-hágóig terjednek, egész Kárpátlájában (mai Ukrajna) és részben Erdélyben. A legmagasabb csúcsok a Máramarosi-havasokban (1400-1800 m 4600-5900 ft) vannak. Az Északkeleti-Kárpátokban található a híres Verecke-hágó, amin Árpád fejedelem a honfoglaló magyarokkal 896-ban átkelt a Kárpátokon. Az un. „magyar folyó”, a Tisza, ezekben a hegyekben ered.

A Keleti-Kárpátok a Borsai-hágótól a Törcsvári-szorosig terjednek. Fontosabb hágói közé tartoznak a Békás és a Gyimesi. Európa egyik leghosszabb összefüggő vulkáni vonulata a Kelemen- (2100 m) és Görgényi-havasok (1777 m), valamint a „székelyek szent hegye”, a Hargita (1800 m). A Keleti-Kárpátok ölében fekszik egész Székelyföld, amely a Gyergyói-, a Csíki- és a Háromszéki-medencére oszlik. Ezen a vidéken mai napig több mint egymillió magyar él.

A Déli-Kárpátok a Törcsvári-szorostól a Csernai-havasokig terjednek. A Fogarasi-havasok kristályos hegytömege az egész Kárpátok legmagasabban fekvő területe. Itt találjuk a 2544m (8344 ft) magas Negoj-t, vagy régi magyar nevén Juhászkőt, amely Erdély legmagasabb hegycsúcsa. A Déli-Kárpátokban a magyarság nemigen telepedett, a magas hegyi legelők területeit román pásztorok foglalták el nyájaikkal, az Erdélyi-medence déli részein pedig a szászok telepedtek le.

Erdély belsejében van az Erdélyi-szigethegység. Ez a hegyonulat választja el Erdély belsejét a magyar Alföldtől. Egyik fontosabb hegysége a Gyalui-havasok. Elkarsztosodott (kopár, növény nélküli) mészhegység a Torockó felett lévő Székelykő. Ennek a vidéknek érdekes földrajzi alakulata a Tordai-hasadék. Az ettől délre elterjedő Erdélyi-érchegységen már az ókorban vasat, ezüstöt és aranyat bányásztak.

Retyezát-hegység Déli-Kárpátok

A Duna és mellékfolyói

A Kárpát-medence teljes egészében a Duna vízgyűjtő területéhez tartozik. A Kárpát-medence vizei általában a medence közepe felé folynak, néhány erdélyi folyó kivételével, (pl. az Olt). Legjelentősebb folyónk a Duna, mely Németországban a Fekete-erdőben ered és miután Európán keresztül végigfolyik, a Fekete-tengerbe ömlik. A Duna teljes hossza 2860 km (1777 mi), magyarországi szakasza 417 km (259 mi). Mivel a Duna télen gyakran befagy, a monda szerint Mátyás királyt a befagyott jégen választották királlyá. Amíg a Lánchíd nem épült meg, addig télen lovas szekerek mentek át a Dunán Buda és Pest között. A Duna általában kétszer árad: tavasszal és kora nyáron, esős időszakban. A tavaszi árat „jeges árnak” hívják, a nyári árat pedig „zöld árnak”. Az egyik legártalmásabb árvíz 1838-ban történt, amikor Pest városát elárasztotta a Duna. Ezután építették ki a rakpartot, egy kikötésre és rakodásra alkalmas megerősített folyószakaszt a folyó mentén.

A Kárpát-medence vízrajza

A Duna Dévénynél jön be a Kárpát-medencébe, majd delta-torkolattal ömlik a Fekete tengerbe. A folyó építőmunkát is végez. A magyar területre érve, lerakja a hordalékát, három részre szakad, és szigeteket épít. Ezek a Csallóköz és a Szigetköz. Amíg Magyarországon keresztülfolyik, más szigeteket is épít, mint pl. Budapest közelében a Szentendrei-szigetet, a Margit-szigetet és a Csepel-szigetet. A Duna folyása régen mocsárvíidéket is alkotott, például Sárköz és a Mohács-sziget környékén.

Dunakanyar

Felső-Tisza árvíz a Szatmári síkon

A Dunába sok kisebb mellékfolyó folyik. Ilyenek pl. a Vág (ami Komáromnál torkollik bele a Dunába), a Garam, az Ipoly, a Rába és a Sió. A jelenlegi Magyarország határát elhagyva, a Dráva folyó egyesül a Dunával a Dráva torkolatánál. Úgyszintén a történelmi Magyarországnak déli határát képező folyó, a Száva, pedig Belgrádnál egyesül a Dunával.

Ahogy a Duna a Déli-Kárpátoknál elhagyja a Kárpát-medencét, a Kazán-szoroson és a Vaskapun áttörve folyik a Fekete-tenger felé. A folyónak a sodrása erős, és régen gózmozdonyokkal kellett a hajókat vontatni. Manapság a folyónak partján modern vízi erőművek láthatók.

A Tisza és mellékfolyói

Magyarország második legfontosabb folyója a Tisza, ami az Északkeleti-Kárpátokban ered. A Tiszát a „magyar” folyónak tekintjük, mert a történelmi Magyarországon ered, és a történelmi Magyarország déli területén egyesül a Dunával.

A Tisza két kisebb ágból, a Fekete- és a Fehér-Tisza egyesüléséből keletkezik. Kárpátaljáról folyik a síkságra. Miután az Alföldre ér, sebessége lelassul és sok hordaléket szállít. Az iszapolt származó színe miatt nevezik „Szőke Tiszá”-nak. Hosszú századokon át nagyon kanyargósan haladt át a laposvidéken és igen gyakoriak voltak az áradások. Az Alföldnek egyharmad része időszakosan áradásos területnek számított.

Tisza és környéke

A Holt-Tisza

A XIX. század reformkorának egyik nagy vállalkozása a Tisza szabályozása volt, amit Széchenyi István kezdeményezett. Vásárhelyi Pál mérnök tervei alapján az 1400 km (870 mi) hosszú, kanyargós vízfolyást 980 km-re (609 mi) rövidítették, és Szolnokig hajózhatóvá tették. Ellenben a folyamszabályozás nem sikerült teljesen és 1879-ben a Tisza egész Szeged várost elárasztotta. Ezután a folyó mentén duzzasztógátakat, csatornákat és víztározókat építettek. A Közép-Tisza vidékén nagyobb vízvadelmi rendszert alakítottak ki, ez az üdülésre is alkalmas un. Tisza-tó.

A Tiszának nagy vízgyűjtő területe és sok mellékfolyója van. A jobboldali mellékfolyók az Északi-középhegységből gyűjtik össze a vizet. Ezek közé tartoznak a Bodrog, a Hernád, a Sajó, az Eger, a Zagyva, a Tarna és a Tápió. Valamennyi baloldali mellékfolyó pedig Erdélyből ered, mint például a Túr, a Szamos, a Kraszna, a Körösök (a Sebes-, a Fekete- és a Fehér-Körös) és a Maros, mely Szegedenél ömlik a Tiszába.

Állóvizek

Európa egyik legnagyobb tava a Balaton, amit „Magyar tenger”-nek is neveznek. Közép-Európának legnagyobb melegvízű tava. A Dunántúl közepén helyezkedik el. Hossza 78 km (49 mi), legnagyobb szélessége 15 km (9 mi). A Tihanyi-félsziget és Szántód közötti szorosban csak 1,5 km széles. A Balaton sekély tó, átlagos mélysége 3 m (9ft). A sekély víz gyorsan átmelegszik, nyáron, három hónapon keresztül általában 20-25 C fok (68-77 fok Fahrenheit) hőmérsékletű, ezért kiválóan alkalmas fürdőzésre és vízisportokra. Különösen a tó déli partján sekély a víz, több száz méteren keresztül fokozatosan mélyül, és homok borítja a partot. A Bakony hegység felől néha hűvös északi szél zúdul a tóra, ami akár 2-3 méteres (6-9 ft) hullámokat korlátsol a vízen. A tó jellegzetes közlekedési eszköze a vitorlás- és az evezőscsónak.

A vízsennyeződés veszélye miatt motorcsónakot csak a rendőrök és a vízimentők használhatnak.

**Magyar cserkész tutajtúra
a Tiszán, 2013**

Gyilkos-tó

Állóvizek

Balaton - panoráma-kép

100

földrajz

Fertő-tó

A Balaton vizét a csapadék és főleg a nyugatról beömlő Zala vize táplálja. A Zala folyó torkolatánál találjuk a Kis-Balatont. Ez egy vízimadarakban, védett növényekben gazdag, mocsaras tó. A Balatonnak felesleges vizét a Sió csatorna vezeti le a Dunába.

A Balaton vize csaknem minden télen teljesen befagy. Ilyenkor a téli sportok kerülnek sorra, mint például a korcsolyázás, jégvitorlázás és szántalpakkal felszerelt székekkel való versenyzés (fakutyázás).

A Balaton vízminőségére nagyon vigyáznak. Az ipari szennyeződés miatt erősen romlott a vízminőség, és a nádnak elterjedése is veszélyezteti a tavat. Azonkívül egyre több építkezés folyik a tó körül, ami szintén terhel a Balaton ökológiai rendszerét.

A Balaton „kistestvére” a Budapest közelében lévő, 10 km (6 mi) hosszú Velencei-tó. Földtörténelmileg a Velencei-tó idősebb mint a Balaton, és az északi partján találjuk Magyarország legrégebbi hegyonulatát, a Velencei-hegységet. A tónak vize igen sekély, átlagmélysége alig másfél méter, ezért a vize kellemesen meleg. A vízfelület nagy részét nádasok borítják, de a tóparti részeket kotrással teszik strandolásra alkalmasnak.

Magyarország északnyugati sarkában található a Fertő-tó, amelynek nagyobb fele Ausztriához tartozik. Évtizedeken át határsávnak számított, így a növényzete elvadult és szinte zavartalanul megmaradt. Fertő-Hanság Nemzeti Parknak hívjk a tó Magyarországi partvidékét. A tó Közép-Európának harmadik legnagyobb állóvize. A tó nádrengetegét és halállományát hasznosítják, és már üdülőtelepet is találunk a partján. A tavat 1979-ben az Egyesült Nemzetek (UNESCO) bioszféra rezervátummá nyilvánította az egyedi természeti értékei miatt.

Állóvíznek számítanak az Alföldön található szikes (sziksós vizű) tavak. Ezek szélfújta mélyedésekben jöttek létre, s különösen a Kiskunságban találunk jó néhányat belőlük. Egyik leghíresebb közülük a Szeged környékén levő Fehér-tó, amelyet a vándormadarak szálláshelynek használnak.

Erdélyben a Székelyföldön van a Szent Anna-tó és a Medve-tó. A Szent Anna-tó egy kihúlt tűzhányó kráterében keletkezett. A Medve-tó a világ egyik legnagyobb heliométrikus (természetesen meleg vizű) tava. Szintén Erdélyben, a Keleti-Kárpátokban található a Gyilkos-tó, amely hegyomlással keletkezett a Békás-szoros mellett, és lent a völgyben a Békás-tó, amely a Békás patak ból duzzadt.

A Tátrában, a mai Szlovákiában, több magasan fekvő, festői tó (tengerszem) van. A Tátra déli részén a két legnagyobb a Nagy-Hincótó és a Csorba-tó.

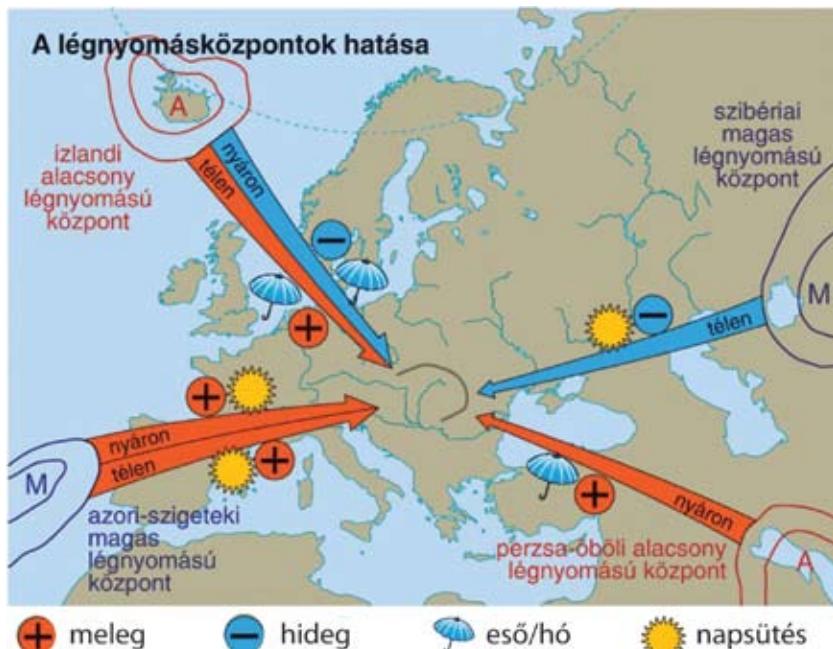
Délvidéken, Szabadka mellett fekszik a jégkorszakban keletkezett, halban gazdag Palicsi-tó.

Csorba-tó**Velencei-tó esteledéskor**

Az Alföld területén a XIX. században még sok kiterjedt lápvidék (vízi növényekkel teljesen benőtt mocsár) volt, mint pl. az Ecsedi-láp, a Nagy-Sárrét vagy a Szernye-mocsár. Ezeket a nedves vidékeket csaknem teljesen lecsapolta és földművelésre tették alkalmassá.

A XX. században elszaporodtak a mesterséges tavak - halastavak, víztározók, csónakázó tavak. Ezek közé tartozik az Alföldön a Tisza-tó, Magyarország legnagyobb mesterséges tava, és Komárom-Esztergom megyében az Öreg-tó, az ország legrégebb halastava. Manapság ezeket üdülösre is használják.

Éghajlat

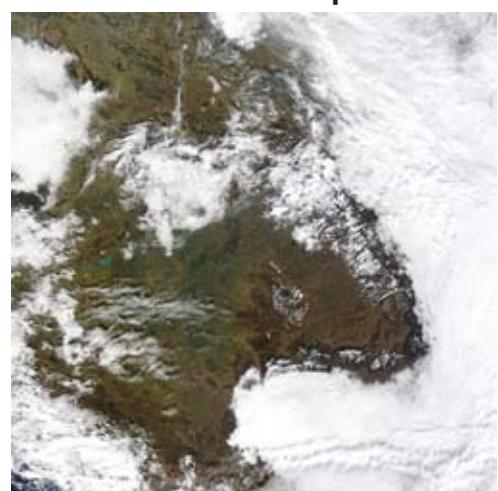
A Kárpát-medence éghajlata mérsékelt (nem szélsőséges). A föld északi féltekén, a kontinentális zónában helyezkedik el, körülbelül középtájon az Egyenlítő és az Északi-sark között. Erre a területre a négy évszak (tavasz, nyár, ősz, télen) ciklikus változata jellemző. Éghajlata három időjárási zóna metszéspontjában helyezkedik el, a kontinentális, az Atlanti Óceán és a Földközi-tenger zónáiban.

Hatást gyakorol a szárazföld belsejéből érkező száraz, kontinentális éghajlat (ami télen a nagy hideget és nyáron a nagy hősséget okozza), az óceán felől az Atlanti klíma (ami enyhe, csapadékos nyárral és télen jár), és a Földközi-tenger felől a mediterrán befolyás (ami korai, enyhe tavasszal és hosszú ősszel jár).

A Kárpát-medence időjárása attól függ, hogy melyik irányból érkező klíma uralkodik és ezért annyira változékony. Fontos szerepet játszik az éghajlat kialakításában az is, hogy földrajzi helyzete medence jellegű és ezért a medencében általában a csapadék kevesebb, a hőmérséklet melegebb, a szelek szárazabbak és a medence maga is szélvédettebb.

Az éghajlatot általában négy tényező befolyásolja: a napsugár, a hőmérséklet, a szél és a csapadék (eső vagy hó).

**A Kárpát-hegyvonulat
- védelem a keleti hideg
hullám ellen - műholdkép**

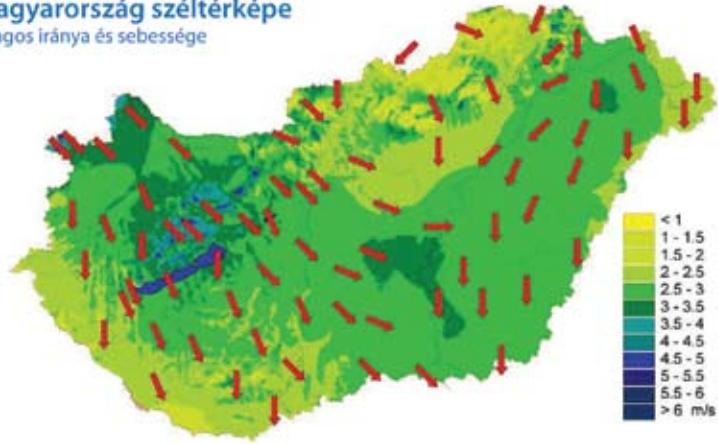

102

földrajz

Magyarország szélterképe

átlagos irány és sebessége

A legfontosabb befolyást a napsugár gyakorolja. Magyarországon magas a napsütéses órák száma, évi 2000 körül van. Az Alföld déli részén, Szeged környékén, meghaladja a 2100 órát, ezért hívják Szegedet a „napfény városának”. Ezzel szemben Magyarország az Alpokalján és északkelelen kapja a legkevesebb napfényt, ahol kb. 1700 óra napsütéses.

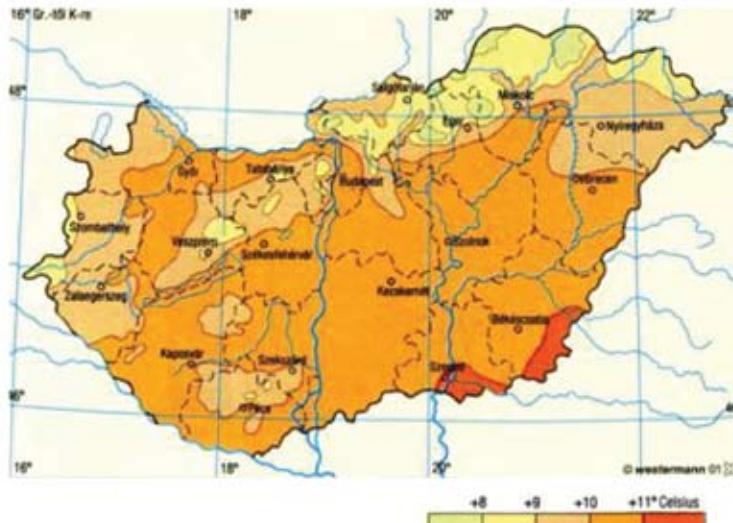

Vékony hó

A napsütéstől függ a hőmérésékletről. Magyarország évi átlaghőmérésékletere 10-11 Celsius-fok (50-52 fok Fahrenheit). Erdély évi középhőméréséklete a síkságon 9-11 Celsius-fok, a dombvidékeken 6-9 fok, a magashegységekben 0-2 fok. Leghidegebb hónap a január, legmelegebb a július. Mivel az éghajlat mérsékelt, így ritkák a hőméréséleti szélsőségek, de előfordul a nagyon hideg tél és a nyári nagy hőség is.

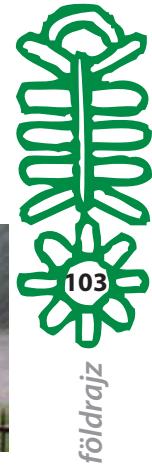
A több száz éves népi tapasztalat megjegyzett eltérő időjárási eseteket. Ilyen például tavaszkor a felmelegedő napok között a „májusi fagy” vagy a „fagyos szentek”-nek időszaka (május 12-14, a Pongrác, Szervák és Bonifác napjai). Általában az ősz beköszöntése után, amikor hűvösebb időjárás van, következik a „vénasszonyok nyara”: ilyenkor néhány hétag meleg, kellemes időjárás van.

Évi középhőmérésékletről

A szél is befolyásolja az éghajlat alakulását. Az északi szél általában hideget, a déli meleget, a nyugati pedig csapadékot hoz. A nyugati és északnyugati az uralkodó szélirány, és az időváltozásokat is többnyire az innen fújó szelek befolyásolják. A Kárpát-medence domborzati jellege is befolyásolja a szélirányt – a szelek általában a hegyek irányából a medence belseje felé fújnak.

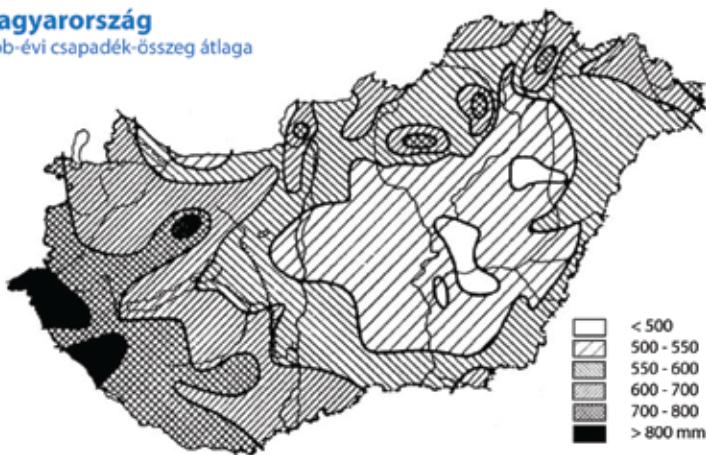
Egy „szélkapu” olyan természeti alakulat, amin keresztül jön be a szél. Ilyen pl. az Alpok és a Kárpátok között lévő Dévényi-kapu, amelyen a szél a hegyekből a medence felé fúj. Van ahol a hegyek védenek egy területet az északról fújó szelektől, például a Balaton-felvidéket vagy Pécs környékét. Viszont erősebb szelek átbuknak a hegyeken és ezért ezeken az említett területeken gyorsan bekövetkeznek az időváltozások. A legerősebb széljárások nyugat felől a Kisalföldön száguldannak végig.

Jégeső

Magyarország

több-évi csapadék-összeg átlaga

A csapadék fontos időjárási tényező. Magyarország területére általában elegendő csapadék esik, bár előfordulnak szárazabb –aszályos– időszakok és nedves esztendők. A csapadékot többnyire a nyugati szelek az óceán felől szállítják, így a nyugati részek minden csapadékosabbak a keletieknél. Az év folyamán legtöbbet a nyár elején és az ősz második felében esik. A nyári időjárás jellegzetessége a mennydörgéssel és villámlással kísért zivatar. Szerencsére ritkán fordul elő a mezőgazdasági károkkal járó jégeső.

Havazásra főleg januártól márciusig számíthatunk, de novembertől márciusig bármikor előfordulhat. A havas időszak Magyarországon minden össze néhány héting tart. 500 méter fölötti hegyekben másfél-két hónapos a téli szezon. Viszont a Kárpát-medencének magasabb hegyeiben több hó esik és tovább tart a télen. A csapadék is nagyobb.

Növény- és állatvilág

A Kárpát-medence természetes növénytakarója az erdő, az erdős puszta és a füves puszta. A honfoglalás korában a medence nagy részét még a természetes állapotok jellemzették. Az elmúlt ezer évben a mezőgazdasági termelés és az ipari területek terjeszkedése miatt a növényzet és állatvilág átalakult.

Magyar pusztá

104

földrajz

Bükkerdő**Mangalica****Túzok****Gólyák**

Az Alföld természetes növénytakarója a füves pusztá és a ligetes sztyepp (fátlan, füves síkság, ahol itt-ott található ritkás erdő) és a folyóparton az ártéri erdő, a láperdő: olyan erdő terület, amit az árvíz el szokott önteni. A középkorban a területet sűrűn lakták, a "pusztásodás" a török hódoltság idején gyorsult fel. Ezután a pusztákat főként legeltetésre használták. A XIX. században a folyókat szabályozták és a legelőket feldarabolták és ezért a környezet megváltozott. Az Alföld talaját fák telepítésével, erdősítéssel igyekeztek feljavítani. Különleges természeti emlék őrződött meg az alföldi homokbuckás tájakon –árvályanhajás rétekkel, ősborókásokkal.

A mai Magyarország területének 18 %-át borítja - többnyire telepített – erdő, ami kevésnek mondható. Legtöbb erdővel borított terület a középhegységekben és a csapadékos dunántúli dombvidékeken van. Legkevesebb erdővel a Tiszántúl rendelkezik. A fák legnagyobb része lombos faj, gyakoribbak a tölgy, a juhar, a nyár és a hárás. Bükkerdők az 500 méter fölötti magasságban, a hegyek északi oldalán vannak. Magyarországon csak az Alpokalján találunk természetes fenyőerdőt, míg ahol mindenütt telepített. Kiterejt fenyőerdők csak a Kárpátok hegycsúcsain találhatók.

Régen a folyópartot borító „ártéri” erdők hatalmas területet jelentettek. Sok volt a fűzfa, a nyár, a kocsányos tölgy és az égerfa. Nagy kiterjedésű láperdők (lápos talajon nőtt fák) maradtak fenn a Szigetközben, a Hanságban, a Gemencben valamint a Tisza parton Bodrogközben és a Közép-Tisza mentén.

Magyarországon a természet értékeit természetvédelmi területek, tájvédelmi körzetek és nemzeti parkok formájában őrzik. Ma már védett terület a Hortobágyon és a Bugacon megmaradt pusztá, ahol hagyományos körülmények között tartják az ősi magyar háziállatokat. Sok olyan állat van, ami kimondottan „magyar fajtának” számít. Ezek közé tartozik a parlagi ló, a szürke magyar marha, a rackajuh és a mangalica sertés.

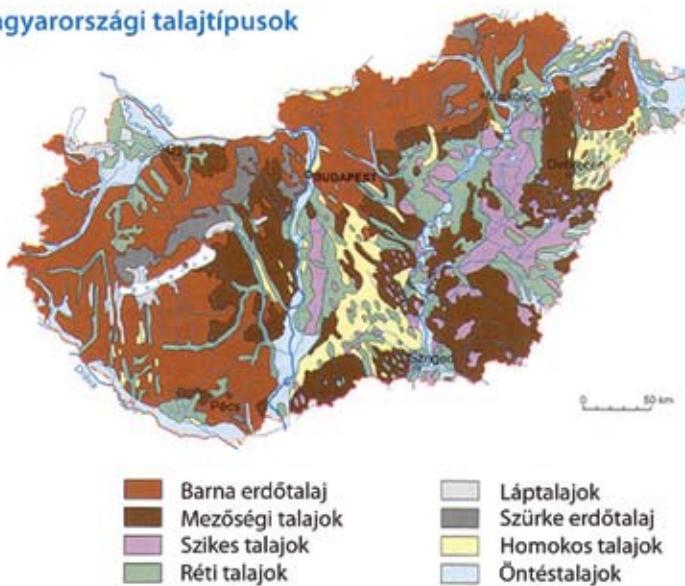
Tölgyfa

A vadon élő állatokat is védi, mert pusztul a Kárpát-medence vadállat állománya. Magyarországon néhány faj már el is tűnt, így a bölény, a medve és a farkas Magyarországon már nem él vadon.

Védett erdőkben még van szarvas, őz, vaddisznó és róka, és ezeknek száma lassan növekszik. A füves pusztákon gyakori még a mezei nyúl, az ürge és több más rágesáló. Ellenben Erdélyben és a Felvidéken, a Kárpátokban még találhatók olyan vadállatok, amelyek Nyugat-Európában már kihaltak, mint pl. a barna medve és a farkas.

Az egykor gazdag vízimadár állomány már csak néhány védett területre szorult vissza (Kis-Balaton, Fertő-tó). A természetvédelmi területeken megtaláljuk a kócsagot, a gémeket, a vadkacsákat és számos ragadozó madarat. Az Alföld jellegzetes nagytestű madarát, a túzokot, sikerült megmeneteni, visszatelepíteni és védett rezervátumban megőrizni. A költöző madarak közül leggyakoribb a fecske és a gólya. Gólyafészeket ma nem csak a házak kéményein lehet látni, hanem a falunknak telefon- és villanypóznának tetején is.

Magyarországi talajtípusok

A Kárpát-medence talajai

A Kárpát-medence növényföldrajzi képéhez hozzátartozik a talaj és annak adottságai. A Magyarországon előforduló talajfajták alföldi, domb- és hegyvidéki típusokra oszlanak. Az alföldeken mezőségi talaj található, a magasabban fekvő tájakon általában erdőtalajok borítják a földfelszínt.

A talaj az egyik legjelentősebb nemzeti kincs, mert a mezőgazdasági termék attól függ. A föld termékenysége a humusz tartalmán múlik, amely elhalt növényi részekből származik. A talajok sötét színét a humusz adja, színárnyalatait pedig ásványi anyagok okozzák. A talaj felszínét növényzet védi. A kopár vidékeken, különösen a lejtős területeken, megindul az erózió. A hóolvadás és az erős zápor is okozhat kárt a föld termő rétegeinek.

Nyárfa

Mezőségi talaj

láp

A legfontosabb talajtípusok a következők:

Szürke erdőtalaj: középhegységeken, a Dunántúli-dombság nyugati részén, az Alpokján, főleg csapadékos vidéken fordul elő. Humuszban szegény, a sok eső kimosta a termőréteget.

Barna erdőtalaj: a leggyakoribb talajfajta a középhegységekben. Dúsabb aljnövényzetű lomboserdőben keletkezik, humuszban gazdag, termékeny talaj.

Mezőségi talaj: sötétbarna vagy fekete színű talaj, ami a legjobb minőségű talajnak számít. Humuszcsemeleket tartalmaz, amelyek vastagsága az egy métert is meghaladhatja. Az Alföld nagy részén és a Dunántúli-dombság vidékén található.

Reti- és öntéstalajok: a folyók árterületén alakultak ki. Humusztartalmuk kevés, nem termékeny talajfajták.

Láptalaj: vízzel elárasztott, növényekkel borított ártereken keletkezett. A vízinövények maradványai adják a szerves (organikus) anyag tartalmát, és ügyes talajműveléssel alkalmas mezőgazdasági termelésre.

Homoktalaj: főleg a Kiskunságban, a Nyírségben és Belső-Somogyban található. Kevés a humusztartalma, de megfelelő műveléssel szőlő- és burgonya termesztésére alkalmas.

Szikes talaj: A Kárpát-medencében előfordul, a mai Magyarországon pedig az Alföldön gyakran található. A szikes talaj nem jó termőtalaj. A „szikesedés” úgy keletkezik, hogy a vízben oldódó sók felhalmozódnak a talajban és megnövekszik a föld sótartalma. Amikor aszályos (száraz) időszak van, megrepedezik a föld, és sokszor a talaj felső szintjére kerül a só. Ezért csak só-tűrő növények nőnek rajta. Régen a „sziksót” összesöpörték és mosószeret készítettek belőle. Magyarországon a szikes föerdeket halastó létesítésével hasznosítják.

Felvidék

Az elszakított területek földrajza

Felvidék

Magyarországtól északra fekvő része Szlovákiának, ahol 460 000 magyar él. Hegy-völgyekben, dombvidékekben gazdag táj, mely magába foglalja a Kárpátok magas hegyláncait, a Tátra és a Fátra bérceit. A völgyeket számos folyó szeli át: a Vág, amelyen a magyar cserkészet híres vági tutajútja történt, valamint a Nyitra, a Garam, az Ipoly, a Sajó, és a Hernád.

Felvidék legnagyob városai az ország nyugati végében fekvő Pozsony (Bratislava), Szlovákia fővárosa, keleten pedig Kassa (Kosice), Kelet-Szlovákia központja. Pozsonyban kerekén 14 ezer, Kassán 6 ezer magyar él, ami a két város lakosságának csak igen kis százaléka. Pozsony is, Kassa is történelmi magyar városok, ahol a magyarság többségen volt mindaddig, amíg megkezdődött a magyarok erőszakos kitelepítése, és az iparosítás részeként szlovák nemzetiségek betelepítése. A magyarok zöme a határmenti félszáz kilométeres sávban él. Itt számos kisebb város van, ahol a magyarság 60-80 százalékos többségen maradt. Ezek közé tartoznak, többek között, Komárom, Dunaszerdahely, Párkány, Somorja, Fülek és Nagymegyer.

Magyarország történelmében jelentős szerepet töltött be a Felvidék. Buda török kézre kerülése után a Magyar Királyság fővárosa, országgyűlési és koronázási székhelye Pozsony lett. Egész a XIX. század közepéig itt tartották az országgyűléseket. Ma is, amikor Pozsony már Bratislava néven Szlovákia fővárosa, rengeteg magyar emlékhelyet, régi magyar épületet találunk. A város felett már messziről kiemelkedik a négy saroktornyos vár épülettömbje. A vár alatt áll a XIV. század elején épült gótikus koronázótemplom.

Hasonlóképpen Kassa legnagyobb műemléke az Árpád-házi Szent Erzsébet tiszteletére szentelt Szent Erzsébet-dóm. A dóm altemplomában temették el 1906-ban a Rodostóból hazahozott II. Rákóczi Ferenc fejedelem hamvait. Márványkoporsóját nemzeti színű szalagos koszorúk sokasága borítja.

A Felvidékről származik Dobó István, az egri vár hős védője. Idevalósi gr. Batthyány Lajos, az 1848-as forradalom miniszterelnöke, valamint gr. Andrássy Gyula, az Osztrák-Magyar Monarchiában Magyarország miniszterelnöke majd a Monarchia közös külgüminisztere.

A magyar kultúra számos kimagsoló alakja is a Felvidékről származik. Az írók közül Balassi Bálint XVI. századi költő, a magyar irodalom első klasszikusa. Itt született a XIX. században világskert elérő regényíró Jókai Mór, valamint Madách Imre, *Az ember tragédiája* drámai remekműnek írója. Innen származnak Mikszáth Kálmán, a XX. század első felének, és Márai Sándor a század második felének neves írói. De itt született a híres szobrász Fadrusz János is, valamint Dohnányi Ernő nemzetközileg ismert zeneszerző.

A trianoni békediktátum a Felvidéket az akkor újonnan létesített Csehszlovákiához csatolta és ezáltal 1 070 000 magyar került kisebbségi sorsba. 1938-ban, az első bécsi döntés eredményeként, Magyarország visszakapta az elcsatolt terület nagy részét, több mint egy millió lakossal, amelynek 84%-a magyar volt.

Komárom

Duna és Morva találkozása

Pozsony

földrajz

**Rákóczi Ferenc sírja
a Kassai Szent Erzsébet-
dómban**

A II. Világháború végén viszont a Felvidék újra Csehszlovákiához került. 1993. január 1-jén Szlovákia különvált Csehországtól, önálló állam lett és így Felvidék ma Szlovákiához tartozik.

A Trianon óta eltelt több, mint 9 évtized alatt a felvidéki magyarság hol nagyobb, hol valamivel kevesebb, de általában kedvezőtlen megkülönböztetés és elnyomás alatt él. Létszámuk a kezdeti több, mint 1 millióról a mai 460 000-re csökkent: részben áttelepíték Magyarországra, sokan kivándoroltak Amerikába, egy részük meg beolvadt a szlovák társadalomba. Ennek ellenére továbbra is küzdenek a fennmaradásért, magyarságuk megőrzéséért. Szlovákiában 585 magyar tanítási nyelvű oktatási intézmény működik (az óvodákat is beleértve). További 194 iskola kétnyelvű (szlovák-magyar). 2004-ben nyílt meg Komáromban a magyar nyelvű Selye János egyetem. Vannak kulturális szervezetek, van néhány magyar újság, van magyar cserkészszövetség, Komáromban és Kassán van magyar színház. Politikai téren van két magyar politikai párt, amelyek közül az egyik (a Magyar Koalíció Pártja) 1998-2006 között, a másik pedig (a Most-Híd) 2010 óta része a kormánynak.

2004-ben Magyarország is, Szlovákia is része lett az Európai Uniónak. Az EU keretén belüli szabad mozgás jelentősen megkönnyíti a szlovákiai és az anyaországi magyarságnak határon átívelő kapcsolatát. Elvárható az is, hogy az Európai Unión belül javulni fog az emberi jogok tisztelete és a kisebbségek felvilágosultabb kezelése. Sajnos e sorok írásakor ez nincs így: a szlovák kormány az utóbbi években erősen nacionalista irányba tolódott. Az új nyelvtörvény kinyilvánítja a szlovák nyelv elsőbbségét és nagyban nehezíti, még büntetés veszélyével is, a magyar nyelv használatát. Ezenkívül a nacionalista közhangulat több magyar személy ellen elkövetett atrocitást idézett elő. A jelenlegi magyar kormány minden lehetőt megtesz a felvidéki magyarság érdekében. Bíznunk kell a helyzet javulásában.

Az alábbiakban ismertetünk néhány magyar-többségű települést.

**A komáromi
Selye János Egyetem
épülete**

Komárom (Komárno) a Duna és a Vág-Duna összefolyásánál fekszik. Komárom az egykori Magyar Királyság városának nagyobb (a Duna bal partján fekvő) része. Az első világháború után az újonnan megalapított Csehszlovákia határát a Duna mentén húzták meg, ezzel elválasztva a város északi és déli részét. A kisebb rész (szintén Komárom néven) a Duna másik oldalán, Magyarországon van. A két várost az Erzsébet híd és a Komáromi vasúti összekötő híd köti össze.

A szlovákiai magyarság legfontosabb kulturális és politikai központja. 2011-ben 34 349 lakosából 18 506 magyar (53,8%) A város fontos gépipari, hajógyártási központ, forgalmas dunai árukikötő, valamint közúti és vasúti határátkelőhely. Komárom 2004 óta egyetemi város is, itt alapították meg első szlovákiai magyar nyelvű egyetemként a Selye János Egyetemet

Dunaszerdahely

Dunaszerdahely (Dunajska Streda) Pozsonytól 48 km-re délkeletrre a Csallóköz szívében fekszik 2011-ben 22 477 lakosából 16 752 (75%) magyar. A város a szlovákiai magyar szellemi élet egyik központja. Itt székel két könyvkiadó, van irodalmi kávéház, színház és művészeti klub, évente számos kulturális fesztiválnak ad otthont, itt székel a Csemadok (Szlovákiai Magyarok Társadalmi és Közművelődési

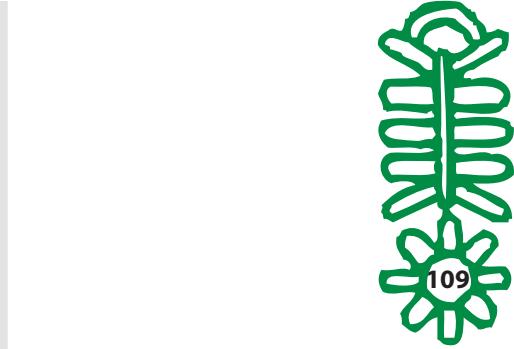
Szövetsége) Művelődési Intézete. A város oktatási intézményei az ország legszínvonalasabbjai közé tartoznak, a városban több magyarországi egyetem folytat kihelyezett egyetemi, illetve főiskolai képzést.

Napjainkban a város több multinacionális elektrotechnikai, gépipari és építőipari nagyvállalatnak ad otthont (mozgólépcsőgyártás, széfgyártás, dobozgyártás, stb.). Az 1970-es évek óta a város fontos idegenforgalmi központ; 26 hektáron terül el a gyógyhatásúvízzel rendelkező termálfürdője. Teherforgalmi, logisztikai központ, hala a 2005-ben létrehozott ipari parkjának, valamint a város közvetlen szomszedságában megépült logisztikai telepeknek. Az ezredfordulót követően a szolgáltatások rendkívül gyors fejlődésnek indultak, a város Dél-Szlovákia legnagyobb kereskedelmi központjává vált.

Párkány (Stúrovo) Esztergommal átellenben, a Duna bal partján fekszik. 2011-ben a város 10919 lakosából 6624 volt magyar. A II. Világháború alatt lerombolt hidat, ami Párkányt összekötötte Esztergommal, 2001-ben magyar-szlovák államközi egyezmény eredményeként újjáépítették. Minthogy mind Szlovákia, mind Magyarország tagja az Európai Uniónak, a hídon szabad a két ország közötti forgalom és Párkány fontos átkelőhely a szlovákiai magyarság és Magyarország között.

Somorja (Šamorín). Pozsonytól 20 km-re délkeletra, a Duna bal partján fekszik. 2011-ben 12 726 lakosa volt, ebből 7309 magyar. A Csallóköz középkori kereskedelmi központja. Történelme visszanyúlik a XIII. századba. Az első írásos emlék 1285-ből származik. 1405-ben Zsigmond királytól szabad királyi városi jogokat és vámmentességet kapott, Mátyás 1465-ben megerősítette ezeket a kiváltságokat. 1690-ben a Pálosok (magyar szerzetesi rend) telepedtek meg itt és felépítették kolostorukat. A településnek honismereti gyűjteménye is van, Honismereti ház néven.

Fülek (Fil'akovo). A Cseres-hegység lábánál, a Béna-patak partján fekszik. 2011-ben 10 817 lakosából 5792 magyar. Fő nevezetessége a város feletti várrom. Az első írásos emlék a füleki várról 1242. február 2-ből származik. A várromban létesített múzeumban

A somorjai pálos kolostor temploma

A Koháry kúria Füleken

Kalandozás a Fátrában
a Vág folyónál

110
földrajz

megtekinthetők a helyi régészeti ásatások leletei. A város egyéb nevezetességei a XVII. századi barokk stílusú Coburg-kastély, a XVIII. században épült Koháry-kúria (amelyet a helyi magyar cserkészesapat használ) és az 1847-ben klasszicista stílusban épült Cebrián-kúria.

Nagymegyer (Veľký Meder) az Alsó-Csallóközben fekszik, a Csallóköz fontos forgalmi csomópontja. 2011-ben 8859 lakosából 6696 magyar. Nagymegyer az Alsó-Csallóköz agráripari központja, jelentős malom-, húsfeldolgozó, sütő- és tejiparral, valamint elektronikai iparral. Legfontosabb gazdasági ágazata mégis az idegenforgalom, mely az egész évben üzemelő, több medencéből álló, termálfürdő köré összpontosul. Iskolái közé tartoznak a magyar nyelvű Bartók Béla alapiskola és a Corvin Mátyás Gimnázium, valamint a Kereskedelmi Akadémia.

Kárpátalja

Vereckeihágó emlékmű

Kárpátalja Ukrajnának Magyarországgal határos része. Gyönyörű természeti szépségekkel megáldottvidék. Ittal találjuk a Vereckeihágót, ahol a honfoglaló magyarok bejöttek a Kárpát-medencébe. Kárpátalja 151 000 magyarjának zöme a magyar határmenti 50 kilométeres sávban él.

Magyarországon kívül Kárpátalja Szlovákiával, Romániával és egy kis szakaszon Lengyelországgal is szomszédos. Területe 12 800 km². Négyötöde hegyvidék, egyötöde alföld. Főbb hegyonulatai a Beszkidek és a Gorgánok, amelyek a vízválasztón húzódnak, míg Kárpátalja középső és keleti részét a Poloninák és a Vihorlát-Gutini hegylánc foglalja el. A vidék délkeleti részére benyúlnak a Máramarosi

havasok. Kárpátalja – és egyúttal Ukrajna – legmagasabb pontja a 2061 m magas Hoverla. Legnagyobb folyója a Tisza, hossza a terület határán belül 200 kilométer. További nagyobb folyói a Tarac, a Talabor, a Nagy-ág, a Borzsa, a Latorca és az Ung.

Kárpátalja ezer éven keresztül a Magyar Királyság része volt. A XI. században többször került sor kun, illetve besenyő betörésekre, egészen 1085-ig, amikor Szent László kiverte a betörő seregeket. IV. Béla korában, az 1241-es tartáryárás nagy pusztításai után német és ruszin telepesek érkeztek. Nagy Lajos uralkodása alatt kezdett felvirágzni a Máramaros-vidéki sőbányászat, ami abban az időben nagy értéket jelentett.

A Mohács utáni három részre szakadt országban kezdetben a Habsburg-ház által uralt Királyi Magyarországhoz tartozott, később legnagyobb része az Erdélyi Fejedelemséghez került.

II. Ferdinánd király I. Rákóczi György erdélyi fejedelemnek ajándékozta Munkács várát. Itt volt gyermek II. Rákóczi Ferenc és itt indulott 1703-ban a kuruc felkelés. Kárpátalja mindenkorral a kurucok oldalán állt. Hasonlóképpen, az 1848-49-es szabadságharc során Kárpátalja lakossága (beleértve a ruszin nemzetiséget is) a felkelők mellett állt.

Miután Kárpátalja ezer évig Magyarország része volt, a trianoni békediktátum (1920) az újonnan alakított Csehszlovákiához csatolta. 1938-ban legnagyobb része visszakerült Magyarországhoz, de a II. Világháború után a Szovjetunió része lett. Amikor 1991-ben a Szovjetunió felbomlott, Kárpátalja az újonnan önálló Ukrajnához került.

Kárpátalja gazdaságában fontos szerepet játszik a mezőgazdaság. Fontos ágazatok a gabonatermesztés, juhtenyésztés, illetve tej- és hústermelésre szakosított állattenyésztés. Jelentős a vidék borászata, a Beregszászi Szőlő- és Pincegazdaságban kárpátaljai borokat palackoznak. A magyarság nagy része falun és földművelésből, kézműves munkából él. Magyarországon jó piaca van a híres beregi szőlőtermeszeknek és más kézműves termékeknek, Ukrajnában pedig az almának, gyümölcsnek, zöldségnek és más termékeknek.

Kárpátalja legnagyobb városai Ungvár, Munkács, Huszt, Beregszász és Nagyszőlős. Ezeknek a történelmi magyar városoknak még a múlt század elején 75-95 százaléka volt magyar, de mára kisebbségen van a magyarság.

Ungvár (Uzsgorod): a Kárpátaljának területi székhelye, legnagyobb települése. Források szerint a Vereckei hágón átkelt magyar seregek 894-ben foglalták el Ungvárt. Anonymus krónikája szerint Ungváron adta át Álmos fiának, Árpádnak a fővezérséget. Ungvár 116 ezer lakosa közül mára csak 8 ezer a magyar.

Kárpátalja legjelentősebb felsőoktatási intézménye az Ungvári Nemzeti Egyetem. Számos kara és tanszéke közül magyar vonatkozásban a Filológiai Kar Magyar Nyelv- és Irodalom Tanszéke érdemel külön említést, amely évtizedeken keresztül a magyar nyelvet és irodalmat szakmai szinten használó értelmezésig (tanárok, szerkesztők, újságírók, irodalmárok) képzésének egyetlen fellegvára volt. 2005. október 1-jétől az egyetemen Magyar Történelem

**Szabadság Emlékmű
Tiszaújlakon - a kuruc
háborúkról**

Ungvári Nemzeti Egyetem

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Beregszászon

A Munkácsi vár

és Európai Integrációs Tanszék is működik, 2008-ban pedig ez utóbbiak és egy új természettudományi tanszék részvételével Magyar Kar alakult.

Beregszász (Berehove): Kárpátalja települései közül itt él a legnagyobb magyar közösség. A város jelentős magyar kulturális és tanügyi központ. Több magyar középiskola és egy magyar gimnázium működik. 1994-ben nyitotta meg kapuit a Kárpátaljai Magyar Főiskola, mint a nyíregyházi (Magyarország) Bessenyei György Tanárképző Főiskola kihelyezett tagozata. 1996-ban önállósult, ez évben kapta meg az ukrán államtól a működési engedélyt, így Kárpátalja első olyan határon túli magyar felsőoktatási intézménye lett, melynek diplomáját a helyi állam is elismeri. 2003-ban felvette a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola nevet.

Jelentős munkát végez a magyarok identitástudatának fejlesztése terén a Beregvidéki Magyar Kulturális Szövetség, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség. Úgyszintén Beregszászban működik az Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház.

Munkács (Mukacseve) Kárpátalja központi részén terül el az Északkeleti-Kárpátok aljában, az Alföld és a hegyvidék találkozásánál. Gazdasági potenciálja, továbbá 82 ezres lakosságszáma szerint Kárpátalja második legfontosabb városának számít. A város feletti Várhegyen állnak Munkács várának tekintélyes maradványai. A város másik nevezetessége a XVII. századi Rákóczi-kastély. Ebben a városban született Munkácsy Mihály festőművész.

Erdély

A kárpátaljai magyarság megőrzése.

A fentebb ismertetett iskolákon kívül, Kárpátalja tevékeny magyar irodalmának is fontos szerepe van a helyi magyarság megőrzésében.

Említésre méltó a magyarországi és a kárpátaljai irodalmi körök együttműködése. Balla D. Károly, Vári Fábián László és Nagy Zoltán Mihály kárpátaljai írók József Attila-díjban részesültek, Berniczky Éva Déry Tibor-díjat kapott, később Márai-díjban is részesült. Van külön szervezete is a magyar íróknak, ez utóbbi önálló alakulatként az anyaországi Magyar Írószövetség határon túli csoportját képezi. Az ifjúság nevelésében és magyarságának megőrzésében fontos feladata van a Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetségnek is.

Erdély

A trianoni döntés által Magyarországtól elszakított legnagyobb terület a ma Romániahoz tartozó Erdély, ahol 1,2 millió magyar él. Az elmúlt 1100 év legnagyobb részében a Magyar Királyság része volt, a török megszállás alatt pedig az önálló Erdélyi Fejedelemek kulcsszerepet töltött be a magyarság megőrzésében.

Az 1940-es második bécsi döntés visszaadott Magyarországnak 43 492 km²-t, Erdély északi és keleti részét, benne a 90%-ban magyarok által lakott Székelyfölddel. A második világháborút lezáró 1947-es párizsi békeszerződés a bécsi döntésekkel érvénytelenítette, a területet újra Romániának ítélte. E sorok írásakor próbálkozások folynak annak érdekében, hogy Románián belül Székelyföld bizonyos autonómiát kapjon, több európai ország példájára (pl. Spanyolországban a katalánok és baszkok, Olaszországban a dél-tiroliak, Nagy-Britanniában a skótok, stb.).

Erdélyben folyamatosan csökken a magyarság létszáma. Sokan kivándorolnak, részben Magyarországra, részben Nyugat-Európába és Észak-Amerikába. Nemzeti szempontból fontos, hogy az évszázadok óta ott élő magyarság megmaradjon, a mai magyar lakosság szívesen megtartsa lakhelyét. Sok erdélyi magyar szervezet dolgozik ezirányban és a jelenlegi magyar kormány is támogatja ezt a célt. Fontos feladata van ebben a magyar iskoláknak, a nemrég alapított Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemnek, a magyar egyházaknak, helyi önkormányzatoknak, nemkülönben a Romániai Magyar Cserkészszövetségnek.

Vajdahunyad vára

**Sapientia Erdélyi Magyar
Tudományegyetem
Marosvásárhelyen**

Gyilkos-tó

114

földrajz

Nagyvárad

Nagybánya
- régi főtér

Szatmárnémeti

Erdély nagy kiterjedésű terület: nyugat-kelet irányban 480 km (300 mi), észak-dél irányban 400 km (250 mi). Északon Kárpátalja déli határa, keleten a Keleti-Kárpátok, délen a Déli-Kárpátok, nyugaton pedig Magyarország és Szerbia (Vajdaság) határolják. Erdély teljes területe a Duna vízgyűjtő területéhez tartozik, bár a folyók többsége a Tisza közvetítésével jut a Dunába. A Tisza északon, a Duna délen határfolyó. Legfontosabb folyója a Maros, amely északkelet-délnyugat irányban kettészeli az Erdélyi-medencét. Északon a Szamos, délkeleten az Olt, délnyugaton a Béga és a Temes, nyugaton a Körösök a legfontosabb folyók

Erdély három területre osztható: Partium, Bánság (vagy Kelet-Bánság) és Belső (vagy történelmi) Erdély.

Partium

A magyar határhoz legközelebb eső része Erdélynek, földrajzilag a magyar Alföld része. Az elnevezés a középkori latin *dominus partium regni Hungariae* azaz „Magyarország részeinek ura” kifejezésből származik, és arra a néhány kelet-magyarországi vármegyére utal, amelyek Magyarország három részre szakadása után az erdélyi fejedelem uralma alá kerültek. A Partiumot olykor magyar nevén „Részek”-ként is említi. A történelem folyamán a Partium hol Erdélyhez, hol Magyarországhoz, hol közvetlenül a Habsburg Birodalomhoz tartozott.

A magyar kultúra nagyjai közül sokan származtak a Partiumból. Hogy csak néhányat említsünk: Arany János, Ady Endre, Tóth Árpád, Dsida Jenő, Kölcsény Ferenc költők (utóbbi a himnusz szerzője), Kazinczy Ferenc író és nyelvújító, Károli Gáspár a Vizsolyi Biblia fordítója, Pázmány Péter bíboros, esztergomi érsek, a vallási ellenreformáció vezéralakja, valamint Irinyi János, a gyufa feltalálója.

Nagyvárad (Oradea) a Partium legnagyobb városa. A Körös vidéken, a Sebes Körös partján fekszik. Lakossága 2011-ben 183 123 fő, ebből 46 444 magyar. „Szent László városa”-ként ismeretes: Szent László 1095-ben püspökséget telepített ide, monostort alapított és 1106-ban itt temették el. A XX. század elején Nagyvárad már nemcsak virágzó kereskedelméről volt híres, hanem művészeti pártoltó lakosságáról is. Ady Endre itt újságíróskodott, verseskötetei jelentek meg itt.

Nagybánya (Baia Mare) gazdasági és kulturális szempontból is jelentős múltra tekint vissza. Mátyás király idejében Magyarország aranytermelésének több, mint fele innen jött. A múlt század első

felében híres volt a nagybányai művésztelep, ahol a magyar festészet sok kiemelkedő művészete működött.

Szatmárnémeti (Satu Mare) az Alföld északkeleti szélén, a Szamos két partján fekszik. 95 ezer lakosa közül 38 ezer magyar anyanyelvű. Szatmárnémetiben az egyházi és a világi oktatásnak egyaránt nagy hagyományai vannak. A rendszerváltozás utáni években újjáalakultak a város egykori felekezeti intézményei. A város középiskolái közül 4 magyar tannyelvű, 6 magyar és román tannyelvű. Két magyar újság működik és a város színházának magyar és román tagozata van.

Arad városháza

Arad œsidők óta fontos átkelő és vásárhely volt. Várát már 1132-ben említik az írások. Mára az Aradi Alföld medencéjében fontos országutak és nemzetközi útvonalak találkozásánál terül el. 1849. október 6-án, a 48-as szabadságharc végén, itt végezték ki a 13 aradi vértanút. A város központjában állt a vértanúk emlékműve, amelyet 1922-ben, Trianon után, a románok ledöntötték. Darabjai évtizedekig el voltak dugva és 2004-ben sikeresen visszaállítani. A romániai rendszerváltás után a magyar lakosság nagy része kivándorolt, főleg Szegedre, Gyulára, Budapestre és Nyugatra költözött. Mára a város 191 ezer lakosa közül csak 23 ezer magyar.

Bánság, vagy Kelet-Bánság

A Partiumtól délre, nagy részében a szerbiai Vajdaság határa mellett fekszik az erdélyi Bánság, vagy Kelet-Bánság. Az egész Bánság nagyobb földrajzi terület, amelynek többsége a romániai Erdélyhez, másik része a szerbiai Vajdasághoz és egy kis része Magyarország dél-keleti részéhez tartozik. A teljes Bánság természetes földrajzi határai délen a Duna, nyugaton a Tisza, északon a Maros, keleten pedig a Ruszka-havas, valamint a Temes és a Cserna folyók völgye a Déli-Kárpátok lábainál.

Temesvár terei

116

földrajz

Hargita

Kolozsvár -
Mátyás király szobor

Kalotaszeg

Temesvár (Timisoara), 319 ezer lakosával Kelet-Bánság legfontosabb városa. Földrajzi fekvésének köszönhetően a történelem során stratégiai fontosságú hely volt. Első hiteles írásos említése 1266-ból származik, amikor a Magyar Királysághoz tartozott. A XVI. században a Török Birodalom elfoglalta, majd két évszázad múlva ismét a Magyar Királyság része lett. 1920-ban a trianoni békeszerződés Románianak ítélte a várost. A második világháború után Temesvár történetének legfontosabb eseménye az 1989-es romániai forradalom kirobbanása volt, amelyben Tőkés László magyar református lelkész hősies helytállásának központi szerepe volt.

Temesvártól 64 kilométerre, közel a magyar határhoz fekszik **Nagyszentmiklós** (Sannicolau Mare), Bartók Béla zongoraművész, zeneszerző és népdalgyűjtő szülőhelye.

Belső, vagy történelmi Erdély

Belső Erdélyt a még az Alföldön fekvő Partiumtól az Erdélyi-szigethegység választja el, amely a Berettyó völgyétől a Maros völgyéig terjed. Közepén a Gyalui-havasok, alatta délről az aranyban és ezüstben gazdag Erdélyi-érchegység. Ha Nagyváradról elindulunk kelet felé, akkor a Királyhágón keresztül jutunk az Erdélyi-medencébe. Az Erdélyi-medencét a Keleti-, és Déli-Kárpátok félköríves hegyonulata szegélyezi. A medence belseje két nagyobb tájegységre osztható: a Mezőség és a Küküllőmenti-dombvidék. Az Erdélyi-medencét régen még tenger borította, erre utalnak a gazdag kőszó-, és földgáztelepek.

Erdély dél-keleti részén, a Keleti-Kárpátok és a Déli-Kárpátok által alakított félkörben fekszik Székelyföld. Ide tartozik a Kelemen-havasok déli része, a Görgényi-havasok, a Hargita-hegység, a Háromszéki-havasok nyugati része és a Persányi-hegység északi része. Ezek között a hegyonulatok között nagy kiterjedésű medencék vannak: a Gyergyói-medence, a Csíki-medence, a Baróti-, Kászoni- és Felső-Háromszéki-medencék, valamint a Brassói medence északkeleti része. Itt él egy tömbben az 1,2 milliós erdélyi magyarság nagy része, a terület népességének túlnyomó többségét alkotva.

Kolozsvár (Cluj-Napoca) Erdély legnagyobb városa. Magyarország egyik kimagasló kulturális központja volt. Két színházzal, két operájával, tizenegy felsőfokú oktatási intézményével és számos középiskolájával ma is fontos kulturális központ. Híres ezenkívül Mátyás király és Bocskai István fejedelem szülővárosaként, illetve az unitárius vallás bölcsőjeként. Számos műemléke közül a legnevezetesebbek a Szent Mihály-templom, előtte Fadrusz János Mátyás szobrával, a Farkas utcai református templom és a Bánffy-palota.

A Bolyai Tudományegyetemet 1959-ben a román kormány felszámolta, illetve beolvastotta az újonnan létesített, elsősorban román és csak részben magyar nyelvű Babes-Bolyai Tudományegyetembe. Viszont a magyar kormány kezdeményezésével és támogatásával, valamint a külföldi magyarság anyagi hozzájárulásával, 2000-ben megalakult a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem (EMTE). Ennek a magyar tannyelvű magánegyetemnek központi hivatalai Kolozsvárott, Bocskai István szülőházaiban működnek, de marosvásárhelyi és csíkszeredai egységei is vannak.

A Kolozsvári Állami Magyar Színház a legrégebbi hivatásos magyar színház a Kárpát-medencében, egyike Kolozsvár két állami színházának.

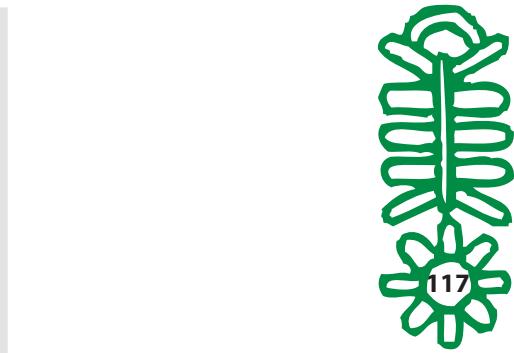
Kalotaszeg (Tara Calatei) Kolozsvártól nyugatra, a Kalota, Sebes-Körös és Nádas-patak mentén fekvő néprajzi táj. Nyugat-Erdély kevés tömbmagyar területeinek egyike, régi erdélyi magyar népi hagyományok őrzője.

Marosvásárhely (Tirgu Mures) a székelység ipari, kereskedelmi és szellemi központja. A legfrissebb, 2011-es népszámlálási adatok szerint a város 127 849 lakosa közül 57 362 fő vallotta magát magyarnak. Marosvásárhely híres egészségügyi színvonaláról. Orvosi és Gyógyterápiai Egyetemén kívül jelentős gyógyszeripara van, amelynek nagy része a magyarországi nagy hagyományú Richter Gedeon gyógyszercég kezében van. A helyi iparnak szintén fontos része az Azomaros vegyipari kombinát, valamint a 2006-ban Európai Uniós finanszírozással felépített ipari park, ahol számos multinacionális cég működik.

Az 1802-ben Teleki Sámuel báró által létesített világhírű Teleki Téka (mai nevén Teleki-Bolyai Könyvtár) közel 200 ezer régi, rendkívül értékes könyvet gondoz. A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem marosvásárhelyi részlege pedig fontos helyet tölt be a város oktatásügyi területén.

Torockó (Rametea) Erdély legnyugatibb székely vidéke és talán egyik legszebb faluja. Az Erdélyi-középhegység keleti részén, Kolozsvártól délre fekszik. A Székelykő hármas csúcsa alatt van, ami miatt a nap látszólag kétszer kel fel és nyugszik le, hiszen a faluból nézve visszabújik a Székelykő szikláit mögé, hogy aztán kicsivel később újra előbukkanjon mögülük. Jellegzetes házai és népvislete világviszonylatban is híressé teszik. 1999-ben Torockó Europa Nostrá-díjat kapott a kulturális örökség megőrzéséért.

Csíkszereda (Miercurea Ciuc) a Csíki-medence középső részén, az Olt folyó partján fekszik. minden oldalról nagyszerű havasok által körülött, szépségekben gazdag vidék. A város 42 ezer lakosa közül 34 ezer (82%) a magyar. Erdély egyik leghidegebb városa, a hőmérséklet a -30 fokot is eléri, sőt már -40 fokot is.

Torockó

Csíkszereda - Milleniumi templom

Székelyudvarhely

Marosvásárhely

118

földrajz

Sepsiszentgyörgy -
Székely Nemzeti Múzeum

Gyimesbükk - az ezeréves határ - zarándoklás

Vajdaság -
Zenta városháza

A városban 9 borvízforrás van. Főbb ipari ágazatai: faipar, könnyűipar és gépgyártóipar. 1990-ben, a romániai rendszerváltás után, megjelentek a magánvállalatok, amelyek növekvő ütemben fejlődtek, és mára meghatározóvá váltak a város gazdasági életében. A városban az országos átlagot meghaladó arányban jelent meg a külföldi tőke.

Székelyudvarhely (Odorheiu Secuiesc) az Udvarhelyi-medencében, a Nagy-Küküllő minden partján elterülő 37 ezer lakosú város, amelynek 96%-a magyar. Kulturális központ és iskolaváros, minden negyedik lakója diákok: 15 óvodája, 7 elemi-, 14 középfokú ill. szakiskolája, valamint 3 felsőfokú és 4 távoktatási tagozata van. Székelyudvarhely első gimnáziumát 1593-ban, Református Kollégiumát pedig 1670-ben alapították. Színháza, múzeuma, képtára és több könyvtára van.

Sepsiszentgyörgy (Sfântu Gheorghe) Erdély délkeleti szögletében, a Keleti-Kárpátokban, az Alsó-Háromszéki medencében fekvő város. 2011-ben 54 ezer lakosának 77%-a volt magyar. Hosszú történelmi múltra visszatekintő település. A várost már 1332-ben „Sancto Georgio” néven említik. 1417-ben Zsigmond király meglátogatta és városi rangra emelte. Mária Terézia 1764-ben kiadott rendelete a székelyeket kötelező határrégi szolgálatra kötelezte, a várost pedig a huszár határezred állomáshelyévé nevezte ki. 1848. november 16-án

a székház dísztermében Gábor Áron bátor és határozott fellépésének köszönhetően kimondják Háromszék fegyveres önvédelmi harcának megkezdését. A város harangjaiból öntött ágyukkal, önteremtett fegyverzettel és lóporral csatlakoztak a szabadságharchoz.

A város környékén számos szénsavas-kénes forrás, fürdő és üdülőhely van. Itt működik a Háromszék Táncegyüttes, a Tamási Áron Színház és a híres, Kós Károly által tervezett Székely Nemzeti Múzeum. A kolozsvári Babes-Bolyai egyetemnek is van idehelyezett menedzserképzési tagozata.

Gyimes (Ghimes) a falu Csíkszeredától északkeletrre, a Tatros folyó mellett, a Gyimesi-szoros alsó kijáratánál fekszik. 1920 előtt itt volt a Magyar Királyság keleti határa. Itt kezdődik a gyimesi csángók vidéke, akik Moldva és Erdély határán, a Tatros folyó forrásvidékén élnek.

Vajdaság

A Vajdaság (Vojvodina), teljes nevén Vajdaság Autonóm Tartomány, Szerbia északi, Magyarországgal határos, közigazgatásilag autonóm tartománya. Van aki Vajdaság helyett inkább a Délvidék kifejezést használja, bár az történelmileg egy nagyobb területet, a volt Magyar Királyság egész déli részét jelentette. A 2011-es népszámlálás szerint Vajdaságnak 1 916 889 lakosa és közel 25 etnikuma van, amelyek közül a szerbek után a 260 000 magyar alkotja a legnagyobb nemzetiséget. A vajdasági magyarság nagy része a magyar határ közelében tömörben, délebbre viszont szórványban él.

A tartomány hivatalos statutumának (alkotmányának) értelmében a Vajdaság saját törvényeket hozhat, jelképeket használhat, önállóan köthet megállapodásokat nemzetközi szinten is és saját vagyona lehet. A vajdasági parlamentben a kisebbségek száamarányosan képviselhetik magukat. A magyarság több különböző magyar pártot keresztül vesz részt a helyi politikában.

A Kárpát-medence nagy folyói erre folynak össze. A három nagy folyó, a Duna, a Tisza és a Száva három nagy földrajzi egységre osztja a tartományt:

- **Bánát**, vagy Nyugat-Bánát, a Duna, a Tisza és az erdélyi Kelet-Bánság között.
- **Bácska**, a Duna, a Tisza és a magyar határ között.
- **Szerémség**, a Duna, a Száva és a horvát határ között.

Bácska és Bánát a folyók által feltöltött homokos síkság, a magyar Alföld folytatása. Szerémségen a Tarcal-hegység (Fruška Gora) húzódik, amely keletre tériti a Dunát.

Igen fontos mezőgazdasági terület. Elsősorban gabonaféléket termelnek (kukorica, búza, napraforgó, cukorrépa), majd zöldségféléket, borszólót és gyümölcsöt. A földművelés lényeges kiegészítő tevékenysége az állattenyésztés (szarvasmarha, sertés). Vajdaság Szerbia éléskamrája. Elsősorban a mezőgazdaság, az élelmiszer-, a fém- és vegyipar, továbbá az építő- és textilipar jelentős.

Újvidék (Novi Sad) Vajdaság székvárosa és Belgrád után Szerbia második legnagyobb városa. Bácska és Szerémség határán, a Duna bal partján fekszik. Újvidék a szerb ipar és pénzügy egyik legfontosabb

Újvidék

Újvidék a Dunán

Szabadka városháza

földrajz

Zenta -
szálloda a főtéren

Óbecse

Magyarkanizsa

Vajdasági táj

központja, valamint Vajdaság egyetemi, oktatási, politikai és közigazgatási centruma. Korábban a magyarság fő szellemi és kulturális központja volt, de az 1990-es évektől kezdve ezt a szerepet egyre inkább Szabadka vette át.

Szabadka (Subotica) Vajdaság északi részén, Magyarország déli határától 10 km. távolságra fekszik. A város kereken 100 ezer lakosának 35%-a magyar.

A vajdasági magyarok szellemi, kulturális és politikai szervezeteinek központja. Területe a török idők előtt a Hunyadiak kezén volt. A települést Mátyás király 1464-ben Dengelegi Pongrácz János erdélyi vajdának adományozta, aki 1470-ben várat építettet. 1542-ben a törökök elfoglalták a várost, és csak 1686-ban, tehát mintegy százötven év múltán szabadult fel. E hosszú háborús évek alatt alig maradt magyar népesség a vidéken.

Mária Terézia 1779-ben szabad királyi várossá nyilvánította Szabadkát, ami erőteljes fejlődéshez segítette. Ahogy fejlődött Szabadka, úgy szívárgott ide a lakosság, elsősorban a történelmi Magyarország többnyire magyar nyelvű vidékeiről. A magyar millenniumot (1896) megelőző évek nagy lökést adtak a város fejlődésének. Szabadka sohasem látott akkora fejlődést mint ezekben a „boldog békeidőkben”. Ekkor nyerte el a város szecessziós, kifejezetten közép-európai arculatát.

A trianoni döntés elszakította Vajdaságot – és vele Szabadkát – Magyarországtól. 1941 és 1944 között megint Magyarországhoz tartozott, de a II. Világháború végén ismét elszakadt.

Zenta (Senta) a Tisza jobb partján fekszik, 42 km-re a magyar határtól. A jó termőföldeknek, a Tisza közeliségenek, árterületeinek, valamint a jó legelőknek köszönhetően elsőrangú mezőgazdasági vidék. A Vajdaság egyik legrégebbi települése és azoknak a városoknak egyike, amelyekben a magyar lakosság van többségben: a 18,7 ezer lakosnak közel 80%-a magyar. A vajdasági magyarság egyik legfontosabb kulturális központja. Öt általános iskoláján, szakosított gimnáziumain (társadalomtudományi szak, természettudományi szak), egészségügyi és közgazdasági-kereskedelmi középiskoláin kívül itt működik a magyarországi Szent István Egyetem Kertészettudományi Karának Határon Túli Levelező Tagozata, ahol kertézmérnöki szakon folyik az oktatás magyar nyelven.

Óbecse (Bečej), A Vajdaság szívében, Bácska keleti részén, a Tisza jobb partján fekszik. Jellegzetes Tisza-parti kisváros a bácskai „zsíros” termőföldek közepén, Zentától 40 km-re délre. Közel 24 ezer lakosának 45% magyar.

Temerin (Temerin) a Dél-bácskai körzetben, Újvidéktől 15 km-re fekszik. Közel 20 ezer lakosának 42%-a magyar. Mezőgazdasági és ipari központ. Iparában élen jár a fémfeldolgozás (górgőscsapágak, kardántengelyek, acélszerkezetek, benzinkutak számára mérő- és töltőberendezések, stb.). Fejlett mezőgazdasági település, terjedelmes megművelhető földterületének többsége magántulajdonban van.

Magyarkanizsa (Kanjiža) a Vajdaság északkeleti részén, a szerb-magyar határtól délre, a Tisza jobb partján terül el Bácskában. A közel 10 ezer lakosú kisvárosnak 86%-a magyar. A táj érdekkességét a Tisza, a csatornák és víztározók, az erdők, szántók, legelők és az északon húzódó homokvidék határozzák meg. Gazdasága a jó minőségű termőföldre (horgosi paprika, fagyaszott élelmiszer), az agyagra (kanizsai cserép, csempék, díszkerámia), a kőolajra (olajmezők kiaknázása) és a hévízre (gyógyfürdő, vendéglátóipar) alapul. Kamaraszínházával, zeneiskolájával és könyvtárával támogatja a város a helyi kultúrát.

Burgenland (Őrvidék)

Burgenland (magyarul szokás az Őrvidék elnevezés) Ausztria Magyarországgal határos szövetségi tartománya. Székhelye Kismarton. Burgenland területén található a Kisalföld nyugati része, a Fertő-tó vidéke és az Alpokalja ausztriai részének zöme.

Burgenland folyói (Lajta, Répce, Gyöngyös, Rába, stb.) kelet felé a Dunába vezetik le a vizet, és három tájra osztják a tartományt:

- **Észak-Burgenland:** a Soproni-hegységtől északra, Kismarton, a Fertő tó és Nagymarton környéke.
- **Közép-Burgenland:** a Soproni-hegység és a Kőszegi-hegység között, Felsőpulya központtal.
- **Dél-Burgenland:** a Borostyánkői-hegységtől és a Kőszegi-hegység hegyeitől délre, Németújvár központtal.

Főleg a belterjes mezőgazdaság a jellemző. Fő terményei a szőlő, bor, búza és cukorrépa. A járási székhelyek és az autópályák mellett fekvő jelentősebb települések egyben kereskedő városok is: Kismarton, Felsőör, Felsőpulya, Pándorfalu, Nezsider, Németújvár, Gyanafalva. Burgenland lakosságának mára csak igen kis százaléka magyar. Az 1981-es népszámlálási adatok szerint 4147 fő vallotta magát magyarnak. Jelentős magyar lakosság csak Felsőör és Felsőpulya környékén található.

A tartomány hagyományos kulturális centruma Kismarton. Ott van a gyönyörű Esterházy kastély, ahol Joseph Haydn sok éven keresztül dolgozott, mint az Esterházy hercegek udvari zeneszerzője, és Beethoven is vendégeskedett.

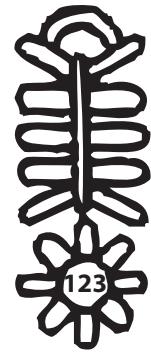

Németújvár

Kismartoni Eszterházy kastély

Néprajz

Festett tojások - Néprajzi Múzeum - Budapest

néprajz

124

Kodály - népdalgyűjtés

A néprajz fogalma és szerepe mai életünkben

A néprajz feladata egy nép szellemi és tárgyi javainak felmérése, összegyűjtése, rendszerbe foglalása. A múlt megismeréséhez kapcsolódik, és a minden nap élet történetét kutatja. Kiterjed az anyagi és szellemi kultúrára, valamint a társadalmi életre.

Népi hagyományainkat legtovább a falusi, a mezőgazdasággal foglalkozó nép órizte meg. Az iparosodás, városiasodás folyamán sok minden megváltozott, feledésbe ment. A múlt század elején Bartók Béla, Kodály Zoltán és követőik még épp időben kezdték gazdag népdalkincsünk felkutatását, rögzítését, mielőtt veszendőbe ment volna. Akkor még sok vidéken népviseletben jártak, a faluk még tükröztek a hagyományos stílusú házakat, szokásokat. Falukutató cserkészek járták a vidéket és gyűjtötték népi kultúránk kincseit. Benedek Elek és sok más író jegyezte fel népmeséinket, legendáinkat.

Még vannak élő maradványai népi kultúránknak, még ma is megtaláljuk egyes vidékeken a régi táncokat, dalokat, meséket, építményeket. Mégis, ma már nagyrészt falumúzeumok (skanzenek), néprajzi múzeumok és hagyományőrző csoportok tartják életben népi kultúránk termékeit. De akkor miért foglalkozunk a magyar néprajzzal, miért vannak regöscsoporthajtásaink, regóstáboraink?

A magyar néprajz kincsestára világviszonylatban is kimagaslóan gazdag. A Magyar Tudományos Akadémia adatbázisában 200.000 népdalunk van feljegyezve. Néptáncaink, régi népviseleteink különlegesen szépek. Népmeséink, népszokásaink tükrözik a magyar nép fantáziáját, gondolkodásmódját. Néprajzunkon, népi kultúránk ismeretén keresztül érezzük át a magyar nép jellemét, jellegzetességeit. Így válik magyarságunk ismerete színessé, teljessé. A következő oldalakon keresztül egy kis rendszerezett betekintést nyersz a magyar néprajz világába.

skanzen Dunántúlon

Torockói népviselet

A néprajztudomány kutatási területei

Néprajzi ismereteinket három fő területre oszthatjuk:

1. Tárgyi néprajz:

Itt ismerjük meg a különböző néprajzi vidékek építkezését, házberendezését, díszítő művészetét, az ott élő népcsoportok ruházatát, ételeit, minden napi életük foglalkozásait: gazdálkodási módszereiket, kismesterségeiket.

2. Szellemi néprajz:

Ide tartoznak a mesék, mondák, népballadák, népi imádságok, népdalok, a népzene, néptánc, népszokások, néphit és a népi gyógyászat.

3. Társadalmi néprajz:

A népi társas élet szabályaival, a család, a rokonság, a faluközösség kérdéseivel foglalkozik.

néptánc

festett láda/szekrény

néprajz

Őrségi házak

Alsóőr

Néprajzi tájegységeink

Néprajzi szempontból a Kárpát-medencét négy nagy részre oszthatjuk: Dunántúl, Alföld, Felföld, és Erdély. Ezeken belül számos népi tájegységet találunk.

Dunántúl

Őrség

Magyarország nyugati határánál fekszik. Lakói az Árpád-korban határőrök voltak. Az 1100-as évekből fennmaradt hagyomány 110 családról tesz említést. Akkoriban „őrállóknak” nevezték őket. Elöljárójuk az „őrnagy” volt. Jellegzetes településformájuk a szer. A felnőtt, megházasodott gyermekek közvetlenül a szülői ház közelében építettek maguknak hajléket. Miután ez rendszer nélkül történt, utcák helyett házcsoportok keletkeztek. Ezeket nevezték szereknek. Egy-egy ilyen szert a család nevén ismertek: Kovács-szernek, Szabó-szernek stb. hívták.

Az Őrség magyarsága a honfoglalás óta ugyanazon a helyen él. Az Őrséghoz a mai Magyarországon 19 falut számítanak, de a Trianoni béke után több külföldre került, pl. Ausztriába Felsőőr, Alsóőr, Őrsziget, stb. Jellegzetes tájszólásukban az Ó, Ó és É hangok helyett Uo, Üő és Ié-t használnak. (Szép – sziép, föld – füőd, volt-vuót.)

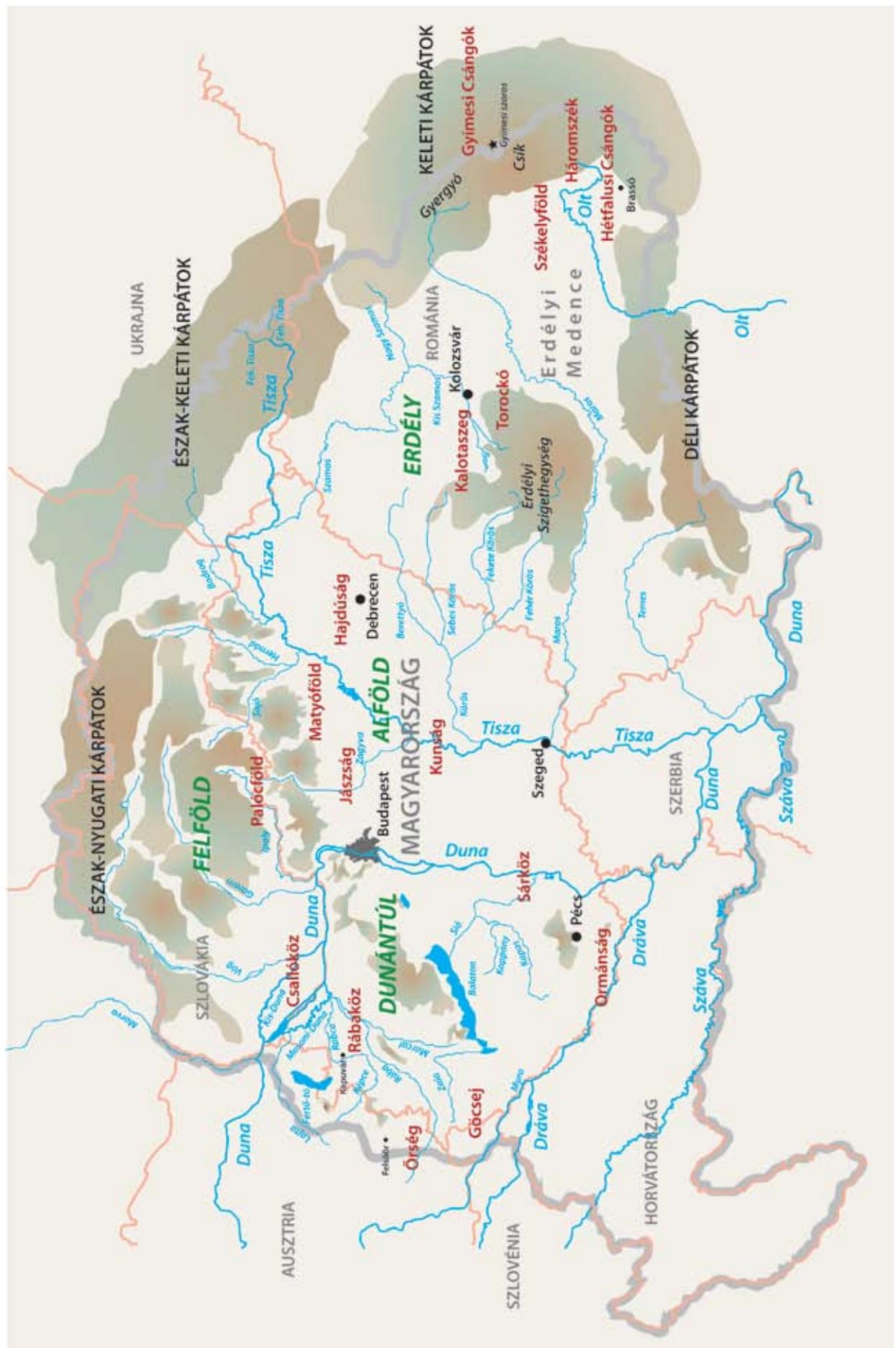

Őrség térképe

Árpádkori templom - Őrsziget

néprajz

A Kárpát-medence népi tájegységei

128

néprajz

Rábaközi minta

Talpasház -
Kis Géza Ormánsági
Múzeum - Sellye

Festett-faragott lánckádák

Sárköz - Ormánság

Rábaköz

A magyarság egyik jelentős szigetét a Rábaközben, a Rába és a Rábca közti sík vidéken, Kapuvár környékén találjuk. Ők is honfoglaláskori települők. Kapuvár neve is az itt húzódó védőrendszer kapujára utal. Híres vásárain sok állat és termény cserélt gazdát. Különleges fehér hímzésük, csipkéik, rendkívül szép viseletük jellemzik a Rábaközieket.

Göcsej

A Balatontól nyugatra, az országhatár mellett fekszik Göcsej. A családok régebben itt sem oszlokkattak szét, hanem a nagycsalád jellegzetes formájában egy telken vagy egymás közelében laktak. Települései házcsoportjait *szeg*-nek nevezik, ami a falvak nevében is előfordul (pl. Kistánszeg). Jellegzetes nyelvjárásuk van és a regölés karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódó, pogány kori emlékeket őrző szokása napjainkig él.

Ormánság

Dunántúl legdélibb részén, a Dráva folyóhoz közel 23 község alkotja ezt az ősi magyar szigetet. Hatalmas erdők és a vizes, mocsaras terület védte a népet. A víz miatt házaikat hatalmas tölgyfagerendákra, talpakra építették, így alakult ki az ormánsági háztípus, a „talpas ház”. Az erdők és vizek védelmében a nép fennmaradt a történelem viharában és jelentősen megszaporodott. A XIX. században viszont a jómódú parasztság az „egykézessel” – azzal, hogy minden családban csak egy gyermek legyen - igyekezett a birtok elaprózódását meggyőzni. Ezzel természetesen a lakosság száma csökkenni kezdett.

Halászattal, állattartással, majd egyre inkább földműveléssel foglalkoztak. Az erdőben makkoltattak (a lehullott makkokkal táplálták disznaiat), a réteken pedig híres méneseik (lovaik) legaltek. A férfiak rojtos gatyát, szűrdolmányt és nagykarimájú kalapot viseltek. A nők öltözetét a fehér szín uralta. Ingük nyaktól csípőig ért. Erre jött a rövid alsószoknya, a „kis kebel”. Arra húzták fel a bokaig érő „nagy kebelt”. Végül kötényt kötöttek. Ünneplő lábbeliük piros csizma volt. A fejdísz megkülönböztette az asszonyokat a lányuktól. Sokáig megmaradt az egykor általános fehér gyászszín.

Nyelvjárásuk „ö”-ző (édes – édös). Nyelvtani sajátosságuk, hogy a -al, -el végződést ó-nak, illetve e-nek ejtik (hajnal – hajnó, reggel – reggé). A -nál, -nél rag esetében mindenki a mélyebb formát alkalmazzák: kéznál, Kisséknál.

Csallóköz

A Duna nagy szigetén, a manapság Szlovákiában fekvő Csallóközben találjuk az egyik legnagyobb, ősi magyar etnikai csoportot, a csallóközieket. Összekötő kapocs a Dunántúl és a Felvidék magyarsága között. Régen Aranykert-nek mondták a tájat, mert a Duna homokjából aranyat mostak. Halászatból, állattartásból éltek, a lakosság egy része pedig hajózással is foglalkozott. A gabonával megrakott hajók egészen a Fekete-tengerig közlekedtek, a török uralom idején még Isztambulba is eljutottak. Bécsbe pedig halat szállítottak.

Sárköz

Lakói a honfoglaló magyarok leszármazottjainak tartják magukat. Egyes kutatóink kabar eredetet gyanítanak. (A kabarok a honfoglalókkal jött, török eredetű, rokon néptöredék.) Az azonban kétségtelen, hogy hosszú századok óta laknak egy helyben. Amint az Ormánság népét a Dráva, őket a Duna mocsaras területei védték meg a török és tatár pusztításaitól. Ez gátolta meg a szomszédsággal való keveredést is. A legtisztább sárközi falvak Öcsény, Decs és Alsónyék, de ide számítják még Sárpilist és Bátát is. Ezek nagyon sokáig szinte megközelíthetetlenek voltak.

A múlt századbeli árvízmentesítés után rendkívüli fejlődésnek indult a vidék. Fejlődése sajnos hamarosan megtorpant. A Sárközben is bekövetkezett a kisbirtok felapródzásától való félelem és meghonosodott az „egyke”. Ezzel kapcsolatban sajátos nőuralom alakult ki. A vagyon a nők kezén maradt. Házasságkötés után is megtartották lányneveiket. Eleinte a halászat volt a főfoglalkozás, de a szőlőművelésben is jeleskedtek. A XIX. században a vizek lecsapolása után a földművelés is egyre jelentősebbé vált. Népiseletük világhírű.

Jellemzők nagy múltú szőtteseik, fekete alapon fehérrel varrt hímzései, a XIX. század második felében, a jómódban kivirágzott színes, gazdag népiseletük és folklór hagyományai. Nyelvjárásuk „ő”-ző. Nyelvtani sajátosságuk, hogy a -ja, -je rag helyett i-ragot használnak. Mondja – mondi, tudja – tudi.

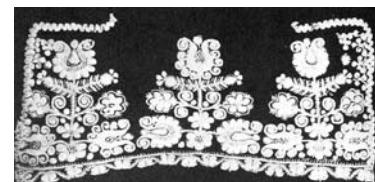
néprajz

Decs

Sárközi hímzés

Sárközi szőttesek

Unnepély Öcsényben

néprajz

Hollókő

Kazári húsvét

Palóc hímzés

Mezőkövesd - locsolás

Felföld

Palócföld

A felföld legnagyobb etnikai csoportja a palóc. Falvaikra náluk is a csoportos település jellemző, éppen úgy, mint az Őrségben és Göcsejben. A rokonság egymás közelében élt. A nagycsaládot „hadnak” nevezték. A közös munkát ezekben a hadakban végezték. Életterük hegyes, dombos. Megélhetésüket, foglalkozásaikat ez alakította, befolyásolta. Főfoglalkozásuk erdőgazdaság, szénégetés, állattenyésztés volt. A szőlőművelés náluk is jelentős lett. Tekintve, hogy a fa volt egyik legfontosabb megélhetési forrásuk, a fafaragásnak is mesterei voltak. Úgynevezett mélyített technikával dolgoztak (réz-, cin-, ólomberakással). Hímzésmotívum kincsük rendkívül gazdag. A geometriai formák, valamint virág és indás minták egyaránt gyakoriak.

Kedvenc színük a piros és a kék, de a fehér hímzés sem ritka. A Palócföldön belül számos viseleti csoport (pl. bujáki, hollókői, kazári, órhalmi, rimóci) alakult ki a nők hajviselete, főkötőik színe, díszítése, szoknyájuk száma, hossza, az ingvállak hímzése, a kötény formája, a pruszlik (ujjas kabátféle), a mell- és fejkendő anyaga megkötésének módja, a férfiak kalapja, ingük hímzése, a rojtos aljú gatyá hossza, szélessége stb. alapján. Az öltözet falvanként és csoportonként kifejezte viselőjének korát, vagyoni állapotát, de az alkalomra is utalhatott. Jellegzetes volt az új menyecskék főkötője. A szőtteshímek leginkább a kötényeket, tarisznyákat és törülközőket díszítették. A feketével, illetve a fehérrel varrott lyukhímzést a kék-piros, majd a több színű követte. Nyelvjárásukra jellemző a magas, de rövid „á” hang. Harmadik – hármádik, szakad – szákad.

A palócság lelkét Mikszáth Kálmán: *Jó palócock*, és Gárdonyi Géza: *Az én falum* című könyvek mutatják be rendkívül színesen.

Matyóföld

A Felföld és Alföld határán, de már sík területen laknak a matyók. A matyóvidék központja Mezőkövesd, matyónak számítják még Tardot és Szentistvánt is. Nevük, mint azt büszkén vallják, Mátyás király nevének kicsinyítő képzős alakja. Földművelők és állattartók voltak. A palócozhoz hasonlóan a nagycsaládok „hadas” települési szervezetben éltek. A XIX. század második felétől rendkívül színes, gazdag hímzést fejlesztettek ki. A szoknyák jóval hosszabbak, mint Palócföldön.

A legények fényűzése a dúsan hímzett ing és kötény, a „surc”. Anyagi kulturájuk inkább az Alföld felé utal, míg szellemi hagyományaik a palócékhöz állanak közel.

Alföld

Kunság

A török eredetű kunok a tatároktól menekülve a XIII. század közepén jutottak el Magyarországra. Az Alföld középső részén találtak új hazát: a nagykunok a Tiszántúl középső részén éltek, míg a kiskunok a Duna-Tisza közén. A kunoknak önkormányzatuk volt. Vezetőjük a „kun kapitány”. A nagykunok „fővárosa” Karcag, a kiskunoké Kiskunfélegyháza volt. Eleinte főleg pásztorkodással foglalkoztak, majd letelepedtek, és néhány évszázad alatt beolvadtak a magyarságba.

Hosszú ideig az állattenyésztést tartották fő foglalkozásuknak. Így alakult ki a nagykunoknál a nagyszerű szűrszabóság, a kiskunoknál a tökélyre vitt szűcsmesterség. Díszítő művészetiük rendkívül fejlett volt. A kun hímzés fehér alapú. Jellegzetes náluk, hogy egy-egy színnek sok árnyalatát használják. Pásztorfaragásai is csodálatra méltók. Ez a vidék fában igen szegény. Így szaruból is faragtak használati tárgyakat. Népköltészettelben, zenéjükben más csoportoknál több keleti vonás van.

Jászság

A jászok a Tisza jobb oldali mellékfolyójá, a Zagva környékén élnek, északon a palócokkal érintkeznek. Ők is, mint a kunok, a tatároktól menekültek és IV. Béla királytól kértek menedéket. Központjuk Jászberény, ahol „kapitányságuk” volt. Rendkívül dolgos, értelmes, szapora nép volt. Buda visszafoglalása után az egyesült seregek megtisztították a töröktől az Alföldet. A török kiűzése után a szapora jászok rajai délről vándoroltak, és a Kiskunságot, Tiszántúlt, sőt Bácskát, Bánátot is benépesítették.

Hortobágyi szarumunka

Gémeskút

Kunsági cifraszűr

Jászberény - Ferences templom

132

néprajz

Jászok népviselete**Szürke marha**

Marhapásztorok

Hortobágyi csikósok

Pásztor furulyák

A jászok – mint valamennyi keleti nép – kedvelték a pompát. Régi viseletük azonban már teljesen eltűnt. A valamikor megcsodált jász szűrhímzést ma már csak múzeumokban látjuk. Különösen szép subákat készítettek. Ezeket barna alapon fekete selyemfonállal hímeztek. Valaha nagyon híresek voltak ezüst-szállal átszótt főkökök, melyek a menyecskék életkorára is rámutattak.

Hajdúság

A hajdúk eredetileg fegyveres marhapásztorok voltak. Nevük valószínűleg a hajtó vagy hajdó szavakból erednek. Feladatauk volt a csorda őrzése, ami időnként fegyveres fellépést is igényelt, mivel meg kellett védeni a jóságot a rablóktól vagy a ragadozó állatoktól. A vágásra érett marhát Ausztriába, Dél-Németországba és Észak-Itáliaba terelték, ahol jó pénzért eladták. A török hódoltság idején ez volt a Magyar Királyság bevételének legnagyobb forrása.

A török háborúk idején a fegyverforgatásban jártas marhapásztorokat szívesen fogadták fel katonai feladatok ellátására. Bocskai István erdélyi fejedelem 1605-ben mintegy 10 000 hajdút telepített alföldi birtokaira és úgynevezett hajdújogot biztosított számukra. E szerint katonáskodni tartoztak, de mentesítette őket minden földesúri és állami adózás alól.

Fontos hajdú városok Bőszörmény, Nánás, Dorog, Hadház, Vámospérce és Szoboszló. A lakosság azért tömörült ezekbe a városokba, hogy közösen védekezhessenek előbb a török, majd a labanc garázdálkodók ellen. A városok önkormányzata, annak demokratikus volta, a hajdúkat öntudatos, büszke néppé alakította. Nagyon komolyan vették a művelődést, gyermekeik iskoláztatását. Az ősi foglalkozást, az állattenyésztést, sokáig megtartották. Náluk maradt meg legtovább a „rideg marhatenyésztés”: az állatokat télen sem hajtották istállóba.

Nyelvük az alföldi nyelvjáráshoz tartozik. Az „l” betűt legtöbbször nem ejtik ki. Külső – küső, megsül – megsü. Az „é” hang helyén nagyon gyakran szerepel az „í”. Kép – kíp, szép – szíp.

Erdély

Kalotaszeg

Kalotaszeg 35-40 faluja Kolozsvártól nyugatra, a Kalota, a Sebes-Körös és a Nádas-patak mentén, három csoportban helyezkedik el. A felszegiek a Körös és a Kalota mentén élnek, és magukat a legjellegzetesebb kalotaszegieknek tartják. Az Almás-patak völgyében az Alszegek, a Nádas-patak Kolozsvár felé egyre keskenyedő völgyében az ún. Nádas menti falvak húzódnak meg. Kalotaszeg központja a legnagyobb lélekszámú település, Bánffyhunyad.

Hatalmas szénatermő rétjeik, hegyi legelőik állattartásuk alapjául szolgáltak. Ezenkívül sokan lejártak az Alföldre aratni. Háziiparuk rendkívül fejlett, különösen a kenderfeldolgozása. Írásos hímzése, melynek mintáját a vászonra rajzolják (írják) elő, messze földön ismert. A férfiak a faragás kiváló mesterei. Legjellemzőbbek kapuik, a guzsalynelek, a hímes jármok és a temetői fejfák. A kalotaszegi népviselet különleges színgazdagságának, díszességeinek köszönhetően a magyarság egyik legismertebb hagyományos népviselete. Maga a kalotaszegi tájegység is régiókra jellemző változatokra oszlik. Falvanként más és más a viselet és a szokások is.

Legfőbb ékességek volt a gyöngyös párta, amelyet a konfirmált, pártás lány esküvőjéig viselhetett. Az inghez háziszőttes pendely tartozott; az ünneplő pendely kötéses és apró ránkokba van szedve.

A szoknyafeléknek két változata ismert: az egyik elől nincs összevarrva, és két alsó csücskével az övbe tűzve viselték: ez a muszuj vagy bagazia. A másik ha fehér gyolesból készült, fersing a neve, ha más gyári kelméből, akkor szoknya. A férfiakéhoz hasonló kék bujkát a nők is viselték. Sok változata van a köténynek is, egyik a zöld posztó, piros torockói csipkével szegett kötény. Mellette a pántlikás kötény, fekete klottból készült, mint a muszuly, de a keretező és a sarkokban elhelyezett szalagdísz piros, kék, fekete. A kötény színe vagy rózsás volta fejezte ki a kort és az alkalmat. Hegyes orrú, piros ünneplő

Kalotaszegi népviselet

Kalotaszegi református templom

134

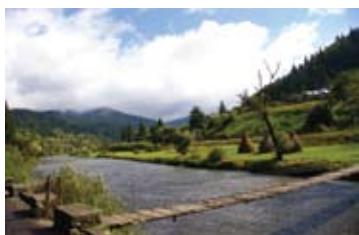
néprajz

Kalotaszegi szoba

Torockói minta

Székelyföldi látkép

Festett székelykapu

Szekér télen

csizmát viselnek a lányok: ennek fején, szárán virágok és madarak vannak gépi tűzessel kivarrva.

A férfiaknál az inghez bő, ráncokba szedett vászongatya tartozik. A gatya elé könnyű gyári anyagból készült kötényt kötöttek. Ezt a nyári öltözetet egészíti ki a lábon a csizma, az ing fölött pedig a hímzéssel és vastag zsinórral díszített, elöl csukódó, hosszú báránybőr mellrevaló. Melegebb felső öltözetedarabjaik: a condra, szűr, kozsok és a bújka.

Torockó

Az Erdélyben élő magyarság különleges tájegysége. A középkortól kezdve a vasbányászat és feldolgozás egyik legjelentősebb erdélyi központja. Részben német eredetű vasbányász település. Viseletükben még mindig megtalálhatók az onnan hozott díszítő elemek, amelyeket azonban a később átvett magyar „úri viselet” jellegzetességei uralnak. Torockó különleges viselete már a szomszédos községtől is megkülönböztette őket.

Az évszázadok során közösségeük teljes szívvel és lélekkel magyarrá formálódott. Közel 400 évig élték – részben elzártságából adodó - sajátos életüket. A torockóiakról Jókai Mór írt klasszikus regényt *Egy az Isten* címmel.

Székelyek

Nevük és eredetük egyaránt vitatott. A szájhagyomány szerint a hunok utódai. Amikor a monda szerint Attila birodalma felbomlott, a megmaradtakat Csaba királyfi vezette vissza az őshazába. Népének egy részét az erdélyi hegyek között letelepítette. Meghagyta nekik, hogy „itt székeljetek, amíg visszajövünk”. Másrészt viszont a legutóbbi kutatások azt mutatják, hogy a XI-XII században Magyarország nyugati határszéléről vándorolva mint határőrök érkeztek mai hazájukba, hogy a keleti határokat a kun és besenyő támadások elől megvédelmezzék.

Ez a katonai szervezet a későbbi századokban is megmutatkozott. A székelység határőrfeladatokat végzett. Ennek fejében adómentességet kapott. A Székelyföldön idegennek nem lehetett birtoka. A királynak nem volt adományozási joga. Közigazgatási rendszerük is más volt, mint az ország többi részében. Amikor Szent István az országot vármegyékre osztotta, ugyanakkor ők „székekben” éltek. Udvarhelyszéket anyaszéknek nevezik a források. Kézdi-, Orbai és Sepsiszékből alakult ki Háromszék. Volt továbbá Csík-, Maros- és Aranyosszék.

A székelység a maga területén évszázadokon keresztül megőrizte népének egymás közti egyenlőségét. A székelyek között, bár voltak vagyoni különbségek, de nagybirtokok itt kevésbé alakultak, mint az ország más részében.

A székelység népi műveltsége alapjaiban és fő vonásaiiban éppen úgy azonos a magyarok más etnográfiai csoportjával, mint nyelvük, csupán történetük, elzártságuk kövekeztében számos régiséget őriztek meg, és földrajzi környezetük befolyásolta kulturájuk alakulását. Életmódjukat három szóval lehet jellemzni: erdő, havasi pástorkodás, földművelés. A fa megmunkálásához a legtöbb székely ért. A kölcsönös segítség, a kaláka igen elterjedt náluk, így szomszédok, rokonok és barátok

segítségével fából építették házaikat, csűrjeiket. Faragványai közül kiemelkednek a székely kapuk és a temetők fejfái. A havasi állattartásban a ló, a szarvasmarha és a juhtartás játszotta a fő szerepet. Földművelésre a Csiki-, a Gyergyói-, a Háromszéki-medence alkalmas.

Tavasszal és nyáron földműveléssel foglalkoztak, összel fakitermeléssel. A tél estéi voltak a művész kedésre, faragásra szánt alkalmak. Bútorát minden valamirevaló székely maga faragta. A faragásokon kívül nagy szerepet kapnak díszítőművészetükben a szófiesek, varrottasak. Szellemi kultúrájuk rendkívül gazdag. Népdalaik, különösen népballadáik szébbnél szébb változatokat őriztek. Népmeséik, mondáik különböző fajtáit ma is őrzik és adják tovább az új nemzedékeknek. Énekes és hangszeres népzenéjük éppen úgy nagy múltra utal, mint táncai.

Csángók

A Kárpátokon túl, Moldvában élő magyarokat csángónak nevezik, akik a középkorban, többségükben Észak-Erdélyből vándoroltak ide. Teljesen román környezetben nagyon sok régiséget őriztek meg, de műveltségükben és nyelvükben egyaránt érződik a környező románság hatása. Népköltészettel, népzenéjük, táncai nemegyszer középkori formában maradtak ránk.

A székelyek a Kárpátokon befele is bocsátottak ki rajokat, csoportokat. Így Brassó mellett, a Barcaságban találjuk a hétfalusi csángókat, akik nemcsak kiváló földművelők, hanem egykor mint szekeresek szállították a maguk és a brassói polgárok áruit Erdély és Románia útjain. A gyimesi csángók a XVI-XVIII. században húzódtak a Gyimesi-szorosba, a Moldvába vezető út környékére.

A csángó férfiviselet általában posztó vagy vászonadrág. Az igen széles derékőv szorítja le a félhosszú inget. „Mejjes” bundájuk cifrán hímzett. Télen fekete báránybőr kucsmát viselnek.

A csángó női viseletre jellemző válföhímes ingüket újabban többszínű virágposta helyettesíti. Az ingre és ingaljra derékban széles gyapjúövet tekernek, erre kerül a barnás-feketés színárnyalatú, csíkozott „katrinca”, amit hímes keskeny gyapjúövvel (bernyóc) szorítanak le derékon felül, mellen-gombolt csapóbundájukat színesen hímzik. Általános a kendőviselet.

Egyéb népcsoportok, nemzetiségek a Kárpát-medencében

Szlávok: szlovákok, szlovének, horvátok, szerbek, rutének, ruszinok, ukránok, lengyelek.

Németek: erdélyi szászok, szepesi szászok, svábok.

Románok, bolgárok, cigányok (romák), görögök, örmények, zsidók.

Csíksomlyói szabadtéri
oltár

Határkö Gyimesen

Csángó népvisel

Kopjafák

Népi kismesterségek

Sok minden, ami a minden napig élethez a ház körül szükséges volt, maguk a családok készítettek. Az asszonyok fontak, szőtték, hímztek, a férfiak faragtak, bútorokat készítettek. Egyes munkákat viszont falusi szakemberek végezték. Az alábbi táblázat összefoglalja a különböző munkákat és szakmákat.

Természetesen a alábbiakon kívül még számtalan kismesterség, kézműves szakma létezett. Családneveink közül sok a régi mesterségre utal. (Kerékgyártó, Kovács, Szűcs, Takács, stb.)

Szövés

Ács munka

Kosárfonás

Kolompok

Kovácsok

Miből?	Mit készítenek?	Hogyan nevezik a készítőjét?
Famunka	használati tárgyak (ásó, pipa, kanál, furulya, stb.)	Bognár (kerékgyártó)
	bútorok	Asztalos
	hordó (tejes) sajtár, puttony, dézsa, stb	Kádár vagy pintér
	háztető, fa szerkezetek, lépcső, harangláb	Ács
Agyagmunka	edények, tetőcserép, kályhák	Fazekas v. gölöncsér
Börmunka	nyers bőr megmunkálása, ruhanemű	Tímár, szűcs
	csizmát, lábbelit csinál	Csizmadias, sattyános
	lószerzámokat, nyerget	Szijjártó
Gyapjumunka	a fonatlan gyapjúból nemezt, a fonottból posztót készít	Takács, kártoló és csapó
Fonás, szövés	szálas anyagokkal: len, kender, káka, gyapjú textiliákat, kosarat, gyékényt, stb	Takács, kosárfonó, stb
Szarumunka	ivótölök, kaszakő tartó, kanásztölök, viasz és faggyú készítés	Fésüs. gombos, stb
Fém megmunkálása	patkó, szegek, kardok, balták, mezőgadasági eszközök	Kovács

Börmunka

Állattartás

A pásztorember foglalkozásánál fogva távolmaradt a népünket ért idegen hatásoktól, így nyelvben, szokásaiban, művészettelben sok értékes, igen régi hagyatékot mentett át.

Az állattartás módjai:

Szilaj tartás: Egész évben szabadban van a jászág. Főleg ló, disznó és szarvasmarha.

Félszilaj: Tavasztól őszig a legelőn, télen pedig istállóban van az állat. Főleg hegyvidéken.

Istállózó: Egész évben az istállóban tartják és élelemmel is ott lájtják el.

A pásztorok elnevezése és rangja is függött attól, hogy milyen állatra vigyázott. Legelőkelőbbnek a csikósokat tartották.

csikós: lópásztor, a ménés legeltetője, őrzője

gulyás: marhapásztor, a gulya őrzője

juhász: juhpásztor, a juhnyáj őrzője

kondás, kanász: disznópásztor, a konda vagy falka őrzője – előbbi minden este hazahajtotta, utóbbi kint teleltette a disznókat, azaz „ridegen tartotta”.

csordás és csürhés: az istállóban tartott, csak napközben kihajtott négylábú állatok őrzője.

A szárnyasokra (liba, kacsa) többnyire a gyermek vigyáztak. A mezei munka legnagyobb része a férfiak feladata volt, bár a begyűjtésnél a nők is segítettek. A baromfi (tyúk, liba, kacsa) és a disznó nevelését, valamint a konyhakert kezelését a nők végezték.

A pásztorok használati eszközei:

pásztorbot, fokos, ostor, kolomp, béklyó.

A pásztorokat kisegítő magyar kutyák:

komondor, puli, pumi, kuvasz.

Magyar állatfajták: magyar szürkemarha, magyar tarka (tehén), bivaly, racka juh, lipcsei és nóniusz (lovak), mangalica (disznó), fodros lúd, magyar kacska, kopasznyakú tyúk.

Racka juh

Juhász

Terelés bottal és kutyával

Komondor

Bivaly

Fodros lúd

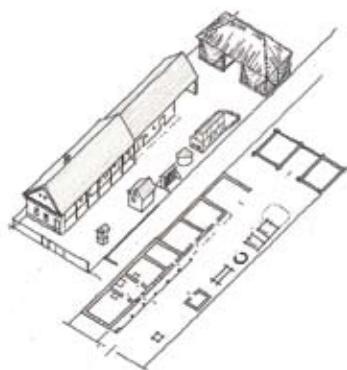
Aratás

Kukorica fosztás

Zöldségek és savanyú káposzta

A falusi ház felépítése

Nádtetős ház építése

Földművelés

A földet ekével felszántották, majd boronával lesimították. Az ekét állat húzta. Aztán a termőmagot elvetették (szórták). A kinőtt és megérett növényt (pl. búzát, árpát) lekaszálták és begyűjtötték. Egyes növények körül a földet még növésük alatt kapával tisztították, megmunkálták.

A lekaszált búza szemeit régebben kézi cséphadaróval, később cséplőgéppel kiverték. A kukoricacső szemeit kézileg „fosztották”. A csoportos kukoricafosztás adott alkalmat a fiatalok esti együttlétére, amikor a fosztás közben meséltek, énekeltek, játszottak. A búza megszáradt szára a szalma, a szárított fű pedig a széna. A szalmát az istállóban az állatok alá tették, a szénával pedig táplálták az állatokat (lovakat, szarvasmarhát, juhokat). A szénát nagyrészt a szabad ég alatt, kazlakban tárolták. Az állatok trágyájával táplálták a termőföldeket.

A állattartás és földművelés mellett a vadászat, halászat és méhészeti fontos része volt az élelemszerzésnek.

Népi táplálkozás

Konyhánkra jellemző a sok gabonaféleség használata. Régebben sok halat, zöldséget is fogyasztottak. A tájjellegű főzési szokások a mai napig megmaradtak. Az ünnepi ételeknek a szokások tartásában is fontos szerepük van.

A táplálék megszerzése és fogyasztása: nyersen (tej, gyümölcs, méz), sütve, főzve, párolva (húsételek, gabonák, zöldségek, stb.), tartósítva (füstölés, szárítás, savanyítás, aszalás, befőzés, stb.).

Népi építkezés

Az építkezéshez a környéken található, ingyen megszerezhető anyagokat használták. Házaikat a parasztok a rokonság és a barátok közreműködésével (kalákában) maguk építették. Jellemző volt a háromosztatú ház: tisztaszoba, pitvar (konyha), kamra.

A ház legfontosab elemei a fal és a tető. A fal kőből, fából vagy földből készült. Az Alföldön, ahol kevés kő vagy fa volt, leginkább földet, ill. agyagot használtak. Ennek két fő változata volt:

a) Vályogfal: Az agyagot kiásták, pelyvával, törekkel, szalmával keverték, vízzel locsolták, majd lábbal jól megtaposták. Ezután rámában téglá-alakúvá formálták, majd a napon kiszárították. Ebből építették a falat. A kész falat sárral betapasztották, végül kimeszelték. Téglát csak később kezdték használni. A téglá is agyagból készül, de nem tesznek bele szalmát vagy pelyvát, és nemcsak száritják, hanem ki is égetik.

b) Vertfal: Alája előbb „fundamentumot” ástak: kb. 1 méter mély árkot, melynek kiásott földjét szalmával, pelyvával megkeverték, majd agyag hozzáadásával visszadöngölték. Ezután két ideiglenes deszkafal közé, ugyancsak az előbbi módon elkészített földet vertek. Az ideiglenes deszkafalakat lebontották, a vertfalat sárral egyenletesre tapasztották és kimeszelték.

A tetőszerkezetet régebben náddal, zsuppal (rozsszalma) fedték. Később elterjedt a cserép és a bádogfedés is. Felvidéken és Erdélyben, ahol bőven volt fa, a házakat nagyrészt fából építették és fa-zsindelyekkel fedték.

Népi bútorok

Először inkább a hegyvidéki területeken vagy erdők környékén fejlődött nagy arányban a bútorkezelés. A robusztus, erős fabútorokat ügyes kézzel megmunkálták. A parasztság életkörülményeinek javulásával, már a népi bútorkezelés területén is elterjedtek a faragással és festéssel díszített bútorok, mint például a tulipános láda és a tornyos ágy.

Ülőalkalmatosság: eleinte a ház fala mellé földből padkát döngöltek. Ez volt a mai ülőalkalmatosság ósa. Majd pad (földből), később padszék vagy lóca (fából), aztán szék az ülőalkalmatosság neve.

Fekvőhely: eleinte szalmából, szénából készítettek maguknak fekvőhelyet, később megjelent a mai ágy dikónak nevezett elődje, szalmával töltött zsákkal. Az ágyat, mai formájában, alig néhány százada használják.

Tárolás: tárolásra szekrényt vagy szuszéket használtak, de ezek a szekrények sokáig egész más szerkezetűek voltak mint a mai szekrények, a sifonérok. Fontos tároló hely volt a láda, amelyeket sokszor faragással és festéssel díszítettek (tulipános láda).

Egyéb bútorok: a bölcső a gyermek első bútora. Legegyszerűbb formája a bükkfából vájt teknő. Egyes vidékeken kötélen a gerendára kötötték, hintaként. Ha a gyerek sírt, meglódították és a gyermeket álomba ringatta. Fejlettebb formája a lábas, ringó bölcső, állvánnyal és félkör alakú talppal. Az evőszék vagy asztalszék szolgált az evésre. Nem volt állandó helye a házban: amikor kellett, elővették, középre tették.

Festett-faragott bútorok

Vályogtégla készítése

Faragott székek

Kelengyeláda

Mese sárkány

Népmese rajzfilm

A népköltészet legfontosabb műfajai

Prózai alkotások: a mese, monda, legenda, anekdota, népi tréfa, szólások, közmondások és találós kérdések.

Verset alkotások: a népdal, népballada, népi játékok, kiolvasó vers, kiszámoló és a mondóka.

Mint gyermek, szerencsés esetben mindenki találkozik népmesével, népdallal, mondókával, kiszámolával, imával. Ismerjünk meg most ezek közül néhányat egy kicsit részletesebben.

A népmese

A magyar népköltészet a világ egyik leggazdagabb mesekincsével rendelkezik. A mese igazi termőföldje a falu. A hagyományos mesemondó alkalmak a hosszú téli estéken a fonó, a fosztás voltak. Napjainkra ezek szinte teljesen megszűntek.

A népmesének „kötelező” szabályai vannak

1. Kezdő forma: „Hol volt, hol nem volt...” „Egyszer volt, hol nem volt...“

2. Maga a mese.

3. Záró forma: „Aki nem hiszi, járjon utána.“, vagy „Még ma is élnek, ha meg nem haltak“.

Jellegzetes formája a hármas kaland. Pl. először a legidősebb testvér indul el szerencsét próbálni (vagy a kitűzött célt elérni), aztán a középső, hogy a végén a legfiatalabbnak sikerüljön.

Másik jellegzetessége a feltétlen igazságszolgáltatás. A jó jutalmat nyer, a gonosz pedig elnyeri méltó büntetését. Jellemzők a hagyományos beszédfordulatok: „Hol jársz itt, ahol a madár sem jár? „...Szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál...“ (amivel fiává, rokonává fogadja a feladatok megoldásával küszködőt) „...Jótett helyébe jót várj...“

Sok mesénk a régmúlt időkben gyökerezik és az ősi hithez, elképzelésekhez vezet vissza. Ilyen például a kacsalábon forgó vár: a mesekirály, a sárkány, vagy a tündér otthona. Hasonlóképpen az „Égigérő fa“, amely a világegyetemet jelképezi: gyökereivel az alvilágból indul ki és csúcsával az „Öreg-Isten“ palotájához ér.

Illyés Gyula mesekönyve

Az Égigérő fa népmese rajzfilm

Egy-egy népmese számtalan formában fordul elő, hiszen azt a nép szájról-szájra adta tovább. Benedek Elek, Kriza János, Arany László, Móra Ferenc, Illyés Gyula, Ortutay Gyula sok népmesét gyűjtötték össze.

A népmeséket tartalmilag is csoportosíthatjuk. Az alábbiakban néhány jellegzetes csoport:

Tündérmese: pl. Tündér Ilona, Magyar Ilona. A tündérmesék legkedveltebb alakjai a természetfölötti vagy emberfölötti tulajdonságokkal rendelkező lények (pl. sárkány), a csodálatos segítőtársak és varázstárgyak. A cselekmény során nagy szerepet kapnak a nemes tulajdonságok: az igazság, az ügyesség, az akaraterő minden akadályt legyőz. A mesé végén a „csodák országából” újból a való életbe lépünk (a történet pl. lakodalommal végződik).

Állatmese: Állatmesének nevezünk minden olyan mesét, amelyben az állatok az emberrel egyenrangú módon gondolkodnak, beszélnek és cselekszenek. Sok erkölcsi tanulság tükröződik bennük, főleg az igazságsszeretet.

Tréfás mesék: Témájuk a minden nap élet. Az ilyen mesék hősei nem „csodás lények”, hanem ügyes, bátor, leleményes emberek, ravasz fickók (pl. A csillagszemű juhász).

Mondák, legendák A monda és legenda olyan meseszerű történet, amelynek valós alapja van.

Eredetmagyarázó természeti mondák a világ keletkezéséről és végéről, a magyarság eredetéről, valamint állatok, növények eredetéről szóló történetek. (pl. Emese álma, Csodaszarvas-monda).

Történeti és kultúrtörténeti mondák: ide tartoznak a helyi mondának nevezett történetek is, pl. Mátyás király történetei, mondák a török világból, kuruc korból.

A hiedelemmondák természetfölötti lényekről és erőkről szólnak: boszorkányokról, lidércekről, garabonciásokról, stb.

Legenda: Általában egy vallási szempontból fontos személy, szent, mártír, pap, vallásalapító életéről, egy szent hely, templom, ereklye, ünnep keletkezéséről szólnak. (Szt. László, Szt. István, Szt. Imre, Szt. László, Szt. Margit, Szt. Erzsébet, Szt. Kinga)

Mesés kerámia:
A Fehérló fia

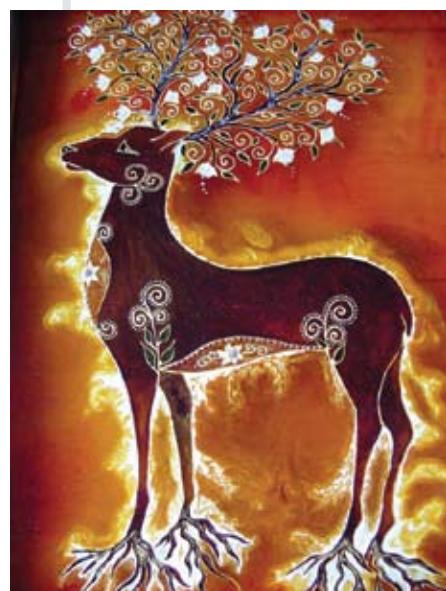

Tündér Ilona faragás

Emese álma

Csodaszarvas

Népi hangszerek

Bőrduda

Ütőgardony

Belsőfejes citera

Népdal, népzene

Az egyik legősibb kultúrális hagyatékunk a magyar népdal. A népdal a nép körében született, minden dallammal kísért lírai költemény. Rövid, tömör, képszerű, a szöveg a dallammal együtt keletkezik. Szóbeli hagyomány útján terjed, közben változik, tehát nem volt írásban rögzített szövege. Gyakran természeti képpel vagy természeti megfigyeléssel kezdődik.

Kodály Zoltán, Bartók Béla és még sokan mások, sok népdalt gyűjtötték össze. Jelenleg több, mint 200 000 népdalunk van lejegyezve!

Népdalainkat három fő csoportra osztjuk:

- **Régi stílusú pentaton** (ötfokú).
- **Új dalok** - ezek alkotják dalaink egyharmadát.
- **Vegyes dalok** - Nem ötfokú, vagy elmosódott az ötfokúság.

Pentaton: Ezek a dalaink az ősi keleti ötfokú hangsorra épültek, melyben csak egész hangok vannak. Egyéb ismertető jelei:

- a) Ereszkedés – lejtés: a legmagasabb hangokat az ének elején találjuk. A dallam különböző ingadozások között folyamatosan lefelé halad.
- b) Kvint-váltás: csupán az első 2 sornak van önálló dallama. A harmadik és negyedik sor az első 2 sort ismétli meg, 5 hanggal lejjebb.
- c) Négy sorból áll és a sorok egyenlő szótagszámúak. A legrégebbek 8 vagy 12 szótagúak.
- d) Esetleg erősen cifrázott. Példák: Hull a szilva a fáról; Hej halászok, halászok; Felszállott a páva; Felszántom a császár udvarát; Megrakják a tüzet; Fúj, súvölt a Mátra szele, Hej, Jancsika, Jancsika.

Új stílusú: jellemző a visszatérő forma: Az első sor dallama a negyedik sorban megismétlődik. Ilyenek például a katona nóták dallamai is. Példák: Réten, réten, sej, a keresztrüli réten; Vadkörtefa fehéret virágzik.

Vegyes stílusú: pl. Tiszán innen, Dunán túl; Lement a nap a maga járásán; Erdő mellett estvéledtem.

Tartalom szerint vannak szerelmes dalok, katonadalok, pásztor énekek, keserűk, tréfás-kötekedők, valamint betyárnóták. Meg kell említeni az úgynevezett népies dalokat, melyeket nótaszervezők

Doromb

Tekerőlant

írtak és a cigányzenekarok népszerűsítettek. Néhány példa: Száz forintnak ötven a fele, Utcára nyílik a kocsma ajtó. Figyeljünk arra, hogy ne ezeket tanítsuk a cserkészeknek, hanem válasszunk népdalaink közül!

Andante

1. Hej, ha - lá - szok, ha - lá - szok,
Mer - re mén a ha - jó - tok?
Tö - rök - ka - ni - zsa fe - lé,
Vi - szi a víz le - fe - lé.

Népballada

Általában tragikusan végződő, komor hangulatú történetet ad elő. Előadásmódja tömör, szaggatott, az eseményeket főleg a szereplők szűkszavú párbeszédéből ismerjük meg: Kádár Kata, Kőmíves Kelemen, Budai Ilona, Molnár Anna, Sári Bíróné, Szendre báró leánya, stb. Előfordul azért vidám ballada is, de ez csak nagyon ritkán. Ilyen pl. az Egyeszer egy királyfi c. dal.

Messzi tábortüzek - Népdalgyűjtemény

néprajz

Kőműves Kelemen ballada modern előadása.

**Marosvásárhelyi Pantheon:
Kádár Kata népballada
ólomüveg ablaka**

Karikázó

Kalotaszegi párostánc

Verbunkos

Táncház

Betlehemes pásztorok

A magyar nép táncai

A néptánc az egyik legközérthetőbb művészeti formák közé tartozik. A legősztönösebb, legősztintébb megmutatkozási formája, népünk jellemének egyik sajátos kifejezője. Az 1920-as években kezdték kutatni.

Táncfajták:

- **Táncos gyermekjátékok**
- **Leánykörtánc, Karikázó:** énekszóval, zárt, szabályos körben járják.
- **Vegyes körtáncok:** az erdélyi „magyar“ és körcsárdás. Kifejezetten mulatsági táncok, nem énekelnek hozzá.
- **Fegyvertáncok:** Hajdútánc – fegyver (kard, szekerce) forgatásával táncolták magányosan vagy csoportban. Átalakult maradványa a botoló és a kanásztánc.
- **Legényes:** Kalotaszeg és Mezőség vidékein férfi tánctípus. Járják szólóban vagy csoportosan. A nők a tánc alatt csujjogatnak.
- **Régi párostáncok:** ilyen tánc a lassú magyaros, a kettős, a gyimesi csángók táncai.
- **Verbunkos:** toborzó tánc, a verbuválás korszakából való. Csoportosan táncolják.
- **Csárdás:** újabb táncaink legfontosabb típusa. Nevét, nemzeti jellegét a reformkorban nyerte el.

Népszokások

Az élet régen hagyományos szokások keretében folyt. Ezek megadták a keretet, amelyben a nép ünnepei és hétköznapjai lejátszódtak. Kiterjedt az élet fontos eseményeire, az egyházi ünnepekre, a falu közösségi életére. Nemesak szabályozták az egyéni és közösségi magatartást és viselkedési módot, de színessé, változatossá is tették a nép életét.

A következő csoportokba sorolhatjuk a magyar nép fontosabb szokásait, a teljesség igénye nélkül:

Családi szokások: keresztele, leánykérés, esküvő/menyegző, névnap, temetés.

Közösségi szokások: fonók, toll-, és kukoricafosztás, disznótor, arató ünnep, szüreti mulatság.

Vallási ünnepek: betlehemezés, balázsolás, húsvéti locsolás, kiszehajtás, farsang.

Népi hitelet: Mária-imádat, kegyhelyek, zarándoklatok, ima, ráolvasás, kántálás.

Népi gyógyászat: a népi gyógyítás, a paraszti gyógyító gyakorlat összefoglaló elnevezése. Nagyon fontos a gyógyító személye és mindenkitőlük hite a gyógyulásban. Gyógymódok: pl. csontkovácsolás,

gyógynövények, kenések, a holdállás szerinti kezelés, ráolvasás, imával gyógyítás, izzasztás, levegő és vízkúrák, köpölyözés.

Segédtiszti anyagunknak se célja, se terjedelme nem engedi, hogy részletesen ismertessük a népszokásokat. Ezért példaként csak három népszokás általános leírását közöljük. Regöstáborainkban, regösesoportjainkban való részvétellel megismerheted és átélheted népünk szép szokásait.

Leánykérés

Leánynéző előzte meg, melyhez mindig kerestek ürügyet. Pl. valamit venni akartak. A mintát a lánynak kellett behozni, megmutatni. Ilyenkor a legény a szűrét a pitvarban tette le. Ha távozáskor nem ott, hanem az eresz alatt találta: „kitették a szűrét”. Ez azt jelentette, hogy nem vették szívesen látogatását, nem adják hozzá a lányt. A vőlegény és a kérők rendszerint késő este indultak, sötétben, hogy céljukat titokban tarthassák. mindenkor ünneplőbe öltöztek, kalapjukat szalagokkal díszítették. A vőlegény jegypénzt, vagy újabban gyűrűt adott a menyasszonynak. Ő maga jegykendőt vagy bokréttát kapott. Ezt neveztek jegyváltásnak.

Aratás

Június 29 – Péter-Pál napja, az aratás kezdete. A hiedelem szerint ezen a napon szakad meg a búza töve. Péter napjához kötődik továbbá a halászok ünnepe, mellyel védőszentjük előtt tisztelegnek.

Az aratás megkezdése előtt imádsággal, egyházi énekkal köszönték meg a Mindenhatónak a tőle kapott termés ajándékát. A magyarság vallásos lelkületére jellemző az is, hogy aratás után a kévet „keresztre” rakták össze. A kereszt legfelső kévéjét „pap”-nak nevezték. Ez a régi szokásra, az egyházi tizedre emlékeztet. A református magyarság egyik legnevezetesebb ünnepe az „újkenyerre” való úrvacsoraosztás.

Az aratás befejezését követő táncmulatságot aratóbálnak nevezték, amely főleg az uradalmakban terjedt el. Kalászból nagy koszorút fontak, ez volt a bál dísze. Szép ruhába öltözöködtek és mulattak. Vacsorával kapcsolták össze, általában Péter-Pálkor v. vasárnap este héttől reggelig tartott.

Fonó, toll- és kukoricafosztás

A fonó a női társasmunka legfontosabb alkalma volt. Többnyire az őszi behordástól a farsang végéig tartott. Szent Györgykor mindenkorban be kellett fejezni a munkát. A fonás kezdetnapja kötődhetett valamilyen jeles naphoz. Alkalom volt arra, hogy a fiatalok összejöjenek és munka közben szórakozzanak is. Mesét hallgattak, találós kérdéseket tettek fel egymásnak, énekeltek, s talán még táncoltak is.

- **korcsoportok szerint:** asszonyfonók, asszony- és lányfonók vegyesen, és külön lányfonók;
- **helyszín szerint:** minden más háznál fontak vagy egy időre közösen béreltek házat;
- **a munka jellegét tekintve:** az ún. kalákás fonókban mindenki a háziasszony fonalát fonta. Ennél általánosabb volt, amelyikben mindenki a magáét fonta, s legfeljebb bizonyos napokon a helyet adó gazdasszonyét.

Pünkösdölő

Betlehemezés

Aratókoszorú

Búsjárás Mohácson

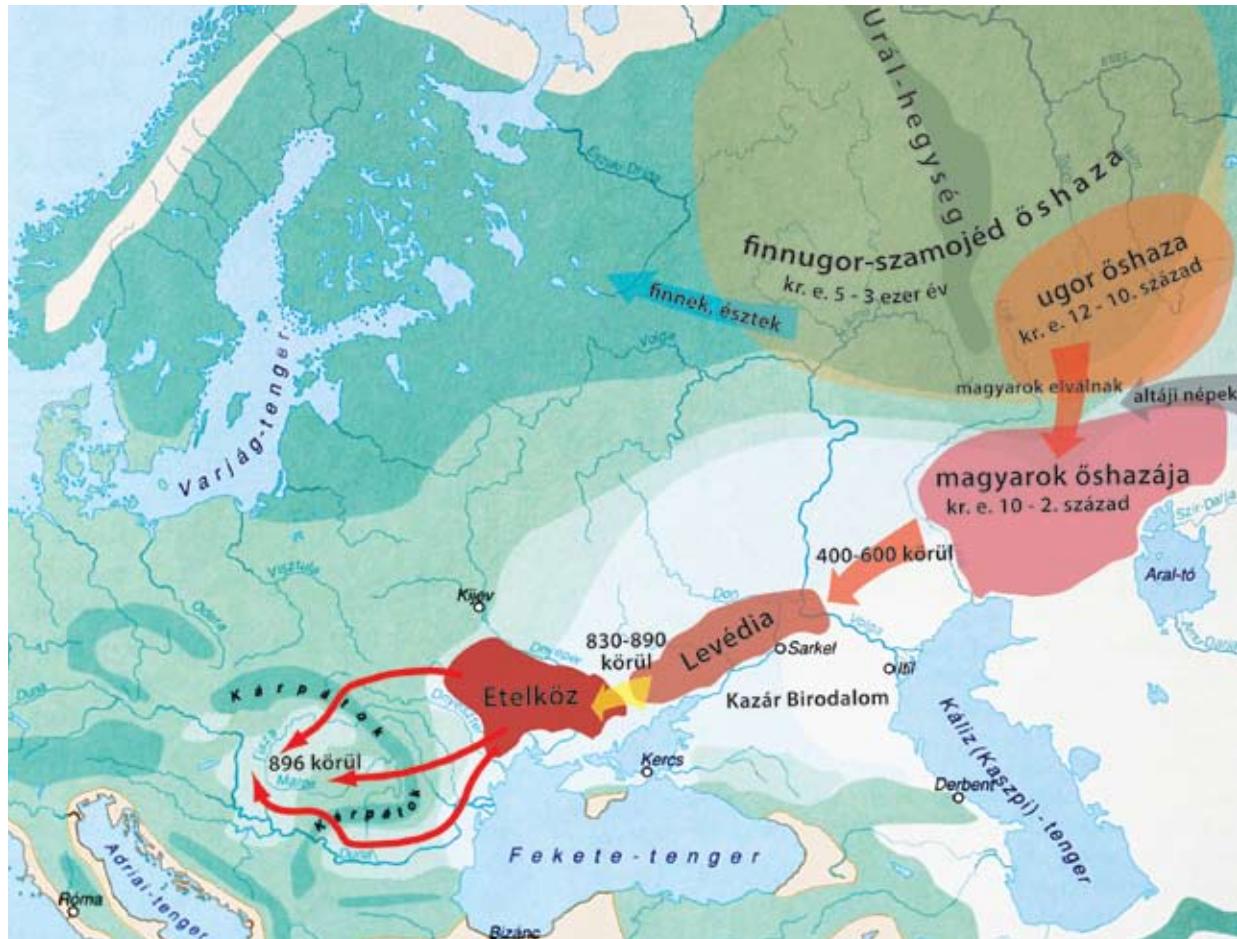
Forrásunkák a néprajz fejezetéhez:
 Magyar néprajz: Balassa Iván - Ortutay Gyula
 Néprajzi vázlatok: Bodnár Gábor
 Magyar népszokások: Dömötör Tekla
 Világnak Virága: Czárán Eszter

Történelem

A magyar korona

A magyar honfoglalás

Honfoglalás

Összefoglaló

A magyarság keletről, az Ural-hegység vidékéről származik. Eredete visszanyúl a Krisztus előtti időkbe, ezért kevés írásos és tárgyi bizonyítékkal rendelkezünk a kezdeti időszakról. Valószínűleg finnugor halászvadász népeknek és altáji török-ugor harcos népeknek keveredéséből származik. Nyelvészük megállapították, hogy a magyar nyelv a finnugor nyelvcsaládba tartozik. Tehát nem rokona sem a germán, sem a latin, sem a szláv nyelveknek. Európában csak a finn és északi nyelvnek rokona. A magyarok ősei a népvándorlások folyamán lassan nyugat felé vonultak, közben több más néppel éltek együtt. 890 táján hét törzs egyesült, vérszerződést kötött, Álmos vezért és annak leszármazottait választották fejedelmüknek. 896-ban Álmos fia Árpád vezetével bevonultak a Kárpát-medencébe.

A galgóci tarsoly lemez

Krisztus születése idején két nomád ősnép: az urali finn-ugor és az altáji török-ugor egyesül a Tobol folyó vidékén. A keleti őshazában élő magyarság egy időben a kazár birodalom kötelékében él, amely már nem tisztán nomád. 800-ban a magyarság kiválik a kazár birodalomból, és 830-ban nyugat felé vonul. A Don vidékén, Levédiában telepedik meg. Ezzel a magyarság megkezdi önálló életét. 890-ben a magyarság még tovább vonul nyugat felé, és a Dnyeper és Dnyeszter folyók közén – Etelközben – a 7 törzs feje (Álmos, Előd, Ond, Kund, Tas, Huba, Töhötöm) vérszerződést köt. Ebben a pillanatban születik meg a magyar nemzet. Álmost választják meg fejedelmüknek.

896-ban Álmos fia, Árpád vezetésével a magyarok bevonulnak a Kárpát-medencébe, nagyrészt a Verecke-szoroson keresztül. Hamarosan hadjáratokra indulnak, először nyugati határuk megerősítésére, majd szövetségeisek megsegítésére vagy adófizetők szerzésére. Ezt nevezük a kalandozások korának, amely 899-970 között 71 évig tart.

900-ra a magyarok az egész Kárpát-medencét birtokba veszik. Pusztaszeren összejönnek egy országgyűlésre és felosztják maguk között a területet. Ez a terület immár 1100 éve a magyar nemzet otthona. Ezt a területet a történelem folyamán sokszor megrohanta és elfoglalta az ellenség. A terület volt hogy nőtt, volt hogy zsugorodott. Mégis 1100 éven keresztül, a mai napig, ez a magyar nemzet hazája, otthona. Ami más keleti népeknek (hunok, avarok, mongolok, törökök) nem sikerült, azt a magyar nép megvalósította: ezen a területen egy államot alapított. A magyar nép sok háborút elvesztett történelme során, de minden túlélte a csapásokat, alkalmazkodni tudott új helyzetekhez és tovább fejlődött.

Árpád-ház (972–1301)

Összefoglaló:

*Kerek 400 évig uralkodtak Árpád leszármazottai:
100 évig mint fejedelmek, 300 évig mint királyok.
Uralkodásuk alatt Magyarország erős, önálló
állam lett, Európa egyik legtekintélyesebb országa.
Kereszténységre tértétték a magyarságot, és behozták
az azzal járó európai kultúrát. Megszervezték az
ország politikai és gazdasági működését, megőrizték
az ország területét. Ügyes külpolitikával és célszerű
házasságok által erős kapcsolatokat építettek
ki a környező országokkal, és azok uralkodó
családjaival. Több kimagasló és jól uralkodó királyt
adtak az országnak, s ezek közül az egyház többet
szentté avatott. A 13. században a tatárdúlás
megtorpantotta, és egy ideig visszavetette a fejlődést,
de az ország újra felépült, és Magyarország továbbra is
Európa egyik számottevő állama maradt.*

Honfoglalás Munkácsy festménye

történelem

149

Honfoglaláskori férfi viselet

Árpádházi zászló

történelem

150

Szent István

III. Béla zászlója

Szent László

Géza fejedelem az első, aki meglátja, hogy hogyan kell az új területen, az európai népek közösségebe és életformájába beilleszkedni. Nyugati hittérítőket hív az országba, és maga is megkeresztelkedik egész családjával. Megalapítja a pannonhalmi bencés apátságot. (996)

Fia, **Szent István** lesz országalapító királyunk. Uralkodása alatt (997–1038), Magyarország kereszteny, nyugati államformájú ország lesz. Európa egyik legtekintélyesebb országa. A király törvényeket hoz. Az országot vármegyékre osztja. Pénzverdét alapít. Szomszédaival barátságban él. A kereszteny műveltség elterjed, több szerzetesrend telepedik meg az országban. Templomok épülnek. Iskolákat alapítanak. Sajnos fia, Imre fiatalon meghal, és így István nem hagy utódot a magyar trónra.

Szent László a következő nagy király. Uralkodása alatt (1077–1095) az egyetemes középkori műveltség Magyarországon egyéni magyar szint kap. Megerősíti a gyenge királyok alatt legyengült királyi tekintélyt és hatalmat. Kiveri az országot megtámadó besenyőket, kunokat. Horvátorrágot és Bosznát Magyarországhoz csatolja.

Könyves Kálmán (1095–1116) Dalmáciát is Magyarországhoz csatolja. Gyenge fizikumú de nagy tudású, haladó szellemű uralkodó. Kijelenti, hogy nincsenek boszorkányok, és eltörli a boszorkánypereket.

III. Béla (1172–1196) Bizáncban, a nagy hatalmú császári udvarban nevelkedett. Ott az ország kormányzásához sokat tanult. Bevezeti a vámot, vásárokat és a révet. A magyar király éves jövedelme a francia és angol királyéval egyenlő. Királysága alatt egyre többen megtanulnak írni, és az udvarban feljegyeznek minden ott eldöntött ügyet. A király jegyzője Anonymous. III. Béla uralkodása alatt Magyarország az akkor világ egyik legfontosabb országa lesz.

II. András 1222-ben kiadja az első magyar alkotmányt, az Aranybullát. Az ő leánya az egész katolikus világban tiszta és nagyon népszerű Szent Erzsébet (akinek a kötényében a legenda szerint a kenyér rózsává vált).

Fia, **IV. Béla** (1235–1270) elküldi Juliánus barátot a magyarok ősházájába az ottmaradt magyarok felkutatására. Juliánus hozza hírül, hogy egy ázsiai nagyhatalom, a tatár Európa meghódítására indul. A tatár sereg 1241-ben érkezik Magyarországra. A Muhi pusztán legyőzik a magyar király felkészületlen seregét, majd feltartóztathatatlanul végiggyilkolják és felégetik az országot. Szerencsére egy év múlva maguktól hazaindulnak kán-választásra, Ázsiaba. IV. Béla összegyűjt a szétszórt, az erdőségekbe bújt népet, és maga irányítja az ország újraépítését. Újabb tatár támadások ellen várakat épít. A kihalt vidékekre idegeneket telepít be. Megkezdődik a budai és a visegrádi vár valamint a Nagyboldogasszony (Mátyás) templom építése. IV. Bélát második országalapítónak is nevezzük. Három leánya, Jolán, Kinga és Margit, a szerzetesi életet választja. Szent Margitról nevezték el Budapesten a Margitszigetet. Kinga Lengyelország királynéja lett. 1999-ben avatták szentté.

III. András az utolsó Árpád-házi király, II. András unokája. Vele kihal a magyar államot megalapító Árpád-ház (1301).

Az Árpád-házi királyok uralkodása alatt a magyar nemzet független és szabad volt. Ekkor illeszkedett bele Magyarország a nyugati kereszteny közösségebe, ugyanakkor társadalmilag, gazdaságilag és szellemileg önállóan fejlődött. 1000 és 1300 között volt a magyar történelem egyik virágkora.

Az Árpád-ház számos szenttel ajándékozta meg az Egyházat. Legismertebbek: Szent István; Szent Imre; Skócia védőszentje skóciai Szent Margit; Szent László; a bizánci császárné Szent Piroska (Eirene); a Caritás védőszentje, Szent Erzsébet; Szent Margit és Szent Kinga, toulousei Szent Lajos; Szent Hedvig (Jadwiga).

történelem

Vegyesházi királyok (1300–1500)

Összefoglaló:

Minthogy az utolsó Árpád-házi királynak nem volt közvetlen leszármazottja, távolabbi Árpád-házi rokonok tartottak jogot a magyar királyságra. Az elsők a nápolyi Anjou-családból voltak: két nagyon sikeres király, Károly Robert és Nagy Lajos. Uralkodásuk alatt Magyarország gazdaságilag és politikailag is erős ország volt, sőt, Nagy Lajos ráadásul lengyel király is lett. Az utánuk következő Luxemburgi Zsigmond, bár elsősorban magyar királynak vallotta magát, egyben német-római császár, tehát Európa leghatalmasabb uralkodója is volt. Az ezt követő évek kimagsló uralkodói a Hunyadiak: a törökverő Hunyadi János kormányzóként, majd pedig fia, Hunyadi Mátyás királyként.

Károly Róbert (1307–1342) és fia Nagy Lajos a nápolyi Anjou-családból származó távolabbi rokonai az Árpád-házi királyoknak. Jó kormányzásukkal megnyerik a magyar nép szívét. Uralkodásuk alatt az országban hatalmas fellendülés következik. Erős hadsereget tartanak. Virágzó a gazdasági élet és nagy a társadalmi jólét. Okos törvényt hoznak, hogy a bányákat jól kihasználják. Körmöci aranyból nyomják a magyar pénzt. A magyar aranyforint Európa egyik legerősebb pénze. Károly Robert fiára gazdag és erős országot hagy.

Anjou királyok zászlaja

Károly Róbert

Károly Róbert aranyforint

152

Nagy Lajos (1342–1382) az apjától örökölt erős országból egy valódi nagyhatalmat fejleszt. 1370-től lengyel király is. Uralkodása alatt volt Magyarországnak a legnagyobb területe. Vallásos, bátor, igazságos. Egész Kelet-Európa jó helyzetére kihat a biztonságos Magyarország, melynek erős a hadserege, jó a pénze és 3 milliónyi a lakossága.

Nagy Lajos elfogadja a lengyel koronát

Nagy Lajos birodalma

Luxemburgi Zsigmond (1387-1437) tehetséges, de sok hibát elkövető király. 1410-től német-római császár; 1420-tól a csehek és 1431-től Itália királya is. Mindig kihangsúlyozza, hogy „magyar király”, de hatalmas birodalma sok gondja-baja miatt sokat van távol. Zsigmond uralkodása alatt jelennek meg az első török csapatok Magyarországon. Kár hogy nem használta fel hatalmát nagyobb erővel a török ellen.

Hunyadi János külföldön tanulta meg a hadvezetést. Szörényi bán és erdélyi vajda is, és így Magyarország déli részének védelmezője a török ellen. A török támadásait sorozatosan visszaveri. Híre, neve és tisztelete nő az országban. 1446-ban megválasztják Magyarország kormányzójának. Hatalmas családi birtoka van, és egész vagyonát az ország védelmére használja fel. 1456-ban aratja legnagyobb és legdöntőbb győzelmét Nándorfehérvárnál (ma Belgrád), II. Mohamed vilaghódító török szultán serege fölött. A győzelem hírére az egész kereszteny világ fellélegzik. Calixtus pápa elrendeli a nándorfehérvári győzelem emlékére a déli harangszót. Hunyadi János a csata után pestisjárványban meghal.

Vajdahunyadvár

Hunyadi János

Hunyadi János zászlaja

154

Mátyás királyt 18 éves korában választják meg, és Magyarország egyik legtehetségesebb, legnagyobb királya lesz. 32 évig uralkodik. Az országot modern, gazdag állammá teszi. Erős hadsereget szervez (Fekete sereg). Először a belső, majd külső ellenségeit győzi le. A török ellen csak akkor harcol, ha az támad. Tudja, hogy egyedül nem tud megbirkózni egy felkészült vilaghódítóval. Német-római császár akar lenni, hogy úgy számoljon majd le a törökkel – egyszer s mindenkorra. 1469-től cseh király is. Ausztria városai sorra hódolnak meg előtte, 1485-ben elfoglalja Bécset. Második feleségével, a nápolyi király lányával, Beatrix-szel olasz művészek érkeznek Magyarországra, és magukkal hozzák a reneszánsz művészetet. Mátyás udvara művészek, tudósok, írók találkozóhelye. Mátyás megalapítja a pozsonyi (ma Szlovákia) egyetemet és a világhírű Corvina könyvtárat. Mátyás művészeteket kedvelő, széles látókörű uralkodó és jó katona. Magyarországnak ekkor 4 millió lakosa van. Sok terve volt még Mátyásnak, amikor ötvenéves korában váratlansul meghalt.

**Mátyás templom
Budapesten**

Mátyás emlékmű Kolozsvárott

Mátyás Király birodalma

történelem

A török megszállás kora (1500-1700)

Összefoglaló:

A Hunyadiak hosszú éveken keresztül visszatartották a növekvő török birodalmat, amely délről fenyegette Európát. De Mátyás halála után nem volt erős kezű magyar uralkodó, a nyugat-európai országok meg nem fogtak össze a török ellen. 1526-ban a török hatalmas hadjáratot indított, és Mohács mezején háromszoros túlerővel legyőzte a magyar sereget. A csatában 15 000 magyar halott, köztük a nemzet vezető személyei. Ez a "mohácsi vész" döntően befolyásolta a magyar történelmet. Az előző 500 év alatt, egészen Mátyás koráig, Magyarország Európa egyik erős, sikeres országa volt. Ezután számos megszállással, elnyomással kellett küzdenie. A mohácsi csata után az ország három részre esett. A legnagyobb részt – az ország közepét – a török szállta meg és dulta föl. Északon és nyugaton megmaradt a magyar királyság, az is erősen külföldi uralom alatt. Keleten az önálló Erdély több tehetséges fejedelem vezetésével őrizte meg legjobban a magyarságot.

I. Szuleiman török szultán

Mohácsi emlékpark

törznelem

156

Szapolyai János emlékérem

Mohácsi csata rajza

Zrínyi Miklós,
a szigetvári hős

Parasztlázadás

Bakócz Tamás érsek pápaválasztásra indul Rómába, mert azt reméli, hogy a pápai trónról meg tudná szervezni egész Európát a török veszély elhárítására. Célját sajnos nem éri el. Csak egy pápai parancsal jön haza, hogy egy keresztes hadjáratot kell szervezni a török ellen. Sereget toboroznak, és az Pest mellett gyülekezik. Főleg elnyomott kisnemesek, városi polgárok és jobbágyok jelentkeznek. Ezek aztán elnyomottságukat és sérelmeiket egymásnak elmesélve felbújtják egymást, és elindulnak, de nem a török, hanem a magyar főurak ellen. Élükre Dózsa György áll. Ez a székely kisnemes a török elleni harcban tünt ki mint lovaskapitány Nándorfehérvárnál. A fellázadt parasztok vad elkeseredéssel dúlják végig a nemesek házait az Alföldön. Az erdélyi vajda, Szapolyai János vonul fel ellenük és kemény harcban leveri és szétszórja őket. A fellázadt parasztság vezetőit elfoglák, és velük együtt sok ezer felkelőt is kivégeznek 1514-ben.

A mohácsi vész

Ugyanebben az évben születik meg Werbőczy István Tripartituma, vagyis a Hármaskönyv. Ez a magyar jogot foglalja írásba. Egy újabb parasztlázadástól rettegve a Hármaskönyv sok előnyt biztosít a nemességnak, és a jobbágyoktól minden jogot elvesz. Ez a könyv a magyar jogi gondolkodást sok évszázadra befolyásolja.

Nagy Szulejmán szultán, egy hódító hadjáratra felkészülve, hatalmas, jól felszerelt haddal tör be az országra 1526-ban. Magyarország meg éppenséggel semmire sincs felkészülve. Se pénze, se katonasága, se jó vezetői. A rettenetes veszélyhelyzetben, a 20 éves fiatal király, az összes főpap, öreg és fiatal nemesek, akiket hirtelenjében össze lehetett szedni, hősi elszántsággal vonulnak fel Mohács mezején, és várják a támadó törököt. Azok meg is érkeznek. Háromszor annyi a török, mint a magyar, és az ellenségnak ráadásul 300 ágyúja is van. Ami várható volt, be is következik: Mohács a következő pár óra alatt vérmezővé változik. Elesik az ország főpapsága, nemes urai és a nemzet fiataljai. Maga a király is meghal menekülés közben.

A három részre szakadt ország

Magyarország király nélkül maradt. Ekkor a köznemesség Szapolyai Jánost, a főnemesség pedig I. (Habsburg) Ferdinándot választja meg királynak. Magyarországnak tehát most két királya, és egy hatalmas, török által elfoglalt területe van. Az ország lényegében 3 részre lett szakítva és a török Budát is elfoglalta. Fráter György bíboros a két király között szeretne valamilyen egyezséget létrehozni, és a két magyar tábor a török ellen összefogni. Ügyes politikai munkálkodását félreérlik, és a Habsburg pártiak meggyilkolják.

A török azonban nemcsak azt a területet akarja megtartani, amelyet már elfoglalt, hanem állandóan tovább próbál terjeszkedni. A magyar végvárak (Temesvár, Eger, Drégely, Lippa, Szolnok, Kőszeg, Szigetvár) hősiesen küzdenek a törökök ismételt támadásai ellen. Ferdinánd, a Habsburg király, közben német-római császár lesz, és nem ér rá Magyarországgal foglalkozni. Hivatalnokai intézik a tartományok ügyeit, és a magyar végvárak hiába kérnek anyagi és más segítséget, nem kapnak.

Reformáció és ellenreformáció

Közben Nyugat- és Észak-Európában mind nagyobb körben terjedt a reformáció. Az 1500 éves római katolikus egyház belső fegyelme meglazult és felkeltette a kritikát. A reformáció először csak meg akarta reformálni az egyházat, és kijavítani a hibákat. A lutheri és kálvinista tanok azonban elterjedtek, és nem lehetett az útjukba állni.

Magyarországon a mohácsi véssz után tragikus volt a helyzet. A katolikus főpapok minden elestek a harc mezején. Az elhagyott nép vigasza a prédkátorok magyar prédkációi és magyar nyelvű imái voltak. Az evangélium (1541) és a biblia (1590) megjelentek magyarul, iskolák százait alapították, a nép elkezdett olvasni – új világ nyílt ki a hívők számára. Sokan tértek át az új hitre. De azután megkezdődik az ellenreformáció, melynek vezére a nagyszerű szónok, Pázmány Péter, aki a jezsuitákkal és cisztercitákkal visszatéríti a nép egy részét. Magyarország többsége katolikus marad.

Az önálló Erdély

Erdély közben 1570-ben önálló lesz, és ügyes politikával a maga életét próbálja rendbehozni. A török nem szálja meg, és a Habsburg királyok elismerik önállóságát. Szapolyai János csecsemő fia, János Zsigmond lesz az első erdélyi fejedelem. 1540–1690-ig, 150 év alatt, 12 erdélyi fejedelem uralkodott.

Legnagyobb közülük Bethlen Gábor (1613–1629), aki történelmünk egyik legnagyobb államférfin. Jó hadvezér, diplomata, szervező, kormányzó, gazdaságpolitikus. Nem adókra, hanem bányászatra, kereskedelekre és iparra épít. A kis Erdélyt Európa egyik fontos országává teszi. A német-római császár, Habsburg király és a török szultán között, kiegyensúlyozó szerepet tölt be. A halála után következő fejedelemek már nem tudnak olyan jól megbirkózni a komplikált külpolitikai helyzettel. Sorra elvesztik a Habsburgok barátságát és a törökök jóindulatát.

A vallásszabadság kihirdetése

1568-ban Erdélyben a tordai országgyűlés Európában elsőként hirdeti ki a vallásszabadságot. Bár ez a szabadság a 4 kereszteny vallásra - a katolikus, református, evangélikus és unitárius vallásokra vonatkozik – példás utat mutat a vallási tolerancia terén.

A megszállás következményei

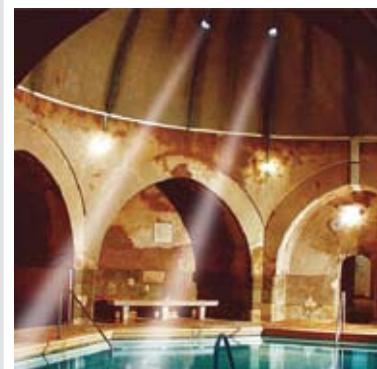
A török hódoltság alatt megszűnt a magyar állami szervezet. Megszűntek a vármegyék, török közigazgatási rendszer jött létre. De nemcsak a török megszállók alatt robotolt és szenvedett a magyar nép, hanem éppúgy, a végeredményben idegen, Habsburg királyok alatt is. A kipusztult ősi magyar falvakba ekkor szivárgott be sok idegen. Se a törökök, se a Habsburgok nem voltak otthon Magyarországon. Azt csak uralták és kihasználták.

Vizsolyi biblia 1590

Bethlen Gábor

Király gyógyfürdő, Budapest

Rákóczi szabadságharca és a Habsburg uralom (1700–1800)

Összefoglaló:

Közel 150 éves megszállás után, 1686-ban egy nemzetközi hadsereg kiverte a törököt Budáról. Attól kezdve az egyébként is gyengülő török birodalom csapatai folyamatosan kivonultak az országból. A Budát felszabadító seregeben több nemzet mellett magyarok is harcoltak. Az elkövetkezendő 232 éven keresztül, egész az első világháború végéig, Magyarországon a Habsburgok uralkodtak.

Rögtön a Buda felszabadítását követő évtizedben olyan kegyetlen volt az osztrák elnyomás, hogy kirobbantotta a II. Rákóczi Ferenc által vezetett hősies, de végül sikertelen „kuruc” szabadságharcot. Ezt követték jobb és rosszabb uralkodók, akik között talán Mária Terézia volt a magyarság számára a legjobb.

Kuruc lovas

Buda ostroma

XI. Ince pápa (1683–1699) óriási pénzösszeggel és diplomáciai nyomással egy egyesült kereszteny hadsereget tud összehívni. Lotharingiai Károly seregében angol, francia, olasz, lengyel önkéntesek mellett harcolnak a magyarok. 1686-ban sikerül kiverni Budáról a törököt – Petneházy hajdúi kitűzik a Szűz Máriás lobogót. Savoyai Jenő, korának legnagyobb hadvezére, Zentánál megsemmisítő vereséget mér a törökre.

A Habsburg uralom kezdete

A 150 éves elnyomás után végre felszabadult Magyarország mégsem a maga ura: Lipót császár úgy tekinti Magyarországot, mint egy meghódított idegen tartományt. A Habsburgok segítségével megszabadult Magyarország a töröktől, de teljesen a Habsburgok fennhatósága alá került. A felszabadult országrészek birtokai csak nagy nehezen és drágán kerülnek vissza jogos magyar tulajdonosaik kezébe. Sok birtokot kapnak idegenek, és tömegesen jönnek be szlávok a Délvidékre. Súlyos adók, idegen, osztrák katonaság eltartása, garázdálkodó, kegyetlenkedő osztrák helytartók önkénye nyomorgatja az országot és a népet. 1697-ben kirobban a hegyaljai felkelés. Vezérei Esze Tamás és Tokaji Ferenc.

A Rákóczi szabadságharc

Az ország nyomora, az igazságtalanságok miatti elkeseredés és az elnyomás kirobbantja a kuruc felkelést (1703–1711). II. Rákóczi Ferenc, erdélyi fejedelmek leszármazottja, Zrínyi Ilona fia lesz ennek a szabadságharcnak a vezére. Zászlója alatt, először harcol együtt, hosszú idő után újra a magyar nemes és a jobbágy. Rákóczi meg tudja nyerni a franciakat, hogy segítsenek neki a Habsburg elnyomás ellen, és a franciak egy ideig pénzzel segítik a Rákóczi szabadságharcot. Amikor azonban a francia pénzbeli segítség megszűnik, és pestis járvány tör ki a kurucok seregeiben, a több éves háborúban teljesen kimerült ország és a kuruc sereg egy utolsó nagy vereség után a nagy majtényi síkon leteszi a fegyvert. (*Nagy majtényi síkon, letörött a zászló...*) Bár a békekötés szerint a császár mindenkinél megkegyelmez, Rákóczi sok hívével mégis az emigrációt választja. Rákóczi, az ország leggazdagabb főura, Rodostóban (Törökország) hal meg számkivetésben. 1906-ban hozzák haza holttestét, és a kassai dómban helyezik örök nyugalomra anyja, Zrínyi Ilona mellett.

Rákóczi felkelése megbukott, de a bécsi udvar belátta, hogy elnyomó politikával nem lehet Magyarországon békét és nyugalmat teremteni.

Habsburg uralkodók

III. Károly (1711–1740) jóindulatú uralkodó. Uralkodása alatt lassan újra beindul az élet. A lakatlan területekre idegeneket hívna be és telepítenek le (osztrák, cseh, sváb, román, rutén, és horvát nemzetiségeket.) Ezenkívül jelentős még az országon belüli migráció és a spontán bevándorlás az országba.

III. Károlynak nincs fia, ezért elfogadta a Habsburg birodalom tartományaival, hogy leányágon is tovább uralkodhasson a Habsburg dinasztia. Ezt a törvényt úgy hívják, hogy „*Pragmatica Sanctio*”. Így kerül Mária Terézia az osztrák császári és magyar királyi trónra.

Mária Terézia uralkodása (1740–1780) kezdetét háborúk zavarják. A királynő hívei a magyar seregek segítségével győzik le a királynő ellenfeleit, és megmentik a meggingott Habsburg birodalom hatalmi pozícióját is Európában. Mária Terézia ezért igen hálás a magyaroknak. Az előző Habsburg uralkodók bizalmatlanságát a magyar alattvalókkal szemben nem folytatja, és a következő

Rákóczi lovassági zászlója

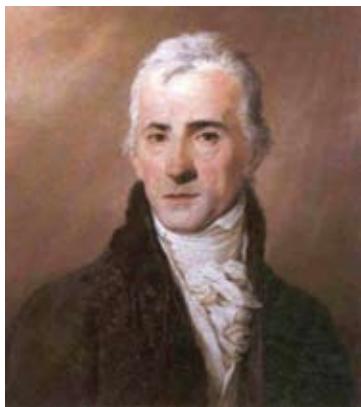
Rákóczi Ferenc

Mária Terézia

történelem

Kazinczy Ferenc nyelvújító

békeidőben sok jó törvényt hoz. Az Urbárium pontos és jó intézkedéseket fektet le a jobbágyság számára. A Ratio Educationis a nevelés és iskolaüggyle foglalkozik. Elemi iskolákban magyarul taníthatnak. Közép- és főiskolákban kötelező a német nyelv, de elnézik a magyar nyelv tanítását is.

A középkor eszményképe a vallásos ember, vallásos uralkodó volt. A XVIII. században, a felvilágosodás eszményképe a hasznos polgár és a tiszta ész uralma.

Mária Terézia halála után fia, **II. József** kerül a trónra (1780–1790). II. József felvilágosodott abszolutizmussal akarja a Habsburg birodalom egységét megerősíteni. Nem koronáztatja meg magát a magyar Szent Koronával, hogy ne kösse eskü, ezért a magyar nép a „kalapos király” csígnevet ragasztja rá. Több alkotmányellenes rendeletet ad ki. Halálos ágyán legtöbb rendeletét visszavonja, kivéve a „Türelmi Rendelet”-et, mely a vallások egyenjogúságát mondja ki, és a jobbágycsatorna vonatkozó jó rendelkezéseit.

A Habsburg uralkodók által folytatott elnémítő törekvések, éppen az ellenkezőjét váltották ki a magyarokban: elindult a magyar nyelv és irodalom ápolása és fejlesztési mozgalma. A felvilágosodás eszméi a magyar írók öntudatra ébredésének és a reformgondolatoknak lettek elindítói.

1789-ben kitör Franciaországban egy véres forradalom. Meggyilkolják a királyi családot. **I. Ferenc** (1792–1835) a francia forradalomból azt a tanulságot vonja le, hogy trónját csak abszolutista uralommal tudja megőrizni. Ezért elzárkózik minden reformtörekvés elől. I. Ferenc abszolutista uralkodása alatt mégis akad két olyan magyar főnemes, akik elkezdenek az ország felelősségére és öntudatosodásán dolgozni: gróf Festetics György 1797-ben megalapít Balatonmenti keszthelyi birtokán egy középfokú gazdasági tanintézetet, a Georgikont, és gróf Széchényi Ferenc 1802-ben megalapítja a Magyar Nemzeti Múzeumot.

Festetics kastély

Nemzeti Múzeum a XIX. század közepén.

Reformkor, szabadságharc és kiegyezés (1800–1900)

Összefoglaló:

A 19. század első felében nagy lépésekkel haladt az ország gazdasági és kulturális fejlődése. Gróf Széchenyi István vezetésével fejlődött az ipar, a kereskedelem, a közlekedés, a folyók szabályozása és az építkezés. Megalakult a Magyar Tudományos Akadémia, és számos író, költő vállalt közéleti szerepet (Kölcsey, Petőfi, Arany, stb.). Voltak olyan politizáló értelmi ségek, akik elsősorban nagyobb politikai szabadságot kívántak kivívni. Bár ennek megszerzése békésen indult, végül a Kossuth Lajos által vezetett 1848-as szabadságharcba torkollott. A már sikeresnek látszó szabadságharcot orosz segítséggel sikerült a Habsburg-háznak levernie. De a küzdelem bebizonyította, hogy nem folytatódhat az addigi abszolutista uralkodás. Ezért néhány év kegyetlen megtorlás után Deák Ferencnek sikerült egy olyan kiegyezést elérnie, amelynek értelmében Magyarország és Ausztria két önálló és egyenrangú ország lett, közös uralkodóval és 3 közös miniszterrel. Így született meg 1867-ben az Osztrák-Magyar Monarchia, amely egész az első világháborúig egy erős és fejlődő egység volt.

„Szent Szövetség” a nacionalizmus ellen

A XIX. században egy új politikai eszme kezd kibontakozni: a nacionalizmus. Ennek azonban nem örülnek a nagy birodalmak uralkodói. A 3 abszolutista uralkodó, az orosz-porosz-osztrák „Szent Szövetséget” köt (1815), hogy közös erővel meggátoljanak minden nemzeti szabadságmozgalmat. De az emberek reformok, illetve szabadság és függetlenség utáni vágyát már nem lehet visszatartani.

Gróf Széchenyi István reformprogramja

A világot járt, nagy műveltségű főúr, gr. Széchenyi István teszi meg az első komoly lépést Magyarországon a reform felé: birtokai egy egész évi jövedelmét felajánlja egy Tudós Társaság (a későbbi Magyar Tudományos Akadémia) megalapítására, amelynek az az elsődleges feladata, hogy a magyar nyelvet modernizálja. Ennek első gyümölcse: 1830-tól a magyar nyelv kötelező lesz az állami tiszttisztelőknek. Pár év múlva már a magyar nyelvet hivatalos nyelvnek nyilvánítják, és ez megindítja a reformot minden vonalon.

De Széchenyi István nem áll meg ennyinél. Hisz a magyar nép tehetségében, szorgalmában. Úgy érzi, hogy csak meg kell változtatni azokat a dolgokat, amelyek megakadályozzák a fejlődést.

Kokárda

Petőfi Sándor

gr. Szécsenyi István

Széchenyi Lánchíd

Három tanulmányával: „Hitel” – „Világ” – és „Stádium” felsorolja a hibákat és a fejlődés gátjait, és új utat mutat. A következő években több igen hasznos intézményt alapít vagy alapított, és fontos építkezéseket valósít meg: Kaszinó, Mezőgazdasági Egylet, Duna Gőzhajózási Társaság, Vaskapu, Tisza szabályozása, szélmalomok, hengermalomok, hajógyár, vasöntőművek, mezőgazdasági gépek gyárainak felállítása, Lánchíd és azon hídvám mindenki számára egyformán.

Kossuth Lajos

Kossuth Lajos és a szabadságharc

Megvolt a remény arra, hogy a magyar fejlődés nyugodt formában megvalósuljon. Széchenyi a kormánnyal egyetértésben akarta a reformokat végrehajtani. A másik nagy magyar alakja az akkor korszaknak, Kossuth Lajos máshogyan gondolkozott. Mások voltak az elképzélései és megoldási javaslatai. Elsősorban az ország önállóságát akarta elérni. A népet végülis a köznemes Kossuth hódítja meg a fönemes Széchenyivel szemben.

Európán forradalmak szele sötör végig! 1848-ban sorra kitörnek a forradalmak: Párizsban, Bécsben, Milánóban és Berlinben.

1848. március 15-én Budapesten is kitör egy vérontás nélküli forradalom: Petőfi Sándor elszavalja Nemzeti dal című versét. A radikális ifjúság 12 pontban összefoglalja a nemzet kívánságait, amelyek lényegében Kossuth programponktai is. Az Országgyűlés elfogadja ezt, és nekiáll az új törvények megfogalmazásának.

A király a törvényeket azon nyomban aláírja, bár ezek a lelkes sietség miatt, nem voltak nagyon jól átgondolva. Hiányoztak például a nemzetiségek jogairól, nyelvhasználatáról szóló meghatározások. Ebbe bele lehetett kötni. Ezt a bécsi kamarilla meg is teszi. (A „kamarilla” az uralkodót körülvevő és befolyásoló udvarnokok csoportja, amely nem minden dolgozik a felelős miniszteriumokkal egyetértésben.)

**Forradalmi népgyűlés
a Nemzeti Múzeum előtt**

A kamarilla már régóta lázította a nemzetiségeket Magyarország ellen. Ezek most harci szándékkal el is indulnak a magyarok ellen. Magyarország egyezkedni akar, de nem lehet. Katona kell, veszélyben a haza. A király azonban nem ad katonát. Kossuth egy nagyszerű beszédet mond „A haza védelméről”, saját aláírásával bankjegyeket bocsájt ki, engedély nélkül elkezd toborozni és fegyvereket gyártani. Mindez törvénytelen, de a nemzet önfenntartása érdekében, elkerülhetetlen lépés. Széchenyi idegösszeroppanással elmegyogyintézetbe kerül.

Kitör az 1848-as szabadságharc. Nagy alakjai: Görgey Artúr, a nagyszerű fiatal hadvezér, Bem József, lengyel szabadságharcban részt vett katonai vezető. A szabadságharc egyik emlékezetes alakja Gábor Áron, aki ágyúkat önt. (Gábor Áron rézágyúja, *fel van virágoszva..*)

Kezdeti győzelmek után, vereségek következnek

Ferenc József (1948-1916) kerül a trónra 18 évesen. Egy győzelem után, amiről az osztrákok azt hiszik, hogy a magyar fő sereget győzték le, hibásan informálják a fiatal királyt, aki a kamarilla nyomására egy ügyetlen nyilatkozatot ad ki: Magyarországot osztrák birodalmi tartománnyá süllyesztí, leszakítja tőle Erdélyt és Horvátországot, és Délvidéken önálló szerb katonai őrvidéket állít fel.

1849 márciusától a „tavaszi hadjárat” Görgey zseniális stratégiával, sorozatos győzelmekkel indul. A reménytelű lelkesedés újra fellángol a magyar népben és radikális vezetőiben: Debrecenben egy országgyűlésen kimondják Magyarország függetlenségét és a Habsburg-Lotharingiai-ház trónfosztását. Kossuth Lajost kormányzójává választják.

**Habsburg
katonai zászló**

**Gábor Áron emlékmű
Erdélyben**

I. Ferenc József

164

történelem

A bécsi kormány – a Szent Szövetség értelmében – I. Miklós orosz cárhoz fordul segítségért. A cári hadsereg hatalmas katonai erővel érkezik, és eldönti a szabadságharc sorsát. Petőfi elesik, Kossuth lemond, Görgey leteszi a gyergyert Világosnál.

Osztrák-Magyar Monarchia

Deák Ferenc

Kiegyezés és az Osztrák-Magyar Monarchia megszületése

1849 októberében elkezdődik egy büntető, véres megtorlás: Haynau tábornok „örökre el akarja venni a magyarok kedvét a forradalmaktól...” Bebörtönzések, kivégzések: 13 aradi vértanú. Utódja, Bach Sándor belügyminiszter, más eszközökkel, de folytatja az elnyomást (Bach korszak). Széchenyi a szanatóriumból írásával felhívja a világ figyelmét Bach garázdálkodására, mire elköbozzák írásait, és végül öngyilkosságba kergetik a „legnagyobb magyar”-t. Sok 48-as magyar honvédtiszt és Kossuth Lajos külföldre menekül.

A legmélyebb elkeseredésben elkezdi áldásos és eredményes munkáját Deák Ferenc, a „haza bőlcse”. Deák Ferenc megfogalmazza, hogy hogyan lehet egy új életet elkezdeni Ausztriának és Magyarországnak közösen. Lassan tisztul a helyzet. Ausztriának más komoly problémái is vannak, nagy darabokat elveszít birodalmából. Ferenc József lemond az abszolutista uralkodásról, és egy egyetlen és egységes összbirodalom gondolatáról. Megérik a helyzet Ausztria és Magyarország között egy kiegyezésre.

történelem

Budapest, Parlament

1867-ben Ferenc József osztrák császárt magyar királyá koronázzák, és megszületik az „Osztrák-Magyar Monarchia”. Dualista államforma = a két ország önálló és független, külön kormányokkal. Közös uralkodó (osztrák császár, magyar király) és 3 közös minisztérium van: külügy, pénzügy és hadügy.

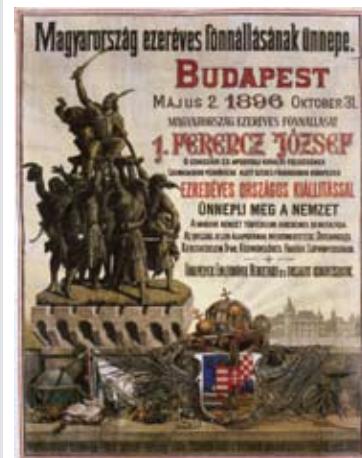
A kiegyezés után megindul a fejlődés és Magyarország egy modern állammá alakul át. Ennek a korszaknak nagy alakjai Tisza Kálmán a magyar miniszterelnök (1875–1890) és gr. Andrássy Gyula közös, osztrák-magyar külügyminiszter.

A millennium (a honfoglalásnak ezredik évfordulója) közeledtével nagy építkezések indulnak meg az országban: Ferenc József-híd, Újpesti vasúti-híd, földalatti, Andrássy út, Vígszínház, Országház (Parlament), Iparművészeti Múzeum, Feszty körkép.

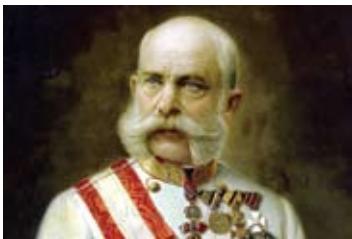
1896-ban maga Ferenc József nyitja meg Budapesten az európai kontinens első földalatti járatát és az ezredévi kiállítást.

Feszty körkép részlete az Ópusztaszeri Nemzeti Emlékpark-ban

Ezredéves Országos Kiállítás plakát, 1896

Ferenc József
idősebb korában

Az I. világháború és a trianoni békediktátum

Összefoglaló:

Erős politikai feszültségek uralták Európát a 20. század elején. Magyarországon a magyarokon kívül több nemzetiség élt: szerbek, szlovákok, románok, stb. A nacionalizmus erősödésével ezek egyre inkább követelték önállóságukat. A feszült európai helyzetben egy szikra – az osztrák trónörökös meggyilkolása Szarajevóban (Bosznia) – robbantotta ki az I. világháborút, amely a Monarchia vereségével és felbomlásával zárult. A Magyarországra ráerőszakolt igazságtalan trianoni békeszerződés szétdarabolta az országot, és elvette területének 2/3-át. Közös történelmi múlttal nem rendelkező, egymással korábban szemben álló népcsoportokat új, mesterséges országokba tömörítettek. Így született pl. Csehszlovákia és Jugoszlávia, amelyek a 20. század végén szétestek. Közben kitört Oroszországban a kommunista forradalom, amelynek folyományaként 1919-ben megpróbálták Magyarországon is megvalósítani a kommunizmust. Ezt a nemzeti erőknek sikerült leverniük, és Horthy Miklóst választották meg kormányzónak.

Európai hatalmak az I. világháború előtt

Feszültségek Európában a Monarchián kívül és belül

Míg Magyarországgal most békében és rendben van a Monarchia, sok más vonalon, belső gondokkal küszködik. A csehek, románok, szerbek egyre hangsabban elégedetlenkednek, és sok szociális kérdés megoldatlan. Európa más részei fölött is sűrűsödnek a felhők.

A franciák revansot akarnak venni a németeken, akiktől 1871-ben csúnya vereséget szenvedtek. A cári Oroszország a pánszlávizmust akarja megvalósítani, ezért kihasználja a Monarchiában kialakult feszültséget, és hatalmas Monarchia ellenes propagandát fejt ki.

Az I. világháború

1914. június 28-án meggyilkolják Ferenc Ferdinándot, a Monarchia trónörökösét Szarajevóban, és ez kirobbantja az első világháborút. Tisza István, magyar miniszterelnök, minden előket, hogy a háborút megakadályozza, de hasztalan.

1914. július 31-én általános mozgósítás. A legjelentősebb szembenálló hatalmak: az antant (eredeti elnevezése entente) = Franciaország, Anglia és Oroszország, később belép oldalukon Belgium, Olaszország, Görögország, Szerbia és Amerika. A másik oldalon a központi hatalmak = a Monarchia, Németország, később Bulgária és Törökország.

Elindul egy véres háború, amelyben sok ország küzd egymás ellen és amely, befejezése után, megváltoztatja egész Európa képét. Győzelmek, vereségek váltakoznak, és igen nagy az emberi veszteség.

1917-ben kirobban Oroszországban egy forradalom, és a bolsevisták megdöntik a cári uralmat. Lenin és Trockij kommunista kormánya kilép a háborúból.

1917-ben lép be Amerika a háborúba, hatalmas ember- és anyagtartalékaival.

1918-ban sorra jönnek a végzetes csatavesztések. Végülis minden fronton összeroppannak a központi hatalmak, és elveszítik az I. világháborút.

Magyarország feldarabolása

Magyarországon a fegyverszünet megkötéséig nem volt idegen katona. Katonáink idegen földön harcoltak (*Kimegyek a doberdói harctérre*). 530 965 magyar hősi halott maradt a csatatereken. Az ország belefáradt a 4 éves vérontásba. A hadsereget leszerelik és hazaküldik a katonákat. De ezt a legrosszabb pillanatban teszik. Köröskörül áll egy új ellenség, az Osztrák-Magyar Monarchia kötelékéből felszabadult nemzetiségek. Amikor azok elindulnak ellenünk, nincs aki megvédeje határainkat és az országot.

Kitör az „Ószirózsás forradalom”. Megölök Tisza István magyar miniszterelnököt, aki ellenezte a háborút, és gróf Károlyi Mihály lesz a miniszterelnök.

1918. november 16-án IV. Károly, az Osztrák-Magyar Monarchia császára és Magyarország királya lemond uralkodói jogairól, és Károlyi Mihály kikiáltja a köztársaságot. Budapestre érkeznek a magyar kommunista párt Oroszországban tartózkodó vezetői: Kun Béla, Szamuely Tibor, Rákosi Mátyás és velük jön 24 kommunista mozgalmi ember.

A háború képei

Tisza István

Kun Béla agitál**Horthy Miklós bevonul Budapestre**

1919. március 21-én megalakul és július 31-ig, 133 napon át tart a Tanácsköztársaság, ez az első magyarországi kommunista hatalomátvételi kísérlet Kun Béla vezetésével. Megkezdődik a bolsevista tervek kivitelezése: üzemek államosítása, szakszervezetek bolsevizálása. Terrorcsapatok tartják rettegésben a népet. Megszüntetik a fővárosi iskolákban a hitoktatást. Megalakul a Vörös Hadsereg.

1919. május 30-án a francia megszállás alatt álló Szegeden, gróf Károlyi Gyula ellenkormányt alakít. Ebben benne van Teleki Pál mint külügyminiszter és Horthy Miklós, akit az antant is pártol, mint hadügyminiszter. 1919. július 31-én megbukik a proletár diktatúra, Kun Béla Tanácsköztársasága.

Horthy Miklós, a Nemzeti Hadsereg élén, bevonul Budapestre (1919. november 16). Pár hónap múlva kimondják az 1867-es "Osztrák-Magyar Kiegyezés" megszüinését, Magyarország ősi függetlenségének helyreállítását a királyi államforma megtartásával. Kormányzóvá választják nagybányai Horthy Miklóst.

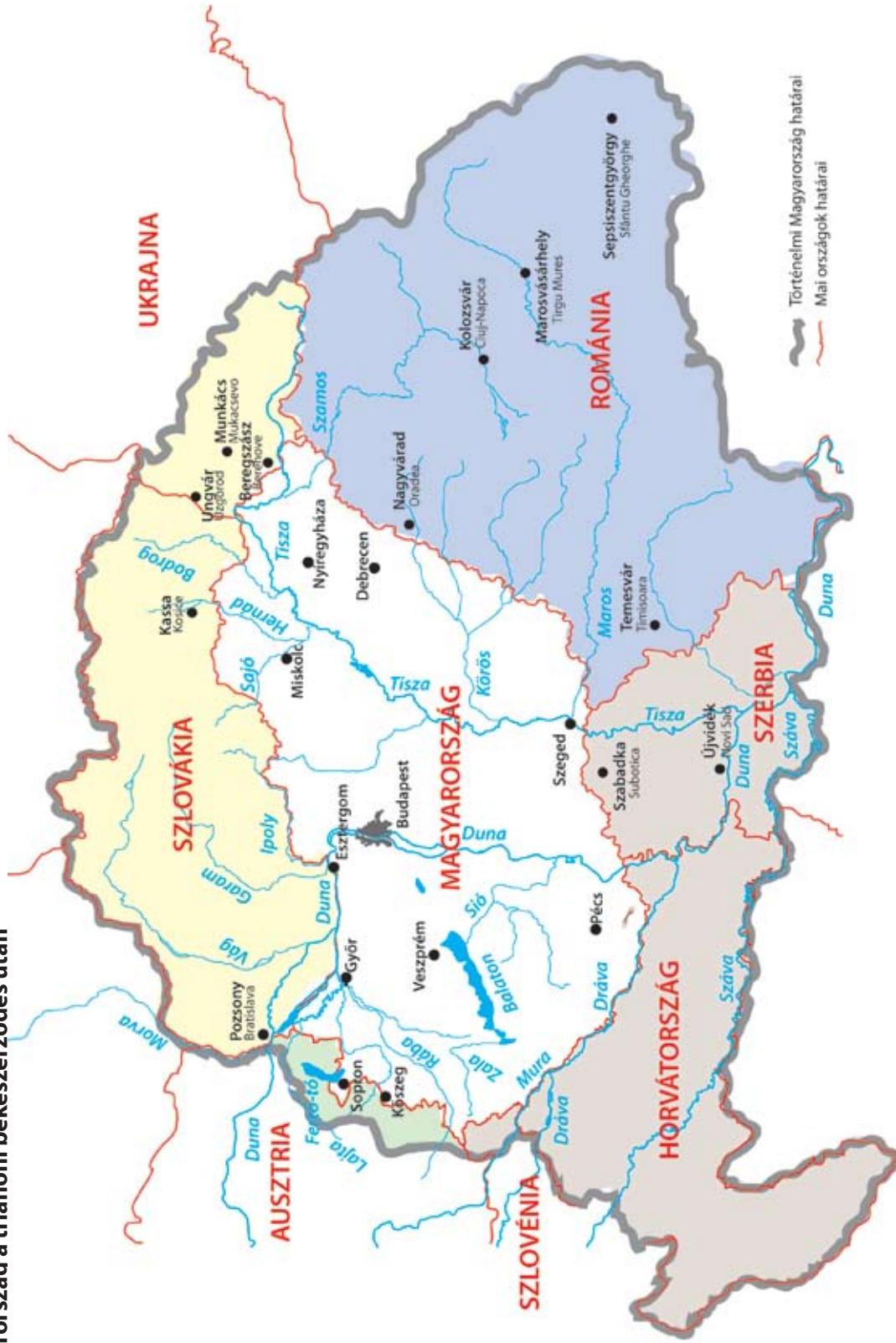
1920. január 5-én elutazik a magyar békeküldöttség Párizsba. Vezetője gróf Apponyi Albert, és a főmegbízott Teleki Pál. A békikonferencia legfelsőbb tanácsa, Clemenceau elnökletével fogadja a magyar küldöttséget, és már közli a Magyarországgal kötendő béke feltételeit. A békeküldöttség a feltételeket elfogadhatatlannak nyilvánítja.

A felkészültség igazságunk védelmében mit sem számított: Magyarország felosztása már elintézett tény volt. A magyar delegáció hiába kérte a lakosság megszavaztatását a wilsoni pontok értelmében, hiába érvelt Teleki Pál néprajzi térképeivel. 1920. június 4-én aláírják a Magyarországgal kötött békeszerződést a versailles-i Kis Trianon palotában.

A szerződés következtében Magyarország elvesztette területének 2/3-át. Északon a Felvidék az újonnan létesített Csehszlovákiához került, Erdély Romániához, a Délvidék pedig a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, és azáltal a később alakuló Jugoszláviának része lett. (Ezek a mesterségesen létesített országok – Csehszlovákia és Jugoszlávia – közös történelemmel nem rendelkező, egymással nem feltétlenül jól összeférő népcsoportokból álltak, és ezért a 20. század végén szét is estek.) Az aláírás percében a békeszerződés elleni tiltakozásul Magyarországon megkondulnak a harangok, a közlekedés leáll 10 percre, bezárfák az üzleteket, iskolákat és egyetemet.

Az elcsatolt területekre szorult magyarság, vagyis azok a magyarok, akiknek a feje fölött "átment" a határ – akik nem mozdultak el ősi lakhelyükön, mégis egyik napról a másikra más ország kisebbségi polgárai lettek – a következő évtizedekben tömegesen vándorbotot fogtak és kivándoroltak: ki Magyarországra, ahol a megcsontkított ország ezeket a menekülteket is el kellett tartsa, álláshoz kellett juttassa; ki Észak-Amerikába, ki Dél-Amerikába, ki Ausztráliába vagy máshová.

Magyarorszáq a trianoni békeszerződés után

Elcsatolt területek

Szerb-Horvát-Szlovén Királyságának Ausztriának

Csehszlovákiának

Romániának

történelem

Horthy Miklós kormányzó

A két világháború között és a II. világháború

Összefoglaló:

A trianoni döntés révén Magyarország nemcsak területének 2/3-át, de ezzel ásványi és erdei kincseinek nagy részét is elvesztette. Ugyanakkor a megcsonkított országnak sokezer menekültet be kellett fogadnia, akik az elcsatolt területekről érkeztek. Ráadásul ekkor volt a harmincas évek nagy gazdasági világválsága. Mindennek ellenére az ország húsz év alatt nagyon fejlődött gazdaságilag, iparilag és az egészségügy és iskoláztatás terén. Modern szociális törvények születtek. Az államforma királyság volt, de a király helyett Horthy Miklós, mint kormányzó állt az ország élén. Az akkor normák szemszögéből nézve az államforma demokratikus volt.

Németországban Hitler került hatalomra. 1939-ben megtámadta Lengyelországot, és kitört a II. világháború. Magyarország nem akart háborút, és két évig sikeresen megőrizte semlegességét. De Hitler egyre erősebben követelte Magyarország hadbalépését, és végül 1941 júniusában Magyarország Németország oldalán lépett be a háborúba. A háború sok milliós emberáldozatot követelt: katonák, civilek és – az egyik legszégyenteljesebb tragédia – sok százezer zsidó kivégzésével járt. Magyarország szovjet megszállás alá került. Visszatértek a trianoni határok. A népre ráerőszakolt kommunista rendszer és annak elnyomása, terrorja 1956-ban kirobbantotta a forradalmat.

Magyarország sikeres talpraállása

Magyarország a trianoni megcsonkítás után kezdett talpraállni. A sorra következő miniszterelnökök ezt próbálták elérni. Az első, gr. Teleki Pál, először a politikai és gazdasági helyzetet próbálta megszilárdítani, majd egy mérsékelt földreformot hajtott végre, amely által 400 ezren kaptak birtokot.

Utána gr. Bethlen István tízéves miniszterelnöksége következett. Ő a belpolitikát hozta rendbe és az ország pénzügyi helyzetét. minden vonalon modernizált, nagy fejlődést ért el az iparban és közlekedésügyben. Beindította az exportot. Majd modern szociális törvényeket hoztak: betegség- és balesetbiztosítás, meghatározott minimális munkabér fizetése, fizetett szabadság, családi bérpótlék, stb.

gr. Teleki Pál

Az alap- és középfokú iskolák száma 7418-ról csaknem a duplájára: 13 780-ra növekedett. 160 új kórház épült a meglévő 187 mellé, és bennük megkétszereződött az orvosok száma. 2628 km (1622 mi.) elsőrendű országút és 8671 km (5352 mi.) vasútvonal épült. Az 1927-ben bevezetett új magyar pénz – a pengő – erős és stabil volt.

Magyarország a külpolitikai bezártságból először 1924-ben lépett ki, amikor cserkészeink résztvettek a Második Cserkész Világjamboree-n Koppenhágában, Dániaban. Verseny csapatunk Anglia és Észak-Amerika után a harmadik helyezést érte el.

Külpolitikai téren Magyarország 1927-ben tudott kitörni az ellenséges gyűrűből az Olaszországgal kötött barátsági szerződés révén. 1931-ben az osztrák-magyar és 1934-ben az olasz-osztrák-magyar egyezmény értelmében Magyarország egyensúlyba került a körülötte összeszövetkezett utódállamokkal ("Kisantanttal") szemben.

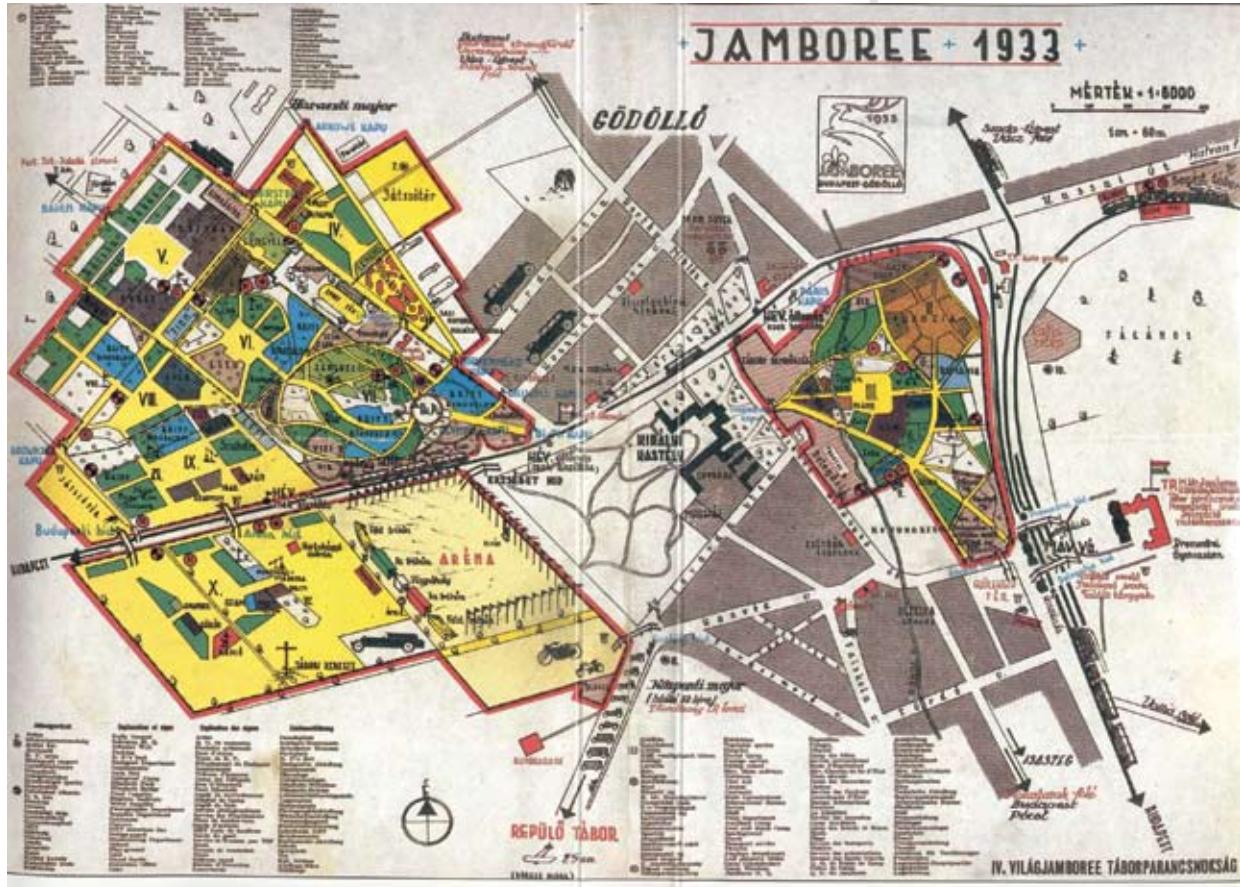
1929-ben kirobbant a gazdasági világválság. Ez Magyarországon is félbeszakította a gazdasági fejlődés folyamatát. Időközben a nemzetközi körülmények kedvezőbbé váltak. A nagyhatalmak eltörölték Magyarország jóvátételi kötelezettségeit. Magyarország kereskedelmi szerződéseket kötött Németországgal, Olaszországgal és Ausztriával. A legfontosabbat a már Hitler vezette Németországgal. Magyarország több ezer vágómarhát, tonnászám sertéshúst, szalonnát, zsírt és búzát szállított a németeknek. 1936-ra Németország lett Magyarország legfontosabb külkereskedelmi partnere.

1933-ra Magyarország nyerte el a IV. Cserkész Világjamboree rendezését. Ezen a nagyszerűen megszervezett eseményen Gödöllőn, 54 ország 26 ezer cserkésze vett részt, és maga Baden-Powell is megtisztelte cserkészmozgalmukat személyes jelenlétével.

gr. Bethlen István

Gödöllői nagytábor térképe

történelem

A IV. Cserkész Világjamboree

A gödöllői nagytábor jelvénye

Egy cserkészcsapat a gödöllői nagytáborban

1938 novemberében a magyarok revízió-álmának első pontja valóra vált: az „első bécsi döntés” visszaadta Magyarországnak a Felvidék déli, magyarlakta sávját. A döntést a szlovák és magyar felek által felkért két döntőbíró, a német és olasz külügymintiszter hozta.

Pax Ting leánycserkész világtalálkozó bélyege

1939-ben a világ leánycserkészei rendezték meg találkozójukat, a Pax Ting-et Magyarországon, szintén Gödöllőn. Pár hétre rá, hogy a vendég cserkészlányok hazautaztak, kitörte a második világháború.

A II. világháború

1939 szeptemberében a Hitler vezette Németország megtámadja Lengyelországot, és kirobban a II. világháború.

Magyarország nem akar a háborúban résztvenni. Két esztendeig meg is tudja őrizni „nem-hadviselő” szerepét.

1939-ben ismét Teleki Pál lesz a miniszterelnök. Az áhított határrevízió folytatódik: 1939 márciusában – a németek beleegyezésével – a magyar hadsereg harc nélkül visszafoglalja a Trianonban Csehszlovákiához csatolt Kárpátalját. Az elcsatolt területek sorozatos visszakerülésével egyre erősödik a németbarát hangulat az országban. Telekinek továbbra is legfőbb célkitűzése a megcsónkított Magyarország határai revíziójának békés folytatása.

A második bécsi döntés (1940. augusztus 20.) visszaadja Magyarországnak a többségen magyarlakta Észak-Erdélyt és Székelyföldet. Ismét az olasz és német külügyminiszterek a döntőbírók.

A háborúban a németek győzedelmesen haladnak előre. Már majdnem egész Európát lerohanták, majd a Szovjetuniónak üzennek hadat. Egyre erősebben követelik, hogy Magyarország is lépjen be aktívan a háborúba.

Teleki „örök barátsági” szerződést köt Jugoszláviával Belgrádban (valaha Nándorfehérvár). 1941. április 2-án a németek egy hadműveletet indítanak Jugoszlávia ellen, és szabad átvonulást követelnek Magyarországtól. Teleki Pál miniszterelnök, aki 4 hónappal azelőtt kötötte meg az örök barátsági szerződést Jugoszláviával, ebbe természetesen nem egyezik bele. A németek további nyomást gyakorolnak a magyar államférifira. Teleki nem lát más kiutat, és öngyilkos lesz. Április 6-án a német hadsereg megindul Jugoszlávia és Görögország ellen.

1941. április 11-14: A jugoszlávai német katonai akcióval párhuzamosan a magyar honvédség bevonul Délvidékre. Ezzel be is fejeződik a revízió Magyarország számára.
A németek ismételt és egyre erőteljesebb követelésére Magyarország 1941. június 27-én belép a háborúba.

Hitler hatalmas támadást indít Oroszország ellen. Egészen Moszkváig eljut, de aztán eléri az orosz télt. A szovjet erők bekerítik a Sztálingrádot ostromló német hadtestet. Itt fordul meg az európai háború sorsa. A németek hatalmas emberveszteségekkel elkezdk visszavonulásukat. A magyar 2. hadsereg is teljesen megsemmisül a Don mellett.

A magyar kormány megpróbál a háborúból kilépni. Kapcsolatot keres Angliával, és fegyverszüneti tárgyalásokat folytat a szovjetekkel. A németek tudomást szereznek ezekről a titkos tárgyalásokról, és 1944. március 19-én megszállják Magyarországot.

Az Egyesült Államok is belép a háborúba a Szövetségesek oldalán. 1944 júniusában a szövetséges haderő partraszáll Normandiában (Franciaországban). Ugyanakkor megindul a nagy orosz támadás is keletről. Októberig már Magyarország határáig nyomják vissza a németeket.

Horthy Erdélyben 1940-ben

A magyar 2. hadsereg a Don kanyarnál

1944. október 11. A magyar küldöttség Moszkvában előzetes fegyverszüneti megállapodást ír alá. A megállapodás feltétele az, hogy a magyar csapatok visszavonulnak az 1937-es határok mögé. Október 15-én Horthy kormányzó bejelenti a rádióban, hogy fegyverszünetet kért. A németek elrabolják Horthy fiát, így kényszerítik a kormányzót lemondásra és a hatalom átadására: a szélső jobboldali Szálasi Ferenc veszi át a hatalmat.

A német megszállás (1944. március 19.) és Szálasi Ferenc (1944. október 16.) hatalomra jutása Magyarországon is magával hozta a zsidóság tömeges deportálását és kivégzését (Holokauszt). A két világháború között a magyar kormányok fejezték a szélsőségeket, és a szélsőséges pártok – baloldalt a kommunisták, jobboldalt a nyilasok – be is voltak tiltva. Hitler folyamatosan zsidóellenes nyomást gyakorolt, és követelte a magyar kormánynak a zsidóság elleni fellépését. 1938-tól kezdve fokozatosan születtek is korlátozások és disszkrimináló törvények a zsidóságot illetően, de a kormány sokáig ellenállt a nyomásnak a deportálással kapcsolatban. Ez a német megszállással és Szálasi hatalomra jutásával lehetetlenné vált, és Magyarországon is bekövetkezett ennek a korszaknak egyik legszégyenteljesebb tragédiája.

1944. október 25-én szovjet és román csapatok Nagyvárad vonalánál elérik a trianoni határt. Megindul a Vörös Hadsereg támadása a Duna-Tisza közén. Nemsokára elérik Budapest déli határát. 1944. decemberében megkezdődik Budapest ostroma. A főváros több mint 50 napig tartja magát, majd elesik. A Duna megáradva, hidak lerombolva, rom-utcák kiégve, halottak százai temetetlenül.

A felrobbantott Lánchíd

1945. április 4. A szovjet hadsereg féléves hadjárat után eléri Magyarország nyugati határát. Ezzel a szovjet megszállás teljes lesz.

1945. május 8-án Németország kapitulál. Vége a második világháborúnak az európai fronton. 50 millió halott. Magyarország elveszti a revízió során visszaszerzett területeit, és újra a trianoni kis ország lesz. De a letragikusabb, hogy a nagyhatalmak, amikor már biztosak a győzelmükben, 1945. február 4. és 11. között a jaltai konferencián felosztják maguk között a meghódított európai területeket. A konferencia résztvevői Sztálin, Roosevelt és Churchill. Magyarországot a szovjet hatalmi érdekkörbe sorolják.

Szovjet megszállás, a kommunizmus bevezetése

Magyarország a győztes Szovjetunió kezébe kerül. Aki teheti még nyugat felé menekül. A Menekültek Nemzetközi Szervezete (IRO) megkezdi a nyugatra menekült magyarok védelmét és kivándoroltatásukat.

A megszálló szovjet seregek nyomában kommunista vezetők érkeznek Magyarországra. Előkészítik az országot a kommunista hatalomátvételre. Az első – még szabad – választásokon a kommunista párt csak nagyon kis százalékot kap, ez bizonyítja, hogy a magyar nép nem akarta a kommunizmust. De 1948/1949-re a kommunisták, a megszálló szovjet csapatok támogatásával, teljes mértékben átveszik a hatalmat. Megkezdődik Rákosi Mátyás proletárdiktatúrája. Felszámolják a pártokat, csak egy párt marad, a kommunista párt.

Megindítják harcukat a vallásoktatás és egyházi iskolák ellen. Mindszenty hercegprímás tiltakozik az egyházi iskolák államosítása ellen. Elfogják esztergom palotájában (1949. január). A hercegprímás bebürtözésével a világ figyelme a magyarság bolsevizmus elleni hősi küzdelme felé fordul. Amikor életfogytiglani fegyházra ítélik, a világ közvéleménye felháborodással tiltakozik. Truman, amerikai elnök „gyalázatnak” nevezi a Mindszenty pert. Ordas Lajos evangélikus főpapot is bebürtözik. Feloszlatják a szerzetesrendeket, 11 ezer szerzetest szórnak szét, 2000 papot internálnak, és terrorhadjáratot indítanak a püspöki kar ellen.

A nyugati határon aknasávot és drótsövényt húznak. Bezárul a „vasfüggöny”. 200 ezer magyar hadifogoly sínylődik orosz hadifogságban. 1950 után a legsötétebb terror évei nehezednek a magyarságra. Szervezett besúgórendszer, politikai rendőrség, munkatáborok, börtönök, kitelepítések, kínzások. Sokakat zárnak börtönbe, vagy telepítenek ki teljesen ártatlanul. Ezreket belyegeznek meg azzal, hogy „osztályidegenek”, származásuk miatt. Ha valaki nem akar belépni a pártba, vagy rokona van nyugaton, azt is kiközösíti a rendszer. Ezeket kilakoltatják otthonaikból, csak szolgai állást kapnak, gyerekeik nem jutnak be jó iskolákba vagy egyetemekre.

Államosítják a vállalatokat, és a parasztságot szövetkezetekbe (kolhozokba) erőszakolják.

1953-ban meghal Sztálin. A többi szocialista ország is gazdasági válságra kerül, és a szovjet kommunista párt belső válság jeleit mutatja. Az új szovjet vezetés mindezek láttán, reformokat javasol. Az enyhülés korszaka következik. Rákosi Mátyás után Nagy Imre veszi át a hatalmat. Nagy Imre megszünteti a munkatáborokat, megtiltja az erőszakos kolhozozást, az országot nyomorba tasztító, féktelen nagyipari beruházást, és viszonylagos szabadságot biztosít a szellem embereinek a tudomány és művészeti alkotásban.

Az írók felemelik hangjukat a nép sérelmei és a parancsuralom ellen. „Szamizdad” (titokban nyomtatott és terjesztett) újságok jelennek meg és forognak közkézen. Nyolc év kommunista elnyomás után 1956 októberében kitör a forradalom.

Rákosi Mátyás

Mindszenty hercegprímás

történelem

Forradalom a budapesti utcákon

1956 forradalma, a kommunizmus gyengülése és bukása, az önálló, szabad Magyarország

Összefoglaló:

A forradalom október 23-án békés tüntetésként kezdődött. A fiatalok 16 pontban foglalta össze követeléseit. Amikor a karhatalom belelőtt a tömegbe, illetve kisebb harcok alakultak ki a szovjetekkel, az addig békés tüntetés fegyveres jelleget öltött. Diákok és munkások, civilek és katonák, fiatalok és öregek harcoltak Budapesten és országszerte. Már úgy tűnt, hogy a megszálló csapatok kivonulnak, és győz a forradalom, amikor a szovjet hatalmas túlerővel betört, és vérbe fojtotta a szabadságharcot. Közel 200 ezren külföldre menekültek, mielőtt újra bezártult a vasfüggöny.

A szabadságharcot kegyetlen megtorlás – kivégzések és bebörtönzések – követte. De a kommunista vezetőség számára is nyilvánvalóvá vált, hogy az elnyomást enyhíteni kell. Az elkövetkezendő három évtizedben lassú változások után kibírhatóbbá vált az élet. Az 1980-as években már könnyebben lehetett külföldre utazni, és kisebb magánvállalkozásokat indítani. Továbbra is megmaradt azonban az egypártrendszer és a központilag irányított gazdaság, ahol minden az állam tulajdonában volt. Mindinkább nyilvánvalóvá vált, hogy ez a rendszer nem működik. Ezt a kommunista vezetőség is belátta, nemcsak Magyarországon, hanem a Szovjetunióban is. A szovjet birodalom széthullott, a magyar vezetők pedig 1989-ben megegyeztek az ellenzékkel, hogy a rendszerváltozás békés módon fog végbevenni. A szovjet csapatok kivonultak, és Magyarország ismét önálló, szabad ország lett.

Magyarország ma szabad, demokratikus ország, amely a nyugati piacgazdaság útjára tért, és szervesen bekapcsolódott a nyugati világba. Része a NATO-nak és az Európai Uniónak (EU). Négy évtized kommunista diktatúra után nem könnyű az átállás. Jelentős előrelépések történtek az élet számos területén, ezzel szemben továbbra is vannak komoly problémák. Az ország szabad, önálló: a maga ura. Rajtunk, magyarokon múlik a nemzet jövője!

Az 1956-os forradalom és szabadságharc

Lengyelország megmozdul. Nagyobb függetlenséget akar a Szovjetuniótól. A magyar fiatalok együttérzését akarja kifejezni. Meg akarják koszorúzni Bem József, a lengyel származású 1848-as táborkodás szobrát.

Egyetemisták és fiatalok 16 pontban fogalmazzák meg követeléseiket. 1956. október 23-án már több ezren vonulnak ki a Bem és Petőfi szobrokhoz, az Országházhöz, ledöntik a Sztálin szobrot, és végül a rádióhoz mennek, hogy a 16 pontot beolvassák. Itt gázbombákat dobnak rájuk, és az államvédelmi hatóság (ÁVH) a tömeg közé lő. A békés tüntetésből egyszerre fegyveres megmozdulás lesz. Fegyvereket szereznek, és elkezdődik a harc a diákok, munkások és az államvédelmi hatóság között. Később a magyar katonaság egy része is a felkelők oldalára áll, és fegyvereket ad nekik.

1956. október 27-én a nép kívánságára a népszerű reformkommunista vezető Nagy Imre kormányt alakít, és elkezd tárgyalni a szovjet hadsereg kivonásáról.

Sok politikai foglyot kiszabadítanak a börtönökből, köztük Mindszenty bíborost is.

A szovjetek alattomos módon becsapják a magyar kormányt. Azt hazudják, hogy elfogadják a magyarok kérését, de a tárgyalások alatt letartóztatják a kormány képviselőit. Ugyanakkor már az ország határain belül van egy hatalmas orosz katonai egység, amely elkezdi felvonulását a főváros felé, hogy eltiporja a magyar forradalmat.

1956. november 4-én, vasárnap 5 óra 30 perckor, hangzanak el Nagy Imre utolsó szavai a Kossuth Rádióban:

Itt Nagy Imre beszél, a Magyar Népköztársaság Elnöke. Ma hajnalban szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar demokratikus kormányt. Csapataink harban állnak. A kormány a helyén van. Ezt közlöm az ország népével és a világ közvéleményével.

Az ellenálló szabadságharcosoknak nemsokára elfogy a lőszerük, és az orosz katonaság könnyen végez velük. 200 ezren menekülnek külföldre, mielőtt újra bezárul a vasfüggöny.

A forradalmi magyar kormány bízott abban, hogy az USA és a nyugat segítségére jön. Ez nem történt meg. Az 1956-os magyar forradalmat és szabadságharcot vérbe fojtották az orosz tankok.

Mégis ez volt az első olyan esemény, amely a kommunizmus addig bevehetetlen erődítményén az első hasadást előidézte. Megmutatta a kommunizmus, jobban mondva a szovjet imperializmus valódi arcát. Nyugati országok neves kommunistái kiléptek a pártból, a kommunista pártok tagsága jelentősen csökkent.

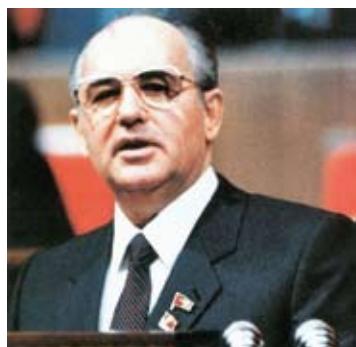
Tankokat is elfoglalnak a szabadságharcosok

Nagy Imre

Kádár János

Mihail Gorbacsov

A berlini fal ledöntése

A szabadságharc utáni négy évtized

A szabadságharc leverését kegyetlen megtorlás követi. A szovjetek által támogatott Kádár János veszi át a hatalmat. A forradalom vezetőit kivégzik vagy deportálják, fiatalokat, felnőtteket, öregeket egyaránt. Az utcai harkokban elfogott kiskorúakat is börtönbe vetik, megvárják, hogy nagykorúak legyenek, hogy akkor kivégezzék őket.

De a kommunista vezetőség – nemcsak Magyarországon, hanem a Szovjetunióban is – felismeri, hogy lazítani kell: nagyobb szabadságot és jobb életszínvonalat kell elérhetővé tenni. Ezt fokozatosan próbálják bevezetni. Csökkentik az elnyomást, egyre inkább lehet külföldre utazni. A sajtó is valamivel szabadabb lesz. Az 1980-as években már lehet kisebb magánvállalkozásokat beindítani. De még mindig ragaszkodnak az alapvető kommunista elvekhez: a tulajdon, a nagyvállalatok továbbra is állami kézben maradnak, a gazdaságot központilag, felülről irányítják, marad az egypártrendszer. Ezzel a rendszerrel csak nagy nemzetközi kölcsönök felvételével tudnak elvisehető életszínvonalat biztosítani. Az emberek jobban élnek („gulyáskommunizmus”), de az ország eladósodik.

A kommunista rendszer gyenge pontjai, versenyképtelensége egyre jobban nyilvánvalóvá válnak. A szovjet vezetőség is felismeri, hogy a sok országot, nemzetet egybefogló birodalom összetartása több hátrányaival, mint előnyivel jár. Moszkvában Gorbacsov kerül hatalomra, aki lehetőséget ad a kelet-közép-európai átalakulásoknak. Ezzel a magyar kommunista párt is támogató nélkül marad, és a vezetők belátják, hogy a helyzet nem tartható tovább. Hajlandóak az ellenzékkel tárgyalni. 1989. március 22-én megalakul az Ellenzéki Kerekasztal, amelynek célja a békés rendszerváltás elősegítése. A magyar kormány megnyitja a nyugati határt, lebontja a vasfüggönyt.

Ez a magyar cselekedet indítja el mindenütt a vasfüggöny megszűnését és a berlini fal lebontását. 1990. március-áprilisban, több mint négy évtized után, ismét szabad választások vannak Magyarországon. 1991. június 19-én az utolsó szovjet katona is elhagyja az országot. Magyarország ismét szabad, önrendelkező ország!

Magyarország megnyitja a nyugati határt

A rendszerváltás évei

Csaknem fél évszázad külöldi katonai megszállás és kommunista uralom után nagy kihívások álltak az ország előtt. Ha visszatekintünk az eddig elmúlt 24 évre, a következőket látjuk:

a) A mérleg pozitív oldala

Magyarország ma demokratikus köztársaság, amely szabad népszavazással választja meg vezetőit. Egypártrendszer helyett többpártrendszer van. A sajtó szabad. A kormány felépítése hasonló a nyugati demokratikus országokéhoz. Három különválasztott hatalom van: törvényhozó hatalom (országgyűlés ill. parlament), végrehajtó hatalom (a miniszterelnök és a minisztériumok), igazságszolgáltatás (bíróságok, ill. Kúria).

Magyarország bekapcsolódott a nyugati országok közösségebe: tagja a NATO-nak és az Európai Uniónak. (NATO – North Atlantic Treaty Organization, az észak-atlanti országok védelmi szervezete. Európai Unió – 28 ország főleg gazdasági közössége.)

Az állami kézben lévő tulajdon és központilag irányított gazdaság (= kommunizmus) helyett privatizáció révén az állami tulajdon nagy része magánkézbe került, a gazdaságot a szabad kezdeményezés, szabad verseny és a piacgazdaság irányítja (= kapitalizmus).

Külföldi befektetések fontos szerepet töltenek be a gazdaságban. Az ország fejlődött: új gyárak, kereskedelmi központok, országutak, magánházak, kultúrközpontok épültek. Sok város fejlődött, megszépült.

b) A mérleg negatív oldala

Bár a fenti átalakulások hosszabb távon oda fognak vezetni, hogy az ország eléri a nyugati országok életszínvonalát, a 40 éves kommunista örökséget nem sikerült 20 év alatt leküzdeni. Sokan azt hitték, hogy a rendszerváltás által azonnal a nyugati országok jóléte fog bekövetkezni, és minthogy ez lehetetlen volt, csalódtak. Kiéleződtek a véleménykülönbségek, és a különböző – szabadon megválasztott – kormányok egymástól eltérő irányban vezették az országot.

A fejlődést megnehezítette az Európában és világszerte bekövetkezett gazdasági válság. Komoly probléma a szegénység magas százaléka, a hatalmas államadósság, a növekvő társadalmi különbségek (szegények – gazdagok), és nem hallgatható el a nagymértékű korrupció sem.

Továbbra is nagy probléma a környező országok magyar kisebbségének fennmaradása. Nagy onnan a kivándorlás, és az egymást váltó kormányok különböző súlyt fektetnek az ottani magyarság támogatására.

Március 15-i ünnepélyek

történelem

Orbán Viktor
Magyarország
miniszterelnöke

c) Pillantás a jövőbe

2012-ben új magyar alaptörvény (alkotmány) lépett életbe. Egy modern, demokratikus alkotmány, amely megadja a lehetőséget az ország jó irányba való fejlődésére, a nemzeti értékek megőrzésére és az összmagyarság összetartására. Magyarország ma szabad, önrendelkező. Rajtunk, magyarokon, múlik a nemzet jövője.

Több mint 1000 éven át Magyarország, akarva-nem akarva, benne volt az európai nagy történelmi változásokban. Ez a társtalan, de túlélő nép, sok gyilkos időszakot átvészelt. Túlélte a tatárjárást, a 150 éves török megszállást, a trianoni országcsontkítást, osztrák fennhatóságot, a szláv-román gyűrű szorítását. Túlélte két világháborút és a több mint négy évtizednyi szovjet megszállást.

A magyar nép megtartotta különleges nyelvét. Irodalma, zenéje, művészeti alkotásai, tudományos kutatásainak eredményei az egész világon ismertek. 12 Nobel díjasa és élsportolónak száma nagyobb és gazdagabb országok statisztikáival vetekedik. „Egy nemzetnél sem vagyunk alávalóbbak!” mondotta Széchenyi István, és minden büszke volt népi művészetünkre Kodály Zoltán, mikor azt mondta, hogy aki meghallja népzenénket, azt fogja mondani, hogy „Nem lehet akármilyen ország az, ahol ilyesmi megerem”.

Most a magunk urai vagyunk. Ez Mátyás király óta ritkán volt így történelünkben. Miért ne jöhetsz az elkövetkező években egy arany korszaka Magyarországnak?

Magyarországnak most van valamije, ami ilyen formában, mint ma, még sohasem volt. Egy hatalmas külföldi magyar delegációja! Mi, külföldön élő magyarok is részei vagyunk a nemzetnek. Nekünk is feladatunk, hogy erősítsük Magyarország jó hírét, és segítsünk a nemzet felvirágzásában!

A Magyarságismeret Segédtisztek Számára - tananyag és munkafüzet - a Külföldi Magyar Cserkészszövetség belső használatára, segédtisztjelöltjeinek magyarságismereti képzésére készült, 600 példányban.

Ezt a füzetet 2014 májusában, Budapesten, a Pauker Nyomdában, 135 g-os műnyomó papíron készítették.
A kiadványban használt betükészletek: Georgia és Myriad Pro több változataiban.